

Dese boec heet nicholaus. *ende* ooc so heeft hi enen andren name alse antitodarius. In den welken sijn geordineert vele manieren van *confexien* welc *confexie* te *verstane* es *vergaderinge* van vele simplre medicinen *ende* substancien. Want .i. dinc dat heet es in den .2. *graet* *ende* men dat geeft iegen zieleheit so en *werket niet* vorder dan sine *cracht* in die zieleheit. Ende wilt ment heetere hebben. so moet mer .i. heeter toedoen *ende* desgelike van den drogen vanden couden *ende* vanden verscen. Ende om dat men vele dinge tempren mach. dat heete metten couden *ende* droge metten verscen. daeromme heeft men se *geconsidereert* ¹⁾ te hope. Ende oec dat .i. medicine mogender es tewerkene an ene stede van den lichame dan ene andere medicine also ons orconden die doctours. Welke *confexien* van desen boeke sijn geordineert om te houdene den mensce in gesontheiden. *ende* te wachtere van zieleheiden. *ende* den zieken te gansenē. *ende* nature te bringene in goeden state. Welke *confexien* van desen boeke die hebben menigerande namen gemeinlike. ¶ Sulke heeten latuariē. sulke heeten opiaten. sulke pillen. sulc cyropen. sulc trociskē. sulc zalven. sulc plaestren *ende* sulke olyen. De welke van desen namen vorseit elc heeft sinen *proper* name daerbi dat mense kent *ende* eijscen mach. *ende* jegen wat saken dat mense geven sal *ende* geordineert sijn te werkenen. Ende men sal elkerlijc sinen name bescriuen altemet dat hare steden vallen in desen boeke.

1) l. geconficieert.

INCIPIT ANTIDOTARIUM NICOLAI.

EGO Nicolaus ¹⁾ rogatus a quibusdam in practica medicine studere volentibus: ut eos recto ordine modum conficiendi dispensandique docerem: et certam eis traderem doctrinam: in qua de singulis usualium medicinarum: unam tantum vel duas aut plures libras conficere sci-
rent: et quantum de unoquoque genere gummarum herbarum seminum et specierum inter omnes medicinas subscriptas acciperent: eis ²⁾ inscriptis redigerem: necnon quibus egritudinibus proprie ipse medicine probate fuerint. Illorum tandem precibus adductus: talem eis tradidi doctrinam. Et primo de speciebus. Tria igitur requiruntur in ipsa dispensatione. Primum ut omnia equaliter ponderentur tam in speciebus quam in gummis et herbis secundum proprium pondus uniuscuiusque. Secundo ut non sint nimia vetustate consumpta. Tertium ut radices: herbe: et semina congruis temporibus sint collecta. et in congruis locis reposita. ita ut a fumo precipue et a nimia humectatione et humido loco corrumpi non possint. In conficiendo autem tria considerantur similiter mellis puritas et omne ³⁾ quod sufficiat. et equalis pulveris cribellatio. et syrupi ad aque consumptionem fiat decoctio. In puritate mellis duo attenduntur .i. ne sit (fol. 1 v.) aquosum
aut ⁴⁾ nimis coctum. sed quod sufficit: nihil aliud est dicere nisi
ut specierum pulverem colligere tantum valeat et conservare. Tribus namque de causis ponitur mel in medicinis. Prima namque ⁵⁾ ad conservandum est nam pre ceteris liquoribus mel conservativum est ⁵⁾. Secunda quia mundificativum est valde. Tertia quia sua dulcedine specierum amaritudinem temperat. Pulveris autem cribellatio duobus modis debet fieri. nam in electuariis subtilissime debet cribellari: in aliis vero medicinis grossior ⁶⁾ debet esse: et maxime in laxativis. predictae vero doctrine magna

fol. 1 r.

fol. 1 v.

1) Zie over de inleiding in het stukje Nic. en zijn antid. — 2) in L₂ volgt nog scilicet. — 3) ontbreekt in L₂. — 4) L₂: secundum ut non sit. — 5) ontbreekt in L₂. — 6) L₂: crassior.

1. **A**urea alexandrina hebben die fisisine vonden *properleke* iegen alle deeren van den hoofde dat van couden comt. Ende meest iegen die pine van den reume die uten hoofde valt ten ogen ende oren. ende ten tantvlesche nedervalt. Ende iegen alle pine van den lichame dat van couden comt. Dat .8. ste deel vander confexiën es .52. 3. ¶ Neemt asari. carpobalsamum. dats vrucht vander balsemen. beilde elcs .2. 3. ende .8. nagle opii. mirre. cyperi elcs .2. 3. balsami. dats verscheit (f. 9 r. b.) vander balsemen ja waer so gijt vint. folie. zedewale. gingeberre. costum. corael. cassia lignea. cicelei. dats sermonteine wer so ment vint. synapi dats senepsaet wer so ment vint. bevenelle. anijs. dille. elx .1. 3. ligni aloës. reberbe. bevercul. spijcnardi. calamenti es ene gomme wer so ment vint. oppopanac. anacardi. mastijc. levende sulfer. pyonie. yringiro ¹⁾. thuri ²⁾ gladie. dats achori wer ment vint. polioen. die ronde aristologie. gentiane. goud.: zelvverscume. perlen. blanche. bisancie. dbeen vander herten vanden hert elx .1. 3. limature of ferringo dats datmen vijlt van ysere werso ment vint. ellebörus calami aromatici dats riet wer ment vint. armoniac. pertrec elx .1. 3.

foi. 9 r. b.

1) l. yringi. ro(sarum). — 2) l. thimi.

et multiformis consistit utilitas¹⁾. Nam cum aliqua indigeremus medicina eam aut totam aut partem oportet facere: aut certe ab alia persona carissimam²⁾: aut forte corruptam emere cogemur: aut eam facere totam aut omnino inutilem. aut certe esset impossibile. necessario autem carere ea: aut³⁾ aliquod istorum inconvenientium nos oporteret incurrere. Sed huius⁴⁾ scientia non solum hec vitabuntur incommoda: verum etiam multa inveniuntur commoda⁵⁾. Hac namque doctrina bona fiet medicina. et demum perfecte operabitur corpori abhibita: necnon levior erit expensa. Scire autem quantum de unoquoque genere gummarum et herbarum seminum et specierum inter omnes accipiant medicinas non est inutile. per hoc enim facilis et certa erit notitia emptionis: leve precium et moderata dispensatio.

fol. 1. v.

Aurea quando datur caput a langore levatur¹⁴⁾.

fol. 1. v.

1. **A** Urea alexandrina⁶⁾ dicta est ab auro. alexandrina (f. 2 r.) ab Alexandro peritissimo philosopho⁷⁾ inventa est. proprie valet⁸⁾ ad omne capitis vitium ex frigide maxime: et⁹⁾ ad omnem reumaticam passionem que a capite ad oculos et aures et gingivas descendit: et ad gravedinem omnium membrorum que fit de eodem humore. ⁸⁾datur eunti dormitum cum vino calido¹⁰⁾. xviii. pars confecta est .℞.ii. ⁹⁾ Recipe asari carpobalsami iusquiami añ .ʒ.ii. et .S. ¹¹⁾ ⁸⁾ gariofilorum opii mirre ciperi añ .ʒ.ij. balsami cinamomi folii zedoare⁹⁾ zinziberis costi coralli casie lignee euforbii dragaganti turis meu¹²⁾ storacis calamite saliuñce¹³⁾ cardamomi¹⁴⁾ siselei¹²⁾ napei¹²⁾ saxifragie¹³⁾ aneti anisi añ .ʒ.i. ligni aloes reubarbari¹⁶⁾ alipte castorei spice galange opoponacis¹⁷⁾ anacardi masticis sulfuris vivi¹³⁾ pionie

fol. 2 r.

1) Deze zin ontbreekt in F₂. — 2) L₂: carissima. — 3) ontbreekt in L₂ (drukfout?). — 4) hierna ontbreekt: operis, wat in L₂ wel staat. — 5) in L₂ volgt nog: consequenter. — 6) NM: Aurea Alexandri; in L₂ begint dit recept bij Aurea quando datur, tot ½ veel uitgebreider in F₂. — 7) ontbreekt: a quo. — 8) tot 9) ontbreekt in F₁. — 9) zie 9). — 10) in F₂ is deze voorrede uitgebreider, waarbij de schrijver zich blijkbaar van de Lt. Gl. bediend heeft. — 11) F₁ alleen .ʒ.ii.; — 12) ontbreekt in F₁. — 13) ontbreekt in F₁ en F₂. — 14) ontbreekt in F₁ en NM. — 15) in F₂ volgt eerst sinapis. — 16) NM reupontici. in F₂ volgt na reu barb. reupont. — 17) F₂ opobalsami.

ende .2. granen. zeem dats genouch si. Ende men saelt geven in die grote van .1. haselnot met wine alse men slapen gaet.

2. **A**drianum es goet iegen alle deeren van den hoofde
 dat van couden comt *ende* iegen swerheit van den
 ogen. *ende* iegen ouden hoeftswere .10. ste deel van-
 der confexien es .5. **¶** Nemt opii tebaici .3.5. cassia
 lignee. beide ¹⁾ elcs .3.5. ende .S.9. euforbium . leuco-
 piperis elcs .2.5. *ende* .6. coorne *ende* .8. sicelei. apiesact elcs. .1.5.
ende .S.9. *ende* .2. coorne. folie. mente diein evenen wast draganti elx
 .1.5. riet. oppobalsami. storax. gingeberre. silobalsami. saet van
 macedoniën elx .2.5. *ende* .5. corne min ²⁾ maratri. dats venkelsaet.
 cynamomi. spice. celtice. costum. renpontice ³⁾. piretri. acori. dauci.
 cretici. dats pasternake: elcs .1.5. *ende* .6. corne bevercul. sera-
 pini. mirre. sop van rosen. cardamomum dat sijn waterkerssen
 so werment vint. rute. amomisse ³⁾. agrestus. ameos elcs .1.9.
ende .4. corne. zeem dats genouch si. Ende men saelt geven met
 wermen wine daer salie in gesoden es alse men slapen gaet also
 groet alse .1. haselnot. Ende men saelt oec geven iegen .4. den
 dach corts vore den acces met wine daer in gesoden es pigami.
¶ Ende men saelt oec geven die den steen hebben met wine daer
 in gesoden es gremil. Ende iegen graveele sal ment oec geven.

hoefstwere

quarteine

steen

graveel

1) l. beilde. — 2) l. minus. — 3) l. reup. — 4) in plaats van „rute, amomisse. agrestus” l.: amomi se(minis) rute agreste.

yingi¹⁾ rose thimi acori²⁾ pulegii aristologie longe gentiane corti- fol. 2 r.
cis mandragore camedreos fu²⁾ baccarum lauri amei dauci³⁾ macro
piperis leucopiperis xilobalsami karvi amomi petrosellini²⁾ semi-
nis²⁾ levistici²⁾ rute seminis sinoni²⁾ añ. .j.i. et .S.⁴⁾ auri puri-
ficati⁵⁾ argenti meri albarum⁶⁾ margaritarum blacte bizantie ossis
de corde cervi añ .i. et grana .xiii. ⁷⁾ eboris limature calami
aromatici piretri añ. grana .viii. ⁸⁾ mellis quod sufficit. detur in
modum avellane⁹⁾ ¹⁰⁾ febricitantibus cum aqua calida: non febricitantibus¹¹⁾ cum vino calido ¹²⁾.

Curat quartanam si sumitur hoc adrianum ¹³⁾.

fol. 2 r.

2. **A**drianum ¹⁴⁾ dictum est quod ab Adriano imperatore
romanorum compositum fuit. valet proprie ad omne
vitium ¹⁵⁾ capitis ex frigiditate et ad gravedinem ¹⁶⁾
oculorum et obscuritatem ¹⁶⁾ contra emigraneam:
datur cum vino calido: ubi cocta sit (fol. 2 v.) salvia in sero in fol. 2 v.
modum avellane: detur etiam quartanariis cum decoctione gen-
tiane vel pigami ¹⁷⁾ ante horam accessionis. datur etiam accipitri ¹⁸⁾
lapidem habenti. Sed si homini habenti lapidem detur cum vino
in quo cocta sit saxifragia vel milium solis. decima pars con-
fecta est libr. i. Recipe opii tebaici .j.iii. casie lignee iusquiami am-
borum ¹⁹⁾ añ .j.ii. et grana .vi. et tertiam partem unius grani ²⁰⁾.
siseleos ²¹⁾ ²²⁾ seminis apii añ .j.i. et .i. et grana .ii. ²³⁾ folii ori-

1) Bij NM volgt nu eerst: carnis palmular. hermodact. alb. et rub. — 2) ontbreekt in F₁. — 3) ontbreekt bij NM. — 4) L₂, F₁ en NM .j.S. — 5) in F₁ en F₂ volgen nu: Petrosellini, levistici, meu. — 6) F₁ en F₂ ambarum. — 7) L₂, F₁, NM alleen gr. xiii. F₂: añ. partes .ii. et .i. et g. xiii. Bij NM volgen nu eerst: lapid. saphiri, smaragdi, raspidis añ. .j.i. Nucis avellanae .j.ii. — 8) F₁ .ix. ou .viii. NM gr. xxix. — 9) van hier af ontbreekt alles bij NM. — 10) tot 11) niet in F₁. — 11) zie 10). — 12) F₁ en F₂ hebben nog: en allant dormir. — 13) deze woorden alleen in L₁. — 14) F₂ en NM: Antidotum adrianum. tot B bij NM uitgebreider. — 15) F₁ dolor. — 16) tot B ontbreekt in F₁. in de plaats daarvan leest men er: Il n'est ore mie confeit (het wordt tegenwoordig niet meer gemaakt) mais en sun leu (son lieu) est mise Aur. Alex.; tot B ook niet in F₂. Zie 19) pag. 9. — 17) L₂ origani. — 18) F₂: Elle soit donnée et prinze à celui qui a la pierre. Men heeft hier met eene corrupte plaats te doen. In de Lt. Gl. wordt nergens van een accipiter gesproken. — 19) Hierna ontbreekt in L₁: añ .j.ii. et .i. et .S. (F₁ alleen .j.ii.; F₂ alleen: .j.ii. et .i. et .S.) euforbii, leucopiperis. Dit vindt men wel in L₂, F₁, F₂ en NM. — 20) et tert. part. unius gr. ontbreekt in F₁. — 21) hierna volgt in F₁: .j.v. — 22) van hier tot 23) ontbreekt in F₁. — 23) zie 22).

3.
fol. 9 v. a.
borst
higen
artetike
fleume
hoesten

Acharistum. es goet iegen gebrec. *ende iegen alle swerheit vander borst dat (fol. 9 v. a.) van couden comt. ende meest iegen higen ende iegen artetike. ende iegen hoeste ende iegen fleumen die vloyen enten monde op comen .6. ste deel es .i. l. ¶ Nempt apisaet. costi. opii. indi ¹⁾ galbanum. ysop. lijnsaet. tamarindi. elx .i. 3. spice. corael. soffraen. silobalsami. cassia fistula. riet. rexpontici ²⁾ mirre. storax calamita. *ende storax liquida. dat sijn beide gommen. calamiten ³⁾. oppopanac. bedelli. armoniac. olibani. cicion. celtice es .i. maniere van soute. averone. acori. asari. roris. siriaci. danni akon ⁴⁾. dat es olye van bayen. piretri. armoniac. anijs. sillii. dauci. swert olij-cruut *ende wit. lovesche. melanopiperis. elx .i. 3. ende .i. 8. zeem dats gnouch si. ¶ Ende men salt geven savonts met witten wine warm.***

¹⁾ staat er te veel; in MT staat tamarindi wat hetzelfde is als foenicon indi van den latijnschen text. — ²⁾ l. rexpontici. — ³⁾ herhaling van (storax) calamita. — ⁴⁾ l. danni alkon.

gani draganti añ .ḡ.i. opobalsami petroselini ¹⁾ macis ²⁾ storacis fol. 2 v.
calami ³⁾ zinziberis xilobalsami ciperi ⁴⁾ carpobalsami ⁵⁾ añ .ḡ.i.
musci ⁶⁾ grana .vi. ⁷⁾ seminis maratri ⁸⁾ calami aromatici añ .ḡ.ii.
et grana .ii. ²³⁾ cinamomi spice ¹⁰⁾ croci costi reupontici ⁴⁾ piretri
acori dauci cretici anisi añ .ḡ.S. et grana .vi. castorei .ḡ.i. et
.S. ¹²⁾ serapini ⁷⁾ mirre rose cardamomi amomi rute ¹³⁾ agrestis ¹³⁾
seminis amcos añ .ḡ.i. ¹⁴⁾ grana .iiii. casie fistule .ḡ.i. ¹⁵⁾ ¹⁶⁾ Alii
addunt lilifagi. .ḡ.ii. ¹⁷⁾ ¹⁸⁾ mellis quod sufficit ¹⁹⁾.

Catarrum frigidum mire solvit hoc acharistum ²⁰⁾.

fol. 2 v.

3. **A**Charistum ⁴⁾ sine numere interpretatur. et proprie ⁷⁾
datur contra catarrum et contra omne vitium pec-
toris ex frigidityte. ⁴⁾ maxime asmaticis ⁷⁾ arteticis
tussientibus. ⁴⁾ confert fluxum patientibus. flegmaticum
per os datum in sero cum vino albo calido ²¹⁾ .vi. pars est .libr.i. ⁷⁾.
Recipe costi galbani opii ²²⁾ fenicon ¹¹⁾ indi ¹¹⁾ ysopi seminis lini ⁹⁾
añ .ḡ.i. spice croci ²⁴⁾ coralli xilobalsami casiefistule. ²⁵⁾ xilocassie
calami aromatici reupontici mirre storacis ²⁴⁾ calamite ²⁴⁾ opoponacis
bdellii armoniaci ²⁶⁾ olibani ²⁷⁾ cicidon celtice ²⁸⁾ abrotani acori ²⁹⁾
asari ²⁷⁾ blacte ³⁰⁾ roris siriaci ³¹⁾ squille ³²⁾ dampnidon piretri ²⁷⁾
amomi ³³⁾ anisi (fol. 3. r.) psillii ozimi ³⁴⁾ dauci levistici maratri mico-
nis ²⁴⁾ melanopiperis macropiperis leucopiperis floris ³⁵⁾ siriaci ³⁵⁾

fol. 3 r.

1) ontbreekt bij NM. — 2) ontbreekt in F₁, F₂ en NM. — 3) l. calamite. —
4) van hier tot 7) ontbreekt in F₁. — 5) in L₂, F₂ en NM volgt nog macedonici,
waarna F₂ nog macis heeft en NM sinonis. — 6) L₂ minus. ook NM en F₂ heb-
ben: minus .gr.vi. — 7) zie 4). — 8) in L₂, F₂ en NM volgt nu: .ḡ.ii. et .gr.viii.
(F₂ .gr.ix.). in F₁ volgen nu: piretri, acori. — 9) Sommige texten hebben: semen
lini. (se. lini) leest men in „Additio” behoorende bij Acharistum (fol. 164d E⁶),
gewoonlijk echter vindt men selini. — 10) ontbreekt in L₂. — 11) ontbreekt in
F₁. — 12) L₂, F₂ en NM: .ḡ.S. — 13) ontbreekt in F₂. — 14) F₁: .ḡ.i. —
15) hierop volgt bij NM nog: Salviae .ḡ.ii. — 16) tot 18) ontbreekt bij NM. —
17) L₂, F₁ en F₂: .ḡ.i. — 18) zie 16). — 19) in F₁ en F₂ volgen nog eenige
regels, welke inhoud ongeveer overeenkomt met 't geen in men in L₁ vóór
„Recipe” vindt. — 20) deze woorden alleen in L₁. — 21) F₂ voegt nog toe: et
à ceulx qui ont fièvre avec yaue (eaux) chaude; van „per os datum” af vindt men
in F₂ aan het einde van het recept geplaatst. — 22) NM apii. — 23) F₁: .ḡ.ii. —
24) ontbreekt in F₁. — 25) in F₁ volgt eerst nog: ache (apii). — 26) F₂ amomi.
— 27) ontbreekt bij NM. — 28) ontbreekt in F₁; L₂: spicae celticae. — 29) tot
31) ontbreekt in F₁. — 30) L₂, F₂: Brathyos, ontbreekt bij NM. — 31) zie 29). —
32) F₁: squille marin. — 33) NM cinamomi. — 34) F₁: vesce (orobi). — 35) ont-
breekt in F₁ en NM.

4.
menstruum
bloet

menisoen

Athanasia es *properlike* goet *iegen* die vloet van bloede van den wiven dat men heet menstrua. *het* es oec goet die bloedende sijn boven of beneden ¶ Men saelt geven met regenwatere daer wegebrede in gesoden es. Men sal oec tsop vander wegebreden doen op .i. marbersteen *ende* wriven tsop met lapis ematices. dats .i. steen. Ende men sal wriven so lange tsop dat bloet root wert. dan salment geven metter medicinen getempert. Dits oec goet *iegen* dbloeden vanden nese *ende* doet stremmen ¶ Nemt caneele. cassia fistula: elx .3.3. *ende* .8. corne. soffraen. squinanti dats planecruut so wer ment vint. storax calamite. valeriane. beilde. veronicis ¹⁾. anijs. apie. elcs. onder .8.3. *ende* .3. granen spice. folie. bevercul. mirre. ematices. wit corael. drakenbloet. comijn. coste. bolum armenicum. cinfitlemas ²⁾. operment ³⁾. asari. acori. mandragore. polyoen. bacce lauri lencopiperis ⁴⁾. persijn van macedoniën elx .i.8.3. zeem dats gnouch si Men saels geven .3.3. metten vorseiden sope op den steen gewreven ¶ Ende hets goet *iegen* .3. manieren van menisoene alsoe lyenteria. *ende* dissenteria. *ende* dyaria; menisoen.

* 1) l. vetonice. zie woordenlijst. — 2) l. simfiiti. lenias. — 3) staat er te veel (lenias .i. auripigmentum Lt. Gl. 178, H). — 4) l. leucopiperis.

ān .ḡ.ii. ¹⁾ elempnii .ḡ.i. et .S. ²⁾ ellebori nigri zinziberis ān .ḡ.i. ³⁾ fol. 3 r.
mel quod sufficit ⁴⁾.

Dissintiendos subvenit athanasie ⁵⁾.

4. **A**THanasia ⁶⁾ .i. immortalis proprie valet ad fluxum sanguinis mulieris. datur cum succo plantaginis: ⁷⁾ qui succus debet prius duci super lapidem molarem cum lapide emathitide tamdiu donec in sanguineum colorem vertatur: et cum tali succo distemperata medicina detur. et eadem bombice intincta et sepius in vulva missa sanguinem constringit. hoc quidem facit emothoicis cum tali ordine distemperata. ⁸⁾ et naribus attracta fluxum sanguinis narium sistit. Sexta pars confecta est libra .i. ⁹⁾. Recipe cinamomi casie ¹⁰⁾ ān .ḡ.iii. et grana .vi. ¹¹⁾ croci orientalis ¹²⁾ squinanti storacis calidi ¹³⁾ fusileris ¹⁴⁾ iusquiami apii dauci anisi ¹⁵⁾ opii ān .ḡ.i. et .S. et grana .iii. ¹⁶⁾ spice folii ¹⁷⁾ castorei ¹⁸⁾ mirre lapidis emathitis sanguinis draconis coralli rubei mumie ²²⁾ costi boli simphiti ²²⁾ lempnias ¹⁹⁾ asari acori corticis mandragore pulegii ²⁰⁾ baccharum ²¹⁾ lauri meu ²²⁾ macropiperis leucopiperis petroselini ān .ḡ.i. ²³⁾ mellis quod sufficiat. dosis eius est .ḡ.iii. ²⁴⁾ cum succo plantaginis propinata lientericis discintericis et ad diariam valet ²⁵⁾.

1) F₁: .ḡ.ii. Vóór elempnii staat in F₁ nog: ros marin. — 2) F₁: .ḡ.i. et .S. — 3) F₁: .ḡ.i. — 4) in L₂ volgt nog: sumatur c. vino cal. in sero. — 5) deze woorden alleen in L₁. — 6) tot B zeer verkort bij NM. — 7) tot 9) ontbreekt in F₁. — 8) F₂ heeft hierna eerst: elle assouaige merueilleusement le flux de ventre. — 9) zie 7). — 10) L₂, F₁, F₂ en NM hebben cas. fist. — 11) L₂ en F₂: .ḡ.iii. et .gr.viii.; F₁: .ḡ.iii.; NM: .ḡ.iii. et .gr.vii.. — 12) ontbreekt in L₂, F₁, F₂ en NM. — 13) l. calamite. — 14) in F₁ volgt nu: vetoine, in F₂: be-tonice, karabe. — 15) in L₂ volgr nu eerst: Charabe. — 16) F₁ alleen: .ḡ.i. et .S. — 17) F₁ fuille (feuilles) de girofle. zie folium in de woordenlijst. — 18) ontbreekt bij NM. — 19) F₁ auripiment; NM helenii. — 20) L₂, F₁, F₂ en NM: polii, wat wel juister zal zijn dan pulegium; ook in MT staat polyoen, wat steeds als vertaling dient van polium. — 21) NM folior. — 22) ontbreekt in F₁. — 23) L₂, F₁, F₂ en NM: .ḡ.S. Bij NM volgen nog verscheidene simplicia. — 24) van hier af niets meer in F₁. — 25) zie 24).

rede 5. **A**lcancalon suldi geven iegen febre acuta. dats .i. een-
 tertiane perlijc corts met cyrope vyolaet. ende doeter toe
 warm borne. Men saelt oec geven iegen tertiane met
 fol. 9 v. b. .2. of met .3.3. goeder rebarben. of met watere getem-
 rede pert lau. so eist goet (fol. 9 v. b.) iegen ogen die ver-
 geelsucht hit sijn van den dome van coleren. of van eenperliken cortsse die
 van hitten comt. ende iegen die geelsucht suldiijt geven met sope
 vander scariolen of met venkelsope gesoden met polipodium. .8. ste
 deel es .2.℥. ¶ Nemt mirabolani citrini. kebuli ende elcs .8.3.
 ende .8. granen. mastic. .2.3. ende .i.8.3. tamarindi .3.3. berberis.
 rebarbe elx. .i.3. ende .3. granen. cassia fistula .4.3. ¶ Dus seldijt
 conficieren. in .2.℥. waters suldi zieden violen .i.8.3. tote dat
 water begint te verwene. dan doet af. ende nemt van den sope
 gnouch ende dwaet daer mede cassia fistula ende tamarindis van
 haren steenen. ende derna suldiijt zien. ende doeter toe suker
 onder .S.℥. ende doet zieden dat sop tote dat al versoden si. dan
 so nemt die waschinge vander cassia fistula ende van tamarindi.
 ende ziedet so dat dicke werde metten sukere. ¶ Ende dus suldiijt
 proeven oft gnouch si. Ende oec alle confexien met sukere ge-
 soden. lates vallen enen dropel op .i. marbersteen. vlotet niet
 no en breidet. so eist gnouch. Ende also met zeeme. Dan suldiijt
 afdoen ende luttel laten coelen. dan doeter in die vorseide poe-
 dren. ende minget met .i. spatule. ende dan bestadet ¶ Dit seldi
 geven savonts met wermen wine .3.3. of met wermen borne.

Alcancalon istud febribus confert peracutis ¹⁾.

fol. 3 r.

5. **A**lcancalon ²⁾ ³⁾.i. unctum bonum. ²⁾ ⁴⁾ datur patientibus acutas febres cum syrupo ⁵⁾ violato ⁵⁾ vel aqua frigida ⁶⁾. datur tertianariis et duplici tertiane cum duobus .³⁾. ⁷⁾ aut tribus boni ⁵⁾ reubarbari. et aqua

fol. 3 v.

tepida distemperatum ³⁾ et bibitum mirabiliter (fol. 3 v.) medetur ⁴⁾. et datur contra caliginem oculorum patientibus ex fumo ⁸⁾ et calore ⁸⁾: ³⁾ vel ex acuta febre. epatycis ⁴⁾ yctericiis datur ³⁾ cum succo scariole ⁴⁾ vel feniculi: aut cum decoctione capillorum veneris ³⁾ .viii. ⁹⁾ pars. est librae .ii. ⁴⁾ Recipe mirabolanorum citrin. kebul. corticis ¹⁰⁾. añ .³⁾.vii. ¹¹⁾ indorum .³⁾.vii. squinanti ¹²⁾ portulace violarum scariolarum ¹⁰⁾ ¹³⁾ añ .³⁾.S. ¹⁴⁾ bellirici emblici añ .³⁾.i. et .gr.vii. ¹⁵⁾ masticis .³⁾.ii. et .³⁾.i. ¹⁶⁾ tamarindi .³⁾.iii. floris nenufaris berberis ⁵⁾ ben rubei ⁵⁾ ¹⁷⁾ reubarbari ¹⁸⁾ añ .³⁾.i. et grana .iiii. ¹⁹⁾ medulle ²⁰⁾ casiefistule ²⁰⁾ .³⁾.iiii. ²¹⁾ conficitur sic ²²⁾ in duabus libris aque pone syrapi ²³⁾ violati ²³⁾ .³⁾.S. ²⁴⁾ et bulliat donec aliquantulum coloretur ²⁵⁾ aqua. ²⁶⁾ postea ab igne deponatur et coletur. de eadem aqua accipiat quod sufficiat ad abluendum casiam fistulam et tamarindos. cola per catiam et cum alia aqua addatur libra .i. et .S. zuchari et bulliat usque ad aque consumptionem ²⁷⁾. postea addatur lotura ²⁸⁾ casiefistule et tamarindorum et iterum bulliat ad spissitudinem ²⁹⁾. Si vis probare si coctum sit: ponatur ³⁰⁾ super marmore: et si adhereat quasi mel coctum est: ²⁶⁾ et tunc ab

1) deze woorden alleen in L₁. — 2) L₂: Evangelon .i. nuntium bonum; F₂: Alchanca lon c'est à dire bon commencement. NM: angelokalos. tot B korter bij NM. — 3) tot 4) ontbreekt in F₁. — 4) zie 3). — 5) ontbreekt in F₁. — 6) F₁ tiede. — 7) F₁ .5. — 8) L₂: ex fumo cholerae rubeae. F₂: par fumée ou par colère rouge. F₁: qui vient de cole (colère). NM heeft dit niet. — 9) L₂ .ix. — 10) ontbreekt in F₁ en NM. — 11) L₂: .³⁾.viii. — 12) ontbreekt in L₂, F₁, F₂ en NM. — 13) NM: violar. purpurearum. — 14) F₁: .³⁾.S. — 15) F₁: .³⁾.i.; F₂: .³⁾.i. et .gr.vi. nu volgt in F₂ eerst: sem. maratri .³⁾.ii. et .gr.viii. cal. arom. .³⁾.ii. at .gr.ii. cinnam. spice, croci, costi. — 16) F₁: .³⁾.ii. et .S.; F₂: .³⁾.ii. et .³⁾.ii.; NM: .³⁾.i. .³⁾.i. — 17) F₂: been alb. et rub. — 18) ontbreekt bij NM. — 19) L₂ en NM: .³⁾.i. et gr. iii.; F₁: .³⁾.iii. — 20) F₁: cassia fist. moëlle de veau. — 21) F₁: .³⁾.iiii. — 22) Bij NM vindt men ongeveer dezelfde bereidingswijze met andere woorden beschreven. — 23) F₁, F₂ en NM: violar. — 24) F₁ en F₂: .³⁾.i. — 25) NM: ad tertias coquito. F₁: doqueil l'aive seit degastée (totdat het water verdampt is). — 26) tot 27) ontbreekt in F₁. — 27) zie 26). — 28) ontbreekt in F₂. — 29) ontbreekt in F₁. — 30) ontbreekt: gutta, wat wel in F₂ voorkomt.

6. **A**ntimoron es goet jegen hoeftswere die achter den
hoefde es ¹⁾. ende iegen litargiën. ende iege ²⁾ swinde-
litargie linge van hoofde voren dat met ere donkerheit comt.
fledercijn ende jegen gescot of fledercijn in de hanke. ende iegen
lendenen verstopte lendenen. ende iegen die baeremoeder. ende
iege artetike in de handen ende iegen ongedane varwe. ende iegen
fleume alle ziecheit van viscoser fleumen ende datter met geminct es. entie
humoren haer spise quaelike verteeren mogen. Ende purgiert fleume ende
rode colere ende waterachtige humoren .8. ste deel es .i. l. ¶ Nemt
aloë .5. 3. ende .8. ende .6. granen. soffraen .i. 8. 3. ende .5. granen.
silobalsami .i. 3. ende .2. granen ende .8. canele .i. 3. ende .5. gra-
nen. ellebori nigri .i. 8. 3. scamoneie .i. 3. ende .5. granen asari
.i. 3. ende .5. granen. yreos .i. 3. serpentine .i. 3. ende .2. granen
ende .i. 8. cassia lignea ³⁾ .i. 3. ende .5. granen. mastic. .i. 3. ende
.5. gran. coloquintida dats oec scamoneie so wer ment vint. aga-
ricus. nitri. euforbii. bevercul elx .i. 3. ende .5. (fol. 10 r. a) granen.
apie. petrocilium. persijn van alexander elx .i. 3. ende .5. granen.
laureola ⁴⁾ .i. 3. ende .5. gran. zeem dats gnouch si Men saelt
savonts geven met wormen watere in de groete van .i. ker-
staengiën.

7. **A**ntidotum emagogom ⁵⁾ es also vele te verstane alse
menstrualijc bloet te leidene uten wiven alse van
der moeder die haer purgatiën gewoenlijc niet en
heeft. Het purgeertse alte wel ende leit menstrea.
ende scoort den steen in de blase ende doet wel orine
maken. ende geneest die coude pisse. entie swere vander leveren

1) zie litargie in de woordenlijst. — 2) l. iegen. — 3) waarschijnlijk verkeerd;
Antimoron is een laxat. (NM. Lt. Gl.), dus wordt waarschijnlijk cass. fist. bedoeld,
dat laxeerend werkt. Zie verder cassia in de woordenlijst. — 4) zie in de woor-
denlijst. — 5) l. emagogum.

igne deponatur. et aliquantulum ¹⁾ infrigidari permittatur. deinde fol. 3 v.
supradictarum specierum pulvis superspargatur. et cum spatula ¹⁾
agitetur donec ¹⁾ incorporetur ¹⁾. dosis eius est .3.iii. ²⁾ ut superius
dictum est sero et ³⁾ mane cum aqua tepida datur.

Istud antidotum confert canis mulierum ⁴⁾

fol. 3 v.

6. **A** Ntimaron ⁵⁾ ²⁾ .i. contra mortem quod ³⁾ facit cepha-
lagicis litargicis ⁶⁾ stomaticis ¹⁾ sciaticis ⁷⁾ podagri-
cis ²⁾ ⁸⁾ et de matrice laborantibus discoloratis ³⁾ ⁶⁾ ne-
freticis: ⁹⁾ et omnibus (fol. 4 r.) qui de tenui ¹⁾ aut vis- fol. 4 r.
coso flegmate affliguntur. et his qui cibos non digerunt. ²⁾ flegma
et coleram purgat et aquosos humores cum ventositate .viii. pars
confecta est. libra .i. ³⁾ Recipe aloes .3.v. et .S. et grana .vi. ¹⁰⁾
²⁾ casiefis .3.i. et grana .vi. et .S. maratri ¹¹⁾ masticis añ .3.ii.
grana .v. ¹²⁾ ¹³⁾ croci .3.S. asari .3.ii. et grana .v. et ¹⁴⁾ silobalsami
.3.ii. ¹⁵⁾ et grana .ii. et .S. ³⁾ ¹⁶⁾ cinamomi .3.ii. et grana .v. ¹⁷⁾
yreos ¹⁸⁾ .3.i. aaron ¹⁹⁾ draguntee añ .3.i. et grana .ii. et .S. ²⁰⁾
agarici colloquintide ²¹⁾ nitri euforbii castorei ²²⁾ añ .3.ii. et grana
.v. alexandrii ²³⁾ apii ²²⁾ petroselini añ .3.ii. et grana .v. ²³⁾ ellebori
nigri .3.S. ²⁴⁾ diagridii .3.ii. et grana .v. ²⁵⁾ ²²⁾ cocognidii .3.ii. grana
.v. ²⁶⁾ ²³⁾ mel quod sufficit ²⁷⁾.

7. **A** Ntidotum ²⁸⁾ .i. contradatum emagogum .i. sanguinem fol. 4 r.
menstrualem ducens: valens ad multas mulierum
passiones. matricem que non usu purgatur purgat
mirabiliter: menstrua educit. et fetus ²⁹⁾ in utero oc-
cidit: quod postea extrahit. et post partum que non sunt pur-

1) ontbreekt in F₁. — 2) tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) deze woor-
den alleen in L₁. — 5) L₂ Antimorum, F₁ Athanaton, F₂ Anthamiron, NM Diata-
maros. — 6) ontbreekt in F₂. — 7) ontbreekt in F₁ en NM. — 8) ontbreekt in
F₂. — 9) van hier tot 18 eenigszins anders bij NM. — 10) F₁: .3.i. et .S. —
11) ontbreekt in F₂ en NM. — 12) F₂: .3.ii. et .gr.vi. — 13) tot 16) ontbreekt
bij NM. — 14) F₂ cassie. — 15) L₂ en F₂: .3.i. — 16) zie 13). — 17) F₁: .3.i.:
F₂: .3.iii. et .gr.v. — 18) in F₂ volgt ameos. — 19) ontbreekt bij NM. — 20) F₁:
.3.i.; F₂ nog eens: cinamomi .3.ii. — 21) ontbreekt in F₁. — 22) tot 23) ontbreekt
in F₁. — 23) zie 22). — 24) F₁: .3.iii. — 25) F₁: .3.ii.; NM: .3.iii. et .gr.v. —
26) bij NM volgt nog: turpeti exag. .S. — 27) in L₂ en F₁ volgt nog: datur in
modum castaneae in sero cum aqua calida. — 28) tot 18 in F₁ sterk verkort. —
29) L₂ en F₂: foetum. NM: foetum mortuum excutit.

levere entie verstoptheit. Entie hartheit van der melten. dat men den coeke
 melte heet dat geneset. Ende het doet groet goet alle dien dingen bin-
 mage nen. ende doet die mage wel verteren. Ende sacht die pine die
 colica pas. colica passio hebben. ende die haer spise niet onthouden en mogen
 fleume Ende verdrijft die fleume ende artetike. ende ontstopt die lendenen.
 lendenen Ende so wie diet drinct het bringt hem gesontheit in den live.
 Ende in wiven werket sterkeleke ende es hen nuttelec. Men moet
 oec wachten dat mens niet en geve hen die de bloetsucht hebben.
 Of spenen int fundament. of die menstrua te poente hebben.
 Want het soude hen doen vloyen bloet in dese ziecheiden. of
 die bloet pissen. .4. deel es .1.℥. ¶ Nemt asari. acori. armoniac.
 semen antriplicis ¹⁾. maratiri elx .1.3. ende .10. granen. anijs .1.3.
 aristologia longa bijvoet. affodillus. elx .2.3. ende .14. granen
 coelne. sanctorie .1.3. ende .7. granen. sanctorie die groete. dauci
 elcs .1.3. lauwerblade onder .8.3. ende .3. gran. ricolissie. lupini.
 melancii elcs .2.3. ende .1.3. mirre .1.3. ende .9. granen. orobi
 .1.3. mercedonici. dats persijn van mercedonie .1.3. pertrec .1.3.
 ende .9. granen. piperis nigri .2.3. ende .7. granen. pyonie .1.3.
 ende .7. granen. apie. savelboem elx .1.3. silobalsami .1.3. ende
 .4. granen. opii .1.3. rutesaet .1.3. ende .9. granen gingeberre .1.3.
 ende .14. granen. groffels nagele .1.3. die wortele van caparis.
 comijn elx .1.3. zeem dats genouch si ¶ Men saelt geven also
 groet alse .1. haselnot met lauwen watere. Ende es men sonder
 corts so sal ment met wine geven. of met mulsa.

1) l. atriplicis.

gate purgat. et ad salutem perducit. petram in vesica rumpit et fol. 4 r.
 purgat. urinam ¹⁾ movet ¹⁾. strangurium sanat. epatis enfasim
 curat. selirosim ²⁾ in splene sanat: ed ad omnia interiora ³⁾
 magnum bonum facit et ad stomaci indigestionem. ⁴⁾ et eos sanat
 qui colicam patiuntur. nefreticis prodest. ⁵⁾ hoc autem qui bibe-
 rit sanitatem obtinebit ⁶⁾: ⁷⁾ vel aliquando emoroidas provocat.
⁵⁾ viam totius corporis aperit: et fetum mortuum ⁶⁾ et secundi-
 nam educit. et vesicam purgat: stomacum calidum facit. vento-
 sitatem consumit. vomitum compescit ⁸⁾. tamen in (fol. 4 v.) mulieribus fol. 4 v.
 nihil operatur fortius ad omnia que illis sunt utilia: ⁹⁾ propter
 quod cavendum est patientibus emoroidas: aut fluxum ventris:
 aut discinteriam. nona ¹⁰⁾ pars confecta est libra .i. Recipe asari ¹¹⁾
 acori amomi ¹²⁾ seminis atriplicis maratiri añ .᠑.i. et .gr.vi. ¹³⁾ anisi
 .᠑.ii. ¹⁴⁾ aristologie longe artemisie casie ¹⁵⁾ fistule ¹⁵⁾ ¹⁶⁾ añ .᠑.ii. et
 gr.xiiii. ¹⁷⁾ ¹⁸⁾ centauree minoris ¹⁹⁾ .᠑.i. et .gr.vi. ²⁰⁾ ²¹⁾ ²²⁾ centauree
 maioris .᠑.ii. ²³⁾ ¹⁹⁾ dauci cretici .᠑.ii. ²⁰⁾ ellebori nigri .᠑.i. ²⁴⁾ foliorum
 lauri .᠑.i.s. et gr.iii. ²⁵⁾ liquiricie .᠑.i. et .᠑.i. ²⁶⁾ ¹⁹⁾ lupini .᠑.ii. melancii
 .᠑.ii. mirre .᠑.ii. et gr.xiiii. ²⁷⁾ orobi .᠑.i. ²⁸⁾ stipteree ²⁹⁾ .᠑.ii. ¹⁸⁾ mace-
 donici .᠑.ii. et gr.xiiii. ²¹⁾ piretri ³⁰⁾ .᠑.ii. et gr.xiiii. piperis ³¹⁾ .᠑.i.
 et .᠑.ii. et gr.vii. ³²⁾ seminis rute ³³⁾ .᠑.ii. et gr.xiiii. spice .᠑.ii. et
 gr.xiiii. pulegii ³⁴⁾ .᠑.ii. et gr.xiiii. ²⁰⁾ ³⁵⁾ pionie .᠑.i. et gr.vii. ³⁶⁾
 ciperi .᠑.i. ³⁷⁾ ¹⁹⁾ sinoni .᠑.ii. ³⁸⁾ squinanti .᠑.i. et gr.xiiii. ²⁰⁾ ³⁹⁾ gario-

1) ontbreekt bij NM. — 2) l. sclirosim. — 3) F₂: membres. — 4) in F₂ volgt eerst nog: et guerit ceulx qui ne contiennent point la viande. Elle met hors puis-
 saument le fleume. — 5) tot 6) ontbreekt bij NM. — 6) zie 5). — 7) tot 8) staat in F₂ vóór „nona pars confecta etc.”. — 8) zie 7). — 9) tot 11) niet bij NM. —
 10) L₂: octava nona pars. — 11) NM: sem. intybi. — 12) in F₂ vóór „sem. atripl.” nog: risi. — 13) L₂: .᠑.i. et .gr.vi.; F₁: .᠑.i. — 14) F₁: .᠑.ii. — 15) ont-
 breekt in F₁. — 16) „Dicunt doctores quod hic per cassiam fistulam intelligere debemus, cassiam ligneam, quod satis videtur consonum, si naturam antidoti bene consideraveris” (additio bij Ant. haemag. in L₂). zie verder woordenlijst. — 17) F₁: .᠑.ii. — 18) tot 21) ontbreekt bij NM. — 19) tot 20) ontbreekt in F₁. — 20) zie 19). — 21) zie 18). — 22) L₂ en F₂: .᠑.i. et gr.vii. — 23) F₁: .᠑.i. — 24) F₁: .᠑.i. — 25) F₁: .᠑.i. et .s. — 26) F₁: .᠑.i. — 27) L₂: .᠑.i. et gr.xiv. in F₂ volgt nu eerst nog: pipe-
 ris. — 28) NM: ervi. — 29) tot 30) ontbreekt in F₂. — 30) zie 29). — 31) F₂ en NM: pip. nigri. — 32) F₂: .᠑.i. et .᠑.ii. et gr.xiiii. tot 35) ontbreekt in F₂. — 33) zie 37). — 34) F₂: smirnis (myrrhae). — 35) L₂: .᠑.i. et gr.xiiii.; F₂: .᠑.ii.; zie 32). — 36) F₁: .᠑.i.; F₂: .᠑.i.; NM: .᠑.i. gr.xviii. — 37) F₁: .᠑.i.; NM: .᠑.ii.; hierop volgt in F₂: sem. rutae etc. — 38) ontbreekt in F₂; NM: sem. petrosclini (zie woordenlijst). — 39) ontbreekt in F₁; F₂: .᠑.i. gr.xiiii.; NM: .᠑.ii. gr.xiiii.

8. **B**lanca essi geheeten omdat si witte humoren purgeert.
 fol. 10 r. b. Ende si es goet (fol. 10 r. b.) jegen oude hoeftswere
 hoeftswere achter an thoest. ende iegen sweren van den ogen van
 ogen bloede entie bloetachtech sijn ende geswollen. Ende
 evel iegen lopende ogen. ende iegen groet evel. ende iegen
 beeste .ij.ste deel es .i.℥. ¶ Nemt terbentine. oppopanac. galbanum.
 assa fetida. bevercul. antimonii. levende sulfer. bedellii. aspalti.
 storax. armoniac.: carnis leonis. scamoneie. coloquintida. ellebori
 nigri. polipodii. tapsie. dats clarie. piretrum. planecruut. pence-
 dani ¹⁾. assari. cyperi. pyonie. betonie. camedrios. policen ²⁾. canele.
 lovessce. rutesaet. drakenbloet. elcs .i.3. candamomum ³⁾. dats
 waterkersse. groffels nagle. macis. dats die bloeme vander noten
 muscaten. anijs. maratiri. balsami. elx .S.3. ammer .5. granen.
 zeem dats genouch si ¶ Men saelt geven met wine daer salie in
 gesoden es. ⁴⁾ nuchteren of savonts. also grot ⁴⁾
 also .i. kerstaengie.

9. **B**enedicta ⁴⁾ es goet iegen artetike in die voeten
 artetike gesceppt met hermodactilen. ja artetike die van cou-
 niere den comt. het purgiert de niere entie blase enten
 blase lichame. het en purgeert bi hem selven niet zere Die
 helpt vander confexie es .2.℥. ¶ Nemt esule .2.3. tur-
 bith. suker. elx .10.3. scamoneie. hermodactili elx .5.3. spice. groffels
 nagle. gingeberere. soffraen. sacsifrage. macropiperis. armoniac. lijn-
 saet. apisaet. spermatis. galigaen. sal gemme. macis. carvi. centuli ⁵⁾.
 sperage. bellirici. brussi. gremil. zeem dats gnouch si ¶ Men saelt
 geven savonts met wermen wine. in die groette van ere ker-
 staengiën.

1) l. peucedani. — 2) l. polioen. — 3) l. cardamomi. — 4) open plek in het
 H. S. wegens een scheur. — 5) l. feniculi.

florum .᠑.ii. ¹⁾ radice caparis cimini zinziberis ²⁾ añ .᠑.i. ³⁾ apii fol. 4 v.
savine añ .᠑.ii. et gr.xiii. ⁴⁾ ⁵⁾ xilobalsami .᠑.i. et gr.xiii. ⁶⁾ mel
quod sufficit. datur in modum avellane maioris ⁵⁾ cum aqua cali-
da ⁷⁾ post balneum si cum ⁸⁾ febre est ⁹⁾ si vero sine febre cum
vino aut mulsa dabis ⁶⁾.

8. **B** Lanca ⁵⁾ ¹⁰⁾ dicta est. quoniam albos ⁶⁾ purgat humores fol. 4 v.
.i. flegmaticos: valet cephalargicis et oculorum do-
loribus et sanguinolentis et ¹¹⁾ tumoribus et lippis.
¹²⁾ ⁵⁾ optime facit contra omnia que turbant fanta-
siam rationem et memoriam ¹³⁾. utilis est tremulosis ⁶⁾ ¹⁴⁾ epilenti-
cis et paraliticis. ⁵⁾ nona ¹⁵⁾ pars confecta est libra .i. ⁶⁾ Recipe
terbentine opoponacis galbani ase ¹⁶⁾ serapini castorei antimonii sul-
furis ¹⁷⁾ bdellii (fol. 5 r.) aspaliti armoniacis storacis ¹⁶⁾ liquide ¹⁶⁾ car- fol. 5 r.
nis leonis diagridii euforbii agarici interioris ¹⁶⁾ colloquintide ¹⁶⁾ elle-
bori nigri polipodii tapsie piretri ¹⁶⁾ squinanti ¹⁶⁾ peucedani asari ¹⁶⁾
ciperi ¹⁶⁾ pionie betonice ⁵⁾ camedreos polii amomi ⁶⁾ levistici semi-
nis rute ¹⁸⁾ sanguinis draconis añ .᠓.i. ¹⁹⁾ cinamomi gariofilorum
macis ¹⁶⁾ cardamomi anisi maratri balsami añ .᠑.i. et .S. ²⁰⁾ ambre
grana .v. mel quod sufficit. ²¹⁾ datur cum vino in quo cocta sit
salvia ¹⁸⁾ aut herba paralis ¹⁹⁾: in sero in modum castanee.

9. **B** Enedicta ²²⁾ dicitur quoniam ab omnibus a quibus sumi- fol. 5. r.
tur est benedicta: ¹⁸⁾ si detur habentibus infirmitates
contra quas inventa fuit ¹⁹⁾. valet ad guttam ¹⁶⁾ arteti-
cam podagricis ex frigidityte ²³⁾. renes et vesicam pur-
gat. ¹⁸⁾ media pars confecta est librae .ii. ¹⁹⁾ ²⁴⁾ Recipe turbit esule ²⁵⁾
zuchari añ .᠓.x. ¹⁸⁾ diagridii hermodactili rosarum añ .᠓.v. ¹⁹⁾ gario-

1) F₁: .᠓.ii. — 2) ontbreekt in L₂ en F₁; in F₂ staat zinziberis apart met .᠑.ii. gr.xiii. — 3) L₂, F₁ en F₂: .᠓.i.: in F₁ staat vóór apii: sem. rute. — 4) F₁: .᠓.i.; F₂: .᠑.i.; NM: .᠑.i. gr.xiii. — 5) tot 6) ontbreekt in F₁. — 6) zie 5). — 7) ontbreekt in L₂. — 8) F₂: sans. — 9) van hier af in F₂: Mais tu le dourras (donneras) à une femme avec vin chault ou avec mulsa. — 10) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 11) ontbreekt in L₂ en F₁. — 12) tot 13) ontbreekt in F₂. — 13) zie 12). — 14) in F₂ volgt nog: aux splenetiques. — 15) L₂: octava nona pars. — 16) ontbreekt in F₁. — 17) F₂: sulf. vivi. — 18) tot 19) ontbreekt in F₁. — 19) zie 18). — 20) L₂ en F₂: .᠑.S.; F₁: .᠓.i. — 21) in L₂ volgt eerst nog: dosis .᠓.iii. — 22) F₁: Benoite. voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 23) ex frig. ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan: el fait pisser. — 24) F₂: .᠓.i. — 25) in F₁ staat: esule .᠓.ii., direct na R; F₂: esule .᠓.i.

10.

Aonfexië colipte¹⁾ muscate. es goet iegen verstopte
 borst. ende kindren die niet genesen en mogen ende
 haer melc onthouden. entie rooc es goet ontfaen.
 ¶ Nemt lapdanum .i.ʒ. storax. calamite. onder .s.ʒ.
 storax rubee .i.ʒ. ligni aloës .2.ʒ. amber .i.ʒ. can-
 fer. musci. of muscus dats muskeliaet so wer ment vint elx
 .s.ʒ. conficieert voort.

1) l. alipte.

filorum ¹⁾ spice ²⁾ zinziberis ³⁾ croci saxifragie ⁴⁾ macropiperis fol. 5 r.
amomi gardamomi ⁵⁾ petroselini ⁶⁾ litospermatis ⁷⁾ salis gemme
galange macis ³⁾ carvi fenicull sparagi ³⁾ bruxi granorum solis añ
.3.i. mel quod sufficit. datur in sero cum vino calido ad modum
castanee ⁸⁾.

10. **C**onfectio alipte muscate ⁹⁾ alipta .i. mixtura. ¹⁰⁾ valet ⁹⁾ fol. 5 r.
pueris patientibus asma et ¹⁰⁾ constrictionem pectoris.
et etiam non valentibus lac retinere. ¹¹⁾ fit inde op-
timum fumigium et odoriferum. quo utuntur aposto-
lici et imperatores in capellis ¹²⁾ suis. et intrat in preciosissimis
medicinis et electuariis. Recipe laudani purissimi .3.iii ¹³⁾ storacis
calamite optime ¹⁴⁾ .3.i. et .S. (fol. 5 v.) storacis rubeae .i. ¹⁵⁾ ¹⁶⁾ ligni ¹⁷⁾ fol. 5 v.
aloes optimi .3.ii. ¹⁸⁾ ambre .3.i. camphore .9.i. et .S. ¹⁹⁾ musci .9.S. ²⁰⁾
aque rosarum quod sufficit. ²¹⁾ Confice sic in diebus canicularibus
pone storacem calamitam et storacem rubeam et laudanum in
catino ad solem cooperto cum panno subtilissimo ne pulvis pos-
sit attingere. et cum mollificata fuerint ad solem pone in mor-
tario ereo calefacto ad solem cum pistillo ferreo similiter cale-
facto. et fortiter insimul conterantur donec ad nigrum deveniant
colorem. postea addes pulverem ligni aloes. et insimul fortiter
contere et camphore similiter. postea contere muscum in tribus
.3. aque rosarum et de hac aqua ¹⁷⁾ aliquantulum madefactum ²²⁾
marmor prius bene lotum et calefactum ad solem. et accipe .3.i. ²³⁾
cum tabula planissima de eadem aqua madefacta super marmor
diu agitetur donec ad subtilitatem iunci deveniat: hoc modo facias
super marmore madefacto et tabula de eadem aqua supradicta. et
cum reposueris supersparge de illa aqua. valet ²⁴⁾ ut supra diximus.

1) L₂: cardamomi. — 2) in F₁ volgt nu: .3.i. — 3) ontbreekt in F₁. — 4) in F₂ volgt hierop eerst: petroselini. — 5) ontbreekt in F₁ en F₂; in L₂ volgt op gard. eerst: sem. lini. — 6) ontbreekt in F₁ en F₂; F₂ heeft in de plaats daarvan: sem. lini., sem. apii, wat ook bij NM voorkomt. — 7) ontbreekt in F₁; F₂ en L₂ hebben alleen spermatis. — 8) in F₂ volgt nog het een en ander; zie woordenlijst. — 9) tot 10) ontbreekt in F₁. — 10) zie 9). — 11) tot Recipe ontbreekt in F₁. — 12) L₂: capillis. — 13) F₁: .3.iiii. — 14) tot 15) ontbreekt in F₁. — 15) zie 3). — 16) geen gewichtsteeken ingevuld in L₁; de andere texten hebben alle: .3.i. — 17) ontbreekt in L₂. — 18) F₁ en NM: .3.ii. — 19) F₁: .3.ii.; NM: .9.S. — 20) ontbreekt in F₁. — 21) van hier af tot het eind ontbreekt in F₁ en NM. — 22) l. madefac. — 23) L₂: .3.i. — 24) L₂: videlicet.

II.

fol. 10 v. a.

vrouwe

Confectio vere ¹⁾ Nemt amber van orient of van occident
.i. S. 3. canfer .5. granen. Dus suldiyt vergadren. Nemt
.i. cociola ²⁾. (fol. 10 v. a.) daer men dore zijt cyroop
niet groet gegaet. ende doeter toe amber daerna doet
opt fier ende latet smelten. ende dan doet af ende minct
derin poeder van lignum aloës ende muscum ende canfer. elc bi hen
gepulvert ende minget tpulver metter hant in de palme ende dan
latet coelen. daerna suldiyt in stucken sniden. Dits goet iegen
den swere van der moeder. ja op dat dwijf den rooc ontfaet
van onder. het doet oec te bat kint ontfaen.

1) l. nere. — 2) l. caciola.

11. **C**onfectio gallie muscate ¹⁾: ²⁾ que intrat in preciosissimis fol. 5 v.
 medicinis et electuariis ³⁾. Recipe masticis .ḡ.ii. gum-
 mi ⁴⁾ .ḡ.i. camphore .ḡ.i. ⁵⁾ hec autem bene terantur ²⁾
 subtilissime et cribrentur et trocisci inde fiant ³⁾ cum
 aqua rosarum et siccentur ad umbram ⁶⁾. et postquam fuerint
 desiccati terantur subtilissime. et misceantur cum .ḡ.iiii. olei sam-
 baci ⁷⁾ ²⁾ bulliti et colati ad medietatem ³⁾. deinde misce cum
 speciebus istis bene (fol. 6 r.) tritis. Recipe cinamomi gariofilorum fol. 6 r.
 nucis muscate añ .ḡ.S. ⁸⁾ et omnibus istis commixtis ²⁾ et bene
 manibus malaxatis ³⁾ fiant trocisci ⁹⁾ in medio concavi et cum sigillo
 sigillati ad pondus unius .ḡ. et .S. et postea ungatur ¹⁰⁾ aqua rosa-
 rum cum musco ¹¹⁾.

12. **C**onfectio nere ¹²⁾ ita fit. Recipe ambre orientalis vel fol. 6 r.
 occidentalis .ḡ.i. ligni aloes optimi .ḡ.iii. ¹³⁾ musci
 .ḡ.S. camphore grana .v. ¹⁴⁾ Conficiantur sic: invenia-
 tur caciola ad modum cacie qua colatur syrupus vel
 mel tamen non perforata: et ibi apponatur ambra: et super pru-
 nas liqueat ¹⁵⁾: et liquefacta ab igne deponatur: et postea lignum
 aloes pulverisatum subtilissime admisceatur. deinde addatur mus-
 cus diligenter malaxando cum manibus: et ad ultimum camphora
 tamen unaquaque ¹⁶⁾ pulverisata. postea diligenter malaxando cum
 manibus extrahatur supra concam eneam concavam et sigillatam
 extendatur: et cum in frigidatum fuerit inde extrahatur et frusta-
 tim incidatur. valet dolori matricis si ¹⁷⁾ per inferiora fumum re-
 cipiat. et est preciosius incensum quod inter cetera reperitur. valet
 etiam satis ad concipiendum.

1) NM: alia confectio moschata; verder tot B ontbreekt bij NM. — 2) tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) F₁ en NM: gummi arabici. — 5) F₁: .ḡ.i. Tot B wat anders bij NM. — 6) ontbreekt in F₁. — 7) NM: ol. ebuli, waaruit men zou kunnen afleiden, dat hier ol. sambuci bedoeld is. L₂ en F₁ hebben hier ook: ol. sambuci. — 8) van hier af met andere woorden bij NM. — 9) tot 11) ontbreekt in F₁, in de plaats daarvan: saient fait troces ou eve rose et ou musque. El vaut à la dolor de la mariz (matrix) et à femme pour concevoir si el en receive la fumee par desouz. Zie de laatste regels van Conf. nere. — 10) L₂ heeft: iungatur cum. — 11) zie 9). — 12) voor de vergelijking met F₁ en NM zie woordenlijst. — 13) L₂: .ḡ.iii. — 14) L₂: gr.S. — 15) l. liquefiat. — 16) in L₂ volgt: re per se. — 17) ontbreekt mulier, wat wel in L₂ voorkomt.

12. **D**yamargariton es also geheten na .2. manieren van perlen met gaten ende sonder gaten. Ende es goet iegen hartheit ende crancheit van herten. of dat der herten deren mach. entie ziec sijn in de mage. ende iegen hygen. ende iegen verstoptheit vander magen. ende tysike. ende die haer macht verliesen. ende conforteert die her macht verloren hebben van ziecheiden. Men saelt geven in heeten tiden met rosewatere. In couden tiden met wine nuchteren. ende te middage .10. ste deel es .1.℞. ¶ Nemt groffels nagele. canele. spice. galigaen. lignum aloës. ricolissie. trosisken. diarmuscate ¹⁾. storax calamite. alipte. zedewale. elcs. .5.3. perlen met gaten ende sonder gaten. gingeberre. dbeen dat int herte leget van den hert. elleborus. scellen van ysere. blance. bysance. elx .8.3. musci ambri. waterkersse. canser. serpentine. elx .2.3. ende .6. granen. zeem dats genouch si.

13. **D**yantos es .1. latuwarie iegen hertvanc. ende verblijft die herte. ende conforteert den gesonden. Men saelt geven nuchteren. ende te middage met couden dingen opdat men corts heeft. Ende sonder corts met wine. .8. ste deel es .2.℞. ¶ Nemt roris marini of rostris ²⁾ allene. hets al .1. crudekijn ende heet rosemarine ²⁾ ende wast omtrent ypere ambachten ³⁾ ende elder oec. daer af nemt .1.3. sop van rosen ende ²⁾ van violetten. ricolissië elx . . . ³⁾ .3. groffels nagle. notenmuscaten. waterkersse. gingeberre. zedeware. canele. macis. lignum aloes. anis ²⁾ dille elcs .4.3. zeem dats gnouch si.

1) deze bestaan niet; blijkbaar een fout voor diar(odon . . .) en muscus. — 2) moeilijk leesbaar wegens een vlek. — 3) onleesbaar wegens een vlek.

14. **D**iamargariton ¹⁾ dicitur a duobus margaritarum generibus ³⁾ perforatarum et non perforatarum: que ibi intrant ⁴⁾. valet cardiacis ⁵⁾ tristibus ³⁾ ad omnem cordis debilitatem ⁶⁾ et stomaci ⁷⁾ .x. pars confecta est libr.i. Recipe gariofilorum cinamomi spice galange ligni aloes liquiricie ⁸⁾ trociscorum diarodon diavi ⁹⁾ añ .3.i. et .s. nucis muscate macis ¹⁰⁾ alipte ¹¹⁾ zedoarie reubarbari ¹⁰⁾ storacis calamite añ .3.i. margaritarum perforatarum et non perforatarum zinziberis ossis de corde cervi eboris ¹²⁾ blacte bizancie añ .3.s. musci ambre cardamomi levistici basiliconis seminis añ .3.i. minus grana .ii. ¹³⁾ camphore grana .vi. ¹⁴⁾ mel rosatum quod sufficit. datur in estate cum rodostomate ¹⁰⁾ vel frigida. in hyeme cum vino ¹⁵⁾ mane et meridie. valet ut superius diximus maxime ptisicis etiam consumptis. fol. 6 v.

17. **D**iantos. ³⁾ ¹⁶⁾ dicitur quia fit de floribus dendrolibani violarum et rosarum añ ⁸⁾. ⁴⁾ valet tristibus macilentis cardiacis. multum letificat. et convalescentes ex egritudinibus miro modo confortat ³⁾. .vi. ¹⁷⁾ confecta est libr.ii. et .s. ⁴⁾ Recipe florum roris marini .3.i. ¹⁸⁾ rosarum violarum liquiricie añ .3.vi. gariofilorum spice nucis muscate galange cinamomi zinziberis ¹⁰⁾ zedoarie ¹⁹⁾ macis ligni aloes cardamomi anisi aneti añ .3.iiii. ²⁰⁾ mel quod sufficit. datur mane ¹⁰⁾ et meridie ¹⁰⁾ febricitantibus cum frigida: non febricitantibus cum vino. fol. 7 r.

1) tot B anders bij NM. — 3) tot 4) ontbreekt in F₁. — 4) zie 3). — 5) ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan wordt het aanbevolen bij ziekten der ademhalingsorganen, genomen met koud water, waarin poeder van os de corde cervi en muskaatnoten. — 6) F₁ dolor. — 7) tot B ontbreekt in F₁. L₂ heeft: stomachi fastidium partientibus aufert, digestionem procurat, asthmaticis et dyspnoicis opitulatur, et phthisicos, et eos, qui ex longa aegritudine sunt extenuati reficit. — 8) ontbreekt in L₂. — 9) F₁ en L₂ spreken van diani. — 10) ontbreekt in F₁. — 11) NM: galliae moschatae. — 12) L₂, F₁ en NM: limature eboris. — 13) F₁ alleen: .3.i. — 14) Bij NM volgen nog verschillende simplicia; de rest ontbreekt bij NM. — 15) van hier af alleen nog maar in F₁: il faut à tisiques. — 16) tot B bij NM en F₁ eenigszins anders. — 17) ontbreekt „pars”. — 18) F₁: once .ii. — 19) ontbreekt bij NM. — 20) bij NM: .3.i.

14.
vede
lendenen
luxurie

Dyasaturicen es goet iegen die passie diemen in griex heet saturiasis: dats in dietsche den vede te doen stane: want hi doet wel goyen. *ende* es goet iegen *quade* lendenen. *ende* meerret *luxurie* die bi andren saken verloren es. dat .8. ste deeles onder .S. 8. ¶ Nemt

fol. 10 v. b. die cullen van saturione (fol. 10 v. b.) pasternake ¹⁾. notenmuscaten ²⁾. pijnappel gestoten elcs .12.3. anijs. gingebere. wit peper. saet van den essche .5.3. den steert van den vische die heet stinctis. semen bulbi. elx .2.3. *ende* .1.8. muskeliaet .7. granen. ¶ Dus seldijt vergadren. zeem seldi scumen. *ende* breken die cullen van saturione *ende* secacul. *ende* mingent metten zeeme. *ende* ziedent luttel. *ende* altoes roeret. *ende* derna doeter toe pineie wel gepulvert. *ende* dan doet luttel zieden. *ende* derna so doet af *ende* mincter in die poedere. *ende* int *ende* doeter in muscus met rosewatere. *ende* dan bestadet Men saelt geven alse men slapen gaet met zoeten wine enen lepel vol.

15.

Dyaprumus heeft sinen name na prumen van damas die men der vint. Ende es goet in bekerenden ongemaken die van bloede comen Ende iegen .1. corts die men heet cinocus. int wassen van den evele of in die staende tijt. Die confexie es .2. 8. ¶ Nemt prumen van damas .100. die ziedt outwee dan persse metter hant uut. *ende* dan gietet in enen dorgaten lepel *ende* ziet daer dore. Dan nemt de prumen uten lepele *ende* suvertse van den scorssen dan wrivet tflaesche tusschen u handen metten vorseiden sope. dan doeter toe tsop van violen ³⁾ .1.8.3. dan doet weder zieden op tlier in diere gelike van cyrope dicke. dan doeter toe suker .2. 8. Dan ziedet dat dicke si. dan doeter in gamarindi ⁴⁾ .1.3. march van cassia fistula .1.3. *ende* altoes roeret. Ende alst dicke es so doet af *ende* doeter in dese specien ¶ Nemt sandali wit *ende* root. spodii. rebarbe elx .3.3. rosen. violen ³⁾. saet van porceleinen. tsop van

1) zie woordenlijst. — 2) hierna is secacul vergeten, zooals blijkt uit de volgende bereidingswijze. — 3) er staat vyoler. — 4) l. tamarindi.

18. **D**iasatirion ²³⁾ ¹⁾ dicitur a satirionum radicibus. satiriasis fol. 7 r.
 enim grece erectio virge latine dicitur ²⁾. proprie datur
 illis qui debilitatem patiuntur renum: et libidinem ³⁾
 mirabiliter provocat ex aliqua occasione predicta sine
 mora restaurat ¹⁾. viii. confecta est libr. i. et .S. ²⁾ Recipe satirionum
 testiculorum viridium ⁴⁾ baucie ⁵⁾ nucis indice pistacearum ⁶⁾ secacul
 pinearum (fol. 7 v.) enucleatarum añ .3. xii. gariofilorum ⁷⁾ zinz- fol. 7 v.
 beris anisi eruce ⁸⁾ seminis lingue avis añ .3. v. cinamomi ⁹⁾ caudarum
 stincorum ¹⁰⁾ viridium ¹¹⁾ seminis bulbi ¹²⁾ añ .3. ii. et .S. musci. grana
 .vii. Conficitur ¹³⁾ sic in tantum mellis dispumati quod sufficit:
 ponantur testiculi satirionum et baucie et secacul unaquaque per
 se in supradicto melle ponantur prius bene contrita: et cum spa-
 tula bene commisceantur: et bulliant deinde aliquantulum. deinde
 addantur pinee et pistacee ¹⁴⁾ ¹⁾ bene trite: et cum aliquantulum
 bullierit ²⁾ ab igne deponatur: et pulvis predictarum specierum com-
 miscendo adiungatur. ad ultimum vero muscum ¹⁵⁾ distemperatum
 cum aqua rosarum ¹⁶⁾ apponatur: ¹⁾ et sic usui reservetur. ²⁾ detur in
 sero cum vino dulci ¹⁷⁾ vel condito ¹⁸⁾ coclearium unum.

19. **D**iaprunis ¹⁹⁾ ²⁰⁾ vel diamascenon ²¹⁾ dicitur a prunis: que fol. 7 v.
 ibi intrant. datur acutis et peracutis patientibus: et
 maxime causion ²²⁾ et sinoce in principio. et in
 augmento et statu egritudinis. confectis ²³⁾ eius est
 .℞. ii. et .S. Recipe prunorum damascenorum viridium ²⁴⁾ numero
 .c. que poni debent in stagnato: et tantum aque quod bene

1) tot 2) ontbreekt in F₁. — 2) zie 1). — 3) F₁: luxurie. — 4) F₁: satirion chas-
 taine. — 5) NM: dauci sativi. — 6) F₁: yringes. — 7) ontbreekt in F₁ en NM.
 — 8) NM: sinapi albi. Fuchsius teekent daarbij aan: „Intellige erucam; Latini
 quoque Nicolai codices legunt Erucæ”. — 9) tot 11) ontbreekt bij NM. — 10) L₂
 scincorum. — 11) zie 9). — 12) ontbreekt in F₁. — 13) de manier van bereiden
 bij NM komt in hoofdzaak met deze overeen. — 14) L₂: et nuces (blijkbaar in
 L₁ vergeten). — 15) tot 10) ontbreekt in F₁. — 16) zie 9). — 17) NM: veteri.
 18) in F₁: sont donné ou gingembre conduit. — 19) bij NM wordt het praepa-
 raat ad omnem febrilem affectum aangeraden; de bereidingswijze is nog gecomplici-
 eerder dan die van N.S. — 20) van hier af tot B in F₁ als volgt: vaut à feivre
 ague et a causon et a feivre de sanc. — 21) l. diadamascenum. — 22) l. causoni. —
 23) L₂: nona pars confecti. — 24) ontbreekt in F₁. — 25) NM: Ant. e Satyrio;
 tot B eenigszins anders.

ricolissien. berberis. scariole. dragant elx .i.5. tsaet van curuli ¹⁾
melonis. cucurbite. cucumeris ²⁾ gesuvert elx .i.3. Dit mag men
geven allen wilen vanden dage also groet alse .i. kerstaengie met
couden watere. Ende wilmen int ende der ziecheit purgieren.
Men geve hem dingen die lacseren.

1) l. citrulli. — 2) cucumer ook bij NM; deze 4 zaden zijn bekend als „die .4. coude sade”.

coperiantur et bulliant quousque dissolvi videantur. ¹⁾tunc ab igne fol. 7 v.
deponantur. et cum aliquantulum in frigidata fuerint ab aqua ex-
trahantur. et in cribro super catinum posito pruna ponantur ²⁾.
et manibus tam ³⁾ fricentur: ut nihil preter ossa et cortices in
cribro remaneant. et fiat syrupus ⁴⁾. in aqua illa in qua decocta
fuerint pruna ponatur . $\bar{3}$.i. ⁵⁾ violarum et iterum bullire permittatur.
(fol. 8 r.) ⁶⁾ et abstractis violis ponantur ibi ⁷⁾ librae .ii. zuchari ⁸⁾ fol. 8 r.
et libra .i. de pulpis prunorum. et coquantur ad spissitudinem.
Incipiente inspissari adde . $\bar{3}$.i. ⁹⁾ tamarindorum et cassie fistule
medelle . $\bar{3}$.i. ⁹⁾ dissolute ¹⁰⁾ et collate cum supradicta decoctione
prunorum. memento tamen quod in aqua prunorum bulliat . $\bar{3}$.S. ¹¹⁾
violarum ut dictum est. et cum ad perfectionem decoctionis per-
venerit semper agregando cum spatula ¹²⁾: postea superspargatur
pulvis istarum specierum. Recipe sandalorum alborum et rubro-
rum spodii et reubarbari cinnamomi ¹³⁾ añ . $\bar{3}$.iii rosarum violarum
seminis portulace scariole ¹⁴⁾ seminis berberis ¹⁵⁾ succi liquiricie
draganti. añ . $\bar{3}$.ii. seminum citroli melonis et curcubiti munda-
torum ¹⁶⁾ añ . $\bar{3}$.i. datur omni hora diei ¹⁷⁾ cum frigida sine dia-
gridio ¹⁶⁾ ad modum castanee. Si laxativum facere volueris ¹⁸⁾
ponantur in unaquaque libra . $\bar{3}$.viii. ¹⁹⁾ diagridii quando ab igne
deponitur. datur in declinatione febrium laxativum ad purgatio-
nem in matutinali hora ad modum castanee cum aqua calida.

1) tot 2) ontbreekt in F_1 , er staat alleen: puis soient traites de l'ève. — 2) zie 1). — 3) L_2 tamdiu. — 4) et fiat syrupus ontbreekt in L_2 en F_1 . — 5) F_1 : once demie. L_2 : ponantur . $\bar{3}$.i. et .S. — 6) tot 7) ontbreekt in F_1 , in de plaats daarvan et en soit fait sirop avec. — 7) zie 6). — 8) in F_1 volgt hierop: en soit fait sirop ou .ii. livres de çucre; en cel sirop soit mise une livre de la moelle des prunes. de plaats in L_1 en L_2 is veel minder duidelijk dan de overeenkomstige in F_1 . — 9) gewicht ontbreekt in F_1 . — 10) tot 12) ontbreekt in F_1 . — 11) L_2 : . $\bar{3}$.i. et .S., zooals te voren ook gezegd was, zie 4). in L_1 is echter te voren gezegd . $\bar{3}$.i. waarschijnlijk zijn beide opgaven in L_1 verkeerd. Opvallend is, dat in MT en F_1 ook een half ons staat. — 12) zie 10). — 13) ontbreekt in F_1 en NM. — 14) NM: intybe. — 15) L_2 en NM alleen: berberis. ontbreekt in F_1 . — 16) NM heeft nog: cucumer. — 17) omni hora diei ontbreekt in F_1 . — 18) van hier af volgt in F_1 alleen: ajute a celui scamonee. Il oste l'amartume de la bouche. — 19) L_2 en NM: . $\bar{3}$.vij. zie 16).

16.
mont
huuf

fol. 11 r. a.

Dyamoron es goet iegen alle ziecheit van den monde ende int roest. ende in die kele enten huuf ende droget die versceit ¹⁾ ¶ Nemt tsop van moerbesien. ende .i.℥. zeems ende .i.℥. ²⁾ .3.3. Dan doet tsop ende dat zeem zieden met enen sachten viere. Teken dat gnouch si. Nemt .i. marbersteen ende latet der op druppen. dan heldet den steen over .i. zide. blijft die druppe stille lig- (fol. 11 r. a) gende so eist gnouch. dan bestadet. ende alsmer met werken wille. so salmer met besmeeren dat roest. Ende gargariseren iegen den huuf.

17.
hoeste
hygen
kele
mage
lendenen

Dyacameron es also vele geseit alse den mensce te leidene van dode te live het es goet iegen die hoeste. ende iegen hygen. ende iegen die kele. ende dat cleeft in die mage. ende iegen cranke lendenen. ende helpt ter luxurien. ende heeft die selve macht dat dyaarodon ³⁾ iulii doet. dat .10. ste deel es .2.℥. ¶ Nemt antofali. gingeberē .5.3. ende .i.℥. ende .16. granen. carnis dactillorum .4.3. galigaen. spijs. coste. zedewaer. piretri. root corael. dragant. renpontici ⁴⁾. salmente. anacardi. ossium dactillorum. carpobalsami. anijs. de vrucht van genivere. ameos. macropiperis. leucopiperis ⁵⁾. elcs .2.3. ende .6. granen. vijsel van goude ende van zilvere. dbeen dat leget int herte vanden hert. elcs .i.3. ende .i.℥.3. ende .7. granen. amber .i.℥. zeem dats gnouch si. hier af sal men nutten .3.3. nuchteus ende savonts.

1) nl.: versceit van den huuf. — 2) woord in het HS. uitgekrabd. — 3) l. dyarodon. — 4) l. reupontici. — 5) l. leucopiperis.

16. **D**iamoron ¹⁾ ²⁾ a moris celsi dictum a moris rubi batinum ³⁾. valet ad omnem causam ⁴⁾ palati et gutturis. cadentem uvam sublevat. et humorosam desiccatur. ⁵⁾ medietatis ⁶⁾ est libra .i. Recipe mororum celsi libram .S. mororum bati libram .i. ⁷⁾ mellis libram .S. sape .ḡ.iii. Confice sic succum mororum cum melle et sapa in vase eneo stagnato ad prunas suaviter decoque. cum autem scire volueris si coctum sit pone ex eo guttam super marmore donec gutta marmoris inviscata appareat et adhereat. ⁸⁾ tunc cola. et in vase stagnato usui conserva. et cum opus fuerit gargarizetur. fol. 7 r.

15. **D**iacameron ⁹⁾ ¹⁰⁾ id est ducens hominem de morte ad vitam ¹¹⁾. quod facit asmaticis ¹²⁾ arteriacis ¹³⁾ tussientibus tipsicis ¹⁴⁾ et omnem imbecillitatem stomachi ¹⁵⁾ emendat. debiles lumbos ¹⁶⁾ confortat. luxuriam provocat: ¹⁷⁾ quod in diarodon iulii laudatur adimplet .x. pars confecta est libræ .ii. Recipe antofoli zinziberis ¹⁸⁾ añ .ḡ.v. et .ḡ.i. et grana .xvi. ¹⁹⁾ ²⁰⁾ cinamomi gariofilorum ²¹⁾ añ .ḡ.iii. et .ḡ.i. et grana .xiii. ²²⁾ ²³⁾ galange ²⁴⁾ ²⁵⁾ spice zedoare costi piretri coralli rubei draganti ²⁶⁾ reupontici saliunce ²⁷⁾ anacardi ossium dactilorum carpobalsami ²⁸⁾ anisi ami fructus id est iuniperi ²⁹⁾ añ .ḡ.i. et .ḡ.ii. et grana .viii. ³⁰⁾ ³¹⁾ leucopiperis melanopiperis ³²⁾ macropiperis añ .ḡ.i. et .ḡ.ii. et grana .viii. ³³⁾ limature auri puri et argenti meri ossis de corde cervi añ .ḡ.ii. et .S. ³⁴⁾ musci ³⁵⁾ fol. 6 v.

1) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 2) tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) F₁: dolor. — 5) van hier tot B₁ ontbreekt in F₁. — 6) l. medietas. — 7) F₁: livre demie. — 8) van hier tot het einde ontbreekt in F₁. — 9) NM: Diacomeron. — 10) tot 11) ontbreekt in F₁ en NM. — 11) zie 10). — 12) ontbreekt bij NM. — 13) ontbreekt in F₁. — 14) l. ptisicis. Bij NM: tabidis. — 15) NM: renes. — 16) van hier tot B₁ ontbreekt in F₁. NM heeft in de plaats hiervan: Venerem enim emortuam excitat efficaciter. — 17) l. omne. — 18) in F₁ alleen .ḡ.v. — 19) J. d. S. A.: galange; zie 21). — 20) L₁ en NM: .xvi. volgt in L₂ en NM: carniū dactillorum tantundem, en in F₁: char de dates .ḡ.iii. — 21) J. d. S. A. gariofil.; zie 19). — 22) bij NM: spicæ celticæ; zie woordenlijst. — 23) ontbreekt in F₁. — 24) tot 26) ontbreekt bij J. d. S. A. in de plaats daarvan: ameos. — 25) in F₁ alleen .ḡ.ii. — 26) zie 24). — 27) NM heeft nog: margarit. perfor. et integrar. añ exag. .i.S. — 28) ontbreekt in L₂. — 29) NM heeft nog: et omnis corporis. — 30) in F₁ .ḡ.i. et demie. — 31) NM gr. iii. blactii bizantii .ḡ.ii.

18.
levere
mage
melte
water

Dyalacca es goet ¶ met wine iegen verstoptheit vander leveren of apostemen in de leverre of in de mage. entie swere in die melte. ende iegen die volginge van den watere ¶ Nemt lace .2.3. ende .1.8.¹⁾ spijs: coste. carpobalsami. sillobalsami. cassia lignea, asari. canele²⁾. soffraen. plane cruut³⁾ rebarbe mastic. aristologia longe ende rotunda. elx .1.3.⁴⁾ gentiane. mirre⁵⁾. venkel-saet apisaet. anijs. polyoen. groffelsnagle comijn. wilde savie⁶⁾. alsene⁷⁾. notenmuscaten. cardamonium⁸⁾. cubeben. elx .1.3. ende .5. granen⁹⁾. Diemen poedren mach die salmen poedren. Dan nemt zeem dats gnouch si. Men saels geven .1.3. met wine¹⁰⁾.

19.
levere
verstoptheit
darmen
wint

Dyarebarbarum es goet iegen pine vander leveren ende iegen verstoptheit. ende iegen widt in de darmen. ende onverteerlicheit ¶ Nemt spijs. coste. soffraen elcs .2.3. rebarbe .1.3. ende .5. granen. cassia lignee. mirre. asari. plane cruut. beide die aristologien. rosewater. elx .2.3. dese seldi pulveren. Dan nemt zeem dats gnouch si Ende men saels geven .1.3. of onder .5.3. met dranke daer anijs in gesoden es.

1) NM .5.x. — 2) NM na canele: acori. — 3) hierop volgt bij NM: senae. — 4) NM .5.ix. — 5) ontbreekt in NM. — 6) NM eupatorii. — 7) bij NM volgt: phu. — 8) l. cardamomum; hierop volgt bij NM galliae muscatae. — 9) NM .5.iii. Van hier af bij NM: Mellis attici despum. aut sach. q. s. Datur ut diacurcuma. — 10) NM Datur ut diacurcuma.

rasure eboris añ .᠑.i. et grana .vii.¹⁾ ambre .᠑.i.²⁾ mel quod sufficit. datur de eo .᠓.iii.³⁾ mane⁴⁾ vel vespere cum vino⁴⁾. fol. 6 v.

35. **D**ialacca⁵⁾ valet ad frigiditatem stomaci. enfraxin tumorem et duritiem epatis et splenis emendat: et omnia que ydropicis minantur. proficit nefreticis: et calculosis subvenit: et menstruis imperat. Recipe liquiritie⁷⁾ fol. 12 v.

.᠓.vii. spice .᠓.iiii. costi melanopiperis añ .᠓.ii.S. lacce croci zinziberis galbani dauci siselei petroselini añ .᠓.ii. calami aromatici casie lignee masticis bdellii carpobalsami (fol. 13 r.) añ .᠓.ii. cinamomi gariofilorum amigdolarum amararum rute añ .᠓.i.S. aloes epatici mirre ysopi fu meu camepiteos balsami thuris masculi siselei añ .᠓.i. reubarbari squinanti polii añ .᠓.ii. gentiane aristologie rotunde añ .᠓.S. mel quod sufficit. detur ad modum avellane cum apozimate radice apii feniculi yris eupatorii apii levistici añ .᠓. .S. fol. 13 r.

36. **D**iapurcuma⁶⁾ valet ad epatis passionem et ad frigiditatem stomaci et ad vitium splenis. Recipe curcuma cinnamomi spice asari casie añ .᠓.i. costi squinanti mirre añ .᠓.i.S. mel quod sufficit. datur cum oxizacara. fol. 13 r.

1) F₁: .᠓.ii. — 2) F₁: .᠓.i.; NM: .᠓.ii. — 3) F₁: .᠓.iiii ou viii, — 4) ontbreekt in F₁. — 5) tot B met andere woorden bij NM. — 6) voor de verg. met NM en F₁ zie woordenlijst. — 7) De simpl. hebben bij NM dezelfde volgorde als in MT.

20.
melancolye
fleume. varwe
levere. zien
fol. 11 r. b.

Dyamastic es goet iegen melancolye. ende iegen fleume. ende maect clare varuwe. ende es goet iegen de pine vander leveren. ende scarpet tsien. ende betert (fol. 11 r. b.) die complexie van al den lichame ¶ Nemt spijs. groffels nagle. canele. cardamomi sillobalsami. gingeberre. peper wit ende swart. ende lanc peper. asari. galigaen. cassia lignee. calamiaromatici. notenmuscaten. cyperi. nirtilli¹⁾ macis. elcs .i.ʒ. mastic .5.ʒ. zeem dats gnouch si.

21.
heescheit
droge hoest
dorst
ziden

Dyazinziberos²⁾ es zere goet iegen heescheit vander stortten. ende iegen droochheit vander hōesten. ende iegen pantysen. ende iegen dorst die vander magen comt. ende iegen pine in de ziden. ¶ Nemt gingeberre macis. flos³⁾. notenmuscaten. groffels nagle. tsop vander ricolissien. dragant. peniden. cauwerdensaet. elx .4.ʒ. ende .S. zeem dats gnouch si. Men saels geven also groet alse .i. haselnot nuchteren ende houdent in den mont.

22.
vercouthheit
wint

DyaanisiuM es goet iegen alle vercoutheit. ende iegen wint ¶ Nemt. anijs. canele. gingeberre. comijn. elcs .3.ʒ. macis. groffels nagle. mastic. swert peper. elcs. .4.⁴⁾ spicen. cardamoni⁵⁾. sillobalsami. aloe. galie⁶⁾. muscate⁶⁾. galigaen elx .2.ʒ. ende .S. Ende zeem dats gnouch si.

23.
herte

Dyagalanga. Nemt in die capitle van aurea. iegen die pine van der herten ¶ Nemt spijs. gingeberre. galigaen. canele. zedewaer. rosen. ricolissie. storax. violetten. groffels nagle. bacce. bisancie. elcs .S.ʒ. elleborus .S.ʒ. ende .i.ʒ. amber. rebarbe. muskeliaet elcs .2.ʒ. ligni aloes. ende .3. manieren van sandalen. elx .i.ʒ.ʒ. zeem dats gnouch si ¶ Men saelt geven in die groette van .i. haselnot. smorgens ende te middage.

1) l. mirtilli. — 2) het Diazingiberos van L₂ is gelijk aan het Zingiber conditum. — 3) d. w. z. de bloem van notenmuscaten; zie Blanca: „macis. dats die bloeme vander notenmuscaten.” — 4) gewicht niet ingevuld. — 5) l. cardamomi. — 6) galie en muscale behooren bij elkaar; bedoeld wordt conf. galliae muscatae.

38. **D**lagalanga¹⁾ que valet ad nimiam stomaci debilitatem et eius ventositatem. digestionem procurat. stomachum confortat. renes frigidos calefacit et omne superfluum flegma a stomacho dissolvit et expellit. oppilationem splenis et epatis aperit. sensum acuit. hominem ilarem reddit. canos ante tempus retardat; et omnibus frigidam naturam habentibus convenit. Recipe²⁾ galange zinziberis gariofilorum spice cardamomi cinamomi carpobalsami nucis muscate²⁾ añ .ḡ.ṣ. costi ligni aloes maceris masticis dragaganti succi liquiricie añ .ḡ.i. musci .ḡ.i. zuchari .ḡ.xii.

fol. 13 r.

1) tot $\mathcal{R}$ bij NM is eenigzins anders; voor de verg. met F_1 zie woordenlijst. —

2) NM heeft de volgorde der simplicia en hun gewichten te verschillend om zijn recept met dat van NS te vergelijken; hij voegt nog toe: Pip. long. et nigr. foeniculi, musci.

24.
herte
melte
orine
oren
worme
tantswere
menstruum

Dyacapparis es goet iegen alle deren van *herten. ende* vander *melten. ende iegen haer hartheit oude of* nuwe. *het* doel wel orine maken. met wine genomen *ende* met aysine geminct. Ende in die oren gedaen doet *sterven* die worme vanden oren. Ende in den mont gehouden sacht den tantswere. Ende rute gesoden *ende daermet* genomen doet menstrua hebben. of in vulva gedaen. ¶ Nemt capparis. corticis .i.ʒ. squillen. assa fetida. asari. piretri. thini¹⁾. apie. melantii. wortel van agrimonien. sanctorie. peper. portulate. elx .3.ʒ. rebarbe. speragi. elcs .3.ʒ. lanc peper onder .8.ʒ. apisaet. carvi. elcs onder .8.ʒ. saet van bornagien entie bloemen elcs .3.ʒ.

fol. II v. a.

25.
hoeste
reume
adem
artetike
borst
longene
fleume
mage
levere. melte
water. niere
geelsucht
corts

Dyatrion piperion magnum galyeni es zere goet iegen hoeste. of iegen die reume. jegen cortten adem. jegen artetyke. Ende iegen alle saken vander borst *ende vander longenen. ende verteert in* de mage fleumen. Ende doet *verteeren* coutheit. *ende* betert in de mage die swere. Ende es goet iegen levere *ende* melte. *ende* iegen water. jegen de geelsucht. jegen geswil an de zide. iegen pine an de niere. Ende gereit menstrua. *ende* sacht dageliken corts *ende* quarteine. ¶ Nemt nardi. stacii. amonii. melanopiperis. venkelsaet. elx .2.ʒ. gingeberre. ysopie. persijnsaet. leucopiperis. anijs. elcs .5.ʒ. soffraen. cassia fistula. ydiocri. epithini²⁾. elve. dats enula campana so werment vint. betonie. pigani. canele. ameos. sicelei. lovessce. elcs .2.ʒ. *ende* .8. *ende* .2.ʒ. neem dats gnouch si. Men saels geven temale also groet alse ene haselnot.

1) l. thimi. — 2) l. epithimi.

Diatrionpipereon¹⁾, optimum rheumaticis, arteriacis asth-
maticis, tussientibus. facit ad causas pectoris et pul-
monis; phlegma stomachi digerit, digestionem pro-
curat, frigiditates, et dolores in ea factos amputat;
hepaticis et spleneticis, hypochondria tumentibus, renibus et
vesicae causis utilissimum est, menstruis imperat, quartanarios
et quotidianarios typos emendat. Recipe nardi, amomi, melano-
piperis, marathri an .ʒ.iiij. zingiberis, hyssopi, petroselini, leuco-
piperis añ .ʒ.iiij. croci, cassiae, trochisc. hedychroi, epithymi,
enulae, betonicae, pigani, sinonis, ameos, seseleos, levistici añ
.ʒ.i. mellis quod sufficit. deter in modum avellanae.

Diamana¹⁾ utilis ad mollificandum sanguinem, ad cho-
leram reprimendam et etiam melancholiam. valet
etiam ad hepar calefactum et corpus sua virtute
purgat. recipiatur de eo unciam .ʒ. in aurora cum
calida; et ad multa alia corporis incommoda valet. Recipe man-
nae, zucchari violati, cassiae fistulae ana uncias iiij. tamarindi,

1) dit praeparaat is uit L₂ overgenomen; het komt niet in L₁ voor; zie in de woordenlijst voor de vergelijking met NM en F₁.

26. **D**yatrion piperion minus es goet iegen alle saken
 mage
 fleumen
 apostemen
 humoren
 blase
 menstrua
 vander magen. eist sweringe of wint van couden
 saken die sachtet zere. die fleumen. die apostemen.
 Ende droget humoren. ende hulpt iegen verstoppt-
 heit vander blasen. ende jegen menstrua. ende sacht
 den .4. den dach corts daer coude na hitte comt. ¶ Nemt grof-
 fels nagle. folie. gingeberre. amomum. persijn. dauci. elcs 2.3.
 spijs. coste. asari. elve. ysop. cyperi. anijs. apie. sicelei. ameos
 elcs 2.3. leucopiperis¹⁾. melancopiperis²⁾. macropiperis. onder
 .S.3. zeem dats gnouch si.

27. **D**yaciminum heet men dus omdat mer meest comijns
 swere van
 lichame
 mage
 levere
 melte
 wint
 borst
 quarteine
 toe doet dan van andren specien ¶ Galyenus seit
 dat goet es iegen alle swere vanden lichame. ende
 vander magen dat van couden comt³⁾. ende ver-
 teert die spise. Ende ontstopt levere ende melte.
 ende verhit al den lichame⁴⁾. ende verteert dien wint in die dar-
 men ende in de mage. Ende hulpt der borst van couder fleu-
 men. Ende es goet iegen quarteine. Ende doet wel verteren die
 spise. Best dat ment nuttet na etene met wine ¶ Nemt cavi⁵⁾
 ende comijn .5.3. ende .S. in wine ende in aysine gedaen .1. nacht.
 daerna suldijs drogen met geroost met viere. soffraen. galigaen.
 spijs. amonii⁶⁾. ameos. vnkelsaet⁷⁾ geroost. asari. lancpeper gin-
 gebere. canele. macis cardamonium⁸⁾. silio cassia. apie. rute.
 folie. carpobalsamum elx. onder .S.3. zeem dats gnouch si.

1) l. leucopiperis. — 2) l. melanopiperis. — 3) tot 4) komt ook in LTG I
 voor. — 4) zie 3). — 5) l. carvi. — 6) l. amomi. — 7) l. venkelsaet. — 8) l.
 cardamomum.

zucchari rosati ana unciam .i. haec omnia resolvantur aqua decoctionis capillorum veneris, scolopendriae, hepaticae ana uncias iij. seminum frigidorum mundatorum, violarum ana unciam .i. prunorum numero xx. colaturae addantur zucchari libras .iij. et coquatur ad spissitudinem sicut fit in tryphera saracenica; et tunc addantur istae species: Recipe seminum frigidorum mundatorum, violarum, nenupharis, scariolae, loctuae, portulacae ana unciam .i. rheubarbari, foliorum senae, anisi ana unciam .i. et drachmam .i. sumatur ut dictum est superius.

24. **D**iaciminum dicitur quia plus ibi est de cimino quam de aliqua specie¹⁾. valet precipue ad pectoris et stomachi²⁾ frigiditatem et capitis³⁾ ¹⁰⁾. ventositatem intestinorum solvit. quartanariis febrientibus mirabiliter procurat⁹⁾. .xii. pars libra .i. Recipe cumini pridie in aceto infusi et exsiccati .viii. ³⁾. cinamomi gariofilorum. añ .v. ⁵⁾. zinziberis melanopiperis añ .v. grana .v. ⁶⁾ galange timbre⁷⁾ calamenti, añ .v. ⁸⁾ ameos levistici⁹⁾. añ .v. grana xviii. ⁸⁾ macropiperis .v. ¹⁰⁾ ¹¹⁾ nardi carvi¹²⁾ masticis¹³⁾ añ .v. ¹¹⁾ mel quod sufficiat. ¹⁴⁾ dosis .v. datur post comestionem cum vino.

fol. 9 v.

1) van Diaciminum af ontbreekt in F₁ en NM. — 2) ontbreekt in F₁. — 3) tot R₁ ontbreekt in F₁ en NM; F₁ heeft nog: il conforte digestion doné après manger ou vin; L₂ heeft nog: quartanariis febrientibus mirabiliter digestionem procurat si detur post comestionem cum vino; bij NM nog: concoctionem iuvat. — 4) F₁: .viii. — 5) NM: .v. ³⁾. — 6) F₁: .v.; NM: .v. ³⁾. — 7) F₁: ambre; L₂: cardamomi. NM: Thymbrae seu satyriae. — 8) F₁: .v. — 9) in L₂ nog: anisi. — 10) ontbreekt bij NM. — 11) F₁: .v. — 12) F₁: carice; NM: nuc. moschati. — 13) F₁ nog: anis; L₂ heeft in plaats masticis: karae myristicae; ontbreekt in NM. — 14) het volgende ontbreekt bij NM en in F₁.

28.

fol. 11 v. b.

hooft
huuf
hoeste
borst
mage
spuwen
longene

Dyaysopum es goet¹⁾ iegen alle coude humoren van den hoefde. *ende* doet den huuf (fol. 11 v. b.) drogen. *ende* suvert die kele. *ende* verdrijft die hoeste. Ende sacht die coude borst entie coude mage. *ende* quaelecheit vander magen. *ende* doet zere verteeren. *ende* es hen goet die etter spuwen. *ende* iegen apostemen in die longene ¶ Nemt ysopē: yris. thimi. melanopiperis. elcs .4.3. *ende* .12. granen. gliconis. timbre. comijn. elcs .2.3. *ende* .1.8. rosen. dragant. venkel. elcs .2.3. *ende* .15. granen. anijs. carvi, ginge-bere. lovessce. elcs .1.8.3. *ende* .7. granen. zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens *ende* navens met lauwen wine.

29.

melancolye
hertevel
droefheit
leverē

Dyasenie heeft sinen name omdat mer senie toe doet meer dan enech van den andren specien. Het es *properleke* goet iegen melancolye. *ende* iegen hert evel. entie *gerne* droeve sijn. *ende* iegen alle on-verteerlicheit der leveren. ¶ Nemt galigaen. noten-muscaten. nagle. folie. macis. cardamonii²⁾. ligni aloes. lanc peper. ginge-bere. canele. zedewale. spijc. elcs even vele. senie suldi dobbel nemen. *ende* haselnoten dobbel. die noten suldi poedren *ende* roestent *ende* mingent met zeeme. *ende* daerna dandre specien. Ende wilmen purgieren melancolye so doeter meer toe boraetsen *ende* calami³⁾ of senie *ende* latet staen weyken. *ende* dan nemt den borne daer af.

1) geen der andere texten geeft aan waarvoor dit praeparat gebruikt wordt. —
2) l. cardamomi. — 3) l. calamenti; zie L₂ (alia diasena), F₁.

37. **D** iaysopum¹⁾. Recipe ysopi yreos thimi melanopiperis fol. 13 r.
 āñ .ḡ. xxx. gliconii tymbre pigani cimini āñ .ḡ. xx.
 carnis dactilorum caricarum passarum enucleatarum
 maratri āñ .ḡ. x. zinziberis anisi carvi levistici āñ
 .ḡ. v. mel quod sufficit. sumatur mane et sero cum tepida.

- Maniacum multum fugat hoc diasene tumultum²⁾.
 33. **D** iasene dicitur quia plus de sene ponitur ibi quam de fol. 12 r.
 alia specie³⁾. valet proprie multicis⁴⁾ maniacis car-
 diacis⁵⁾ et tristibus⁶⁾. tota confectio venit libra .i.
 Recipe sene .ḡ. iii. ⁷⁾ avellandarum assatarum numero
 .l. ⁷⁾ serici combusti .ḡ. ii. ⁸⁾ lapis armenici .ḡ. i. lapis lazuli .ḡ. iii. ⁹⁾
 zuchari .ḡ. vi. ¹⁰⁾ cinamomi .ḡ. i. ¹¹⁾ gariofilorum ¹²⁾ galange ¹²⁾ pipe-
 ris ²¹⁾ spice ozimi ¹²⁾ zinziberis folia ¹³⁾ gariofoli ¹²⁾ ¹⁴⁾ cardamomi ¹²⁾
 croci ¹²⁾ zedoarie floris roris marini ¹²⁾ ¹⁵⁾ macropiperis. āñ .ḡ. ii. ¹¹⁾ ¹⁶⁾
 mellis ¹⁷⁾ quod sufficit. detur cum aqua in qua infusum est sene ¹⁸⁾
 per noctem sub divo ¹⁹⁾. Conficitur sic cum melle: avellane bene
 pulverisate et ²⁰⁾ dispumato melle ad ignem decoquantur. deinde
 pulvis specierum admisceatur. quod valet quartanariis et magis
 spleneticis.

1) voor de verg. met NM en F₁ zie woordenlijst. — 2) Deze woorden alleen in L₁. — 3) van Diasene af tot hier ontbreekt in F₁. — 4) l. melancholicis. — 5) ontbreekt in F₁, waar nog even als bij NM volgt: et aus passions de melancholie. — 6) ontbreekt in F₁; tot B ontbreekt in F₁ en NM. — 7) NM: sene et avellandarum āñ .ḡ. ii. — 8) NM: .ḡ. i. — 9) NM: .ḡ. i. — 10) ontbreekt bij NM; F₁: .ḡ. v. — 11) NM: .ḡ. S.; F₁: .ḡ. iii. — 12) ontbreekt in F₁. — 13) l. folii zooals in L₂, NM en MT; ontbreekt in F₁. — 14) ontbreekt in NM. — 15) NM heeft nog: flor. boraginis. — 16) NM: .ḡ. i. er volgen daar nog verscheidene andere simplicia. — 17) NM: Sacchari et stillatici rosarum; mel. q. s. ontbreekt in F₁. — 18) bij NM volgen na sene nog eenige simplicia; de rest ontbreekt. — 19) van hier tot het eind ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan leest men er: auscuns (vergelijk alia diasenae descript.) i ajustent calamente et boreige (borago) et autres choses qui purgent melancolie. — 20) l. cum. — 21) F₁: noiz muscade.

30.

borst
vercouthheit
reume
herssenen
huuf

Dyaprassium heet na marobie omdat mer indoet¹⁾ dan ander specien. het es goet iegen alle vercoutheit vander borst. jegen die reume. entie vercoutheit van den herssenen die ten monde comt. ende iegen den huuf. dat .8. ste deel es .3. $\mathbb{E}$. ¶ Nemt groene marobie .5.3. ende .S. dragant. pijnappel. amandren. daden. figen. cisoletarum²⁾. elx .3.5. ende .S. canele. nagle. notenmuscaten. macis. ligni aloes. spijs. galigaen. gingeberre. zedewer. reupontici³⁾. ricolissie. anacardi. dats theodoricum anacardium so wer ment vint. stomicalis⁴⁾; mirre. mastic. galbanum. terben-tine. aristologia. dats holewortte. die wortele van caparis. gen-tiane. melonopiperis⁵⁾. venkel. apie. anijs. mercedonie. bevenelle elx .2.5. hermodactilis. organum. pencedanum⁶⁾. squinanti. ven-kelsaet. elcs onder .S.3. dyptamnis. balustie. colene. pertrec. coste. cardamonium⁷⁾. leucopiperis⁸⁾. carvi. lovesce. satureie: serpentine. pionie. macropiperis. amomi. orobi. elx .1.5. ende .2. granen. sillobalsami. cassia fistula. corael. scavelinge van yvore. of van ysere. carpobalsami. dauci. cretici⁹⁾. elx .1.5. musci. amber dbeen vander herten vanden (fol. 12 r. a.) hert. elx .14. granen. zeem dats gnouch si. Men saelt geven met wermen wine der ysopo in gesoden es.

fol. 12 r. a.

1) vergeten: meer. — 2) de afschrijver heeft dit woord waarschijnlijk verkeerd overgeschreven; in L_1 enz. staat passularum enucleatarum. — 3) l. reupontici. — 4) l. storax calamite. — 5) l. melanopiperis. — 6) l. peucedanum. — 7) l. cardamomi. — 8) l. leucopiperis. — 9) dauci en cretici behooren bij één.

A Lia diasenae¹⁾ descriptio. R. senae, unc. iii. cinnamomi, gariofilorum, folii, cardamomi, galangae, macis, ligni aloes, piperis longi, zingiberis, zedoariae, spicae, nucis muscate añ drach .iii. boraginem et calamentum adde²⁾ et caetera quae melancholiam purgant, avellandarum assatarum. l. setae combustae, drach .ii. lapidis armeni, unc .i. lapidis lazuli, drach .iii. zuchari, unc .v. mellis dispumati quod sufficit.

20. **D** Iaprasium^{3) 4)} dicitur a prassio viridi quod ibi plus intrat quam de aliis speciebus⁵⁾. valet ad omnem pectoris frigiditatem⁶⁾. et maxime ad catarrum et ad cerebri frigiditatem. sanat capitis vertigines et oculorum caliginem⁷⁾: et palatum et arterias⁸⁾ et ad omnem speciem catarrhi⁹⁾: que fit ex frigiditate mire prodest.²⁴⁾ dentium dolorem mitigat. octava decima pars confecta est .iiii.¹⁰⁾. Recipe prassii viridis .v. et .S.¹¹⁾ dragaganti pinearum¹²⁾ mundatarum¹²⁾. amigdarum¹²⁾ pistacearum¹²⁾ carniū dactilorum ficuum²⁶⁾ pinguium²⁶⁾ passularum¹²⁾ enucleatarum¹²⁾ añ .v.iii.¹³⁾ et .S. cinamomi gariofilorum nucis muscate macis¹²⁾ ligni (fol. 8. v.) aloes galange zinziberis zedoarie spice liquiricie reupontici anacardi storacis¹²⁾ calamite¹²⁾ masticis mirre galbani terbentine yreos aristologie rotunde radicū caparis gentiane melanopiperis anisi feniculi¹²⁾ aneti seminis apii macedonici¹⁴⁾ saxifragie añ .v.ii. ermodactilorum¹⁵⁾ origani paucedani¹⁶⁾ squinanti¹²⁾ cardamomi leucopiperis carvi levistici vincetoxici¹²⁾ añ .v.i.S. et grana .ii.S.¹⁷⁾ balsami¹⁸⁾ pulegii diptami¹⁹⁾ costi piretri satiregie²⁷⁾ basiliconis pionie macropiperis²⁰⁾ amomi sinoni^{12) 21)} orobi²⁰⁾ añ .v.i.²²⁾ grana .ii. et terciam partem alterius²⁵⁾ xilobalsami¹²⁾ casiefistule²³⁾ coralli

fol. 8 r.

fol. 8 v.

1) Dit praeparaat is uit L₂ overgenomen; het ontbreekt in L₁. — 2) zie 19) pag. 41. — 3) F₁: Diaprasium. — 4) tot 5) ontbreekt in F₁ en NM. — 5) zie 4); tot B₁ bij NM eenigszins anders. — 6) L₂: infirmitatem. — 7) van sanat af ontbreekt in F₁. — 8) in plaats arterias heeft F₁ chaitte (chute) de la luette et à chacie. — 9) F₁: reume. — 10) ontbreekt: ũ. — 11) in F₁ vóór dragagant nog amidum. — 12) ontbreekt in F₁. — 13) F₁: .v.iii. — 14) NM: sinonis zie woordenlijst; F₁: perresil macidon. — 15) NM heeft na hermodactyli nog Castaneae. — 16) l. paucedani. — 17) NM: gr. i .S.; F₁: alleen v.i.S. — 18) L₂: balsamitae. — 19) NM: abrotoni. — 20) ontbreekt bij NM. — 21) NM heeft in plaats sinoni: ervi. — 22) bij NM: exagium .i. — 23) F₁ en NM: cassiae lignae. — 24) tot B₁ ontbreekt in F₁. — 25) et terc. part. alt. ontbreekt in F₁ en NM. — 26) NM: caricarum. — 27) NM: thymbrae.

31.
ogen
oude hoof-
swere
kele.

Dyaolibanum dat stremmet tranen van ogen. ende sacht oude hoofswere. ende geneest apostemen in die kele genut met tyseinen. Dat .6. ste deel es .i. ℞. ¶ Nemt bevercul. opii. cassia lignee. beilde. elx .3.5. mirre onder .S.5. soffraen. folie. werpont. elx .2.5. amonii¹⁾. renpontici²⁾. elx .2.5. pionie. storacis. macro-piperis elx .2.5. spijs. euforbii. lencopiperis³⁾ elx .i.5. ende .i.S.3. zeem dats gnouch si. Men saelt geven met wermen wine daerin gesoden es wierooc ende savie.

1) l. amomi. — 2) l. reupontici. — 3) l. leucopiperis.

rasure ¹⁾ eboris ¹⁾ carpobalsami ²⁾ dauci cretici añ .3.S. musci ambre fol. 8 v.
 ossis de corde cervi añ. grana .xiiii. mellis despumati quod suf-
 ficit. ³⁾ Conficitur sic in libras .iiii. mellis despumati pone pras-
 sium supra dictum aliquantulum contusum .3.vi. et quartam par-
 tem ¹⁾ ⁴⁾ pinee recentis cum resina ¹⁾ sua ¹⁾ et de vino vetustissimo
 optimo .3.iii. et bulliat insimul lento igne ad vini consumptionem
 vel donec pinea aperiatur: et carice bene purgate intus et extra
 et dactili eodem modo purgati et passe sine granulis suis: pinee
 et amigdale et pistacee: omnia ista bene mundata pistentur ⁵⁾:
 tamen unumquodque per se pistetur et ⁶⁾ postea insimul mis-
 ceantur in mortario et addatur ibi terbentina: et insimul pistentur
 et cum predicta melle calido in eodem mortario paulatim posito
 distemperentur. et post addatur pulvis supradictarum specierum
 et diu conficiantur. storax vero cum modico melle liquefacta
 confectioni supermisce sine intermissione. ad ultimum balsamum
 ambram et muscum supermitte. et iterum bene commisce et usui
 reserva. datur (fol. 9 r.) in sero cum vino calido in quo coctus fol. 9 r.
 sit ysopus et dragantum.

21. **D**ialibanum ⁷⁾ dicitur ab olibano quia olibanum ibi in fol. 9 r.
 trat ⁸⁾. valet ad omnes capitis passiones ⁹⁾ lachrymas
 potenter stringit. dolorem emigraneum et superci-
 liorum sanat. et squinantiam curat datum cum decoc-
 sione tipsane ¹⁰⁾ .vi. pars confecta est libra .i. ¹¹⁾. Recipe castorei
 opii iusquiami añ .3.iiii. ¹²⁾ casie lignee .3.ii. ¹³⁾ folii croci turis
 masculi añ .3.ii. reupontici amomi añ .3.i. ¹⁴⁾ mirre .3.i. ¹⁵⁾
 spice ¹⁶⁾ piretri ¹⁷⁾ enforbii leucopiperis añ .3.iii. ¹⁸⁾ pionie stora-
 cis macropiperis añ .3.i. ¹⁹⁾ mel ²⁰⁾ quod sufficit datur sero ²¹⁾ ²²⁾
 cum vino calido in quo coctum sit olibanum et salvia ²³⁾.

1) ontbreekt in F₁. — 2) in F₁ volgt nog: camphre. — 3) NM: .v.iii.; van hier tot het einde bij NM korter, maar ongeveer op de zelfde manier. — 4) L₂: .3.v.S. — 5) van consumptionem af tot hier verkort in F₁. — 6) van postea af tot het eind verkort in F₁. — 7) F₁: Dialibanum; bij NM tot R anders. — 8) nl. meer olib. dan in andere opiata (LTGI); van Diaolibanum af ontbreekt in F₁. — 9) van 8) ontbreekt in F₁. — 10) l. ptisane. — 11) van ptisane af ontbreekt in F₁. — 12) F₁ en NM: .3.ii. — 13) F₁: .3.ii. — 14) ontbreekt bij NM. — 15) F₁: .3.ii. et demie. L₁: .3.S.; NM: .3.ii.S. — 16) NM: .3.ii. — 17) aut sacchari bij NM. — 18) ontbreekt in F₁. — 19) F₁: .3.iii.

32.
levere
geelsucht
tysike
hertevel
rede

Dyaredonabbatis es goet iegen pine vander leveren. *ende iegen geelsucht. entie tysike sijn ende droge. ende iegen hertevel dat van hitten comt. ende die cranc sijn van langer ziecheit. alsoe van bernende cortse van hitten comende ¶ Nemt sandali wit ende root. elx .2.3. ende .8. gomme van arabien. spodii. elx .1.3. asari mastic. cardamomi. spijs. soffraen. sillo. cassie ¹⁾. aloes. nagle. galigaen ²⁾. notemuscaten ²⁾ venkelsaet. canele. tsop van ricolissien. rebarbe. tsact van serpentinen. biberis ³⁾. scariole. porceleine. citrulli. melonis. cucumeris. cucurbite. elx .1.3. perlen. dbeen vander herten vanden hert elcs .8.3. suker rosaet ⁴⁾ .1.3. ende .3.3. canfer .7. granen. musci .3. granen ende .1.8. cyroop van rosen. rosewater dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens. ende savonts ende te middage.*

33.
longene
hoeste
heescheit
tysike

Dyapenidion heet men na peniden omdat siere ingaen meer dan andre medicinen. Si es goet iegen alle ziecheit vander longenen. *ende iegen hoeste ende heesce stemme entie droge. ende die tysike sijn. dat. .8. ste deel es .1.8. ¶ Nemt peniden .16.3. ende .8. pinearum. amandlen wel gesuvert. wit olysact .4.3. canele. nagle. gingeber. tsop van ricolissien. dragant. gomme arabici. senie. citrulli. cucurbite. cucumers. melonis. elx. onder .8.3. canfer .7. granen. met cyrope van violetten dats gnouch si. ¶ Dus suldiyt vergadren. Nemt water .1.8. violer ⁵⁾ .3.3. ende siedet tegadere tote dat .1. deel dicke wert. dan doeter in peniden. senie. amandelen. citrulli. melonis. cucumeris. cucurbite elc seldi stoten bi hen. ende ziedent met watere ende altoes suldiyt roeren. dan doeter toe peniden wel gepulvert. tgroene datter boven vliet (fol. 12 r. b.) suldi zien dore .1. dorgaetten lepel. dan doet in .1. mortier. ende canfer wel gepulvert ende minget daermet. ende*

fol. 12 r. b.

1) l. sillocassie. — 2) de afschrijver heeft „gal. musc.” niet vertaalt door gallie muscate, maar door galigaen, notemuscaten; F₁ heeft ook noiz muscade maar heeft gallie onvertaald. — 3) l. berberis. — 4) l. rosen. — 5) l. violen.

22. **D**iarodon abbatis¹⁾ a rosis dicitur que ibi intrant plus quam de aliis speciebus²⁾. nomen accepit abbatis ab abbate de curia compositum³⁾. datur proprie ictericis epaticis ptisicis ethicis et cardiacis qui patiuntur ex calore de acutis⁴⁾ et ad calefactionem stomaci pulmonis et totius corporis: et convalescentibus ex longis et acutis egritudinibus mirabiliter auxiliatur et pars .vi. confecta est librae .ii.. Recipe sandalorum alb. et rubr. añ .ḡ.ii.S. draganti gummi arabici spodii añ .ḡ.ii.⁵⁾ asari spice masticis cardamomi croci xilaloës gariofilorum gallie muscate⁶⁾ anisi maratri cinamoni succi liquiricie reubarbari seminis basiliconis berberis scariole⁸⁾ portulace papaveris albi¹⁸⁾ citroli melonis cucumeris⁹⁾ et cucurbite añ .ḡ.i.⁹⁾ oßsis de corde cervi margaritarum añ .ḡ.S.¹⁰⁾ zuchari candi rosarum añ .ḡ.i.ḡ.iii¹¹⁾ camphore terciam partem unius .ḡ. et¹²⁾ grana .vii. musci. grana .iii.S. syrupi facti de aqua rosarum quod sufficit datur mane¹³⁾ et (fol. 9 v.) meridie cum rodostomate vel cum farina¹⁴⁾ si opus fuerit. fol. 9. r.

23. **D**iapenidion dicitur a penidiis qui ibi intrant plus quam de aliis speciebus¹⁵⁾. valet ad omne vitium pulmonis et tussis: et raucedinem vocis factam ex siccitate¹⁶⁾. ptisicis¹⁷⁾ subvenit¹⁹⁾ .vi. pars confecta est libra .i.. Recipe penidiorum .ḡ.xvi.S.²⁰⁾ pinearum et amigdalarum mundatarum seminis papaveris albi añ .ḡ.iii. et .ḡ.i.²¹⁾ cinamomi gariofili, zinziberis succi liquiricie dragaganti gummi arabici amidi²²⁾ seminis citroli melonis cucumeris cucurbitarum purgatarum añ .ḡ.i.S.²²⁾ camphore tertiam partem syrupi²³⁾ violarum quod suf- fol. 9 v.

1) tot 2) ontbreekt bij NM; tot 3) in F₁; tot 4) eenigszins anders bij NM. — 2) zie 1). — 3) zie 1). — 4) tot 4) ontbreekt in F₁. — 5) F₁: ḡ.ii. — 6) F₁: noiz muscade. — 7) in L₂, F₁ NM (ook MT) volgen hierna eerst nog: foeniculi, cinamomi succi glycyrrhizoe, rhei harbari. — 8) ontbreekt in F₁. — 9) F₁: ḡ.ii.; tot 10) ontbreekt in F₁. — 10) zie 9). — 11) F₁: ḡ.iii.; hierna volgt bij NM nog: coralli, crystalli, sem. lactucae papav. alb. mandragorae añ .ḡ.i. — 12) NM, L₂, F₁, MT: alléén gr. .vii. — 13) hierna in F₁ alleen: ou eve fraide (avec eau froide). — 14) L₂: aqua frigida; waarschijnlijk is farina een drukfout voor frigida. — 15) van Diapenidion af ontbreekt in F₁ en NM. — 16) F₁: de fraidor. — 17) ontbreekt in NM. — 18) ontbreekt in F₁ en NM. — 19) tot 4) ontbreekt in F₁ en NM. — 20) F₁: ḡ.xvii. et .S.; van 4) af ontbreekt bij NM (drukfout?). — 21) L₂: ḡ.iii. et .ḡ.i.; NM ḡ.ii. et .ḡ.i.; F₁ ḡ.ii. — 22) L₂ .ḡ.; NM en F₁: ḡ.i. — 23) L₂: scrup.; NM: .ḡ.i. F₁ .ḡ.i.

dandere specien wel gminet oec daertoe van ierst wel gepulvert. Dit suldi geven nuchtens ende savonts met tyseinen die warm si.

34.
longene

hoeste
tonge
storte

Dyadragantum heeft sinen name na dragant. het es goet iegen alle pine van der longenen die van hitten comt. ende meest in tysiken ende ethyken. ende iegen apostemen in die longene. Ende iegen grote hoeste. die van hitten comt ende van droocheiden vander tongen ende van der stortten. Alse ment nemt so sal ment houden .i. ure in den mont tote dat het begint te smeltene. ende dan salment inwert laten gaen. Nemt wit dragant .2.ʒ. ende .2.ʒ. amidi. dat zijn amandelen so wer ment vint .i.ʒ. ricolissien .2.ʒ. peniden.¹⁾ ende .2.ʒ. saet van citrulli. melonis elcs .3.ʒ. canfer .S.ʒ. Men saelt geven met lauwen borne. dat gesoden si op gersten.

1) open plek in het HS waar een woord weggelaten is.

ficat. Conficitur sic. in una libra aque bulliant .ḡ.iii.¹⁾ violarum donec aliquantulum conficiantur²⁾. postea coletur et colature addatur libram .i. zuchari: et bulliat donec incipiat inspissari. tunc addantur pinee et amigdole. et semina melonis citroli cucurbite et cucurmia³⁾ queque perse bene contusa cum spatula semper movendo⁴⁾. deinde addantur penidie⁵⁾ subtiliter pulverisate. et cum liquefacte fuerint: illud grossum⁶⁾ quod supernatat cum cacia colando in mortario bene iterum teratur et commisceatur bene agitando⁷⁾. deinde camphora admisceatur⁸⁾ et ad ultimum pulvis predictarum specierum cum predicto syrupo⁹⁾ agitando in mortario moveatur donec incorporetur. detur mane et sero cum ptissana calida: non habentibus calorem cum vino calido.

fol. 9 v.

27. **D**iadragantum¹⁰⁾ a draganto nomen accepit¹¹⁾. sanat omne vitium pectoris et pulmonis quod fit ex calore¹²⁾ maxime ptisicis ethicis pleureticis peripleumonicis¹³⁾ et ad omnem tussim que fit ex caliditate vel siccitate et ad omnem lingue et gutturis asperitatem¹⁴⁾. cum vero sumitur tam diu in ore teneatur donec ibi dissolvatur. medietas est librae .ii.¹⁵⁾. Recipe dragaganti albi .ḡ.ii.¹⁶⁾ gummi arabici albi¹⁷⁾ .ḡ.i.ḡ.ii.¹⁸⁾ amili .ḡ.S.¹⁹⁾ liquiricie .ḡ.ii. seminis (fol. 11 r.) melonis citroli cucurbite²⁰⁾ añ .ḡ.ii.²¹⁾ penidiarum .ḡ.iii.²²⁾ camphore .ḡ.S.²³⁾ syrapi gileni²⁴⁾ quod sufficit²⁵⁾. Conficitur sic semina cum aqua ponantur super zucharum tantum tamen de aqua quod

fol. 10 v.

fol. 11 r.

1) L₂: ḡ.ii. — 2) L₂ heeft in plaats aliquantulum conficiantur: aqua inficiatur aliquantulum; NM usque ad tertias; F₁: als L₂. — 3) l. cucumeris. — 4) c. spat. semp. movendo ontbreekt in F₁. — 5) bij NM staat op de overeenkomstige plaats: penidiorum .ḡ.vi et .S.; van hieraf heeft NM ongeveer hetzelfde als in L₁ maar verkort. — 6) L₂ crassum. — 7) van pulverisate af ontbreekt in F₁. — 8) in F₁ volgt: et soit meū ou (avec) une spatule. — 9) in F₁ volgt alleen: Il soit doné a tisane chaude ou o vin chaut. — 10) NM: diatragacanthos frigida. — 11) van diadragantum af ontbreekt in F₁ en NM. — 12) L₂: caliditate et siccitate. — 13) L₂: et peripneumonicis valet; in F₁ ontbreekt: pleureticis en peripleumonicis. — 14) van hier af tot Recipe ontbreekt bij NM; hiervoor ongeveer hetzelfde maar met andere woorden. — 15) van 14) af in F₁ alleen: sera tenu en la bouche longuement. — 16) NM: ḡ.ii.; in F₁: dragagant .ḡ.iii. — 17) in F₁ en NM ontbreekt: albi. — 18) F₁: alleen ḡ.ii. — 19) NM: ḡ.S.; F₁: amidum ḡ.S. — 20) Bij NM en F₁ nog: sem. cucumeris. — 21) bij NM volgen nog: sem. urticae, papaver. alb. añ .ḡ.iii. — 22) L₂: ḡ.ii.; F₁: .ḡ.ii. — 23) F₁: .ḡ.S. — 24) l. galeni; F₁: iulevi (zie: Opus Pandectarum medicinae van Mathaeus Silvaticus en Luminare maius); L₂: violarum. — 25) van hier af niets meer in F₁ en NM.

35.

hooft
grot evel

jucht
melte
niere
coude

fol. 12 v. a.

Dyacastoreum es sine name omdat castoreum in de confexie gaet. hets goet iegen swerheit van den hoofde. Ende iegen tgroot evel. ende iegen swindelinghe. ende iegen gedeilde hooftsware. ende iegen scoten die int hoeft scieten. ende iegen sweren. ende iegen juchteheit. Ende conforteert alle die lede. Ende meest ten hoofde. Hets goet iegen verstoptheit vander melten. ende vander nieren. ende wederstaet die ziecheit die van couden comt Dat .15. ste deel es .2. ℥ . ¶ Nemt bevercul. mirabolanum. elcs .1.5. granen onder .S.3. aloes onder .S.3. assa fetida. mirre. euforbii. elcs. .1.5. ende .18. granen. folie. atherionii¹⁾. pertrec. ricolissie. dragant. calami aromatici. dats ene maniere van riete. nitri. galbani. spice. squinanti. oppopanac. soffraen. cassie lignee. wit peper. carpobalsami. coloquintide. serapini. renpontici²⁾. storax. canele. calamite³⁾. gingeber. elx .1.5. ende .2. granen. stafisagria. dauci. maratri. persijn. silleris. bacce lauri. coste. drakenbloet. agaricus. cardamomi. wierooc. mastic.: salis. armoniac. zedeware. elcs .1.9. ende .8. granen. ysope. penlogii⁴⁾. origani. balsamite. oximi⁵⁾. brancce urcine. wortel van diptannis. rute saet. aristologia longa. ende rotunda. asari. baccari. salvia. rosen. bedelli. elcs .7. granen: epithini⁶⁾. polipodii. oppobalsami elx (fol. 12 v. a.) .18. granen. alipiados. semen lauriale. radice. capparis. elcs .2. granen. anacardi. samie⁷⁾. gentiane. corticis mandragore. elx .2. granen. alsene. pencedani⁸⁾. elx .8. granen. yros⁹⁾. .3. granen. ende terdendeel wijn. ende zeem dats genouch si. Men saelt geven in die groete van .1. haselnot. ¶ Men saelt geven iegen die pine van den hoofde met dranke daerin gesoden es lilifage. Ende iegen die levere met dranke vander alsenen. of

1) l. antimonii. — 2) l. reupontici. — 3) calamite behoort bij storax, dat vóór canele staat. — 4) l. pulegii. — 5) l. ozimi. — 6) l. epithimi. — 7) l. savine zooals in L₁ en L₂. — 8) l. peucedani. — 9) l. yreos.

possit zuccharum coopereri: et bulliant usque ad dissolutionem fol. 11 r.
 zuchari. postea colentur per pannum rarissimum et colatum¹⁾ ad
 decoctionem syrupi coquatur. postea tundatur in mortario bene
 miscendo pulverem specierum.

25. **D**iacastoreum a castoreo dicitur quod ibi recipitur²⁾. fol. 10 r.
 valet contra gravissimam cephalicam³⁾ epilepticis⁴⁾
 vertiginosis⁵⁾. auxiliatur emigranicis et monopagicis.
 prodest doloribus. paralisim⁶⁾ omnium membrorum
 emendat et maxime capitis. enfraxim splenis et epatis et re-
 num⁷⁾ solvit: et omnibus egritudinibus secundum frigidum nocen-
 tibus obstat⁸⁾. .xvi. pars librae .ii.⁹⁾ Recipe castorei mirabola-
 norum añ .3.iii. minus gr. .i.S.¹⁰⁾ ase¹¹⁾ mirre euforbii añ .3.i.
 et grana .xvii.¹²⁾ aloes .3.i.S. minus grana .i.¹³⁾ folii⁷⁾ antimonii
 piretri liquiricie³⁾ draganti calami aromatici nitri⁷⁾ galbani⁷⁾¹⁴⁾
 squinanti⁷⁾ opopanacis spice¹⁵⁾ serapini¹⁶⁾ nucis muscate casie-
 fistule piperis longi albi et nigri xilobalsami carpobalsami colo-
 quintide reupontici¹⁷⁾ storacis calamite⁷⁾ zinziberis cinamomi añ
 .3.i. et grana .ii.¹⁸⁾ staxifragie¹⁹⁾⁷⁾ dauci⁷⁾ maratri petroselini
 apii³⁾ seminis sileris²⁰⁾ dampnococti²¹⁾ sinoni petrolei storacis ru-
 bee²²⁾ sanguinis draconis cardamomi³⁾⁷⁾ turis maioris et mino-
 ris²³⁾ agarici³⁾ masticis³⁾ salis armoniaci zedoarie anisi añ .3.i.
 grana .viii.²⁴⁾ satiregie ysopi camedreos pulegii origani balsa-
 mite²⁵⁾ ocimi⁷⁾ brance ursine diptami rute seminis²⁶⁾ aristologie

1) L₁: colatura. — 2) van Diacastor. af ontbreekt in F₁ en NM. — 3) ontbreekt bij NM. — 4) NM: comitialibus, wat hetzelfde beteekent; tot paralisim ontbreekt in F₁. — 5) tot enfraxim ontbreekt in F₁. — 6) zie 9). — 7) ontbreekt in F₁. — 8) tot 1/2 ontbreekt in F₁ en NM. — 9) van 6) af ontbreekt bij NM; in de plaats daarvan staat: apoplecticis, paraplecticis, tremulis, resolutione correctis. — 10) Bij NM en F₁ alleen: .5.iii.; vóór asae foet. nog bij NM: aloes flav.: .5.i.S., en in F₁: Aloes .5.i. — 11) Fuchsius zegt in zijn uitgave van NM, dat men hier onder asa foetida scordium moet verstaan. — 12) NM: .5.i. gr.vii.; F₁: 5.i. — 13) zie noot 10). — 14) NM heeft vóór squinanti nog senae. — 15) Bij NM vindt men de 4 voorafgaande simplicia in deze volgorde: squin. galb. spice. opop.; F₁ heeft de 2 laatste evenals NM. — 16) NM en F₁ hebben nog reupontici; zie 17). — 17) van 16) af ontbreekt in F₁ en NM. — 18) F₁: alleen .5.i. — 19) l. stafisagrie. — 20) NM: cumini lati. — 21) l. dampnococci; NM: nigellae; zie 22). — 22) van 21) af ontbreekt in F₁. — 23) NM heeft alleen: thuris; F₁ alleen: encens masle. — 24) F₁: .5.i.; NM: .5.iii.S.3.viii. — 25) NM heeft ook nog balsami. — 26) rute seminis ontbreekt in NM.

van wilder saelgien. Ende iegen die melte geuet met dranke daerin gesoden es gremil. of saet van alexandrien. Dit neme nuchteren. daer na vaste .6. wilen:

36.
melte
water

Dyacostum heet na .i. cruut dat costum heet omdat ment derinne doet. Hets goet iegen de melte. ende iegen water dat van fleumen comt. ende van melancolyen. dat .12. ste deel es .i.℥. ¶ Nemt asari. anijs. apie. elcs .3.ʒ. squinanti. melanopiperis. mirre. elx .2.ʒ. ende .i.℥. rebarbe. soffraen. aristologia. elcs .2.ʒ. coste. onder .S.ʒ. canele. cassia lignee. elx onder .S.ʒ. zeem dats gnouch si. ¶ Men saelt geven met dranke daerin gesoden es capparis. of scolopendrie nuchtens ende savonts.

37.
heescheit
hoeste

Dyayris heeft sinen name na wortelen. die blade sijn gedaen alse lisch ende draget witte bloemen. men heetet yreos. Hets goet dengenene die men qualike verstaen mach wat si seggen van heescheiden. iegen die hoeste die van couden comt. Dat .12. ste deel es .3.℥. ¶ Nemt. yris .i.ʒ. coelne. ysope. recolissie. elcs .7. granen of .7.ʒ. dragant. amidi. pinee. canele. gingeberre. peper elx .3.ʒ. carnis dactilis. asarum¹⁾. enuclearum¹⁾. elcs .3.ʒ. ende .S. storacis rubei. elx .2.ʒ. ende .S. zeem dats gnouch si. Men saelt geven savonts met warmen wine.

1) l. passarum enucleatarum.

longe¹⁾ et rotunde aaron²⁾ mabathematicon²⁾ asari³⁾ salvie rose fol. 10 r.
bedellii⁹⁾ añ. gr. .xvii.⁴⁾ epithimi polipodii opobalsami⁹⁾ (fol. 10 v.) fol. 10 v.
añ grana .xiii.⁹⁾ elimpiados⁵⁾ caparis²⁾ añ grana .xi.⁶⁾ paucedani⁷⁾
absinthii añ grana .vii.⁸⁾ anacardi savine⁹⁾ gentiane corticis¹⁰⁾
mandragore añ grana .xi.¹¹⁾ yreos grana .iii. et tertiam partem
unius¹²⁾. mel quod sufficit.¹⁴⁾ datur in modum avellane capi-
talibus passionibus cum apozimate lilifagi epaticis cum decoc-
tione¹⁵⁾ absinthii vel eupatorii. spleneticis cum aqua caparis vel
calamenti. nefreticis¹⁶⁾ granorum solis vel macedonici. accipiat
summo mane et ieiunet usque ad horam nonam¹⁷⁾ patiens.

26. **D**iacostum²⁸⁾ dicitur a costo: quod ibi intrat¹⁸⁾. valet pro- fol. 10 v.
prie spleneticis et ydropicis et leucoflegmaticis et
yposarce que fit sine calore sunt¹⁹⁾. proprie valet
spleneticis nefreticis et stranguiriosis optimum est
.xii. pars. libra .i.²⁰⁾ Recipe anisi apii asari añ .ḡ.ii. et .ḡ.ii.²¹⁾
squinqanti melanopiperis mirre añ .ḡ.ii.S. reubarbari croci aris-
tologie rotunde et longe²²⁾ añ .ḡ.ii. et .ḡ.ii.²³⁾ costi .ḡ.i.S. cin-
amomi casie lignee²⁴⁾ añ .ḡ.i. et .ḡ.i.²⁵⁾ mel quod sufficit. datur
cum decoctione caparis vel scolopendrie⁹⁾ sero et mane.²⁶⁾ dosis
est .ḡ.ii. cum vino calido.

28. **D**iairis³⁰⁾ dicitur ab yreos. prodest disnoicis²⁷⁾ 2) arte- fol. 11 r.
riacis²⁾ tussientibus²⁾. vocem perditam restaurat
si fuerit ex frigiditate²⁹⁾ .xii. pars est librae .iii.
Recipe yris .ḡ.i. pulegii ysopi liquiricie añ .ḡ.vi.

1) Bij NM ontbreekt longe; er volgt na rotunde nog: brassicae sylvestris decoctae. —
2) ontbreekt bij NM. — 3) van rotunde af ontbreekt in F₁. — 4) NM: gr.xviii.; er volgen
dan ambar. gr.x., ossis de corde cervi .ḡ.iii., ossis naris purpureae ḡ.i. — 5) L₁: alipados;
NM: laureolae, zie woordenlijst. — 6) F₁: gr.ix. — 7) l. peucedani. — 8) in L₂, NM, F₁ is
peuc. absinth. añ gr.vii. geplaatst achter de volgende rij simplicia zooals in MT —
9) ontbreekt in F₁. — 10) NM: fol. mandr. — 11) NM: siliquas .ii.S.; F₁: gr.ix. —
12) NM: gr.xiii.; et t. p. unius ontbreekt in F₁. — 13) NM heeft nog: serici usti. gr.xii. —
14) het volgende heeft NM korter en vóór B. — 15) in F₁ ontbreekt van hier tot 16). —
16) in L₁ ontbreekt na nefr.: cum decoctione. — 17) F₁: à tierce. — 18) van Diacostum
af ontbreekt in F₁. — 19) sunt staat hier te veel. — 20) van 19) af ontbreekt in F₁. —
21) F₁ alleen: .ḡ.ii. — 22) F₁ alleen: rotunde. — 23) F₁: ḡ.i.; L₂. ḡ.i.ḡ.ii. — 24) L₂:
casie fist. — 25) F₁ alleen: .ḡ.i. — 26) het volgende ontbreekt in F₁. — 27) l.
disnoicis. — 28) voor de verg. met NM: zie woordenlijst. — 29) si fuerit ex frigiditate
ontbreekt bij NM, ook wat hierop volgt tot Recipe toe. In de plaats daarvan vindt
men bij NM: prodest ad collumellam quae veluti acus intus pertusa esse videtur,
asthmaticos et diffic. spirantes. — 30) voor de verg. met F₁: zie woordenlijst.

38.

borst
hoeste
quarteine

Dyacalamentum heeft sinen name na calament. Hets goet jegen alle deren vander borst dat van couden comt. Ende jegen die quarteine¹⁾ meest in ouden lieden. Hets goet jegen hoeste die van couden comt ende jegen die quarteine²⁾ genut na etene met wine dat .15. ste deel es .2.℞. ¶ Nemt calamentum. coelne. melanopiperis. sceli³⁾. persijn. elcs .4.3. apieset .1.3. ameos. thuri. dille. canele. gingeberre. elcs .2.3. zeem dats gnouch si. Men saelt geven alsoet vorseit es.

fol. 12 v. b.

39.

coude
lichamen
bloetsucht
menisoen

Dyacodion es goet jegen alle coude lichamen entimoru sijn. ende stremmet met regenwateren gesoden of met spodium of met rosewatere. of gesoden met wine eist goet iegen die bloetsucht. ende iegen alle menisoene. ¶ Nemt van olycrude .13. hoofde net te groene no te droge. ende rosen .3.3. ende .S. acacia. sofraen. ricolissie. elx .1.3. boli .1.3.3. canele. symphiti. ypoquistidos balaustie. elcs .1.3. mirtillorum .1.3. corael. wit ende root. sumac. drakenbloet. laccc. roris. sirici⁴⁾: elx .1.3. semen portulace .S.3. ¶ Dus salment vergadren. legt die hoofde van den olycrude in watere dat si bedect sijn. ende hullet wel den pot boven. ende latet also staen .3. dagen. Ende derna seldijt zieden tote dat terdendeel versoden si. ende dan coleret. Ende in die colature doet zeem onder .S.℞. ende mirtilli. ende doeter in die

1) deze 3 woorden zijn in het HS weder doorgeschrapt daar zij later (zie 2)) weer terug komen; blijkbaar heeft de copist zich vergist. — 2) zie 1). — 3) l. siceli. — 4) l. siriaci.

dragaganti¹⁾ amigdalarum pinearum cinnamomi zinziberis piperis fol. 11 r.
 añ .3.iii. caricarum carniū dactilorum passerum emundatarum²⁾
 añ .3.iiii.8.³⁾ storacis rubee .3.ii. et 3.i. mel⁴⁾ quod sufficit. sumatur
 sero cum vino calido⁵⁾.

29. **D**iacalamentum a calamento dictum est⁶⁾. valet precipue fol. 11 r.
 ad omne vitium pectoris⁷⁾ ex frigiditate¹⁰⁾ maxime
 hiis⁸⁾ qui in senili sunt etate. valet etiam tussien-
 tibus ex frigida causa et quartanariis: si ex eo
 utuntur post prandium: et post cenam in sero cum vino¹¹⁾ cum
 duobus 3. dyagridii et euforbii .vi. in modum nucis ante duas
 horas accessionis cum apozimate pigani vel roris marini quod
 prestat quotidianariis .xv. pars est librae .ii. Recipe calamenti
 pulegii ysopi¹²⁾ melanopiperis siselei⁹⁾ petroselini añ .3.iii.¹³⁾ et
 3.ii.¹⁴⁾ levistici .3.i.¹⁵⁾ et 3.i.¹⁶⁾ apii seminis 3.i.¹⁶⁾ ameos thimi
 aneti¹⁷⁾ cinamomi zinziberis añ 3.ii.¹⁸⁾ mel¹⁸⁾ quod sufficit. datur
 post prandium in cena¹⁹⁾:

Hoc nimium confert ad ventris solutionem²⁰⁾.

31. **D**iacodion dicitur a codio: papaver nigrum interpre- fol. 11 r.
 tatur quod ibi intrat²¹⁾. proprie datur omni solu-
 tioni ventris maxime discintericis²²⁾ cum decoctione
 aque pluvialis in qua sit spodium coctum²³⁾ vel cum
 aqua rosarum et lientericis cum careno .xii. pars librae .ii.²⁴⁾ 25)
 Recipe capita papaverum non minis viridium nec nimis siccorum²⁶⁾

1) bij NM: volgt amyli. — 2) L₂: enucleatarum. — 3) L₂ en NM: .3.iii. — 4) NM: mellis aut sacchari. — 5) bij NM: Datur cum decocto caricarum, sem. malvae, hysopi, carnis, palmularum et vino calido vesperi. — 6) van Diacal. af ontbreekt in F₁ en NM. — 7) F₁: poumon. — 8) l. eis. — 9) ontbreekt bij NM. — 10) tot Recipe heeft NM eenigzins anders. — 11) van hier tot .xv. pars ontbreekt in L₂; tot Recipe ontbreekt in F₁. — 12) ontbreekt in F₁ en NM. — 13) L₂ en NM: .3.iii. — 14) F₁: alleen 3.ii. — 15) NM: 3.ii. — 16) F₁: alleen 3.i. — 17) NM: anisi. — 18) NM: mellis aut sacchari. — 19) l. et cenam. F₁: après mangier au soir ou vin; NM heeft nog: probe confectam praebeo. — 20) Deze woorden alleen in L₁. — 21) van Diacodion af ontbreekt in F₁ en NM. — 22) NM heeft nog et febricitantibus. — 23) NM heeft nog rhus culinarium, myrtus. — 24) van 23) af ontbreekt in F₁. — 25) van lientericis af ontbreekt bij NM; bij hem volgt nog: et his qui vacant febre cum vino tepido praebeatur. — 26) bij NM nog: cum exteriori cortice.

specien wel gepulvert alsoet vorseit es. Ende alsoe dat zeem gesoden es salmen dat mirtilli zieden in watere. ende van dien watere seldi .i.℥. zieden metten zeeme al tote dwater al versoden si. daerna seldi versieden die vorseide colature metten zeeme. Ende alsoe dat zeem dicke gnouch es. so doeter in die vorseide poedere. ende doet af ende minget wel.

40.
mage
walgen
wint
menisoen

Dyacitoniten doet wel verteeren ende wederstaat walgen. ende verduwet wint. ende verwarmt die mage. ende es goet iegen menisoen daer die spise al onverteert dore gaet. ende het maect goede roke.

¶ Nemt citoniorum .i. luttel gespoelt in watere ende gesuvert van den scorssen ende van den noten. ende dan gestampt. Ende dan nemt zeem .j.℥. wel gescuumt. nochtan ware beter. suker genomen .4.ʒ. ende .s. ende doet te viere. entie sitonien al te gadere gestampt ende latet zieden dat dicke gnouch si. Ende daerna coleret dore enen dorgaetten lepel eist limech ende tay. so eist genouch: Dan doeter in dese specien ¶ Nemt canele. onder .s.ʒ. peper .s.ʒ. ricolissie. galigaen .s.ʒ. naglen. noten muscaten. elx .3.ʒ. ligni aloes. macis. cardamomum. elx .2.ʒ. zedeware .i.ʒ. ¶ Men sal .i. marbersteen besmeeren met rosewatere. ende sprayen derop muskeliaet. ende gieten derop dat vorseide zeem ende suker. ende latet breiden opten steen. Ende alst cout es sal ment sniden lancs ende dweers gelijc atermente. ¶ Ende wilmen. (fol. 13 r. a.) dese confexie maken met te purgierne humoren. so salmer in mingen scamoneie also menech .ʒ. alser menig .℥. es van den andren swaer. Ende simpel sonder scamoneye salment geven nuchtens ende navonts met wine.

- numero .xii¹⁾. rosarum .3.iiii.S.²⁾ croci acacie liquiricie añ .3.i. fol. 11 v.
 boli .3.S. cinnamomi simphiti³⁾ ypoquistidos balaustie añ .3.i.
 myrtillorum .3.i.⁴⁾ coralli rubei et albi sumac sanguinis draconis
 lacce⁵⁾ roris syriaci añ .3.ii.S.⁶⁾ seminis portulace .3.S.⁷⁾ Confi-
 citur sic: capita papaverum ponantur in tantundem aque plu-
 vialis quod bene coperiantur et per tres dies ibi dimittantur⁸⁾
 et in ipsa aqua usque ad tertiam partem bulliantur: et postea
 colentur⁹⁾ et in colatura ponatur libram .i.S.¹⁰⁾ mellis myrtini.¹¹⁾
 32. et in tali melle supradicta admisceantur. *Confectio mellis myr-
 tini* talis est: in duabus libras mellis dispumati ponatur una libra
 succi myrtillorum et coquatur ad succi consumptionem: et postea
 coletur. dosis eius .3.iiii. vel. vi.¹²⁾.

Diacitoniten¹³⁾.

34. **D**iacitoniten¹⁴⁾ dicitur a citoniis unde fit. valet ad debi- fol. 12 r.
 litatem stomaci si fuerit ex frigidityte. appetitum
 confortat si non deficit ex abundantia humorum.
 vomitum abstinet. ventositatem precordiorum emen-
 dat. et bonum colorem facit: et debilitatem stomaci reparat.
 lientericis prodest. valet etiam his qui nimiam solutionem habent.
 facit maxime delicatis hominibus et nobilibus. ylios confert.
 bonum odorem et colorem prestat. nota quod si stomachus labo-
 rat ex debilitate virtutis digestive debet dari post cibum. si vero
 ex debilitate retentive ante cibum. *Recipe* citoniorum in aqua
 elixatorum a cortice exteriori et (fol. 12 v.) a nucleis interioribus fol. 12 v.
 mundatorum libras .iii. mellis dispumati libras .iiii.S. supra dicta
 citonia bene ut diximus mundata et fortiter trita in mortario in
 caldario cum predicto melle super ignem ponantur: et cum spatula
 semper agitando bulliant donec inspissari incipiant. Si vis scire
 quando coctum fuerit: ponatur aliquantulum super marmor infu-
 sum aqua rosarum: si non inviscatur ut colligere valeas coctum

1) Bij NM en F₁: XIII. — 2) alle andere texten hebben 3.ii.S. — 3) ontbreekt in F₁. — 4) F₁: .3.i. — 5) ontbreekt in F₁ en NM. — 6) L₂ en NM: .3.ii.; F₁: 3.ii. — 7) F₁: 3.S.; van hier af tot conf. mellis myrtini heeft NM met andere woorden. — 8) van et af ontbreekt in F₁. — 9) et post. col. ontbreekt in F₁. — 10) F₁: .S. — 11) het volgende ontbreekt bij NM; tot conf. m. myrt. ontbreekt in F₁. — 12) van dosis af ontbreekt in F₁. — 13) alleen in L₁. — 14) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst.

41.
borstswere

Dyapapaver es ene latuarie iegen die swere in die borst. ¶ Nemt sop van ricolissien. dragant. gomme van arabie elcs .10.3. wit olisaet. peniden elx .20.3. soete amandelen .10.3. semen sitonii. saet van porceleinen. elx .15.3. semen cucumeris. melonis. citrulli. cucurbite. latuwe. maluwe. elx .8.3. Ende pulvertse ende tempertse met cyrope vyolaet.

42.
coude
ziecheit
hoeste
spuwen
adem
longene
levere
mage

Dyadragantum calidum. dese latuarie heet na dragant. Si es goet in couder ziecheit. ende jegen die hoeste die van couden comt. ende die node uitwerpen. ende pantysen entie etter spuwen. entie qualec mogen haren adem verhalen. Ende jegen swerheit an die longene ende an die levere. ende conforteert die mage ende doet wel verteren. ¶ Nemt canele. dragant. elx .1.3. venigriec .1.3. amandelen. pinee. lijnsaet elx. onder .S.3. gingeberre. ricolissie. ende tsop van ricollissien. elcs .1.3.

est: et tunc ab igne deponatur. et pulvis harum specierum cum spatula semper agitando superspargatur. Recipe cinamomi .ḡ.8. zinziberis .ḡ.1. galange piperis añ .ḡ.3. ¹⁾ gariofilorum nucis muscate añ .ḡ.iii. spice ligni aloes macis cardamomi liquiritie añ .ḡ.ii. zedoarie añ .ḡ.1. deinde super marmor infusum aqua rosarum cum aliquantulo musci distemperatum super marmor spargatur: et cum infigidatum fuerit cum cultello frustatim incidatur: et si laxativum facere volueris in unaquaque libra apponatur .ḡ.8. scamonee trite. tamen cum fuerit calidum antequam supra marmor ponatur scamonea bene comisceatur. laxativum detur cum vino calido in sero. simplex autem detur mane post prandium et post cenam. fol. 12 v.

30. **D** Iapapaver ¹¹⁾ quod mirabiliter prodest ethicis thisicis nimium vigilantibus ²⁾. confecta est librae .iiii. ³⁾ Recipe succi liquiricie dragaganti gummi arabici añ .ḡ.x. ⁴⁾ seminis papaveris albi penidiorum añ .ḡ.xx. ⁴⁾ amigdolarum dulcium mundatarum .ḡ.x. ⁵⁾ amidi ⁶⁾ seminis citoniorum portulace añ .ḡ.v. ⁷⁾ seminis melonis et cucurbite et cucumeris ⁸⁾ lactuce malve añ .ḡ.viii. ⁹⁾ fac pulverem. confice cum succo ¹⁰⁾ violarum vel sapa. fol. 11. v.

1) L₂ ḡ.8. — 2) Bij NM dient dit praeparaat niet voor de hier opgegeven ziekten maar: asthmaticis, peripneumoniacis, tussientibus, destillatione laborantibus et lienosis; hierna ontbreekt in L₁: tertia pars; men vindt dit wel in L₂. — 3) L₂: ℥.ii. — 4) bij NM alle simplicia van Recipe af tot amigdolarum añ ḡ.xv. — 5) NM ḡ.v.8. — 6) l. amili. — 7) NM: ḡ.iii. — 8) bij NM volgt achter cucumeris: et citruli añ ḡ.ii.; dan komt sem. lactuc. enz. — 9) Bij NM .ḡ.8. dan volgt alleen nog: zucchini et drosati quantum satis videbitur. — 10) L₂: syrupo. — 11) voor de verg. met F₁: zie woordenlijst.

43.

lichame
melancolie
colera
fleumen
bloet
wint
borst
stemme

Electuarium die men heet **catholicum**. dese es orborlijc in alle ziecheiden daers te doene es. Het doet natuurlike den lichame hebben. men maecht oec geven zieken ende gesonden die den lichame hebben bestopt. Men maecht geven vore etene ende na etene sonder enege spise te latene. Het purgiert melancolie. ende colere. ende fleume. ende suvert bloet. ende verdrijft wint. ende verlicht die borst entie stemme. ¶ Nemt zeem. cassia fistula. tamarindi elc wel gesuvert. elcs .i.℥. rebarbe. violarum. spodii. anijs. ricolissie gesuvert. penijt. candijt. die .4. coude sade. elcs .i.℥. soffraen. polipodii .2.℥. Ende ziedet lange in wine of in borne. dan coleret ende doeter in suker .9.℥. ende tempert daertoe cassia fistula. ende tamarindi. dit suldi zieden dicke gnouch. Dan doet af ende mingt daerin die andre specien vorseit. Ende geves .i.℥. temale.

44.

colera
fleume
humoren
fol. 13 r. b.

Electuarium dulce purgiert colera ende fleume ende leidet die humoren zoeteleke. ¶ Nemt rosen. canele. gingeber. semen melonis. elx .6.℥. sandali wit ende root ende swert. hermodactilii. (fol. 13 r. b.) esule. elcs .i.℥. scamoneye .2.℥. ende .i.℥. sukers .6.℥. Ende zeem dats gnouch si.

45.

colera
rede
humoren

Electuarium de succo rosarum. het heeft sinen name na sop van rosen. Het purgiert colera. ende es goet iegen cotidiane ende iegen tertiane. Ende iegen blivinge van humoren na der ziecheit. die purgeret. entie bliven na der bekeringen van .i. ziecheit. Die leidet uten lichame. Terdendeel es .2.℥. ¶ Nemt sop van rosen elx .i.℥. van sukere ende van rosen. ende oec .4.℥. van sandali wit ende root ende swert. spodii. elcs .3.℥. dyagridii .2.℥. canfer .i.℥. Men saelt tempern nader manieren van electuarien ende gevent met couden cyropen of met warmen watere also grot alse .i. kerstaengie. ende gevet te middernachte.

13. **C**Atolicon⁶⁾ valet epaticis spleneticis. datur in acutis et fol. 6 r.
peracutis quia mollificat digerit confortat. Recipe
sene mundate medulle casiefistule tamarindorum¹⁾
reubarbari ellebori. ān .ḡ.iii. polipodii anisi liquiricie
seminum communium candi penidii .ḡ.i. syrupi quod sufficit in
quo ponantur polipodii .ḡ.viii. feniculi .ḡ.iii. in libras .iii. aque
et syrupizentur cum .ḡ.ii. zuchari.

42. **E**lectuarium de succo rosarum⁶⁾ ab eodem succo dic- fol. 15 r.
tum est²⁾. expertum est contra guttam calidam.³⁾
coleram nigram⁴⁾ purgat et convalescentes ex egri-
tudine scilicet quotidianariis et tertianariis purgat
sine molestia⁵⁾ et reliquias malorum humorum potenter educit

1) L₂ na tamar.: ān ḡ.viii.; wat nu volgt in L₂ wijkt te zeer af van L₁, om het in noten mede te deelen; er volgt: rheub. violar. polypo. anisi. ān ḡ.iiii. liq. munda-
tae, peni. candi. ān ḡ.iii. quatuor se. frigidorum mundator .ḡ.i. Accipe iterum. li.
.i. polyp. quercini, et tere modicum et in aqua diutissime decoque et ex colatura
fac syrupum cum li .viii. zuc. In parte autem colaturae distempera cassiam et tama-
rindos et in fine decoctionis serupi pone; deinde confice electarium imponendo
pulveres aliorum. et dosis eius est ab. unc .S. usque ad. unc. .i. — 2) van rosar. af
ontbreekt in F₁. — 3) calidam ontbreekt in F₁. — 4) F₁: alleen coleram; in L₂: col.
ru. — 5) van hier af tot R ontbreekt in F₁. — 6) voor de verg. met F₁ en NM:
zie woordenlijst.

que remanserint. .iii. pars librae .ii. Recipe zucchari succi rosarum ana libram unam et uncias quatuor ¹⁾. sandali albi et rubei et citrini ²⁾ ana drammas sex. spodii drammas tres. diagridii drammas duodecim ³⁾. camphore scropulum unum ⁴⁾. tempera ad modum electuarii cum syrupe facto de eodem zucharo et succo rosarum. datur cum aqua calida in mane ad modum castanee. fol. 15 r.

43. **E** Lectuarium frigidum secundum Cophonem ⁵⁾ quod optime tercianarios et quotidianarios et erraticas febres purgando sanat: et etiam habentibus stomachum colericum familiare est. tertia pars confecta est librae quatuor. Recipe sandalorum alborum et rubeorum et spodii dragaganti gummi arabici amili rasure eboris reubarbari sene rosarum violarum seminis fumiterre berberis sebesten seminis portulace maratri anisi ⁶⁾ ana drammas tres ⁷⁾. emblici unciam unam. Conficitur sic: psillii uncie (fol. 15 v.) octo ponantur in sufficienti aqua ferventi in qua bullierit libra media polipodii quercini viridis mundati et triti omnes herbe diuretice violarum et prunorum: et tamdiu dimittantur donec bene congelentur. deinde coletur fortiter per saccum. ad meliorem vero mucilaginis constrictionem intromittatur in saccellum aliquantulum aque ferventissime: et colature addantur scamonee uncie sex pulverizate: prius tamen cum aqua frigida inter manus fricate et bene cum eadem mucilagine fricentur manibus. deinde apponantur zucchari libre quatuor dissoluti prius cum sufficienti aqua decoctionis polipodii cerarum ⁸⁾ herbarum diureticarum. et colati deinde super ignem positum bullire permittatur. cumque ad medium decoctionis pervenerit addantur uncie due tamarindorum et uncie due casie fistule dissolute prius in sufficienti aqua decoctionis prunorum et predictarum herbarum diureticarum et per caciam colate usque ad perfectam coctionem bullire permittatur. signum autem decoctionis est: si super marmor positum et infrigidatum aliquantulum viscosum fuerit et digito adheserit: motione tamen fol. 15 v.

1) in F₁ ontbreekt: .3.iv. — 2) et citr. ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan: gummi arabici. — 3) F₁: 3.iii. — 4) F₁: 3.i. — 5) van 4) af ontbreekt in F₁. — 6) L₂ heeft nog: sem. papaver. liquir. sem. lactucae. — 7) in L₂ volgt nu eerst: myrob. citr. belliric. capill. vener. ana. 3.S. — 8) L. ceterarum. — 9) voor de verg. met F₁ en NM: zie woordenlijst.

46.

colere
rede
levere
geelsucht

Electuarium cillicicum heeft sinen name na sillium. Hets goet iegen rode colere ende iegen tertiane. ende iegen dageliken corts. ende iegen levere ende geelsucht. ¶ Nemt sandalen wit ende root. spodii. rosen. rebarbe. dragant. gommi arabice. dyagridii. berberis. violarum. elx .i. S. 3. saet van portulace. scariole. elx .4. 3. ¶ Dus vergadert ment. legt sillium .3. 16. in warmen watere .3. dage. dan purgeret dwater ute ende doeter in suker. ende latet staen :2. dage daerna ziedet dicke gnouch. Dan doet af ende mincter in die poedren vorseit vanden specien. In den zomer salment geven in den iersten slaep. In den winter te middernachte. ende in beiden tiden met wermen watere also groet als .i. haselnot.

47.

mage
wint
lanken
lendenen
steen

Electuarium ducis es goet iegen onverteerlicheit. ende iegen wint vander magen ende in die darmen. ende iegen pine in die lanken ende in die lendenen. ende iegen den steen. ¶ Nemt anijs .2. 3. ende .15. granen. mastic. ricolissie elx .1. 3. ende .5. granen. camedrei. gingeberre. canele. galigaen. venkelsaet carvis. elx .1. 3. ende .15. granen. calament. silocassie. pertrec. wit peper ende lanc. siperi. squinanti. dauci. yrei. amomi. folie. asari. elx .1. 3. soffraen. spijs. gommi arabici. dragant. dille. calami. aromatici. cubeben. naglen. lovensce. carpobalsami. alexandrini. genivere. silleris. montani. pentaflon. seme ¹⁾ asperagi. citri. radicis achori. radicis asperagi. amer. rebarbe. netelen. renponti ²⁾. nucis maristicis ³⁾. ligni aloes. serpentine. gremil. bevenelle. daucus. citrulli. melonis.

1) l. semen. — 2) l. reupontici. — 3) l. miristice.

baculi ab ipso decoctionis principio non cessante. Cumque coctum fuerit ab igne deponatur. et in mortario posito pulvis predictarum specierum super spargatur et cum. fol. 15 v.

¹⁾ (fol. 16 r.) pistello bene conterantur ²⁾ (fol. 16 r.) usque ad ipsius ius ³⁾ cositatis ⁴⁾ et gummositatis remotionem. deinde recondatur: detur colatura casiefistulae in sero vel media nocte.

45. **E**mplastrum ³⁾ psilliticum a psillio dictum probatum fol. 16 v.
 contra coleram rubram. tercianariis acute febri epaticis ycterice omnino subvenit. medietas est libra .i. Recipe psillii libras .iii. et in aqua ferventi pone per triduum. postea coletur: et in colatura admisceantur scamonee .3.iii. et zucchini libras .iii. et per duos dies dimittatur: et postea coquantur. deponantur ab igne et pulvis istarum specierum admisceatur qui ⁹⁾. Recipe sandali albi et rubei rosarum reubarbari spodii draganti gummi arabici violarum berberis. añ .3.8. ⁴⁾ seminis portulace scariole. añ .3.iii. in estate detur apud sompnum: in hyeme circa mediam noctem. in utroque tempore cum aqua calida ad modum castanee.

40. **E**lectuarium ducis dicitur quia abbas de curia illud fol. 14 r.
 composuit ad opus ducis Rogerii filii Roberti viscardi ¹⁰⁾ propter indigestionem et ventositatem stomaci et intestinorum: et ilii ¹¹⁾ dolorem ¹¹⁾: et vitium lapidis ⁵⁾. Recipe (fol. 14 v.) anisi .3.ii. et .gr.xv. ⁶⁾ liquiricie masticis añ .3.ii. et grana .v. ⁷⁾ ¹²⁾ camedreos zinziberis cinamomi galange maratri karvi añ .3.i. grana .xv. ¹³⁾ xilocasie ¹¹⁾ calamenti ¹¹⁾ dauci piretri piperis albi et longi ciperi squinanti ¹¹⁾ yreos amomi folii ¹¹⁾ asari ¹¹⁾ añ .3.i. ¹³⁾ spice croci gummi arabici dragaganti seminis aneti calami aromatici cubebe gariofilorum carpobalsami ⁸⁾ ¹¹⁾ iuniperi alexandri ¹¹⁾ sileris pentaflon seminis sparagi citri ¹¹⁾ acori radices fol. 14 v.

1) hier is een geheele regel druks open gelaten; er ontbreekt echter niets. — 2) l. viscositatis. — 3) l. Electuarium; voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 4) L₂: 3.8. — 5) L₂ heeft nog: xii pars conf. u.i. — 6) L₂: gr. xvi.; F₁: 3.ii. — 7) L₂: 3.i. gr.v. — 8) in L₂ en F₁ volgt: levistici. — 9) overbodig of corrupte plaats? — 10) van El. duc. af ontbreekt in F₁. — 11) ontbreekt in F₁. — 12) F₁: 3.ii. — 13) F₁: 3.i.

fol. 13 v. a. cucurbite. portulace. scariole. *persijn*. storax. camite ¹⁾ (fol. 13 v. a.)
cardamomi elx .15. granen. penidien .8.3. ende .1.3. ende .1.3.
zeem dats gnouch si. Men saelt geven met wermen wine na etene.
of alse men geten heeft.

48.
melancolye
mage
herte
onmacht
grot evel
herrsenen

Electuarium pluris. Dats ene volmaecte medicine.
Si es goet jegen die pine van melancolien. ende
iegen groete crancheit vander magen ende vander
herten entie gerne in onmacht vallen. Ende scarpet
den sin. Ende es goet iegen .3. manieren vanden
groten evele. ende betert alle die crancheit vanden herrsenen.
dat .8. ste deel. es .1.16. ¶ Neet ²⁾ canele. nagle. gingeber. ligni
aloes. spijs. galigaen. notemuscaten. mastic. spodii. squinanti.
ciperi. violarum. rosen. elx .1.3. ende .5. granen. folie recolissie
storax. sansuccus. serpentine. macropiperis. mirtilli. corticis citri
elx .1.3. ende .15. granen. gommi arabici. beonal ³⁾. corael. cerici
combusti elx .1.3. ende .1. graen. musci .8. granen ende .1.8. bal-
samite .1.3. ende .15. granen. canfer .15. granen. cyroop rosaet
dats gnouch si.

1) l. calamite. — 2) l. Nemt. — 3) l. been al.

ameos reubarbari indi⁵⁾ urticae reupontici nucis miristice ligni aloes basilici⁵⁾ milii solis saxifrage seminis citroli melonis cucumeris et cucurbite scariole petrosellini been albi et rubei storacis⁵⁾ calamite⁵⁾ cardamomi. ān gr. .xv. penidiorum .ḡ.S. et .ḡ.ii. et .S.²⁵⁾ mel quod sufficit: datur post prandium et ad ¹⁾ cenam cum vino calido.²⁴⁾ si datur contra lapidis vitium sumatur cum decoctione millisolis vel scolopendrie.

fol. 14 v.

41. **E** Lectuarium pliris arcoticon²⁾ pliris est completa medicina arcoticon principium interpretatur³⁾ valet tristibus⁵⁾ melanconicis⁶⁾: et ad magnam¹⁵⁾ stomachi debilitatem⁷⁾ et cordis .i. sincopim¹⁰⁾. memoriam reparat. sensum acuit. epilepticis⁴⁾ avaleticis⁹⁾ achatalecticis prodest¹⁰⁾ et omnem debilitatem cerebri reparat .viii.¹¹⁾ pars libra .i. Recipe cinamomi gariofilorum ligni aloes galange spice nucis muscate zinziberis spodii squinanti ciperi¹²⁾ rosarum violarum ān .ḡ.i. et gr.xv.¹³⁾ folii¹²⁾ liquiricie masticis storacis sansuci balsamite¹⁴⁾ basiliconis cardamomi macropiperis et leucopiperis¹⁵⁾ mirtilli corticis¹⁶⁾ citri ān .ḡ.ii. et gr.v.¹⁷⁾ gemmarum¹⁵⁾ been¹⁸⁾ albi et rubei coralli syriaci combusti ān .ḡ.i. et gr.ii.¹⁹⁾ musci gr.vii. et .S.²⁰⁾ camphore grana .v. syrupi rosacei²¹⁾ quod sufficit²²⁾. detur febricitantibus¹²⁾ cum aqua²³⁾ mane et sero:²⁴⁾ non febricitantibus cum vino.

fol. 14 v.

1) L₂: post. — 2) van hier af tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) NM vertaalt pleres archonticon door implens principale. — 4) tot B ontbreekt in F₁. — 5) ontbreekt in F₁. — 6) trist. melanc. ontbreekt bij NM. — 7) NM heeft hier: calorem; er volgt nog: prodest cibum evomentibus. — 8) ontbreekt bij NM. — 9) l. anheliticis. — 10) van hier tot recip. heeft NM anders. — 11) L₂: .vii. pars. — 12) ontbreekt in F₁. — 13) in F₁ alleen: .ḡ.ii. — 14) NM en F₁: balsami. — 15) ontbreekt in F₁ en NM. — 16) NM: fol. citri. — 17) F₁: .ḡ.i. — 18) NM: hermodact. al. et ru. In de noten zecht Fuchsius: intellige been al. et ru. Latini Nicolai codices habent been al. et ru. Hier worden blijkbaar de texten van NM en van NS dooreen gehaald. — 19) NM: .ḡ.i. gr.ii.S.; F₁ alleen: gr.xv. — 20) F₁: gr.v. — 21) Bij NM nog: et sacchari. — 22) van hier af tot het eind ontbreekt bij NM. — 23) F₁: eve tiede. — 24) het volgende ontbreekt in F₁. — 25) F₁: ḡ.S.

49.
melancolye
appetijt
herssenen
oren
lippen te
cloven
hande
voete
venijn.

fol. 13 v. b.

Esdra heeft sinen name na esdras den *prophete* diese ierst vant. Hets goet iegen melancolie. *ende* die quaden appetijt hebben. entie colen eten *ende* leem. *ende* scalen van eyeren. Hets goet iegen *vercoude* herssenen. *ende* iegen lopende oren met warmen wine gedronken. of in die oren gedrupt. *Ende* iegen te clovene lippen van den monde. *ende* iege cloven an die voeten *ende* ane handen. Hets goet dengenen die venijn heeft gedronken of geten. hets goet jegen venijn van *serpentes* *ende* jegen beten van gevenijnden beesten. of crupende wormen. gesoden met wine *ende* met *mentensope* geplaestert optie wonde of optie bete. ¶ Neemt alipte: ¹⁾ muscate. ¹⁾ mirre. suker. ruutbladere. apiesact. camedrii. venigriec. elx. onder .S.3. ebrois ²⁾. pigani. wilde rute. saet van lilifagi. origani. balaustie. radices mali *granati*. elx .1.3 *ende* .8. granen. gingeberre. canele. nagle. spijs. sillobalsami. aloes. zedeware. lacce. gommi arabici. rosemarini. capparis. coelne. averone. melanopiperis. ossium dactilis. *persijn*. elx .1.3 *ende* .S.3. *ende* .4. granen. galigaen. soffraen van orient. anacarditos ³⁾. spermatitis ³⁾. mandragore. acor ⁴⁾. pyonie. werpond dats thus masculi. ysopé. roris siriaci: (fol. 13 v. b.) *serpentine*. dauci. cretici. venkelsaet. *ende* tsaet van den musemaluwe. olye van oliven. goet ouden wijn. elx .1.3 *ende* .1. graen. folie. galie. soffraen. muscate. coste. calami. aromatici. cassia lignee. naerdi. mirabolani. celtice. sillobalsami. dragant. wit corael *ende* root. bevercul. rebarbe. bedellii. galbanum. oppopanac. aspaltum. *terbentine*. mastic. tyriace adriani. reupontici. aristologia longa. asari *hermodactili*. meu. yrei. *pertrec*. pencedani ⁵⁾. epithimi. violarum. byvoet. symolee foliorum citri. laureole. mente malabatri. *quintefolie*. anijs. carpobalsami. amomi. cirum ⁶⁾. ruconis ⁶⁾. wit olisaet. ozimi. *sermonteyne*. rutesaet die in die hove wast. bakelare. drakenbloet. zeilsteen. lapides agapis. dbeen vander herten vanden hert. muskeliaet. elcs .1.3. canfer .7. granen. amber. *perlen* met gaten *ende* sonder gaten. blacte. bisance. adec. storax. calamite. serapini

1) conf. alipte muscate. — 2) l. eboris. — 3) l. anacardi. litospermatis. — 4) l. acori. — 5) l. peucedani. — 6) l. cimini miconis.

39. **E**sdra ¹⁾ dicitur quia Esdra propheta in babylonia in fol. 13 v.
 exilio positus eam primo invenit ²⁾. datur melanco-
 nicis timidis: et quibus inest malus appetitus pro-
 dest. valet etiam comedentibus carbones et tuffos ³⁾
 et testas ollarum: et ad nimiam cerebri frigiditatem ⁴⁾. valet
 ad dolorem et putredinem aurium ex reumatica causa ⁵⁾ si hoc
 modo fuerit aptata. fac licinium de panno vel bambace: et in
 capite licinii pone parum olei muscellini: et supponatur esdra
 et in aurem patientem immittatur. ad difficilem partum mulieris
 satis valet: si cum succo artemisie fuerit distemperata vel savine
 utroque latere ab umbilico inferius inuncta. prodest ad tussim
 veterem vel humidam distemperata cum succo ptissane vel amidi ⁶⁾.
 valet ad scissuras labiorum si ex ea fuerint inuncta. valet contra
 venenosos morsus animalium serpentum ranarum ⁷⁾ et aliorum
 reptilium: et contra morsum canis rabidi. prodest toxicatis homi-
 nibus si trium annorum vel .iiii. fuerit ⁸⁾. data cum succo mente
 distemperata supra vulnus inunctum satis confert .xl. pars con-
 fecta est libra .i. ⁹⁾ Recipe alipte muscate mirre zuchari foliorum
 rute apii seminis camedreos fenugreci. āñ .ḡ.i. et .ḡ.i. et gr.i. ¹⁰⁾
 eboris limature pigami lilifagi golene balaustie āñ .ḡ.i. et gr.vii.S.
 et parum plus ¹¹⁾. cinnamomi gariofilorum xiloaloes ¹⁾ spice ze-
 doare lacce ¹⁾ rosarum caparis pulegii abrotani melanopiperis
 petroselini ossium dactilorum āñ .ḡ.ii.S. et gr.iiii. ¹²⁾ galange ¹⁾
 zinziberis croci ortensis anacardi litodemonis ¹⁾ mandragore acori ¹⁾
 peonie thimi ysopi roris syriaci ¹⁾ basilici dauci feniculi (fol. 14 r.) fol. 14 r.
 altee ¹³⁾ olivarum seminis ¹⁴⁾: vini veteris optimi āñ .ḡ.S. gr.i. ¹⁵⁾
 balsami croci ¹⁾ orientalis ¹⁾ folii ¹⁾ costi gallie calami aromatici
 casie fistule mirobalanorum nardi celtice xilobalsami ¹⁾ dragaganti

1) Zie omtrent de vergelijking van den text met NM, bij Esdra in de woordenlijst. — 2) van Esdra af ontbreekt in F₁. — 3) tuffos ontbreekt in F₁. — 4) In F₁ volgt nog: donee au soir en quantité d'une noicelle ou (avec) vin chaud. — 5) ex reumatica causa ontbreekt in F₁; daar vindt men: destempree ou vin chaud et mise dedenz; zie 6). — 6) van 5) af tot hier ontbreekt in F₁. — 7) ontbreekt in F₁. — 8) van 7) af ontbreekt in F₁. — 9) .xl. p. conf. e. ḡ.i. ontbreekt in F₁; in L₂: ḡ.iii. — 10) F₁ alleen: ḡ.i. — 11) F₁ alleen: ḡ.i. — 12) F₁: ḡ.ii. et demie. — 13) L₂: se. alteae. — 14) F₁ alleen: olives. — 15) F₁: ḡ.i. et demie; L₂ nog ḡ.S.

levende sulfer. armoniac. betonie. cabali marini. ypoquistidos. macis. squinanti. herbe siriace. floris coriandri. marobie. suffer ¹⁾. alsene *persijn van alexandrien*. dille ²⁾. saet. van carden ²⁾. amer. lovessce. citri. leucopiperis. macropiperis. nigle ³⁾. saet van citrulle. tremeerbloemen. levende water. elcs .1.S.3. ende .2. granen. litargirum. opium tebaycum. calami. aromatici. beilde. elx .7. granen. zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtern met wine.

50.

clieren
huut
gescort
borst
longene
mage
levere
rebben
geswil
wonden
zenuwen
musen
adren
venijn
fistel
canker

Emplastrum apostolicum es goet geleit op clieren die sweren het rijpse ende scoortse. ende suvert se. Ende doet wel huut wassen sonder linke. Si opent die gaetkine vander huut daer die materie vergadert es. ende trect die materie uut in waseme. Ende heilt dat gescoort es. Ende apostemen in die borst of in die longere of op die mage of andie levere of in dyafragma of onder die rebben. In dese steden daerop geleit trecse ende rijpse ende scoorse. Ende geswil of die hartheit vander leveren doet se sceden. Ende sweren of geswil dat van reumatiken comt in die knien doetse drogen. ende alle versche wonden of oude wonden. Ende zenuwen die gesneden sijn. of musen van armen.

1) l. sulfer? — 2) men kan ook denken aan onnauwkeurigheid van den afschrijver en hier lezen: dillesaet. cardamomi. wat met L₁ en L₂ en F₁ overeenstemt. — 3) l. nigelle.

coralli albi et rubei confite rubee castorei oppopanacis bdellii fol. 14 r.
galbani aspalti terbentine masticis tyriace¹⁾ adriani¹⁾ splenis
pultri¹⁾ ventris merguli¹⁾ reupontici aristologie longe asari¹⁾
hermodactili meu¹⁾ yreos piretri paucedani gentiane epithimi
violarum artemisie cimole¹⁾ foliorum citri¹⁾ laureole mente mala-
batri¹⁾ quinquefolii¹⁾ carpobalsami¹⁾ anisi amomi cimini mico-
nis¹⁾ seminis ozimi¹⁾ platocimini¹⁾ seminis rute ortensis bacca-
rum lauri sanguinis draconis lapidis magnetis¹⁾ lapidis agapitis²⁾¹⁾
ossis de corde cervi muscelei¹⁾ muscellini³⁾¹⁾ petrolei⁴⁾. añ .3.i. ⁵⁾
et terciam partem alterius⁶⁾. camphore ambre margaritarum per-
foratarum et non perforatarum¹⁾ blacte bizantie sambaci¹⁾ sto-
racis¹⁾ calamite¹⁾ serapini sulfuris vivi⁷⁾ antimonii armoniaci⁸⁾
acatie herbe syriace floris oleandri fu marubii sulfurace⁹⁾ ab-
sinthii alexandri¹⁾ euforbii¹⁾ cardamomi seminis aneti amei¹⁾ git¹⁰⁾
levistici seminis citri¹⁾ leucopiperis macropiperis¹¹⁾ nigelle uzifur
corticis nere mabathematicon aque yitis. añ .3.S. et gr.ii. litar-
giri amidi opii iunci¹⁾ radicis¹⁾ calamenti iusquiami añ .gr.vii.
mel quod sufficit. datur in sero in modum avellane cum vino
calido¹²⁾.

44. **E**Mplastrum aplincon¹³⁾. emplastrum id est dura con- fol. 16 r.
fectio. aplincon¹³⁾ id est superpositum vel supra mis-
sum interpretatur. quod tumoribus et inflationibus
ad lucem inductum et super positum saniem ex-
cludit. optime facit ad nimium cervicis dolorem. valet proprie ad
subtiliandam cicatricem in quacunque parte corporis fuerit. sa-
gittam vel lanceam vel aliquid aliud tale in membro infixum
sine dolore extrahit. valet etiam dolori ex decursione innata in
ipsa parte ubi antea fuerit vulnus atrahendo humores et putre-
dinem: et valet dolori renum si superponatur .iii. pars confecta

1) ontbreekt in F₁. — 2) L₂: gagatis. — 3) ontbreekt in L₂. — 4) F₁: perresil.
— 5) L₂: 3.i. — 6) et tert part. alter. ontbreekt in F₁. — 7) vivi ontbreekt in F₁. —
8) ontbreekt in L₂; in de plaats hiervan vindt men er: hypocystidos macis licii
squinanti. — 9) van acatie af heeft F₁: betonic. mirob. — 10) ontbreekt in F₁;
in de plaats daarvan girofle. — 11) van hier tot opii ontbreekt in F₁. — 12) F₁
alleen: vin. — 13) l. apostolicum (zie Empl. ceron. waar empl. apostolic genoemd
wordt); voor de vergelijking met NM zie woordenlijst; het voorwoord van F₁ is
korter dan dit.

of adren of steke of bete van gevenijnden dieren. Si ganst alle dese *properleke*. ende leit die humoren entie corruptie ute
fol. 14 r. a. *ende trect etter boven ter wonden uut diepen* (fol. 14 r. a.)
gaten. ende vultse met goeden vleesche. ende doet wel huden.
Ende. trect gescutte ute. ende so wat dat in de leden es sou-
der sweren. Ende heilt festelen ende cankeren ende droechse.
¶ Nempt litargirum .6.ʒ. root was. ende wit magedijn was.¹⁾
visci quercine. dats .i. maniere van wortelen vint men in die
apoteken. elcs .i.ʒ. lapides²⁾ armoniac.²⁾ calamentis²⁾. elx .6.ʒ.
manijs. dats cleine wierooc. anijs. elx .6.ʒ. *terbentine. bedelli.*
galbani. mirre. sarcocolle. calidos³⁾. calc.³⁾ dyptamnus. aristo-
logia longa. groene marobie. oppopanac. elcs .3.ʒ.: ¶ Dus sul-
dijt vergadren. stamp. oppopanac. galbanum armoniacum. *ende*
daerna so legse .i. nacht in wine. ende hullet tvat wel. Nuch-
tens suldisse doen smelten. ende zien dore enen dorgaetten lepel
daer die onsuverheit in bliven mach. Dan suldi die gommen
enten wijn anderwerf te viere doen. ende sient tote dattie
helpt van den wine versoden si. Dan nempt litargirum wel cleine
gepulvert ende olye datter gnouch si. Dit so suldi zieden in .i.
ander vat allene ende altoes roeren dat net enberne. Teken dat
gnouch si. latet druppen op .i. steen. Ende eist also dicke bina
alse was. so suldire dan was in doen ende doet smelten ende die
vorseide gommen metten wine. Ende dan al dat versieden tote
dat dicke si. Dan doeter in terbentine. Ende als gesmolten es.
so doet af ende mincter in die vorseide pulvere vander andere
specien. ende altoes roeret. dan so gieter op couden borne. ende
dan nemet ute ende walket tusschen u handen dat water ute iegen
tfier. Ende dan suldijt malexeren met olyn van bayen. ende
formerent ront magdalionen. ende dan bestadet.

1) in Additio onder. Empl. Apostol. in L₂ staat, dat sommigen hier verkeerdelyk
cera alba gebruiken, „boni aromatarii hoc ponunt propolim.” — 2) l. armoniac.
lapidis calaminaris. — 3) l. lapid. calcis.

est librae duae ¹⁾ Recipe litargiri .ḡ.vi. cere rubeae colofonie āñ fol. 16 r.
 .ḡ.ii. ²⁾ populei ³⁾ visci quercini āñ .ḡ.i. ⁴⁾ armoniaci lapidis ⁵⁾ cala-
 minaris ⁵⁾ āñ .ḡ.vi. ⁵⁾ masticis ⁶⁾ mumie ⁷⁾. āñ .ḡ.S. terbentine gal-
 bani bdellii mirre calcucemenon ⁸⁾ sarcocolle lepidos calcis ⁹⁾
 diptami aristologie rotunde ¹⁰⁾ prassii viridis ¹¹⁾ opopanacis āñ
 .ḡ.iii. ¹²⁾ Conficitur sic oppopanacum et armoniacum et galbanum
 aliquantulum tusa ¹³⁾ ponantur per noctem in vino ita ut coper-
 iantur. et mane bulliant donec liquefiant: et per catiolam co-
 lentur: et iterum bulliant ad vini consumptionem. litargirum in
 pulverem subtilissimum redactum cum sufficienti oleo in caldario
 distemperetur et super ignem ponatur: et cum spatula iterum
 agitetur tamdiu donec super lapidem positum in modum cere ¹⁴⁾
 inspissetur: et statim addatur cera: et liquefacta cera addatur
 colofonia. postea (fol. 16 v.) addatur mastix et olibanum. deinde fol. 16 v.
 mirra ponatur ¹⁵⁾ et facto intervallo ponatur bdellium. deinde
 viscus quercinus. liquefacto visco ponatur terebentina ¹⁶⁾. lique-
 facta ea caldarium in terra ponatur et tunc in ipso gummi po-
 nantur paulatim et igni iterum super ponatur et cum spatula
 semper agitando aliquantulum permittantur bullire. postea addatur
 sarcocolla et lapis calaminaris. facto intervallo ponatur flos eris
 et lepidos calcis. post hec calcucemenon semper cum spatula
 agitando donec incipiat aliquantulum rubere. ad ultimum dipta-
 mum et aristologia rotunda. postea infundatur in aqua frigida
 et ab aqua extractum manibus exprimendo et malaxando ita
 tractetur: ut tota aqua inde exeat. et inunctis manibus oleo
 laurino magdaleones informentur et usui reserventur.

1) L₂: ḡ.iii. — 2) L₂: ḡ.iii. — 3) L₂: propoleos; ontbreekt in F₁. — 4) van 2) af ontbreekt in NM. — 5) ontbreekt in F₁. — 6) na mastix behoort nog olibani te volgen zooals in L₂; het wordt in L₁ later ook genoemd. — 7) zie E.A. in de woordenlijst; F₁ heeft: mauves; NM: manna thuris. — 8) L₂ voegt toe: id est aes ustum; ontbreekt in F₁. — 9) l. lapidis calcis; ontbreekt in F₁ en NM. — 10) NM heeft: arist. long. — 11) ontbreekt bij NM. — 12) NM heeft nog: olei veteris. het volgende is in F₁ korter. — 13) L₁: tonsa. — 14) van donec af ontbreekt in F₁. — 15) deinde mirra ponatur ontbreekt in F₁. — 16) F₁ voegt hierachter: chaude et remise; het volgende in F₁ korter.

51.
scoudren
borst
coeke
walgen
levere
moeder

Emplastrum seronium heeft sinen name na was. Si es goet iegen die pine van den scoudren ende vander borst dat van couden comt. ende van humoren. Ende opten coeke die vander melten comt dien moruwet. Hets goet iegen walgen dat van couden comt. Ende an de levere doet tselve dat an de melte doet. Ende optie coude moeder wederstaet si die pine. Dat .3.deel es .2.℞. ¶ Nemt sceppece. wit was. elx .1.℞. ende .4.℞. serapini .2.℞. armoniac. terbentine. colofonie. soffraen. elx .1.℞. ende .4.℞. aloës.

Electuarium laetificans.¹⁾ Recipe melissae, corticis citri, garyophyllorum, galliae muscatae, masticis, croci Orientalis, cinnamomi, nucis muscate, cardamomi, neheremisch, id est semen paeoniae, ben albi et rubei, zedoariae, doronici, loco eius ponitur semis pondus galangae, seminis ocymi maioris, et ocymi garyophyllorum, omnium ana unciam .S. musci quantum est .x. pars unius supradicta; deinde sumantur chebuli .xx. emblici .xxx. et terantur in tribus libris aquae, coquantur donec ad unam redeant: et coletur; in colatura vero mittatur libra .i. mellis, deinde bulliant donec consumpta sit aqua; postea ex hoc melle conficiatur pulvis praedictarum, quod in triplum sit mel ad species; de quo cum necesse fuerit; sumatur ad magnitudinem avellanae. medicamen laetitiam et coloris pulchritudinem et digestionis bonitatem operatur et canos retardat.

Electuarium laetitiae Galliae.¹⁾ Recipe succi pomorum dulcium et odoriferorum, succi cytoniorum aromaticorum, vini veteris, succi boraginis, florum basiliconis, aut seminum eius, croci, zedoariae, xylobalсами, garyophyllorum, corticis citri, galangae, macis, nucis muscatae, styracis calamitae ana drachmas .ii.S. ambrae, muschi, camphorae ana drachman, .S. anisi, rasurae eboris, thymi, epithymi ana drachmam .i. margaritarum .3.i. ossis de corde cervi drachmam .S. limaturae auri, lunaturae argenti, ana 3.S. zucchari albi quod sufficit. frat electuarium.

46. **E**mplastrum ceroneum a cera dictum precipue valet (fol. 17 r.) ad omnem dolorem spatularum²⁾ et pectoris ex frigidityte. et si humor frigidus illuc fecerit discursum mire solvit.³⁾ splenem remollit. valet ad ydropisim de frigida causa: epaticis de eadem causa⁴⁾: matricis frigidityti superpositum multum resistit. tertia pars confecta est libre .ii.⁵⁾ Recipe picis navalis bene colate. cere añ .3.ii. et

fol. 16 v.

fol. 17 r.

1) Dit praeparaat is uit L₂ overgenomen; het ontbreekt in L₁. — 2) l. zie woordenlijst. — 3) van pectoris af ontbreekt in F₁. — 4) epatic. de eadem causa ontbreekt in F₁. — 5) tert. pars conf. est .ii.ii. ontbreekt in F₁.

mirre. werpond elx .i.℥. oppopanac. galbanum. calamite ¹⁾. venigriec. storax. alwit. elx .6.℥. bedelli. corumbri elx .3.℥. litargirum onder .8.℥. Die men pulveren mach salmen pulveren met enen herden stampere. Dan nemt serapini. galbanum. armoniacum. oppopanac. dese suldi stoten *ende* leggense in wine te weyke .i. nacht. *ende* smorgens suldise smelten optfier *ende* derna coleren dore .i. dorgaetten lepel. *ende* dan doet weder op tfier metten gommen. *ende* alst begint te ziedene. so doeter in was *ende* pec. *Ende* alsoe dat gesmolten es. so doet af *ende* doeter in terbentine *ende* roeret tote dat gesmolten es. dan doeter in die poedere. *ende* daerna gieter op couden borne *ende* coelet. *Ende* daerna besmeert u handen met olio laurino *ende* met soffrane *ende* malexeret iegen tfier. *ende* formeren magdolionen. *ende* dan bestadet.

52.
been
sweringe
apostemen
geswil

Emplastrum oxicrocium. die suldi vergadren alsoet vorseit es. Si es goet op te broken been. *ende* iegen sweringe diere toe slaet. *Ende* op herde apostemen werdat es *het* doetse sceden. Die surgine van saleerne leidense op te broken been. *ende* op geswil in alle saken. ¶ Nemt sceppecc. soffraen. colofonie. wit was. elx .4.℥. terbentine. armoniac. mirre. galbanum. wierooc. mastic. elx .i.℥. *ende* .4.℥. Die specien die men poedren mach sal men poedren. *ende* dander salmen stampen. *ende* dan leggense in aysine .i. nacht. *ende* daerna smelten. *ende* derna coleren. *ende* dan weder te viere doen. *ende* was *ende* pec wel gesuvert. *Ende* als gesmolten sijn suldire in doen die terbentine *ende* die poedren. dan suldise coelen met couden borne. *ende* derna malexeren iegen tfier. gesmeert u handen met oleo laurine *ende* met soffrane. *ende* dan formeren magdalionen.

1) behoort bij storax dat 2 woorden verder staat.

3.iii. ¹⁾ serapini 3.ii. armoniaci terbentine colofonie croci. añ 3.i. fol. 17 v.
 et 3.iii. ²⁾ aloes thuris mirre. añ 3.i. oppoponacis galbani storacis
 calamite ³⁾ masticis aluminis ⁴⁾ fenigreci. añ 3.vi. ⁵⁾ confite rubee
 bdellii. añ 3.iii. litargiri 3.i.8. ⁶⁾ Conficitur sic serapinum ⁴⁾ ⁷⁾
 galbanum ⁷⁾ armoniacum opoponacum aliquantulum tunsas ⁸⁾ po-
 nantur in vino ⁹⁾ et preparentur ut in apostolicon dictum est. ¹⁰⁾ bul-
 liant ad vini medietatis ⁴⁾ consumptionem. ⁹⁾ et stagnato super ignem
 posito: cum inceperit bullire pix navalis bene colata addatur: et
 cum spatula semper agitur. liquefacta pice addatur cera: et
 ea liquefacta ¹⁰⁾ ponatur colofonia: ⁹⁾ et postea storax cum pistello
 calido trita frustatim in stagnato ponatur ¹⁰⁾. post hanc ponatur
 mastix et olibanum. deinde mirra cum bdellio ⁴⁾: et intervallo
 facto ponatur terbentina: et sequenter alumen: et litargirum ¹¹⁾:
 et ad ultimum fenum grecum: et cum coctum fuerit fundatur
 super aquam tepidam: et extracto ab aqua manibus exprimitur
 donec tota aqua inde exeat. ⁹⁾ deinde pulvis aloes super marmor
 inunctum cum oleo laurino malaxetur. deinde cum croco pul-
 verizato ¹⁰⁾ et inunctis manibus cum eodem oleo magdaleones in-
 formentur ¹²⁾.

47. **E**Mplastrum oxicroceum. dicitur ab oxi grece latine fol. 17 r.
 (fol. 17 v.) acetum: oxicroceum ex aceto et croco fol. 17 v.
 nomen habet ¹³⁾. valet precipue ad fracturas ossium
 et ad membra que dolore aliquo affiguntur. apo-
 stemata dura ⁹⁾ in quacumque parte corporis fuerint ¹⁰⁾ remollit et
 dissolvit. unde antiqui chirurgici salernitani in fracturis ossium et
 cicatricibus attenuandis et tumoribus ¹⁴⁾ nullo alio emplastro
 utebantur .iii. pars libre .ii. ¹⁵⁾ Recipe ¹⁶⁾ picis colofonie cere. añ
 3.iiii. ¹⁷⁾ terbentine galbani armoniaci mirre olibani masticis. añ

1) F₁ alleen: 3.ii. — 2) F₁ alleen: 3.i. — 3) Stor. cal. ontbreekt in F₁. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) F₁: 3.vii. — 6) van 5) af ontbreekt in F₁. — 7) L₂ heeft, waarschijnlijk wel foutief, in plaats serap. galb.: cera alba. — 8) l. tusa; aliq. tusa ontbreekt in F₁. — 9) zie 10). — 10) van 9) af ontbreekt in F₁. — 11) van terebint. af ontbreekt in F₁. — 12) De laatste 2 woorden ontbreken in F₁. — 13) van Empl. oxier. af ontbreekt in F₁. — 14) van salernitani af ontbreekt in F₁. — 15) .iii. prs. 3.ii. ontbreekt in F₁; van het begin tot hier ontbreekt bij NM. — 16) hierna ontbreekt in L₁ croci, wat in alle andere teksten wel voorkomt. — 17) F₁: 3.iii.; NM 3.ii.

53.
geswil
zenuwen
wonden

Emplastrum diaquilon es goet iegen geswil van handen ende van voeten ende ane andre leden geminct met olyen van rosen. of met olien van camomille. Sijs goet op zenuwen die gecrompen sijn. ende droget wonden. ende wultse met goeden vleesche. ende doet wel huden. ¶ Nemt oude olye .40.3. litargirum .36.3. hoonsch wortel. lijnsaet. venigriec. Die hoonsch wortel seldi stampen ende sieden. dat lijnsaet ende venigriec suldi poedren ende ziedent te hope met borne .i. wile. derna coleren ende derna stellen op tñer olie ende litargirum ende ziedent al te hope dat dicke gnouch si.

fol. 14 v. a.

54.
pissen
steen
lendenen
niere
blase
levere
melte
lanken
ziden

Eilanttropos bediet tsmenscen vrient ontfermich. Het es hen goet die met pinen pissen. entie den steen hebben ende verstopte lendenen. ende iegen pine vander nieren ende in die blase. Ende iegen hartheit van der leveren. vander melten. vanden lanken. van den ziden. Ende wil ment doen laxeren. so doeter toe dyagridium. onder .S.3. Dat .7. ste deel es .i.1.6. ¶ Nemt folie. squinanti. cyperi asari. enfolie ¹⁾. thimi. persijn van alexander. dille. gremil. lapis lincis. elx .2.3. ende .S. canele. calamite ²⁾ aromatici polipodii. philupendule. melanopiperis. lovescesaet. persijn. netelsaet. citri. lite ³⁾ spermatis ³⁾. bacce hedre. elx .i.3. galigaen zede-

1) l. euforbii. — 2) l. calami. — 3) l. litospermatis.

.3.i. et .3.iii. ¹⁾ Conficitur sic: galbanum armoniacum aliquantulum fol. 17 v.
 contusa: ponantur in sufficienti aceto per noctem: et mane mit-
 tantur super ignem et eliquentur. et eliquate per catiam ²⁾ co-
 lentur: et iterum coquantur donec pars aceti consumetur ³⁾. tunc
 pix navalis ponatur bene colata. liquata pice addatur cera: et
 ea liquata ponatur colofonia. deinde terbentina: et facto inter-
 vallo ⁴⁾ ponatur mastix et olibanum et mirra ⁵⁾ cum spatula semper
 agitando. ad ultimum cum bene fuerit coctum ⁶⁾ in aqua frigida
 infundatur: ⁷⁾ et ab aqua extracto manibus exprimatur. ut aqua
 inde exeat: et super marmor inunctum oleo aureo laurino cum
 pulvere croci malaxetur et factis magdalionibus usui reservetur.

48. **F**loantropos ⁸⁾ amicus hominis interpretatur. proprie valet fol. 17 v.
 stranguiriosis nefreticis. calculos in renibus habentibus
 et in vesica mirabiliter frangit: et fractos expellit.
 valet etiam ad duritiem splenis et epatis. dolori iliorum
 subvenit datum cum .9.i.s. diagridii .xii. pars libra .i. Recipe folii
 squinanti ciperi asari euforbii thimi (fol. 18 r.) petrosellini mace- fol. 18 r.

1) F₁: .3.ii.; NM .3.S. et .3.i.s. — 2) per catiam ontbreekt in F₁; NM heeft:
 per saccum extenni linteo factum. — 3) van colentur ontbreekt bij NM. — 4) facto
 interv. ontbreekt in F₁ en NM. — 5) van hier af ontbreekt bij NM. in de plaats
 daarvan: deinde funde super marmor, et croco in pulverem trito in sperso, ipsum
 subigito. — 6) c. bene f. coct. ontbreekt in F₁. — 7) het volgende ontbreekt
 in F₁; in de plaats daarvan: puis soit apraint et formé mandalions. — 8) voor de
 vergelijking met NM en F₁: zie woordenlijst.

ware valeriane. betonie. meu. *speragi*. cardamomi. apie. rute. venkelsaet. cynapis. orobi albi *ende* rubi. elx .S.3. nagle. ginge- bere. cassia lignee. coste. *pertrec*. celtices. mirabolani. wierooc. leucopiperis. carpobasami. carvi. comijn. bakelare. silleris. elcs. onder .S.3. olei nardini. olei pulegini. olie van vliedere. olei mu- selini. elcs .15. *granen*. zeem dats gnouch si. Men saelt geven des avonts met warmen wine.

55. **H**ilonium maius betert die hoeste met wine *ende* met musa ¹⁾ genomen. Het es goet iegen apostemen in de longene. genomen met sope van polyone. Ende hets goet genomen met gesodenen wine iegen wal- gen *ende* iegen die bloet spuwen. *ende* doet wel ver- teren in de mage. Ende es goet iegen weedoen vander leveren *ende* vander melten. Ende iegen die geelsucht. jegen lancevel. jegen die lendenen swere. Ende iegen die cause vander blasen met mulsa genomen. dat .3. deel es .1.℥. ¶ Nemt leucopiperis ²⁾. beilde. elx .5.3. opii .2.3. *ende* .1.8. cassie fistule. apie. elcs .1.3. persijn. dauci. venkelsaet elx .1.3. *ende* .5. *granen*. soffraen. . . ³⁾ *ende* .1.9. naerdi *pertrec*. zedeware. elcs .15. *granen*. sulke doenre toe canele onder .S.3. euforbii. coste. elx .1.3. zeem dats gnouch si. Men saelt geven in de grote van .1. bonen daers te doene es.

56. **G**arioflatis in den mont gehouden es gesonden lieden goet. Ende bedwinct walgen gesoden met borne *ende* gedronken. Ende doet wel digerereren *ende* rupsenen. *ende* opent de melte. dat .8. ste deel es .1.℥. ¶ Nemt canele. gariofli, ricolissie ginge- bere. (fol. 14 v. b.) rosen elx .2.3. *ende* .15. *granen*. mastic. ligni aloes. galigaen. noten- muscaten. violarum. naerdi. zedeware. elx .1.3. *ende* .8. *granen* ribarbe. macis. soffraen. alipte. coste. cyperi. cardamomi. eboris. anijs. serpentine. lovesce elcs onder .S.3. *ende* .4. *granen*. zeem

1) l. mulsa. — 2) l. leucopiperis. — 3) open plek in het HS.

donici aneti ¹⁾ miliisolis lapidis lyncis añ .᠑.ii. et .S. cinamomi fol. 18 r.
calami ²⁾ aromatici polipodii fisalidi melanopiperis seminis levis-
tici et petrosellini et urticae seminis citri litospermatis bardane ³⁾
baccarum edere añ .᠑.ii. galange nardi zedoarie betonice fu meu
sparagi cardamomi apii maratri eruce sinapis orobi albi et rubei
añ .᠓.S. gariofilorum zinziberis. casie lignee piretri costi spice
celtice mirobalanorum corticis olibani leucopiperis carpobalsami
carvi cimini baccarum lauri sileris. añ .᠓.i. ⁴⁾ vel .᠑.i. ⁴⁾ olei
nardini pulegii sambucini muscellini añ .gr.xx. ⁵⁾ mel quod suf-
ficit datur cum vino calido ⁶⁾.

49. **F** Ilonium maius ⁷⁾ id est novus amicus ⁸⁾. tusses cum vino fol. 18 r.
datum et mulsa emendat. periplemoniam cum ydro-
melle: sanguinis sputum cum succo polygonie ⁹⁾: indi-
gestionem stomaci et vomitum cum pusca vel ydro-
melle: dolori epatis et spleneticis ac vertiginosis cum ossimelle
subvenit. soliacis ¹⁰⁾ cum apozimate pigani. pleureticis yliacis
nefreticis et causis vesice cum mulsa. colicis peculiariter curat
vel ¹¹⁾ medetur .iii. pars libra .i. Recipe leucopiperis iusquiami
añ .᠓.v. opii .᠓.ii.S. casie fistulae ¹²⁾ .᠓.i. et .S. ¹³⁾ ¹⁴⁾ seminis apii
.᠓.i. petrosellini maratri dauci cretici añ .᠑.ii. et gr.v. croci ¹⁵⁾
.᠓.S. ¹⁶⁾ nardi piretri ¹⁴⁾ zedoarie. añ .gr.xv. alii addunt cinamomi
.᠓.i. et .S. ¹⁵⁾ euforbii costi añ .᠓.i. mel quod sufficit. datur in
modum fabae egyptiace ¹⁷⁾.

50. **G** Arioifilatum ⁷⁾ dicitur a gariofilis qui ibi intrant. gario- fol. 18 r.
fili ore retenti ¹⁸⁾ singultum stringunt. cocti et (fol.
18 v.) bulliti ¹⁹⁾ in aqua et bibiti vomitum ¹⁴⁾ stomaci fol. 18 v.
et subversionem mirabiliter ¹⁵⁾ reprimunt. valet pro-
prie ²⁰⁾ accide eructantibus: et digestionem optime ²⁰⁾ celebrat.

1) L₂: anisi. — 2) L₂: calamenthi, wat wel verkeerd zal zijn. — 3) L₂: sem. bar-
danae. — 4) L₂ heeft alleen: ᠑.i. — 5) L₂: gr.xv. — 6) L₂ heeft nog: laxativum
vero cum aqua calida. — 7) voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 8) i. e. n. a
ontbreekt in F₁; het voorwoord in F₁ is ongeveer als in L₁; het heeft nog: a dolor
de chef; het is moeilijk met dit te vergelijken. — 9) L₂: poligoni; F₁: polygonie. —
10) l. coliacis. — 11) curat vel ontbreekt in L₂. — 12) F₁: lignea. — 13) F₁: ᠓.ii. et
.S. — 14) zie 15). — 15) van 14) af ontbreekt in F₁. — 16) F₁ heeft ᠓.i. et .S. —
17) F₁ heeft nog: soit donnée au soir ou (avec) vin chaud. — 18) van Gariofilatum
af ontbreekt in F₁. — 19) cocti et bull. ontbreekt in F₁. — 20) ontbreekt in F₁.

dat's gnouch si. Men saelt geven savonts na etene met wine also
grot alse .i. haselnot met roden *stomacum* ¹⁾ of met couden borne.

57. **V**gya es *properleke* goet iegen reume van den tant-
vlesce. ende iegen swerheit ende swere van den
tanden. Ende betert donkerheit van ogen. Dat .8.
ste deel es .i.℞. ¶ Nemt beilde. opii. elx .2.3. coste
.1.3. ende .15. granen. mirre. oppopanac. scordei.
origani. elcs .1.3. ende .10. granen. storax. calamite. galbanum.
agaricus. gentiane. sticados. marobie. cardamomi. elcs .1.3. ende
.S.9. balsami. soffraen. squinanti. thimi. maratiri. armoniac. ter-
bentine. cassia lignea. mandragore. uringi ²⁾ radices. wilde saelie.
rosen. euforbii. melanopiperis. dauci. venkelsaet. oppobalsami. elcs
.1.3. zeem dat's gnouch si. Men saelt geven savonts met wine
also groet alse ene haselnot.

1) zie *rodostoma* in de woordenlijst. — 2) l. *yingi*.

pororum opilationem et spiritualium meatus ¹⁾ aperit .viii. pars fol. 18 v.
est libra .i. ²⁾ Recipe cinamomi gariofilorum zinziberis liquiricie
rosarum añ .3.ii. et gr.xv. ³⁾ ligni aloes galange cardi ⁴⁾ miristici ⁵⁾
nardi zedoarie violarum añ .3.i. et gr.vii. et .S. ⁶⁾ reubarbari
macis ⁷⁾ croci alipte costi ciperi cardamomi basilici anisi ⁷⁾ levis-
tici eboris limature añ .9.i. et .S. et gr.iii. et .S. ⁸⁾ mellis quod
sufficit ⁹⁾. datur post prandium in sero cum vino vel rodosto-
mate post cenam in modum avellane ¹⁰⁾.

51. **H**ygia greca ¹¹⁾, ¹²⁾ hygia id est salvatrix. greca dicitur
quia a grecis fuit inventa ¹³⁾. valet proprie ad reuma
gingivarum et dolorem dentium fricata super eos
¹²⁾ ore sepe abluto cum aceto calido: et sordidas ne-
bulas ab oculis aufert .vi. pars est libra .i. ¹³⁾ Recipe iusquiami ¹⁴⁾
seminis ¹⁴⁾ .3.ii. et .9.ii. ¹⁵⁾ opii .3.ii. et .9.i. ¹⁶⁾ costi .3.i. et gr.xv. ¹⁷⁾
storacis ¹⁸⁾ calamite ¹⁸⁾ galbani ¹⁸⁾ agarici ¹⁸⁾ mirre opoponacis scor-
deon origani añ .3.i. et gr.x. ¹⁹⁾ gentiane pigami ⁷⁾ sticados ⁷⁾
prassii cardamomi añ .9.ii. et .S. ²⁰⁾ balsami nardi. croci squinanti
thimiamatis ⁷⁾ armoniaci ²¹⁾ terbentine casie lignee ²²⁾ mandra-
gore yringi radices ²³⁾ rose eupatorii ⁷⁾ euforbii melanopiperis
levistici dauci feniculi trifolii seminis añ .9.ii. ²⁴⁾ mel quod suf-
ficit. datur cum vino calido in modum avellane.

1) spirit. meat. ontbreekt in F₁. — 2) .viii. prs. e. .i. ontbreekt in F₁. — 3) et gr.xv. ontbreekt in F₁. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) L₂ nucis myristicae; ontbreekt in F₁. — 6) et gr.vii. et s. ontbreekt in F₁. — 7) ontbreekt in F₁. — 8) F₁ heeft alleen: 3.i. et demie. — 9) mellis q.s. ontbreekt in F₁. — 10) F₁ heeft in plaats van het volgende: soit doné en quantité d'une noiz menne ou eve rose ou o eve freide. — 11) voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 12) tot 13) ontbreekt in F₁. — 13) zie 12). — 14) F₁: squinantum. — 15) L₂ en F₁: 3.ii. — 16) F₁ alleen: 3.ii. — 17) et gr.xv. ontbreekt in F₁. — 18) stor. cal. galb. agar. behoren in L₂ tot de volgende rij simplicia, met het zelfde gewicht dus als gentiane pigani enz., waarvóór zij geplaatst staan; in F₁ komt stor. cal. niet voor. — 19) F₁ alleen: 3.i. — 20) F₁: 3.ii.S. — 21) ontbreekt in F₁; L₂ heeft: amomi. — 22) F₁: cass. fist. — 23) F₁ heeft in plaats radices: raiz de l'arthant. — 24) F₁: 3.ii.

58.
quarteine
rede

Pdrocopion es goet *properleke* iegen den .4.den dach corts. *ende* iegen dageliken corts. die bi nachte comt. Men saelt geven ene wile vor den acces also groet als .1. haselnot met lauwen watere. Dat .15.ste deel es .1.℥. ¶ Nemt cynamomi .3.3. *ende* .1.3. *ende* .16. granen. soffraen .3.3. wierooc. naerdi. mirre. opii. mandragore. ameos. macropiperis. anijs. beilde. lijnsaet ¹⁾. silleris. elx .2.3. *ende* .8. granen. zeem dats gnouch si. Men saelt geven met wermen watere.

59.
steen
lancevel
orine

Iustinum es goet die den steen hebben *ende* iegen lancevel. entie met pinen sine orine maect. Dat .8.ste deel es .2.℥. ¶ Nemt canele. coste. naerdi. folie. cassia lignee. aristologia longa *ende* rotunda. ysop. pulegii. elemmpnii. bivoet. quintefolie. leucopiperis. orobi. *persijn*. lovesce. nasscade. netelsaet. gremil. citri. bevenelle. genivere. *speragi*. sileris. apisoet. dille. pigani. venkelsaet. bacce lauri. elcs onder .8.3. zeem dats genouch si. Men saelt geven met wine derin gesoden es gremilsaet *ende* venkel. smorgens *ende* savonts.

1) de afschrijver heeft blijkbaar in plaats van selini gelezen se. lini.

52. Ydrotopicon ¹⁾ plane subsistit quotidiane.

fol. 18 v.

Ydrocopion ²⁾ olympiacum. ydrocopion id est potus (fol. 19 r.) contra rigorem. olympiacum ab auctore dictum. confert proprie quotidianariis: et quartanariis et note ³⁾ tertiane. sudores etiam in diebus criticis provocat: ante horam accessionis ad modum avellane cum tepida data .vi. libra .i. Recipe cinamomi .j.iii. et .j.i. et gr.xvi. croci .j.ii. et .j.ii. nardi mirre olibani opii mandragore macropiperis anisi ameos selini ⁴⁾ sileris iusquiami añ .j.i. et .j.ii. et gr.viii. mel quod sufficit. datur ad modum avellane ante horam accessionis cum calida.

fol. 19 r.

Iustinum multum mingentem reddit vultum. ⁵⁾

fol. 19 r.

53. **I**ustinum ⁶⁾ dicitur quia a Iustino imperatore primo fuit inventum. precipue ⁷⁾ datur calculosis: ⁸⁾ et patientibus dolorem ilii. valet stranguirie et dissurie: et his qui mingunt mucos .vi. pars librae .ii. ⁹⁾ Recipe cinnamomi folii ¹⁰⁾ costi nardi casie ¹⁰⁾ aristologie longe et rotunde elempnii ¹¹⁾ ysopi pulegii ¹²⁾ artemisie pentafileon leucopiperis orobi ¹⁶⁾ petroselini levistici oxilatri ¹⁶⁾ seminis urticae seminis granorum solis ¹³⁾ saxifragie iuniperi sparagi ¹⁶⁾ seminis sileris ¹³⁾ apii ¹⁴⁾ aneti pigani ¹⁶⁾ seminis citri ¹⁵⁾ seminis feniculi anisi baccarum lauri añ .j.i.S. mel quod sufficit. detur cum vino in quo coctum fuerit milium solis vel ¹⁶⁾ saxifraga ¹⁶⁾.

1) l. ydrocopion; deze geheele zin ontbreekt in L₂. — 2) voor de vergelijking met F₁ en NM: zie Ydrocop. in de woordenlijst. — 3) L₂ heeft non. — 4) ontbreekt in L₂. — 5) deze geheele zin alleen in L₁. — 6) voor de vergel. met NM zie woordenlijst. — 7) van 6) af ontbreekt in F₁. — 8) zie 9). — 9) van 8) af ontbreekt in F₁. — 10) F₁: cas. fist. — 11) L₂: helenii; ontbreekt in F₁. — 12) na pulegii heeft F₁: añ .j.ii. — 13) behoort in F₁ tot de volgende groep simplicia met hetzelfde gewicht als aneti; zie 14). — 14) na apii volgt in F₁: añ .j.i. — 15) ontbreekt in F₁ en L₂. — 16) ontbreekt in F₁.

60.

humoren
colere
fleume
adren
lancevel
wint

Kartaticum¹⁾ imperiale bediedt lacseren. Alle lac-sativa mach men wel heten. kartaticum. Het ijdelte humoren van coleren die verbernt sijn. Ende derna die humoren van fleumen. Ende oec so eist be-quame adren. ende leitse sonder quetssinge die vet sijn ende verstoppt. Hets zere goet iegen dlancevel boven ende beneden. ende dwinct den wint vander magen. ende in die darmen. die helpt es .i.℥. ¶ Nemt dyagridii. suker. elx .4.3. ende .S. canele. naerdi. polipodii. saxifrage. elx .i.3. esule. onder .S.3. gariofili. spice. celtice. gingeber. melanopiperis. macropiperis. cardamomi. amomi. elx onder .S.3. mirabolani. hermodactili. zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens. ende navens met warmen wine. of wermen watere also groet als .i. haselnot temale.

61.

steen
lanken

Litontripon brect den steen in de blase. ende in de lendenen. Ende hets goet jegen die pine vanden lanken. ¶ Nemt naerdi. gingeber. sillobalsami. acori. canele. pencedani²⁾. meu. melanopiperis. macropiperis. lencopiperis³⁾. saxifrage. saet van serpentinen. saet van netelen. citri. elcs .2.3. ende .S. ende .15. granen. folie. nagle. soffraen. squinanti. cassie. lignee. bedelli. mastic. yrei. amomi. lovessce. grana solis. persijn. sileris. cardamomi. anijs. euforbii. lapis lincis. olei. naerdini. muscelini. elx .i.3. meu .3. cornen. zeem dats gnouch si. Men gevet met wermen wine savonts.

1) dezelfde fout in F₁. — 2) l. peucedani. — 3) l. leucopiperis.

Sume kutarticum namque coleram purgabit utranque ¹⁾.

fol. 19 r.

54. **K** Atarticum imperiale ²⁾ id est laxativum pro imperatoribus factum et pro aliis delicatis hominibus. ducit enim sine lesione. hec ³⁾ precipue confert pinquibus hominibus qui semper sunt constipati. valet multum iliois. iuvat eos qui ex ventositate stomaci et intestinorum laborant. medietas (fol. 19 v.) libra .i. ⁴⁾ Recipe diagridii zucchari añ .ḡ.iiii.S. ⁵⁾ cinamomi nardi saxifragie polipodii añ .ḡ.ii. ⁶⁾ mirobalanorum citri hermodactili polipodii ⁷⁾ añ .ḡ.ii. ⁸⁾ ⁹⁾ gariofilorum zinziberis celtice ¹⁰⁾ melanopiperis macropiperis cardamomi amomi añ .ḡ.i.S. ²¹⁾ mel quod sufficit. sumatur cum vino calido ¹³⁾ vel aqua calida ¹³⁾ mane vel sero.

fol. 19 v.

Hec lapidem renum pertundit et inde repellit ¹⁾.

fol. 19 v.

55. **L** Itontripon pertundens lapidem interpretatur. hoc proprie lapidem frangit et expellit si in renibus vel vesica fuerint. hac medicina utentes. nec dolorem ilii nec lapidis vitium incurrunt. stranguiriam et disuriam sine mora solvit .viii. pars est librae .ii. ¹¹⁾ Recipe nardi zinziberis xilobalsani ¹²⁾ acori cinamomi peucedani ¹³⁾ meu melanopiperis leucopiperis macropiperis saxifragie añ .ḡ.ii.S. opobalsami ¹³⁾ gariofilorum costi reupontici liquiricie ciperi draganti alexandri ¹⁴⁾ camedreos ¹⁵⁾ seminis apii ¹⁶⁾ sparagi ¹³⁾ basiliconis urticae ¹⁷⁾ seminis citri ¹³⁾ ¹⁸⁾ añ .ḡ.i. et gr.xv. ¹⁹⁾ folii ¹³⁾ croci squinanti casie lignee bdellii masticis ²⁰⁾ seminis granorum solis petro-

1) deze zin alleen in L₁. — 2) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 3) in L₂ staat: et. — 4) L₂: .ḡ.ii.; in F₁ ontbreekt van 2) af; in de plaats daarvan: vaut à constipatum, à ventosité et purge sanz moleste. — 5) F₁: .ḡ.iii. et .S. — 6) zie 9). — 7) ontbreekt in L₂. — 8) L₂: .ḡ.iiii. — 9) van 6) af ontbreekt in F₁. — 10) ontbreekt in F₁ en L₂. — 11) Het voorwoord bij NM is ongeveer hetzelfde; in F₁ is het verkort tot: Litrontripos vaut à pierre où el soit en rains ou en vessie. — 12) ontbreekt in F₁; L₂ heeft (misschien wel foutief): xyloaloes — 13) ontbreekt in F₁. — 14) ontbreekt in F₁; NM heeft sinoni. — 15) F₁ heeft ameos in plaats van camedreos. — 16) L₂ en F₁ hebben alleen: apii; bij NM volgt nog: ameos. — 17) L₂ en NM hebben sem. urtic. — 18) NM heeft sem. irionis. — 19) et .gr.xv. ontbreekt in F₁. — 20) F₁ en NM hebben hierna ireos. amomi. levistici. — 21) in F₁ volgt: esule .ḡ.i.S. mirob. citr. ḡ.S.

62.

coude
melancolie
ogen
oren
tantvleesch
tantswere
mont
mammen
hoeftswere
menisoen
venijn
rede

Detridatum es moeder boven allen medicinen. Ende es goet iegen alle saken die van couden comen. ende meest van melancolien. Ende iegen pine vanden ogen. ende iegen geruut van den oren. Ende iegen apostemen van den tantvleesce. ende iegen tantswere. Ende iegen alle deren van den roeste boven. ende so wat dat den monde deren mach. Ende iegen die mammen eist dat ment derop leit optie swere eist buten of van binnen. Ende ane den slaep iegen hooftswere. ende iegen menisoen daer die spise al geheel dore gaet ¹⁾ met dranke daerin gesoden es balaustie. Jegen venijn sal ment geven met sope van menten. Ende men saelt plaestern op beten van gevenijnden dieren. Ende hets properleke goet iegen .4. dach corts in de wile vore den acces

fol. 15 r. b. met wine derin (fol. 15 r. b.) gesoden es piganum .27. ste deel es .3. [¶] Nemt storax. calamente. elx .2.3. ende .S. nagle. naerdi. sillo-balsami. orobi. lentisci. dragantum. gommi. cedrii ²⁾. mumie of aspalti. bevercul. bedelli. terre figuli. meliti ³⁾. lapdanum. oppo-panac. armoniacus ⁴⁾. opii. levende sulfer. nitri. ricolissie. ypoquistidos. achatie. rosen. aristologia longa. epithimi. peucedanum. sanctorie. camedrios. yperici. averone. pyonie. ysop. elve. organum. ramicedri. romei. laurei. rorismarini. radice yringi. lovessece balaustie beilde. venigriec. venkel. comijn. cardamomi. semen miconis. cicelei. apie. dauci. raepsaet. dannetele. amomi. elx .1.3. gladi. assavi ⁵⁾. illafeos. capparis. flos agni ⁶⁾. herts hoorne. elx .2.3. valeriane. canele. cost. soffraen. mirre. gingeber. squinanti. terbentine. wierooc. folie. cassie lignee. celtice. agaricus. renpontice. ⁷⁾ yrei. asari. dyptamnus. marobie. interiorum sticados. scamoneie. bijvoet. calamentum. scordei. radix lasari. camepитеos.

1) zie lienteria in de woordenlijst. — 2) l. cedri. — 3) l. meliloti. — 4) l. armoniaci. — 5) l. cassami. — 6) NM: seminis agni. — 7) l. reupontice.

selini ¹⁾ seminis ²⁾ sinoni ³⁾ cardamomi aneti seminis euforbii fol. 19 v.
 lapis lincis olei nardini muscelini āñ .᠑.i. minus ⁴⁾ gr.iiii. ⁵⁾ mel ⁶⁾
 quod sufficit. detur in sero cum vino calido.

Multis adest datum renibus aptum hoc metridatum ⁷⁾.

fol. 19 v.

56. **M**etridatum ⁸⁾ id est mater omnium antidotorum sive
 a Metridato rege dictum faciens ad omnes passiones
 capitis virorum et mulierum si fuerint ex frigidityte.
 maxime melancolicis et timidis epilepticis mania-
 cis fantasticis: mirabiliter prodest cephalargicis emigraneis (fol.
 20 r.) dolorem cili patientibus et lachrymantibus oculis: et fol. 20 r.
 ad omnia capitis vitia vel aurium subvenit. dentium doloribus et
 palato et omnibus vitiis oris et maxillarum medetur si super
 locum dolentem ponatur: et iterum ad modum emplastri ponatur
 in temporibus unde fit discursio. squinantiam solvit et apoplec-
 ticus cum cerusa acceptum facit. tussientibus et asmaticis emo-
 toicis peripleumonicis et omnibus doloribus qui intra corpus
 humanum fiunt succurrit. ciliacis ⁹⁾ discintericis et lientericis
 optimum est: si detur cum decoctione balaustie. extensionem
 humerorum thethanos sive spasmos patientes et paraliticos sine
 mora curat. diafragmati ypocondriis subvenit. renibus et vesice
 opitulatur. calculos frangit. menstrua provocat: omniaque vitia
 matricis excludit. selirosim patientibus et podagricis singulis ¹⁰⁾
 presidium est. precipue datur ¹¹⁾ contra venenum impositum sive
 bibitum cum magna admiratione emendat: et contra morsum ¹²⁾
 rabidi canis vel alicuius ¹³⁾ reptilis ¹⁴⁾ si distemperatum fuerit: et ¹⁵⁾
 cum succo mente potetur vel supponatur. quotidianariis et

1) ontbreekt in F₁. — 2) L₂: sileris. — 3) F₁ en NM: senemontain. — 4) NM heeft: musci. — 5) L₂: gr.iiiij.; van euforbii af ontbreekt in F₁; bij NM volgt vóór mellis: stillatitii rosar. — 6) NM: mellis aut sacchari. — 7) alleen in L₁. — 8) zie in de woordenlijst voor de verg. met F₁; het voorwoord bij NM is veel korter dan dat van L₁, maar omvat met andere woorden toch wel het meeste van wat men in L₁ vindt. — 9) l. iliacis. — 10) l. singulare (zooals in L₂). — 11) zie 12). — 12) L₂ heeft van 11) af: contra venena omnia, reprimit venenatos morsus, sive. — 13) L₂: cuiuscunque. — 14) in L₂ volgt nu: impositum sive bibitum cum magna admiratione emendat. — 15) ontbreekt in L₂.

leucopiperis. melliloti ¹⁾. ozimi. *persaet* ²⁾. sumac. malacui ³⁾. quin-
tefolie. elx .i.᠔. ouden wijn .i.᠓. zeem dats gnouch si. ¶ Men
saelt geven met wine daer saelie in gesoden es also groet also
.i. haselnot temale. Ende in cortssen met wermen borne.

1) behoorde te zijn melanopiperis. — 2) l. persijnsaet. — 3) l. malabatri.

quartanariis etiam ante horam accessionis datum mirifice prodest fol. 20 r.
 cum vino tepido. xxvii ¹⁾). pars confecta librae iii. Recipe storacis calamite ⁴⁾ .j.i. et .i.i. ²⁾ garioflorum nardi xilobalsami oroboni ³⁾ lentici ⁵⁾ draganti masticis galbani gummi cedri aspalti castorei olphei ⁶⁾ bdelli terre figuli melliloti laudani opopanax armoniacis ⁷⁾ apii sulfuris vivi liquiricie nitri ypoquistidos acatie rosarum camedrei ypericon abrotani pionie ysopi origani elempnii rami cedri ⁸⁾ et dampnicon (fol. 20 v.) aristologie longe epithimi fol. 20 v.
 peucedani centauree rorismarini yringi radices balaustie cimarum mirre ⁹⁾ psidie ¹⁰⁾ romei squille carpobalsami git anisi iusquiami cimini feniculi cardamomi siselei tesapii ¹¹⁾ amei sinoni levistici seminis rute seminis miconis apii dauci seminis rape macropiperis ozimi amomi añ .j.i. ¹²⁾ acori illafeos cassami filis ⁴⁾ zuccozarie catariaci ¹³⁾ añ .i.ii. balsami cinamomi croci costi squinanti zinziberis folii terbentine mirre libani ¹⁴⁾ casie agarici spice celtice reupontici yrei asari diptami prassii interioris ¹⁵⁾ sticados artemisie calamenti scordei silfii ¹⁶⁾ camapitheos leucopiperis melanopiperis ozimi ¹⁷⁾ seminis petroselini seminis anagodam ¹⁸⁾ malabatri cardamomi pentaflon añ .i.i. dampnocri ¹⁹⁾ tertiam partem .i.i. et .gr.vii. ²⁰⁾ vini vetustissimi .j.i. mel quod sufficit. datur in sero in modum avellane cum vino in quo cocta sit salvia ²¹⁾).

1) L₂: xxviii. — 2) NM heeft: .j.i.i.ii. — 3) l. orobi. — 4) ontbreekt bij NM. — 5) l. lentisci; NM laccae. — 6) L₂: offei. — 7) ontbreekt in L₂. — 8) NM: ligni iuniperi. — 9) l. mirte, zooals in L₂; NM: folior. myrti. — 10) NM: absinthii. — 11) NM heeft sinapi. — 12) NM: .j.i.s. — 13) NM: plumbi usti. — 14) l. olibani. — 15) in L₂ en MM volgt op interioris: coloquintidae. — 16) L₂ heeft silfii en scordei in omgekeerde volgorde. NM in plaats silfii: sylvestris, symphyti. — 17) ontbreekt bij NM. — 18) sem. anag. ontbreekt bij NM; daar staat: thois, culinarii. — 19) l. dampnococci. — 20) Bij NM: bacc. lauri. i. — 21) in L₂ volgt nog: non febricitantibus, et febricitantibus cum aqua tepida.

63.

rede
urine
sweet

Dussa enea es goet iegen den .4. dach corts. Men saelt geven .1. wile vore den acces met warmen wine. also groet als .1. haselnot. of .2. of .3. Ende es goet den genen die gene orine maken en mogen met sope van sinsune. getempert ende gesmeert ane den puls ende anden slaep. Ende doet sweten in bernende cortsse. Ende en sweet hi niet. so es hi doot. tfieren-deel. es .1.℞. ¶ Nemt wit peper .17. granen. thus masculi dats moru wicrooc. beilde. gentiane. mirre. elx .2.5. opii .4.3. minus .6. granen. soffraen .4.3. euforbium. aristologia longa. elx onder .8.3. mandragore .2.3. zeem dats genouch si. Men saelt geven alsoet vorseit es met olyen van rosen om sweten in cortse die bi wilen lange geduren.

64.

spenen
torcioen
darmen
menisoen
fol. 15 v. a.

Dicleta es goet iegen spenen. ende iegen torcioen. ende rommelinge in die darmen. Ende met rosewatre so eist ene opiate iegen alle maniere van menisoene. dat .8. ste deel es .1.℞. ¶ Nemt mirobolani. citrini. indorum. (fol. 15 v. a.) kebuli. munda-torum. elx .2.5. ende .8. venkelsaet comijn. anijs. elx onder .8.3. dese seldi poedren. ende leggende .1. dach ende .1. nacht in aysine daerna doeter toe spodium. balaustie. sumac. mastic. gomme. elx .1.3. ende .15. granen. Men sal se wriven met rosen ende temperen met cyrope mirtino. Ende gevent met regenwatere nuchtens te middage ende savonts.

Musa facit sanum patientem quotidianum ¹⁾.

fol. 20 v.

57. **M** Usa enea ²⁾. Musa a peritissimo philosopho inventa: faciens ad omnes accessiones periodice febris in quotidiane tertiane quartane si ante horam accessionis in modum avellane cum vino calido detur et acutarum ³⁾ angustias tollit. tamen cum dederis considera virtutes eorum qui patiuntur quia statim medelam sentiunt: et etiam si cum tepida distemperetur: et ex ea in acutis et peracutis pulsus et tempora inungantur: et si sudorem provocat erit signum evasionis: si vero non mortis. inflationem stomaci emendat. suspiriosis ptisicis. et his qui putredinem screant subvenit. ydropicis spleneticis et colicis (fol. 21 r.) subvenit. lapidem in vesica frangit et his quibus penitus urina denegatur. Recipe piperis albi .gr.xvii. thuris masculi mirre gentiane iusquiami añ .3.vi. opii .3.iiii. croci .3.iiii. ⁴⁾ musci ⁵⁾ gr.vii. euforbii aristologie longe añ .3.i. et .3.i. ⁶⁾ mandragore .3.i. et .3.i. mel quod sufficit detur ut superius in laude diximus.

fol. 21 r.

Tortio quem ventris cogit est micleta iuvamen ⁷⁾.

58. **M** Icleta ⁸⁾ ²⁾ id est experta. proprie valet ad emorroydas et ad ventris tortionem et rugitum lienterie et disinterie: et optima est omni solutioni ventris. medietas est libra .i. Recipe mirobalanorum citrinorum indorum kebulorum mundatorum assatorum añ .3.ii.S. nasturcii .3.ii. ⁹⁾ bellericorum emblicorum assatorum .3.ii. cimini anisi ameos carvi ¹⁰⁾ añ .3.i. et .S. infusa in aceto die ac nocte dimittantur et assata pulverizentur. tunc adde spodium balaustias sumac masticem gummi arabici añ .3.i. et .gr.xv. fricentur omnia cum oleo rosarum et temperentur omnia mirtino syrupo. dentur cum aqua pluviali mane meridie. et sero.

1) alleen in L₁. — 2) voor de vergelijking met NM en F₁ zie woordenlijst. — 3) L₂ heeft na acutarum nog: febrium. — 4) L₂: .3.iii. — 5) L₂: minus. — 6) añ .3.i. et .3.i. ontbreekt in L₂. — 7) alleen in L₁. — 8) er staat Mideta. — 9) L₂: 3.S. — 10) L₂ nog marathri.

65.

M

el rosaceum heet in griex rodomet. ende men maket dus. ¶ Nempt zeem wel gescuumt ende wit .10.℥. sap van nuwen rosen .1.℥. ende doetse in enen pot. Dan doet den pot in enen ketel. ende doet zieden op tfer. ende alst begint te ziedene

mage

so doeter in .4. rosen cleine gesneden met .1. messe. ende ziedet tote dat sop van den rosen versoden si. ende roeret al die wile dat ziedt dat niet en berne. Dan so doet in .1. fiole. Ende so ment zoeter houdt soet beter es. ¶ Het suvert de mage ende conforteert met warmen watere. Ende het stopt met couden watere. ¶ Men saelt geven nuchtens ende te middage. Ende men machger met mingen dyamargarieton. ende gariofilaten. ende rubea trociscata. ende andre conficiieren aldus = Hets oec beter gestampt met rosen .1.℥. wel vaste in .1. mortier. Dan nempt zeem .4.℥. wel gescuumt. ende minget wel te hope. ende doet in .1. pot of in .1. fiole ende settet in de zonne .40. dage. ende roeret .2. werf sdages. Op tfer en salmens niet doen want het soude de cracht van den watere verteren. Ende stoppet tvat wel datter

66.

cortse
laxeert
verversch
borst

die zonne niet in en come. ¶ **Mel vyolaet** suldi oec maken in aldie selve maniere dat men maect Mel rosaet. Ende hets goet in cortse. ende laxeert. ende verversch. Hets goet iegen droge borst genomen met lauwen watere.

67.

nieren
lancevel
steen
menstrua

N

efrocatarum es also vele alse purgieringe van den nieren. ende es goet iegen lancevel. ende die met pinen pissen gedronken met dranke daerin gesoden es gremil. genut also groet alse .1. haselnot. ende verdriift den steen van der nieren. ende vander

blasen. gedronken met dranke derin gesoden es bevenelle. Ende jegen lancevel daerin gesoden es costum. Ende jegen menstrua dat bestopt es genomen met dranke daerin gesoden es bijvoet. Dat .16. deel es .1.℥. ¶ Nempt lapidis lincis .2.3. ende .12. granen. soffraen .6.3. ende .18. granen. mirre. gingebere. euforbium. wierooc. die blase vanden ever. of die steen die in die levere leecht gepoedert. beeldensaet ende tcrut comijn. persijn van alexandre. citri. semen eruce. (fol. 15 v. b.) elx .1.3. ende .6.

Mel roseum stomaco confert nimium sane sumptum ¹⁾.

fol. 21 r.

59. **M**El rosaceum ²⁾ quod greci rodomet vocant ³⁾ sic fit. in .x. libris albisimi et purissimi mellis dispumati succi recentium ⁴⁾ rosarum libra una ponatur in cacabo ad ignem posito ⁵⁾: et cum bullire inceperit viridium ⁶⁾ rosarum cum forficibus vel cultello incisarum libras .iiii. addantur: et tam diu bulliant quod ad succi consumptionem veniat: et dum bullierit semper agitur. et in fictili vase posito. quamdiu magis tenebitur tanto melius erit. stomacum confortat et mundificat ⁷⁾. cum frigida confortat ⁷⁾ et constipat ⁸⁾. cum calida mundificat. datur mane et meridie. de eo conficitur diamargariton gariofilatum et rubea troscata ⁹⁾. Eodem modo fit **mel violatum** quod valet tepide ⁴⁾ febrientibus ⁹⁾ cum tepida ⁴⁾. corpus humectat et relaxat. valet ad siccitatem pectoris cum tepida ⁴⁾.

fol. 21 v.

Iliacis prodest lapidemque frangere solet. ¹⁾

fol. 21 v.

61. **N**efrocaticum ¹⁰⁾ id est purgans renes. expertum est iliosis. difficultati urine si cum apozimate miliisolis sumatur in modum avellane. de renibus et vesica lapidem potenter expellit cum apozimate saxifragie sumptum. menstruis imperat cum decoctione artemisie. colli tumorem sedat. cum decoctione costi .xvi. pars confecta libra ¹¹⁾

1) alleen in L₁. — 2) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 3) van 2) af ontbreekt in F₁. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) van ponatur af ontbreekt in F₁. — 6) van addantur af ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan: et soit tot dis (tous jours) meu, et de tant com il plus boillira, tant sera il meilleur. — 7) F₁: conforte le ventrail. — 8) van mundificat af ontbreekt in F₁. — 9) F₁: fievers interpolates (non continues). — 10) dit recept ontbreekt geheel in F₁: het voorwoord bij NM is korter. — 11) open ruimte waar .i. behoort te staan (gelijk in L₂).

granen. naerdi. costi. squinanti. cassie lignee. reupontici. elve. marobie. sansuccus. gliconis. roris marini. gentiane. gommi. edere. cypressi. amandren. pertrec. wit peper ende swert. rutesaet. genivere. elx onder .8.3. ende .4. granen. balsami storax. dbloet vanden boc. dbloet van .1. vogel die eyser heet. wilde colen. gladie. asari. valeriane. aristologia lanc ende ront. betonie. dauci. persijn. elx .2.3. saet van netelen .8.3. ende .3. granen. succi speragi. brusci. elx .6. granen. zeem dats gnouch si. Hets genomen .3.3. temale.

68.
hitte
cortsse
steecte
ethyke

Opilectuarium geeft men *properleke* in hitten. of in cortsen die van bloede comen. of in *bernenden ongemaken*. Men saelt drinken nuchtens. *ende* te mid-dage met couden watere also groet alse .1. kerstaengie. Hets goet iegen steecten vander leveren. Ende iegen die ethyke sijn vander hoeste. Dat .10. ste deel es .3.℥. ¶ Nemt prumen van damas .2.℥. ende ziedtse in .5.℥. waters toter helft. Dan nemtse uten watere. ende smeert die hant met smere. ende wrijft die prumen so lange dat dmarch al ute si. ende onder u handen doet staen .1. scotele. daer dat march in valle. Ende int water daer die prumen in gesoden waren doet onder .8.3. vyoletten. ende zieden dat tote dat niet vol soden en es. Dan doeter in suker .2.℥. ende dan ziedet wel dat dicke si in die wise van cyropen. ende doeter in scamoneye .4.3. cassia fistula .2.3. beide gesoden ende gesuvert met rosewatere. ende coleren dit dore .1. vat met gaten. Dan doeter in dat vorseide cyroop. Ende alst dicke es so doeter in tsop vander prumen garnaten .8.3. ende ziedet dermet. ende altoes roeret. Ende alst wel gesoden es so doet af ende mincter in die vorseide ¹⁾ poedre van der vorseider specien. ¶ Nemt sandali beide wit ende root. spodii. elx .4.3. porceleine .6.3. berberis. dragant. rosen. elx .2.3.

¹⁾ dit woord is in het HS doorgehaald; het is ook overbodig.

Recipe lapidem lyncis .ḡ.ii. et .gr.xv. croci orientalis ¹⁾ .ḡ.i. et fol. 21 v.
 gr.xviii. ²⁾ zinziberis euforbii mirre olibani ³⁾ vesice apri lapidis
 in epate vel in vesica porci inventi ⁴⁾ cimini seminis ⁵⁾ iusquiami
 seminis macedonici citri omnium decem ān .ḡ.i. gr. vi. nardi
 squinanti costi piretri casie reupontici prassii elempnii sansucci
 gliconis roris marini gentiane saxifrage gummi edere cipressi
 pullularum ⁶⁾ baccarum dampnidis piperis nigri et albi seminis
 rute et iuniperi omnium ān .ḡ.S. et .gr.iiii. balsami storacis san-
 guinis hirci ⁷⁾ sturci ⁸⁾ anseris ⁹⁾ acori fu meu aristologie longe
 et rotunde betonice fisaliadis ¹⁰⁾ s ¹¹⁾ dauci ¹²⁾ petroselini seminis
 eruce ¹³⁾ omnium ān .gr.ii. ¹⁴⁾ seminis urticae .ḡ.i. ¹⁵⁾ et .gr.ii. et
 .S. succi sparagi et brussi ān .gr.v.S. ¹⁶⁾ mel quod sufficit. dosis
 eius sit .ḡ.iii. et cum vino tepido.

1) NM: cnicus, d. i. wilde saffraan. — 2) NM: gr.xv. — 3) tot 4) bij NM:
 lapid. vesicae apri. — 4) zie 3). — 5) ontbreekt in L₂ en NM. — 6) L₂ heeft
 foutief: pilularum. — 7) NM: suis sylvestris. — 8) ontbreekt bij NM; daar staat:
 sem. cardamomi. — 9) L₂ heeft assari, teekent daarbij aan, dat anderen anseris
 hebben; ook NM heeft asari. — 10) zie fisal. in de woordenlijst. — 11) waar-
 schijnlijk is deze s overbodig, maar zij zou ook „seminis” kunnen beteekenen;
 zij staat alleen in L₁. — 12) NM heeft in de plaats hiervan: sinapi albi. — 13) ont-
 breekt bij NM. — 14) NM: .ḡ.ii.S. gr.ii.S. — 15) L₂: .ḡ.S.; NM: .ḡ.ii.S. — 16) NM:
 .gr.xv.; het volgende bij NM anders.

Ende wil ment maken laxerende. so sal men in elc .℞. doen scamoneye .7.5. Ende men maecht maken in wise van cyropen. Men saelt geven nuchtens ende te middage.

69.

juchteheit
ogen.
mont
voeten
handen
lanc evel

fol. 16 r. a.

Oppopira magna es goet iegen juchteheit vanden ogen. ende vanden monde. ende vander tongen. ende vander kelen. ende in handen. ende in voeten. gedronken met dranke daerin gesoden es salie ende bevercul. entie met der tongen lisen in haren wor-

den. Het geneest lancevel daerin gesoden es polipodium. (fol. 16 r. a.)

¶ Nemt opii tebaici .2.5. ende .1.5. ende .4. granen. canele. nagle. galigaen. naerdi. soffraen. coste. zedewaer. gingeber. sillobalsami. reupontici piretri. corael wit ende root. dragant. mirre. bevercul. peper wit ende swert. ende lancpeper. elx .2.5. ende .13. granen. musci. ligni aloes. cassie lignee. squinanti. storax calamite. galbanum. serapini. mastic. asari. melliloti. aristologia lanc. ende ront. serpentine. ellebori nigri. meu. pyonie. rafani. peucedani gladi. mandragore. betonie. gentiane. colene. camedrios. sanctorie maior ende minor. celtice. alsene. spinate. capillis veneris. goudbloeme. sinte Jans cruut. marobie. pigani. nesebloede. calaminti. cardamomi. carpobalsami. anijs. lovesce. beilde. venkelwortel. lupini. orobi. bacce lauri. sileris. elx .1.5. ende .13. granen. zeem dats genouch si.

Opopira phisis ¹⁾ mire pellit paralisis ²⁾.

fol. 23 v.

69.

Opopira magna ³⁾. opopira dicitur a succo: et igne. opo-
enim grece latine succus pir idest ignis. inde opo-
pira idest ignitus succus. proprie valet contra gut-
tam que oculum et linguam et labium distemperat
ut recte sermonem non proferat aut non loquatur. peculiariter
curat paralisis oris et gutturis: et manuum et pedum atque
crurum: et totius corporis optime medetur cum vino ubi cocta
sit salvia et castoreum et costum in sero in modum avellane.
prodest tremulosis cum eadem decoctione bibitum: contractioni
nervorum subvenit. colericis cum ⁴⁾ decoctione polipodii. epilen-
ticis multis ⁵⁾ et maniacis cum decoctione thuris masculi auxi-
liatur. tussientibus in omnibus doloribus pectoris et stomaci cum
decoctione calamenti et cimini: epaticis cum apozimate apii: et
eupatorii: spleneticis cum decoctione caparis et absintii: pleu-
reticis cum apozimate ysopi et pulegii . . . ⁶⁾ (fol. 24 r.) et pu-
legii ⁷⁾: yliosis cum decoctione yris et macedonici: calculosis cum
apozimate saxifrage et ozimi. tipice febrientibus cum decoc-
tione pigami nasturcii piretri prodest et ad multas corporis pas-
siones facit .xv. pars confecta librae .ii. Recipe opii thebaici ¹⁰⁾
.5.ii. et .3.i. et .gr.iiii. ⁹⁾ cinamomi ¹⁰⁾ gariofilorum nardi galange
croci costi zedoarie zinziberis ¹¹⁾ xilobalsami ¹⁰⁾ reupontici piretri
coralli albi ¹⁰⁾ et rubei ¹⁰⁾ draganti mirre castorei ¹⁰⁾ opoponacis ¹⁰⁾
piperis nigri albi et longi añ .5.ii. et .gr.vi. ¹²⁾ rasure eboris ¹⁰⁾
lilifagi herbe paralisis añ .5.i. et .gr.xiiii. ¹³⁾ balsami musci xilaloos ¹⁰⁾

fol. 24 r.

1) l. phthisis. — 2) alleen in L₁. — 3) voor de verg. met NM zie woordenlijst;
de voorrede is in F₁ veel korter n.l.: Opopira vaut à paralesie d'eux (yeux), de
bouche, de langue, de goitron, de mains et de piez, boiue en vin où sauge soit
cuite et castor, doné en quantité d'une noiz de coudre (noisette). — 4) colericis
cum ontbreekt in L₂. — 5) L₂: melancholicis. — 6) open plaats in den text. —
7) overbodig. — 8) typice behoort bij febrientibus. — 9) F₁: opium .5.ii. — 10) ont-
breekt in F₁. — 11) in F₁ volgt op gingimbre: ana 5.ii. rasure d'iveure. —
12) F₁: .5.i. — 13) F₁: .5.i.

squinanti casiefistule storacis calamite masticis confite rubee fol. 24 r.
galbani serapini asari ¹⁾ ²⁾ melliloti ¹⁾ aristologie rotunde dragon-
tee assari ¹⁾ ellimpni ¹⁾ meu ¹⁾ peonie raphani corticis peucedani
acori mandragore betonice gentiane camedrei pulegii centauree
maioris et minoris ¹⁾ celtice ¹⁾ absinthii proserpinace ¹⁾ blactei ¹⁾
capillorum veneris sponse solis ypericon vincetoxici ¹⁾ prassii ³⁾
pigami millefolii ¹⁾ cardamomi calamenti carpobalsami ¹⁾ anisi semi-
nis levistici iusquiami seminis lupini et pollinis orobi ⁴⁾ alexan-
drini ¹⁾ baccarum lauri maratri sileris montani añ .ḡ.i. et .gr.xviii. ⁵⁾
mel quod sufficit ⁶⁾ detur ut superius diximus.

Cum calida calidis oxi valet addere morbis ⁷⁾.

fol. 24 r.

70.

O Xi ⁸⁾ dicitur ab acetoso succo malorum granatorum:
qui ibi ponitur. datur proprie contra sinocham et
causon et contra omnes acutas et peracutes egritu-
dines cum frigida. prodest etiam pleuresi ethice febrī
puncture epatis. si tamen ethica sit cum tussi addatur confec-
tioni .ḡ.i. liquiricie et succi eius (fol. 24 v.) .ḡ.S. veteri et non fol. 24 v.
recenti cum scamonea confecti ⁹⁾ librae .ii. ⁹⁾ Recipe prunorum
damascenorum ¹⁰⁾ librae .iii. ¹¹⁾ et decoquantur in libras .v. aque
usque ad medietatem. deinde ab aqua extrahantur et ponantur
in cribro et catino subterposito. tamdiu in manibus fricentur
donec pulpa exeat tota: et in aqua ubi cocta sunt pruna bulliat
.ḡ.S. violarum: et postea fiat syrupus cum duabus libris zuchari
et .S. ¹²⁾ addito succo prunorum predicto ¹³⁾ bulliat ad spissitu-
dinem. et postea addantur .ḡ.iiii. tamarindorum et .ḡ.ii. casie
fistule mundate et dissolute cum aqua rosarum et colate. cola-
tura namque ponatur in syrupo: et cum inceperit inspissari po-
nantur ibi succi utrorumque granatorum .ḡ.viii. et quamdiu ad
perfectum venerit coctionem agitando cum spatula semper adde

1) ontbreekt in F₁. — 2) L₂: plantae assae foetide. — 3) in F₁ volgt achter prassii: añ .ḡ.i. — 4) In L₂ volgt nog eboris, waarbij het volgende alexandrini zou behooren. — 5) et gr.xviii. ontbreekt in F₁. — 6) het volgende ontbreekt in F₁. — 7) alleen in L₁. — 8) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 9) L₂: confectio est .ḡ.iii. — 10) in L₂ volgt: siccorum. — 11) L₂: ḡ.ii. — 12) et .S. ontbreekt in L₂. — 13) L₂: praedictorum.

70.

corts
rede

Oxisacra maect men aldus. Nemt suker .i.℥. ende
tsop vander prumen garnaten .8.℥. aysijn. .4.℥. ende
doet op tlier in .i. vat van tenne. ende ziedet tote
die verscheit welna versoden si. ende dat dicke si.
Hets goet iegen .3. dach corts die van zouter fleu-
men comt. Men gevet lau nuchtens.

71.

fleume

Oximel maect men aldus. Nemt zeem wel gescuumt.
ende starken edec elcs onder .8.℥. ende ziedt daerin
die wortele van merradec .i.℥. wortele van ven-
kele .2.℥. Dit seldi zieden tote .i. ponde. so dattie
sope versoden sijn. ende ziedet met sachten viere
ende altoes roeret. Dit doet digeren ende sceden fleume. ende
leitse ute. Men gevet nuchtens met warmen watere.

pulverem harum specierum quod. Recipe ¹⁾ pulverem sandalorum alborum et rubeorum spodii añ .ḡ.iiii. portulate .ḡ.vi. rosarum draganti añ .ḡ.ii. Si vero laxativum facere volueris in unaquaque libra pone .ḡ.vii. scamonee pulverizate. tunc scilicet quando ab igne deponitur. et diaprunis ²⁾ si laxativum facere volueris eodem modo facias. detur mane simplex: meridie cum frigida: laxativum detur summo mane cum calida in modum castanee.

fol. 24 v.

71. **O** Xizaccare ³⁾ dicitur ab oxi quod est acetum et zucharo dicitur ⁴⁾. valet tertiane ⁵⁾ acutis et quartane non vere ⁶⁾. coleram in stomacho existentem purgat ⁷⁾. Recipe zuchari libram .i. succi malorum granatorum .ḡ.viii. aceti .ḡ.iiii. ad ignem in stagnato vase pone: et tamdiu bulliat cum spatula semper agitando donec ad quantitatem zuchari deveniat: ut in (fol. 25 r.) pisside portari possit. detur in mane cum calida .ḡ.i. et .S. ⁸⁾.

fol. 24 v.

72. **O** Ximel ⁹⁾ sic fit. Recipe mellis despumati libram .i. aceti fortissimi libram .i. et .S. in quo bulliant radices feniculi .ḡ.ii. ⁹⁾ radices rafani .ḡ.S. ¹⁰⁾ radices apii petroselini macedonici sparagi bruxi frage ¹¹⁾ añ .ḡ.iiii. polipodii .ḡ.viii. omnia ista bulliant in libras .ii. aceti ¹²⁾. deinde coletur: et colatura ¹³⁾ supradicto melli ¹³⁾ addatur. in stagnato vase semper agitando cum spatula ¹⁴⁾ tamdiu lento igne bulliat donec ad consumptionem succi ¹⁵⁾ deveniat. valet ut oxizaccara: ¹⁶⁾ digerit dividit ¹⁷⁾ et flegma mirabiliter purgat. datur in mane cum calida.

fol. 25 r.

1) L₂: recepit; de text schijnt hier wat corrupt. — 2) zie bij diaprunis blad. 29 reg. 4 v. o.. — 3) NM heeft hetzelfde praeparaat wat anders beschreven; zie woordenlijst. — 4) van 3) af ontbreekt in F₁; dicitur ontbreekt in L₂, het is overbodig. — 5) in F₁ ook nog: à cotidianes. — 6) non vere ontbreekt in F₁. — 7) het voorwoord heeft F₁ na het eigenlijke recept. — 8) .ḡ.i. et .S. ontbreekt in F₁. — 9) L₂ en F₁: .ḡ.ii. — 10) van hier tot 12) ontbreekt in L₂ en F₁. — 11) l. saxifrage. — 12) vóór deinde coletur in L₂ nog: bulliat usque ad tertiam partem; in F₁ als in MT n.l.: et bouillent jusque eus reveinent à .i. livre. — 13) L₂: colaturae supradictum mel. — 14) van addatur af ontbreekt in F₁. — 15) L₂: aceti. — 16) vóór digerit in F₁ nog: il desfait la matere. — 17) ontbreekt in F₁.

72. **O**lye rosaet maect men *dus*. Nemt groene rosen .i.℥. ende brecse .i. luttel. dan legse in .3.℥. olyen. Men ontfaet in .i. glazen vat ende settet in die warme zonne .40.¹⁾ dagen. ende alle dage roeret met .i. spatule. so dat die zonne zoetelike ziede. Ende na
73. de .40. dage suldiyt coleren. ¶ Ende aldus maec men **olye van vyoletten**. Entie brinct in zoetelike slapen. Si es goet iegen die hoeste ende ververscht die borst.

slapen
hoeste
borst

1) NM .xxx. dagen.

Oleum rosatum¹⁾.

fol. 22 r.

62. **O**leum rosatum²⁾ virtutem habet frigidam et stipticam et ideo ad dolores capitis ex febre seu ex calore solis optimum est: ardores autem³⁾ et calores quando stomachus coleribus plenus suam ventositatem⁴⁾ in toto seu in parte capitis aufert. doloribus qui fiunt⁵⁾ quandoque in capite toto vel in parte confert: si ex ipso inungatur caput. confert etiam doloribus existentibus in stomaco seu in intestinis ex acredine humorum mixtum cum masticis drammis⁶⁾ duabus: et sufficienti cera in ipso solutis⁷⁾ et postea locis inunctis. ad erisipilam est utile: quibus in superficie non apparet: et ad alia huiusmodi multa. et istud oleum⁸⁾ sic fit. In duabus libris olei communis⁹⁾ et ad nostram doctrinum abluti¹⁰⁾ libra una et media viridium¹¹⁾ rosarum aliquantulum contusarum ponatur¹²⁾ in olla plena in caldario pleno aqua suspensa: ¹³⁾ et tamdiu bulliant quousque ad tertiam partem veniant. ¹⁴⁾ quod demum albo panno lini immissum torculari exprimatur: et liquor reservetur. ¹⁵⁾
63. Eodem modo fit **sambucinum. violaceum et myrtinum**
64. **oleum.** Que scilicet olea valent in acutis; et paracu¹⁶⁾ (fol. 22 v.)
65. inuncta super epar: pulsus: tempora: ¹⁷⁾ et plantas manuum et pedum calorem omnino extinguunt.

fol. 22 v.

Oleum mandragoratum¹⁸⁾.

fol. 22 v.

66. **O**leum mandragoratum¹⁹⁾ quod facit ad nimios dolores capitis et freneticis male dormientibus fronti illinitum et naribus iniectum summe opitulatur. pulsibus brachiorum inunctum et plantis pedum illinitum quocunque modo vigiliis factis cum omni celeritate soporem reddit.

1) alleen in L₁. — 2) van hier tot 8) ontbreekt in F₁; voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 3) tot 4) L₂ heeft als volgt: ex calore, quos stomachus plenus sua ventositate. — 4) zie 3). — 5) qui fiunt ontbreekt in L₂. — 6) L₁: 3.li. — 7) l. soluta. — 8) zie 2). — 9) van hier tot 10) ontbreekt in F₁. — 10) zie 9). — 11) ontbreekt in F₁. — 12) van hier tot 13) ontbreekt in F₁. — 13) zie 12). — 14) F₁: et boille jusque la tierce partie soit degastee. — 15) van 14) af heeft F₁ anders. — 16) l. peracutis; ontbreekt in F₁. — 17) van hier tot het eind ontbreekt in F₁. — 18) alleen in L₁. — 19) In F₁ volgt direct B. NM heeft tot B alleen: phreneticis, febricitantibus et vigilantibus conveniens.

Recipe olei libras duas. succi malorum ¹⁾ mandragore ¹⁾ uncias quatuor. iusquiami albi succi uncias duas. papaveris nigri ortensis capitum succi uncias tres ²⁾. violarum recentium cimarum succi cicute ³⁾ ambarum ana unciam unam ⁴⁾. opii storacis ana unciam mediam. Conficitur sic in oleo omnes succi mittantur: et per decem dies ad solem bene admisceantur: undecimo vero die ad consumptionem succi coquantur. Cumque coctum fuerit ab igne deponatur: et cum infrigidatum fuerit coletur: ⁵⁾ et in parte ipsius olei opium et storax soluti ⁶⁾ medicamini supermittantur: ⁷⁾ et bene commixtum in vase reconditum usui reservetur. hoc vero unguentum ⁸⁾ contra calefactionem epatis sepe inunctum mirifice valet.

fol. 22 v.

Oleum camomellinum ⁹⁾.

67.

Oleum camomellinum ¹⁰⁾ salubre ad fervorem et dolorem capitis: et stomaci. causas ex colera rubea sine aliquo calore commotas compellit. articulisque proficit: et ad alia multa facit. Recipe olei dulcis uncias decem et cocto. florum camomille mense iulii collectorum libram mediam. Conficitur sic: flores in oleo communi mittantur in diebus canicularibus in vitreo vase ad solem suspendantur: et bene obturato. et post quadraginta dies in lento loco ponatur. et usui reservetur.

fol. 23 r.

1) NM: mali punici acidi, succi mandragorae radices; F₁: jus de mandragloire. — 2) van hier af tot 4) ontbreekt in F₁. — 3) NM: canchryos .i. libanotis. — 4) zie 2). — 5) van hier tot opium ontbreekt in F₁; van hier af tot het einde ontbreekt in NM; hij zegt alleen nog: utere in fronte et temporibus. — 6) ontbreekt in F₁. — 7) tot 8) niet in F₁. — 8) zie 7). het volgende heeft F₁: à feivre ague; oint ou front et es temples et es pus (pouls), il amaine (emmène) dormiz (sommeil) et oste cholor. — 9) alleen in L₁. — 10) voor de vergelijking met NM en F₁ zie woordenlijst.

74.
iegen alle
hitte

Oleum frigidissimum maect men dus. Nemt gemeine olye wel gedwegen .4.℥. ende die croppen van brembladren ¹⁾. ende bladen van vyoletten. mercuriael. donderbaer. vernicularis ²⁾. nasscade. blade van swerten olycrude. beilde. mandragore. crassula maior.

fol. 16 r. b. dats smerewortel (fol. 16 r. b.) of groetorpyn. porceleine. latue. bardana. dat sijn grote docken. elx .3.3. stampse al. ende doet se in die olye. ende laetse staen .3. dage. ende derna doese zieden op tfer tote datse gnouch si. dan coleertse dore .1. doec. ende persse wel dore .1. linen cleet. ende doese in .1. tennen vat. ende dan bestadet. ¶ Si es goet geplaestert iegen den dageliken rede. of gesmeert an den slaep enten rugge boven toten lendenen. entien lichame entie palmen vander hant entie planten van dien voeten. Want het wederstaet alle hitte ende ongetempertheit.

75.
groet evel
rede

Porcio sanctipauli es geheten na sente pauwelse omdat hise te gadere sette entie romeyne hetent potio magna. Het es goet jegen tgroet evel. ende iegen dmidelste. ende iegen dminste met wine gedronken daerin gesoden es pyonie. ende geminct met esdra: Men saelt geven in den herfst ende te wintre. Het geneest quarteine met wine genomen. daerin gesoden es gentiane in die wile vore den acces. Oec eist goet met wine genut daerin gesoden es salie ende bevercul. Dat .15. ste deel es .2.℥. ¶ Nemt nitri .3.3. ende .8. bevercul. antimonii. dat gleite met geliken tenne. Men vindet in die apoteke. apie. dampnotti. sileris. persijn. venkel. dauci. stafisagria. elx onder .8.3. armoniac .1.3. ende .3.3. calami. aromatici. mirabolanti. ricolissie. dragant. pyonie. pertrec. coste. elx .1.3. aristologia longa. holeworte. rosen. asari. lilifagi. gladie. dyptamnus. serpentine. berewortte. balsamite. ori-

1) l. braembladren daar in L₁ en L₂ rubus genoemd wordt; het is onwaarschijnlijk dat de afschrijver hier de bladeren van de bremstruik (Genista) heeft bedoeld. —

2) l. vermicularis.

Oleum frigidissimum ¹⁾.

fol. 23 r.

68.

Oleum frigidissimum ²⁾ viride sic fit. Recipe olei communis albi et abluti libras quatuor. cimarum rubi tenerrimarum foliorum violarum vermicularis cimbarie sempervive solatri foliorum papaveris iusquiami mandragore crasule maioris portulace lactuce bardane omnium ana uncias tres. ³⁾ hec omnia insimul bene terantur: et in supradicto oleo mittantur per tres dies. post tertium vero diem super ignem ponatur. et usque ad spissitudinem bulliat. postea coletur. deinde in fictili vase ponatur super ignem: et bulliat ad succi consumptionem. tunc ab igne deponatur: et permittatur residere. et illud clarius quod supernatat colligatur: et usui reservetur. valet in acutis et peracutis: fronti et (fol. 23 v.) temporibus inunctum. valet et retro inunctum per dorsum a nucha usque ad caudam inunctum: et per ventrem similiter: et vole manuum et plante pedum eodem modo contra omnem calorem potenter medetur.

fol. 23 v.

73.

Potio sancti Pauli ²⁾. dicitur potio a potando. sancti Pauli: quia sanctus Paulus eam composuit. hec eadem a romanis potio maior vocatur: quia Paulus magnus ⁴⁾ interpretatur. datur proprie epilepticis catalepticis analepticis stomaticis ⁵⁾ cum vino in quo coctum sit tus masculum vel pionia mixta. hec eadem cum exdra ⁶⁾ datur hyemali tempore et vernali quartanariis: et sanat cum vino in quo cocta sit gentiana vel salinca et castoreum ante horam accessionis. medetur etiam arteriacis et paraliticis cum vino in quo cocta sit salvia vel castoreum .xv. pars est libra .i. Recipe nitri .ḡ.iii. ⁷⁾ et .ḡ.i. castorei antimonii sinoni folii dampnocri sileris apii petroselini maratri dauci stafisagrie añ .ḡ.i. et .ḡ.i. ⁸⁾ calami aromatici mirabolanorum liquiricie draganti pionie piretri añ .ḡ.iii. ⁹⁾ costi colocintide agarici masticis aristologie longe et rotunde rosarum

fol. 25 r.

1) alleen in L₁. — 2) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 3) L₂: .ḡ.iii. — 4) L₂ teekent hierbij aan, dat andere maior hebben. — 5) l. stomachicis. — 6) l. esdra. — 7) L₂: .ḡ.iiii. — 8) in L₂ volgt nu: sal. ammon. epithymi ana .ḡ.i. et .ḡ.s. — 9) L₂: .ḡ.ii.

gani. colene. camedreos. ysope. satureie. peper wit ende swert. lauc peper. rutesaet. elx .i.℥. ende .i℥. granen. thus masculi. cardamomum. elx .i.℥. ende .4. granen. naerdi. soffraen. squinanti. balsami. cassia. mirre. oppopanax. levende sulfer. mandragore. gentiane. bracceos. euforbii. amomi. anguinis ¹⁾. menguli. ¹⁾ canele. nagle. gingeber. sillobalsami. reupontici ²⁾. pencedani ³⁾. carpobalsami. storax. calamite. serapini. asaris. drakenbloet. olei ⁴⁾ viti ⁴⁾. droge hasebloet. die galle van .i. bere. sanguinis anatis. petrolei. dats olye van tiechelen. elx .i.℥. ende .4. cornen. herba paralis ⁵⁾. .7.℥. ende .4. granen. zeem dats gnouch si.

76.

hoeste
borst

fol. 16 v. a.

Paulinum vivum magnum antidotum heetment. Het heeft grote macht in sinen werken. Men gevet iegen oude hoeste ende nuwe. die comt van toevallē van den hoofde terborst. Ende iegen pine van (fol. 16 v. a.) der borst die van couden comt met warmen wine alsoe men slapen gaet. getempert en sal mens niet geven. Men maecter af pillulen. ende geeft .9. of .11. met opio. Ende wilment sonder opio lacsatijf maken. Men geves .2.℥. ende minctē in .i.℥. scamoneyen. ende daer af maect pillulen. dat purgeret thoofte entie mage entie swerheit van den ogen purgeret wonderlike zere. dat .4. deel es .i.℥. ¶ Nemt aloes .11.℥. ende .15. granen. coste. soffraen. anacardi. agaricus. corael. mirre. armoniacum. serapinum. galbanum. terbentine. oppopanax. confiseruca. ⁵⁾ lemite. ⁵⁾ storax. yreos .5.℥. opii. olibani. mastic. bedellii. corumbri. elx .2.℥. ende .15. granen. balsami. folie. elx onder .8.℥. mellisce .2.℥. ¶ Dus salment vergadren. die gommen die men niet poedren en mach die salmen breken. in .i. mortier. ende leggent .i. nacht in sterken wine. ende nuchtens teviere doen tote dat es gesmolten. Derna coleren. ende doent weder te viere. ende doeter toe zeem wel gescuumt .3.℥. ende ziedet tote dat dicke wert. Dan doeter in storax. calamite. rute. cyrimbrum.

1) l. sanguinis merguli. — 2) l. reupontici. — 3) l. peucedani. — 4) l. coaguli vituli. — 5) l. confite ru. calamite < storax calamite >.

mabathematicon asari lilifagi aaronis diptami basiliconis brance
ursine balsamite (fol. 25 v.) origani pulegii camedrei vel ysopi
saturegie piperis albi et nigri et longi seminis rute añ .᠑.i. et
gr.xviii. cardamomi turis añ .᠑.i. et gr.iiii. balsami nardi croci
squinganti casie mirre opoponacis sulfuris mandragore gentiane
braccei euforbii amomi ¹⁾ sanguinis merguli añ .᠑.i. cinamomi
gariofilorum zinziberis anacardi xilobalsami reupontici peucedani
carpobalsami ¹⁾ storacis calamite serapini asari sanguinis draconis
coaguli leporis coaguli agni et caprioli et vituli: et fellis ursini
sanguinis anatis petrolei añ .᠑.i. minus gr.iiii. ²⁾ herbe peralasis
.᠑.vii. gr.iiii. mel quod sufficit. datur capitalibus passionibus in
sero ad modum avellane: vel cum decoctionibus supradictis.

fol. 25 r.

fol. 25 v.

74. **P**aulinum ³⁾ antidotum ⁴⁾. Paulinum id est magnum. an-
tidotum id est contradatū: quia magnum virtutem
et efficaciam habet ⁵⁾. datur proprie veteri et nove
tussi: que fit ex discursione reumatis ⁶⁾ a capite. valet
contra vitia pectoris ex frigidityte in sero ⁶⁾ cum vino calido.
sed si distemperatum accipere non poterit: fac inde pilulas .viii. ⁷⁾
vel .xi. ⁷⁾ facto cum opio. sed si confectum fuerit sine opio: et
laxativum facere volueris da .᠑.ii. cum .᠑.ii. ⁸⁾ scamonee in pilulis
factis. caput et stomachum ex flegmate et malicia ⁹⁾ purgat: ¹⁰⁾
et oculorum gravedinem tollit. quarta pars est libra .i. quia in
unaquaque receptione ponunt libram .i. et .S. mellis dispumati ¹¹⁾.
Recipe aloes .᠑.xi. et gr.xv. ¹²⁾ croci costi anacardi agarici coralli
mirre armoniaci terbentine galbani serapini opoponacis (fol. 26 r.)
confite ¹³⁾ rubee ¹³⁾ storacis calamite yrei añ .᠑.iiii. et .S. opii
olibani masticis bdellii cozumbri. añ .᠑.ii. et gr.xv. ¹⁴⁾ balsami
folii añ .᠑.i. et .S. melisse .᠑.ii. Conficiantur sic. galbanum sera-
pinum armoniacum opoponacum. iste gumme aliquantulum terantur

fol. 25 v.

fol. 26 r.

1) ontbreekt in L₂. — 2) I₂: gr.iiii. — 3) van hier tot 5) ontbreekt in F₁. —
4) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 5) zie 3). — 6) ontbreekt in
F₁. — 7) L₂: .viii. vel .ix. — 8) .᠑.ii. ontbreekt in F₁. — 9) L₂ en F₁: melan-
cholia. — 10) tot 11) ontbreekt in F₁. — 11) zie 10). — 12) et gr.xv. ontbreekt
in F₁; L₂: gr.xx. — 13) ontbreekt in F₁. — 14) et gr.xv. ontbreekt in F₁.

wel gestampt met .i. heten stampere. daerna doeter toe terben-
tine. teken dat gnouch si. Dus proeft ment latet druppen op .i.
marbersteen. blivet tegadere sonder vloten so eist gnouch. Dan
doet af *ende* doeter in mirre. bedelli. mostaert. wierooc. costus.
anacardi. corael. agaricus. yreos. opium. folie. mellissa. Alle dese
gepulvert *ende* daertoe geminct met pulvere van aloes. *ende* met
soffrane. *ende* malexeren dat. Men saelt nuchtens geven also groet
alse .i. haselnot met warmen wine.

77.
rede
menstrua

PANCHRISTUM antidotum es goet iegen alle cortse
die bi wilen comen. genomen met mulsa *ende* met
ydromelke genomen. doet menstrua hebben sonder
letten. dat .6. ste deel es .i.℞. ¶ Nemt opii tebayci.
.5.5. soffraen .2.3. *ende* .i.℥. *ende* .i.℞. cicelei .2.3.
calami aromatici. bevercul. carpobalsamum. cardamomum. persijn.
elx. onder .S.3. cassie. gingeberre. serapini. wit peper. belde ¹⁾.
apisact. venkelsaet. elcs .2.℥. naerdi. piretri. meu. euforbii. anijs.
clavere. dauci. cretici. elcs onder .S.3. zeem dats gnouch si. Men
saelt geven in die grotte van .i. bonen met warmen wine.

1) beilde.

et in albo et odorifero ¹⁾ vino sufficienter ¹⁾ nocte una imponantur. mane vero super ignem ponantur: et bulliant ²⁾. postea adde mellis dispumati .ḡ.iiii. ³⁾ et dimittantur bullire quousque incipiant inspissari. tunc storax ⁴⁾ calamita confita rubea et cozumbrum cum pistello calido optime trita ponantur in caldario semper agitando cum spatula donec liquefiant. ⁵⁾ et postea addatur terbentina: et si probare volueris utrum coctum sit: pone aliquantulum supra marmor: et si statim ad modum mellis se coagulaverit ⁶⁾: caldario mox ¹⁾ in terra posito addatur mirra cum bdelio. deinde mastix et olibanum. postea costum anacardum agaricum coralli yreos opium folium melissa. omnia simul pistata et pulverisata ⁴⁾ in caldario mittantur: ⁵⁾ et hoc totum supra marmor inunctum prius oleo laurino ponatur: et cum pulvere aloes ⁷⁾ malaxetur simul crocum cum speciebus terunt: et ad ultimum cum croco orientali ⁸⁾ magdaliones informantur. detur ⁷⁾ ⁹⁾ in modum avelane ⁸⁾ cum vino calido.

fol. 26 r.

75.

P Ancristum antidotum ¹⁰⁾ ¹¹⁾ id est totum cristi id est crismate unctus. ¹²⁾ typice febrientibus datum cum mulsa mirabiliter subvenit. cum ydromelle distemperato ¹³⁾ (fol. 26 v.) sine mora menstrua provocat .vi. pars est libra .i. Recipe opii thebaici .ḡ.vi. ¹⁴⁾ zuchari. ¹⁵⁾ .ḡ.ii. et .ḡ.i. et .S. siselei .ḡ.ii. calami aromatici castorei carpobalsami cardamomi petroselini añ .ḡ.i. et .ḡ.i. zinziberis casie serapini piperis ¹⁶⁾ albi ¹⁶⁾ iusquiami seminis lini ¹⁷⁾ seminis rute agrestis maratri ¹⁶⁾ añ .ḡ.ḡ.ii. ¹⁸⁾ anacardi ¹⁹⁾ piretri meu euforbii anisi

fol. 26 r.

fol. 26 v.

1) ontbreekt in F₁. — 2) F₁ voegt toe: jusque il soient remis. — 3) F₁ geeft geen hoeveelheid op. — 4) van hier tot 5) ontbreekt in F₁. — 5) zie 4). — 6) in F₁ volgt: cuit est. — 7) tot 8) ontbreekt in F₁. — 8) zie 7). — 9) in F₁ nog: au matin. — 10) L₂ heeft voor hetgeen hier tot 12) staat: pan, id est totum, christon, id est bonum; voor de verg. met F₁ zie woordenlijst. — 11) Tot B. bij NM anders; hij verwijst voor de indicaties naar een ander recept, waarvan de voorrede veel uitgebreider is dan deze. — 12) zie 10). — 13) l. distemperatum, als in L₂. — 14) L₂ en NM: .ḡ.v. — 15) L₂ heeft in de plaats daarvan croci, evenals NM. — 16) ontbreekt bij NM. — 17) NM: apii. — 18) L₂ en NM alleen: .ḡ.ii. — 19) L₂ en NM: nardi.

fol. 16 v. b.

78.

hertevel
scotomie
mage
lichaem
levere

Potio muscata maior heet men na muskeliaet omdat es pencoser¹⁾ boven alle specien. Hets goet iegen hertevel. ende iegen scotomie. ende iegen crancheit vander magen. ende verlicht al den lichame. ende es goet iegen alle deren vander leveren. dat

.3. deel es .i.℞. ¶ Nemt spice. folie. lancpeper. gingeber. zedewaer. confiteru.²⁾ confite muscate. gariofli. sillo. aloes³⁾. rosen. violarum. anacardi. acori. corael. coste. lovessce. notenmuscaten. scavelinge van yvore. perlen met gaten ende sonder gaten. antofali. amomi. rebarbe. oxis de corde cervi. soffraen. wit peper. ossium dactillorum. bellirici. marini. spodii. sandali wit ende root. macis. ricolissie. canele. alipte. anijs. dragant. bacce bisance⁴⁾ cardamomi. saet van serpentinen. limature auri ende argenti. dat sijn scumen van goude ende van zelve. ende oec heet ment litargirum. elcs .i.3. musci. canfer. amber. elcs .i.3. suker. candijt. elcs .2.3. Cyroop rosaet dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens ende navens ende te middage iegen crancheit van ogen enen lepel vol met wine. Ende iegen ziecheit in de longere salment geven met sconen watere.

1) l. precioser. — 2) l. confite rubee. — 3) l. silloaloes. — 4) l. blacte bisantie.

trifolii acuti¹⁾ dauci cretici añ .Ḑ.i. et .S. mel²⁾ quod sufficit. fol. 26. v.
datur in modum avellane³⁾ in sero cum vino calido.

Pigra Galieni⁴⁾.

fol. 26 v.

76. **P**igra Galieni⁵⁾¹⁶⁾. pigra id est amara. Galieni ab inventore dicitur.⁶⁾ valet mirabiliter ad omnem¹⁰⁾ capitis frigiditatem: et stomaci indigestionem⁷⁾ procurat⁷⁾. vomitum stringit. frigiditati matricis subvenit⁸⁾. conceptionem adiuvat: detur in balneo si fieri potest: vel eunti dormitum cum vino calido .vii. est libra .i.⁹⁾ Recipe aloes optimi¹⁰⁾ .ḩ.xiii.¹¹⁾ et .S. cinnamomi nardi costi croci squinanti silobalsami casiefistule masticis asari rosarum amomi absinthii¹²⁾ añ .ḩ.i. et .gr.vii. mel quod sufficit.¹³⁾ datur ut supra diximus.

Cardiacis quoque¹⁴⁾ solet potio muscata iuvare¹⁵⁾.

fol. 26 v.

77. **P**otio muscata¹⁶⁾ maior. muscata a musco dicitur: eo quod muscus preciosior est et odorosior sit aliis speciebus.¹⁷⁾ valet cardiacis scotomaticis et ad omnem stomaci debilitatem et corporis confortationem¹⁸⁾: et ad vitia pulmonis.¹⁹⁾ pars .iii. confecta est librae .ii.²⁰⁾ Recipe spice optime²¹⁾ piperis longi zinziberis zedoarie (fol. 27 r.)⁸⁾ confite rubee confite muscate⁹⁾ gariofilorum²²⁾ xilaloës²³⁾ rosarum violarum anacardi acori coralli costi levistici nucis muscate rasure eboris margaritarum integrarum et perforatarum antofali¹⁰⁾ reubarbari²⁴⁾ amomi ossis de corde cervi²⁵⁾ croci piperis

fol. 27 r.

1) acuti ontbreekt bij NM. — 2) NM voegt toe: aut sacchari. — 3) het volgende ontbreekt bij NM. — 4) alleen in L₁. — 5) Deze naam ontbreekt in L₂; tot 6) ontbreekt in F₁. — 6) zie 5). — 7) L₂ heeft: digestionem provocat. — 8) tot 9) ontbreekt in F₁. — 9) zie 8). — 10) ontbreekt in F₁. — 11)* L₂ en F₁: .ḩ.xiii. — 12) in F₁ worden geen hoeveelheden opgegeven daar volgt nu: miel soffeisant. — 13) van hier af tot het eind ontbreekt in F₁; daar staat nu, wat in L₁ vóór B staat: Soit doné en bain ou quant il se vait jesir (se coucher) ou (avec) vin chaut. — 14) L₂: quae. — 15) alleen in L₁ en L₂. — 16) voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 17) van 16) af ontbreekt in F₁. — 18) et corp. confort. ontbreekt in F₁. — 19) tot B ontbreekt in F₁. — 20) zie noot 19); L₂: ḩ.i. — 21) optime ontbreekt in L₂ en F₁; na spice volgt nog in beiden: folii. — 22) in F₁ na gar.: ana .ḩ.ii. — 23) in F₁: fut de basmier. — 24) in F₁ volgt na reub.: ana .ḩ.i. et .S.. — 25) in F₁ volgt nu: ana .ḩ.i.

79. **P**illulen van aloes van mastike. Nemt aloes .i.ſ.3. mastic .2.3. naglen. rosen. elx .2.3. soffraen. dyagridii .i.3. Men saelt *conficieren* met venkelsope. Dese pillulen claren die ogen. *et purgant stomachum secure*¹⁾.

80. **P**illule sine quibus esse nolo es goet iegen cataracten vanden ogen. *ende* purgiert thoofft van fleumen. *ende* van coleren. *ende* van melancolien. Ende wacht die ogen van humoren. *ende* es goet iegen dlanc evel. *ende* sacht die pine vanden oren. Dmidelste deel es .3.3. ¶ Nemt aloes .i.3. *ende* .5.3. wel gewegen. mirabolani. citrini. kebuli. emblici. indi. bellirici. rebarbe. mastic. rosen. violetten. senie. agaricus. cuscute. of vinaria. elx .i.3. *ende* tempert met venkelsope *ende* met scamoneyen gepulvert .6.3. *ende* .i.ſ. *ende* dat geduwet dore .i. linen cleet *ende* geminct metten vorseiden specien. Dan suldiyt formeren met uwen handen gesmeert met olyen van violetten. of met gemeinder olyen. Men saels geven .ii. of .i3. *ende* men geefse met eyeren te nuttene.

1) door eene andere hand in het HS geschreven.

albi ossium dactilorum beliculi¹⁾ marini¹⁾ spodii sandali albi et fol. 27 r.
 rubei macis²⁾ liquiricie cinnamomi alipte¹⁾ anisi draganti blacte¹⁾
 bisantie¹⁾ cardamomi ozimi¹⁾ seminis basilice³⁾ limature auri et
 argenti omnium¹⁾ xl¹⁾ ān .᠑.ii.⁴⁾ musci camphore ambre omnium¹⁾
 trium¹⁾ ān .᠑.i.⁵⁾ zuchari candi ān .᠓.ii.⁶⁾ syrupus rosatus quod
 sufficit. datur⁷⁾ mane et meridie et sero⁸⁾ scotomaticis et debi-
 litatis⁹⁾ coclearium unum cum vino. patientibus in pulmone cum
 aqua ordea.

Pilulae¹⁰⁾ de aloe et mastice. Recipe aloes unc .i. mas-
 ticis unc .S. gariofilorum, rosarum rubearum, ān dra.
 .i. croci, diagridii, ān scrup .ii. confice cum succo
 foeniculi vel absinthii.

Pilule sine quibus¹¹⁾.

78.

Pilule sine quibus esse nolo¹²⁾. pilule a rotunditate dicte.
 sine quibus esse nolo: propter summam efficaciam
 quam habent. sive quia superiores purgant humores.¹³⁾
 valent proprie ad cataractas¹⁾ et obscuritates et cali-
 gines¹⁾ oculorum. caput mirabiliter a colera flegma¹⁴⁾ et malitia¹⁵⁾
 purgant. ab omnibus pravis humoribus visum custodiunt. iliosis
 mirabiliter conferunt. aurium dolorem sanant. in sero .x. vel
 .xiii.¹⁶⁾ sumantur cum ovo vel farinata¹⁷⁾. medietas est .᠓.iii.¹⁸⁾
 Recipe aloes epatici abluti et odoriferi¹⁹⁾ .᠓.xiiii. mirobalanorum
 citrinorum kebulorum belliricorum emblicorum⁹⁾ indorum reu-
 barbari masticis absinthii rosarum violarum sene agarici cuscute⁹⁾
 ān .᠓.i.²⁰⁾ temperentur cum (fol. 27 v.) succo feniculi scamonee fol. 27 v.
 bene trite et pulverisate .᠓.vi. et .S.²¹⁾ admisceantur ita tantum

1) ontbreekt in F₁. — 2) F₁ heeft in plaats macis: lignum aloes. — 3) ontbreekt in L₂. — 4) F₁: 5.ii. — 5) L₂: ᠑.ii.; F₁ 5.i. — 6) L₂ heeft in plaats ān .᠓.ii.: anacardi. — 7) tot 8) ontbreekt in F₁. — 8) zie 7). — 9) ontbreekt in F₁. — 10) dit recept is uit L₂ overgenomen; zie woordenlijst. — 11) alleen in L₁. — 12) voor de verg. met NM zie woordenlijst; tot 13) ontbreekt in F₁. — 13) van hier tot 18) heeft F₁ sterk verkort. — 14) l. flegmate. — 15) L₂: melancholia. — 16) L₂: xiiii. — 17) l. farina, zooals in L₁. — 18) L₂: 5.iii.; zie 13). — 19) F₁ alleen: aloes bien lavé. — 20) F₁: 5.ii. — 21) van hier af korter in F₁; volgens deze text geeft men 9 of 11 van deze pillen „faites à quantité de poivre.”

81.
hoof
fol. 17 r. a.
ogen
wint
mage
darne

Pillule auree om die redene vander roothet heet ment pillule auree. ende heeft sinen name vanden goude. Het (fol. 17 r. a.) purgeret thoof. entie ogen. ende scarpet dlicht van den ogen. Ende verdrijft den wint vander magen ende van den darmen. dmiddelste deel es .2.3. ¶ Nemt aloes. dyagridii elx .5.3. ende .1.8. soffraen. interioris. elcs .1.3. Men saelt formeren also groet alse erweten met watere daerin gesoden es dragant. Men salre geven .11. of .9. met mulsa of met wine.

82.
juchteheit
ogen
tanden
coude pisse

Pillule dyacastoree die hebben haren name na bevercul omdat ment daerin doet. Hets goet iegen juchteheit. ende in ouden passien die van ziecheiden comen .2. of .3. getempert met wermen watere ende in den nese gedaen bi enen viere averecht liggende. ende derna gewent entien mont geopent. entie fleume uten monde gelaten lopen. Dit suert die ogen. ende droget. ende betert die zere tanden. ende sceedt die coude pisse die van couden humoren comt ende van reumen. Terddendeel es onder .8.3. ¶ Nemt castorie dats bevercul. opii. soffraen. gingeber. pertrec. euforbii. elatterii. mabathemi¹⁾. leucopiperis. bolle. stafisagrie. epithimi. spice. elcs .1.3. Men saelt vergadren met sope van vleesce. ende formerent dan in die groete van erweten.

1) l. nabathematicon.

quod pulvis scamonee per pannum cum ipso succo sit expressus. fol. 27 v.
et sit tanta succi quantitas que sufficiat ad confectionem pilularum: et manibus primo inunctis oleo violarum vel communi secundum nostram doctrinam abluti formentur in modum ciceris.

Pilule auree¹⁾.

fol. 27 v.

79. **P**ilule auree.²⁾ pilule a rotunditate dicte. auree ab excellentia auri dicuntur. sicut enim aurum inter cetera metalla preciosius habetur: sic pilule iste inter alias meliores approbantur. proprie³⁾ purgant caput. lumen oculorum acuunt. ventositatem stomaci et intestinorum expellunt et sine molestia purgant.⁴⁾ medietas est librae .ii. et . $\frac{3}{4}$.ii.⁵⁾ Recipe aloes diagridii $\overline{\text{ān}}$. $\frac{3}{4}$.v. rosarum apii seminis $\overline{\text{ān}}$. $\frac{3}{4}$.ii. et .S. anisi seminis feniculi $\overline{\text{ān}}$. $\frac{3}{4}$.ii. et .S.⁶⁾ croci coloquintide interioris⁷⁾ masticis⁷⁾ $\overline{\text{ān}}$. $\frac{3}{4}$.i. informantur in modum ciceris⁸⁾ cum aqua infusionis draganti. dentur in sero .ix. vel .xi.⁹⁾ cum mulsa: aut cum vino.

Pilule diacastoree prosunt paralisi¹⁰⁾ ⁷⁾.

fol. 27 v.

80. **P**ilule diacastoree¹¹⁾ a castoreo dicte sunt: quod intrat.¹²⁾ paraliticis mirabiliter prosunt. una vel tres¹³⁾ distemperate cum aqua calida naribus iniciantur.¹⁴⁾ ita ut supinus ipse patiens iaceat iuxta ignem parvum¹⁵⁾ aliquantulum vertat se: et ore aperto sinat flegma exire. oculos mundificant et dentes lapsos (fol. 28 r.) confirmant¹⁶⁾. stranguriam curant. dolorem cili ex aliquo frigido reumate solvunt .iii. pars est libra .i. et .S.¹⁷⁾ Recipe castorei apii¹⁸⁾ croci zinziberis piretri euforbii elacterii nabatematicon⁷⁾ leucopiperis nigelle stafi-

fol. 28 r.

1) alleen in L₁. — 2) ontbreekt in L₂; voor de verg. met NM zie woordenlijst; tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) zie 5). — 5) van 4) af ontbreekt in F₁; in L₂: $\frac{3}{4}$.ii. et . $\frac{5}{4}$.ii. in plaats van $\overline{\text{ū}}$.ii. et $\frac{3}{4}$.ii. — 6) L₂ en F₁: $\frac{3}{4}$.i. et .S. — 7) ontbreekt in F₁. — 8) F₁: poivre; het volgende ontbreekt in F₁. — 9) in de LTGl staat: dantur xv vel xx. — 10) in L₂ in de marge genoteerd. — 11) voor de verg. met NM zie woordenlijst; tot 12) ontbreekt in F₁. — 12) zie 11). — 13) una v. tres ontbreekt in F₁. — 14) narib. inic. ontbreekt in F₁. — 15) iuxt. ign. parv. ontbreekt in F₁. — 16) tot Recipe ontbreekt in F₁; in de plaats daarvan: et tolent les douleurs de fleume. — 17) L₂: $\frac{3}{4}$.i.S. — 18) l. opii, zooals in L₂, MT, F₁.

83.
humoren
ogen

Pillule eptomere¹⁾ es van .8. specien. het purgiert dicke humoren van den hoofde. ende claert die ogen ende verweert cataracten. Die paertie es .i.3. ¶ Nemt aloes. dyagridii .2.3. interioris. epithimi. stici²⁾. agaricus. mastic. rebarbe. alsene. elcs .i.5. Dese suldi pulveren ende vergadren metten sope van der nachtsaden. Ende dan formerense in die grote van erweten. Ende gevenre .9. of .ii. nuchtens ende te vespertide met wine.

84.

Pillule es van .5. dingen of van .5. manieren van mirabolanen. ¶ Nemt alle die mirabolanen. agaricus. dyagridii. march van der coloquintide. senie. elcs. onder .8.3. epithimi. anijs. turbith. mastic. venkel-saet. lapis lasuli. elx .2.3. ende .i.8. ende .5. granen. aloes. citrini. elx .i.8.3. Men saelt vergadren met sope van venkele. of met sope van alsenen.

1) l. octomere, zooals in L₂. — 2) l. cretici?

sagrie epithimi ellebori¹⁾ albi¹⁾ spice añ .ḡ.i. Confice cum succo fol. 28 r.
bete et informa in modum ciceris²⁾.

81. **P**ilule artetice³⁾ valent contra arteticam et podagram. fol. 28 r.
Recipe hermodactili turbiti agarici añ .ḡ.iiii. casie
lignee⁴⁾ gariofilorum xilobalsami carpobalsami⁵⁾ zin-
ziberis masticis⁶⁾ feniculi anisi salsifrage⁷⁾ semen
sparagi bruxi rose granorum solis sal gemme añ .ḡ.S.⁸⁾ aloes ad
pondus omnium. Conficitur cum succo⁹⁾ feniculi¹⁰⁾.

Pilule optomere¹¹⁾.

fol. 28 r.

82. **P**ilule optomere³⁾ id est de .viii. speciebus. humores spis-
sos de capite deponunt: et visum clarificant: et cata-
ractas oculorum prohibent. Recipe aloes diagridii añ
.ḡ.i.¹²⁾ coloquintide interioris epithimi dauci cretici
masticis agarici kebulorum absinthii omnium .vii. añ .ḡ.i. teran-
tur et cum succo stringni¹³⁾ distemperentur et in modum ciceris
formentur. dentur ex eis .viii. mane vel vespere cum vino.

84. **P**ilule de quinque generibus mirabolanorum¹⁴⁾. Recipe fol. 28 v.
mirabolanorum citrinorum chebulorum beliricorum
emblicorum indorum agarici dyagridii coloquintide
sene anisi¹⁵⁾ añ .ḡ.S.¹⁶⁾ turbit anisi maratriti¹⁷⁾ masti-
cis lapidis lazuli¹⁸⁾ añ .ḡ.ii. et .S. et grana .vi.¹⁹⁾ aloes .ḡ.i.²⁰⁾
fiant pilule. valent²¹⁾ arteticis podagricis spleneticis: et ad visum
clarificandum. coleram purgant adustam.

1) ontbreekt in L₂ en F₁. — 2) F₁: poivre. — 3) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 4) in L₂ volgt nardi. — 5) in L₂ volgen nu macis, galang. — 6) in L₂ volgt: asae foetidae. — 7) l. saxifrage. — 8) L₂: ḡ.ii.; daarop volgt: scam-monee ḡ.i. — 9) ontbreekt in L₂. — 10) in L₂ volgt nog: vel ivae. — 11) alleen in L₁. — 12) L₂: ḡ.ii. — 13) l. strigni; in L₂ staat hierbij in de marge „foeniculi” aangeteekend. — 14) voor de vergelijking met F₁ zie woordenlijst. — 15) ontbreekt in L₂ en NM; staat hier waarschijnlijk te veel; zie 2de woord na ḡ.S. — 16) NM: .ḡ.ii.ḡ.i.S.; hierop volgt epithymi daarna turbit enz. — 17) ontbreekt bij NM. — 18) NM: litzi id est viridi. — 19) L₂: gr.v.; NM: .ḡ.i. et gr.xvi.; dan volgt rhei barbari. exag. i. — 20) NM: ḡ.S.; dan volgt: succi foenic. q.s. — 21) bij NM worden zij gebruikt ad stomachicos melancholicos, lienosos, inflatos, ad duritiem viscerum; dantur pro viribus IX—XV.

85.
menisoen

Pillule stipticie es goet iegen alle menisoen. ¶ Nemt mirtilli. balaustie. psiedie. senie. simphiti. drakenbloet. boli. achacie. ypoquistidos. rosen. tartari. sumac. galie. muscate. soffraen. galigaen. canele. spodii. macis. gomme van arabien. elx .i.3. opii.

fol. 17 r. b. tebaici .i.8.3. Men saelt *tempern* (fol. 17 r. b.) met sope van mirtus ende van lovesscen. ende formerent dan in die grote van erweten. Ende gevenre .9. of .11. met rosewatere of met regenwatere.

86.
ogen
oren

Pillule regis claert die ogen. ende droget lopende oren. ¶ Nemt calami aromatici. cubeben. notenmuscaten. macis. spice. soffraen. ligni aloes. epithimi. carpobalsami. squinanti. mastic. asari. gariofili. elcs .i.3. alle manieren vanden mirabolanen. .i.3. senie .i.9. aloe also vele also alle derandere specien gewegen. ¶ Men saelt vergadren met sope vander balsamiten of van venkele. Ende wilment maken lacserende. so salmer toedoen scamoneye ende olye van bayen.

Ad ventris fluxum faciunt hae pilule multum¹⁾.

fol. 28 r.

83. **P**ilule probate contra fluxum ventris²⁾ maxime lienteriam et disinteriam³⁾. Recipe mirtili balaustiarum psidie⁴⁾ simphiti⁴⁾ sanguinis draconis boli acacie⁵⁾ ypoquistidos rosarum⁶⁾ tartari sumac⁷⁾ trocisci⁴⁾ galie⁴⁾ muscate⁴⁾ galle cinnamomi spodii masticis⁸⁾ gummi (fol. 28 v.) arabici añ .ḡ.i. opii thebaici⁴⁾ .ḡ.S. cum succo cimarum mirti lentisci tempera: et fac pilulas in modum orobi. dentur .ix. vel .xi. cum aqua rosarum vel pluviali.

fol. 28 v.

85. **P**ilule cinoglosse⁹⁾ multum sunt utiles ad acre et tenue reuma. plurimos enim scio quamvis longo tempore reumatizantes his subseptis proculdubio esse curatos. Recipe cinoglosse opii seminis iusquiami omnium trium añ .ḡ.iii. mirre trocliten¹⁰⁾ .ḡ.vi. olibani .ḡ.v. gariofilorum .ḡ.ii. cinnamomi .ḡ.ii. et cor. cubri¹¹⁾ .ḡ.ii. temperentur cum rodostomate idest cum aqua rosarum: et formentur pilule ad modum ciceris ex quibus dentur .v. vel .vii. eunti dormitum.

fol. 28 v.

1) alleen in L₁. — 2) ook F₁ noemt ze stiptice, evenals Luminare maius; voor de vergelijking met NM zie woordenlijst. — 3) F₁ heeft, nog: et à tot flus de ventre. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) F₁: jus de prunelles; zie acacia in de woordenlijst. — 6) F₁: ros marin in plaats rosarum. — 7) L₂ en F₁ hebben na sumac nog: croci. — 8) F₁ heeft in plaats masticis: flor de noiz muscade. — 9) Deze pillen komen niet in F₁ voor; de P. cynogloss. van NM verschillen nog alwat van deze; NM beveelt ze „ad dolorem dentium” aan. — 10) l. trogloditice. — 11) l. corumbri.

87.

Pillule ante cibum. Nempt ligni aloes. naglen. galigaen.
notenmuscaten. spijc. cardamomi. cubeben. ginge-
bere. canele. soffraen. zedeware. elx evenvele. re-
barben also vele alse der andere specien sijn. ende
also vele aloes alse rebarben. dese suldi poedren
dats pulveren. ende vergadren met goeden witten wine. ende
formerent also groet alse pepercoorne.

86. **P** Ilule ante cibum¹⁾: et post cibum ad digestionem confortandum et virtutem digestivam. Recipe cinnamomi gariofilorum galange nucis muscate macis zinziberis cardamomi xiloaloes storacis calamite añ .ḡ.i. reubarbari ad pondus omnium supradictorum aloes ad pondus omnium supradictorum. Confice cum vino. sumantur ante cibum .vii. et post cibum .v. fol. 28 v.

87. **P** Ilule arabice¹⁾ contra omnem dolorem capitis. etsi per c. annos duraverint. purgant mirabiliter omnes humores: et generant leticiam: et auferunt tristitiam. mentem acuunt. visum reddunt. auditum restaurant. memoriam tribuunt. scotomiam vertiginem emigraneam oculos dentes gingivas stomacum splenem sonitum aurium omnibus humoribus: etatibus: omnibus temporibus sine molestia in viris et mulieribus purgant. Recipe aloes .ḡ.iiii. brionie mirobalanorum citrinorum belliricorum indorum kebulorum emblicorum masticis diagridii asari rose añ .ḡ.i. Confice cum succo feniculi: vel absintii croci .ḡ.i. castorei .ḡ.iii. fol. 29 r.

88. **P** Ilule de elacterio¹⁾. Recipe aloes .ḡ.ii. masticis .ḡ.i. elacterii .ḡ.iii. Conficitur cum succo siccidis vel cum succo accis²⁾ vel como³⁾: et da .iii. vel .v. suaviter ducunt: et principaliter malitiam⁴⁾ et flegma purgant sive coleram rubeam. fol. 29 r.

89. **P** Ilule cotie⁵⁾. G.⁶⁾ probate ad emigraneum dolorem stomaci et ilium⁷⁾. Recipe aloes absintii pulpe coliquintide scamonee equale pondus: masticis dimidium unius predictorum. Confice cum succo feniculi vel absintii vel solatri: et fac pilulas. dentur secundum quantitatem virtutis. fol. 29 r.

1) Deze pillen ontbreken in F₁ en NM. — 2) l. actis zie woordenlijst. — 3) L₂: chamaeactis. — 4) L₂: melancholiam. — 5) deze pillen komen niet in F₁ voor; de P. cochiae van NM zijn geheel anders dan deze. — 6) L₂: Galeni. — 7) l. ilii.

88.

hygen
rotelen
pantysen
adem
reume
mage
lendenen

Quadrimeron es also vele geseit alse van .4. specien.
Het es hen goet die hygen. ende rotelen. ende pantysen. entie cortten adem hebben. ende iegen reume. Hets oec goet iegen coude mage. ende iegen pine in de mage. ende doet wel verteren. het es goet jegen cranke lendenen ende verlichtse. Dat .10. ste deel es .1.℥. ¶ Nemt elempinii¹⁾ .1.℥. ende .3.℥. venkels .11.℥. peper .6.℥. comijn .3.℥. Ende zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens ende navens met wermen wine.

89.

walgen
dorst
sweten

Rosata novella. heeft sinen name na nuwe rosen. que recipibat tibapirum Het verdrijft walgen ende keeren vander magen ende crancheit. Ende benemt dorst genomen met watere van candite. ende dat bedwinget sweten ende opent de gaten vander huut. Dat .10. ste deel es .2.℥. ¶ Nemt rosen. suker. ricolissie elcs .1.℥. ende .13.℥. ende .1.℥. canele .3.℥. ende .2. granen. nagle. gali-gaen. naerdi. gingeberre. storax. notemuscaten. zedeware. cardamomi. apie. elcs .1.℥. ende .8. granen. zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens ende te middage met couden watre.

1) l. elempnii.

90. Ilule fetide¹⁾. Recipe mirabolanorum citrinorum chebulorum beliricorum inderum emblicorum dyagridii agarici spice coloquintide añ .ḡ.v. aloes epatici .ḡ.vii. terantur et cum succo fumiterre informantur pilule ad modum ciceris. fol. 29 r.

91. Ilule de fumoterre¹⁾. Recipe mirabolanorum citrinorum chebulorum indorum emblicorum añ .ḡ.v. (fol. 29 v.) aloes .ḡ.vii. dyagridii .ḡ.v. conficiantur cum succo feniculi. fol. 29 v.

92. **Q** Vadrumeron²⁾ ¹⁶⁾ id est de quatuor numeris: vel .iiii. rebus³⁾ expertum est ad asmaticos et ex catarro tussientibus. valet etiam ad dolorem⁴⁾ et frigiditatem stomachi. digestionem⁴⁾ procurat⁴⁾. renes debiles relevat .ix. pars est libra .i.⁵⁾ Recipe elempnii .ḡ.i.S.ḡ.iii.⁶⁾ seminis maratri .ḡ.i. piperis .ḡ.vi. cumini .ḡ.iii.⁷⁾ mel quod. sufficit datur mane vel vespere cum vino calido⁴⁾. fol. 29 v.

93. **R** Osata novella.⁸⁾ rosata dicitur a rosis: novella respectu veteris. que recipiebat tibar id est sulfur vivum. vomitum et subversionem stomaci aufert. debilitatem et sitim reprimat. defectis ex longa infirmitate mire subvenit. sudores diaforeticos compescit .xx. pars est librae .ii. Recipe rose⁹⁾ zuchari¹⁰⁾ liquiricie añ .ḡ.i. et .ḡ.i. et .ḡ.ii. et .S.¹¹⁾ cinamomi .ḡ.ii. et .ḡ.ii.gr.ii.¹²⁾ gariofilorum nardi zinziberis galange nucis muscate zedoarie storacis cardamomi apii añ .ḡ.i. et .gr.viii.¹³⁾ mel¹⁴⁾ quod sufficit¹⁵⁾ datur mane meridie et sero⁴⁾ cum frigida. fol. 29 v.

1) Deze pillen alleen in L₁. — 2) tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) ontbreekt in F₁. — 5) .ix. prs. e. ḡ.i. ontbreekt in F₁. — 6) F₁: ḡ.i.S.ḡ.iii.; L₂: ḡ.i.S.ḡ.ii. — 7) F₁: ḡ.iii. — 8) Tot R. in F₁ en NM anders. — 9) NM: ros. viridium. — 10) ontbreekt bij NM. — 11) bij NM: ḡ.i. et .ḡ.ii.S.; in F₁ alleen: ḡ.i. et .S. — 12) bij NM: .ḡ.ii.ḡ.ii.; in F₁ alleen: ḡ.ii. — 13) in F₁ alleen: añ ḡ.i. — 14) bij NM nog: aut sacchari. — 15) het volgende ontbreekt bij NM. — 16) voor de verg. met NM zie woordenlijst.

90.
fol. 17 v. a.
melancolye
hoesten
higen
mage
juchtech
longene
borst
hertte
spuwen
menisoen
rede

Rosata magna. es geproeft ane menigen mensce die vol melancolyen was. (fol. 17 v. a.) *ende* out van dagen entie hoesten entie hygen. entie quaet *ter* magen waren. *ende* juchtech. entie pine hadden in die longene. *Ende* die de borst verstoppt hadden. *ende* dat hertevel. entie etter spuweden. *Ende* die dat rode menisoen hadden. *ende* den dageliken corts *ende* den .4. dach corts. Dese genasen alle hiermet sonder twivel. ¶ Nemt soffraen. opii. elcs .13.3. canele. cassie *fistule*. euforbium. bevercul. mirre. mastic. wierooc. corimbri. *pertrec*. celtice. aristologia lanc. yrei. gentiane. *peucedani*. wit *peper*. anijs. beilde. dauci. cretici. sinoni. *persijn*. elcs .2.3. zeem dats gnouch si. Men saelt geven also groet also .1. haselnot temale.

91.
rede
reume

Rubea trosiscata. rubea dats rode varwe. trosis es te *verstane* .1. ront dinc datmen .1. dop heet. Hets goet iegen tertiane. *ende* cotidiane. *ende* iegen gemengden corts. ¶ Men salse geven .1. wile vor den acces met redostomate. of met wermen watere also groet also .1. haselnot gesmeret den nese binnen enten puls. *het verleent* gesontheit iegen reume die van scarper fleumen comt. Met tyseinen sal ment geven. Dat .8. ste deel es .1. 16. ¶ Nemt ricolissie. olycruut. canele. elcs .3.3. *ende* .5. 8. ¹⁾ *ende* .5. granen. soffraen. rosen. beilde. apisaet. elcs .2.3. *ende* .15. granen. naerdi. violetten. elcs .2.3. *ende* .8. granen. nagle. opii tebaici. storax. elcs .1. 8. 3. trosisci. ydiocri. mirre. anijs. elx .15. granen. Mel rosaet dats gnouch si.

1) vergeten het gewicht in te vullen.

94. **R** Vbea trociscata¹⁾ dicitur ab ipso colore: trociscata a fol. 29 v.

trociscis: qui ibi ponuntur dicta. valet terciariis quotidianariis ante horam accessionis data cum rodostomate²⁾ ad modum avellane. naribus et pulsibus³⁾ de eadem inunctis sanitatem prestat. reumati ex acri flegmate facto data cum tipsana subvenit .viii.⁴⁾ pars est libra .i. Recipe⁵⁾ liquiricie cinamomi papaveris albi⁶⁾ āā .ḡ.iii. et .ḡ.i. et gr.v. croci iusquiami rosarum apii seminis āā .ḡ.ii. et .gr.xvi.⁷⁾ nardi violarum āā .ḡ.i. et .gr.viii.⁸⁾ gariofilorum storacis optime opii thebaici āā .ḡ.S.⁹⁾ trocisci croci magnetis et ydiocri¹⁰⁾ mirre anisi āā .gr.xv.¹¹⁾ vel syrupi rosarum vel rodactilis¹²⁾ mel quod sufficit.

1) Dit praeparaat komt in F₁ niet voor; tot 5) bij NM eenigszins anders. — 2) NM voegt toe: aut decoct. sene. — 3) bij NM nog: et tempora. — 4) L₂: VIIa pars. — 5) zie 1). — 6) bij NM nog: aut capit. papav. — 7) NM: .ḡ.ii. et gr.xv.S.; L₂: .ḡ.ii. et gr.xv.; van hier tot 8) ontbreekt bij NM. — 8) L₂: .ḡ.i. et gr.vii. — 9) bij NM: āā .ḡ.S. — 10) bij NM volgt nu: āā .ḡ.xii. — 11) NM: .ḡ.xv.; tot 12) ontbreekt in L₂. — 12) van hier af staat bij NM: Trita fermentescant c. melle attic. et signito pastillos datoque.

92.
rede

Requies heet ment omdat den zieken raste verleent alsoot hen brinct sonderlinge dengenen die accesse hebben in cotidianen ende in tertianen ende in .4. den cortse met musa enea. ende in acutis. peracutis. dat .6. ste deel es .i.℞. ¶ Nemt rosen. violetten. elx .3.℥. opii. beilde. miconis. wit olysaet. mandragore. scariole. latuwe. porceleine. persijn. sillii. notenmuscaten. suker. canele. elx onder .8.℥. sandali. wit. ende root. ende gelu. spodii. dragant. elx .i.℥. ende .6. granen. ¶ Men saelt geven die in continuen liggen met cyrope violaet. Ende in cortse die bi wilen comen salment geven met mulsa of met zeeme.

93.
fol. 17 v. b.
mage
hitte
menisoen

Rodosacra. dats suker rosaet. Hets goet iegen pine in die mage. ende (fol. 17 v. b.) jegen crancheit die van hitten comt. ende conforteert die mage. Ende es goet iegen alle menisoene die van hitten comen. Men maket dus. ¶ Nemt suker .2.℞. bladen van verschen rosen die suldi lange stampen in .i. mortier. dan doeter suker met. Daerna doet in .i. glasijs vat. ende settet in die zonne .30. dage. ende men sael wel omroeren smorgens ende te middage. Ende na den .30. dagen suldijs doen in ene scotele. ende nemen .i.℞. sukers .i. luttel gewreven. ende doet dat toten andren. ende minget metten andren. ende dan bestadet.

95. **R** Equies magna.¹⁾ vel magna medicina. requies dicitur fol. 30 r.

eo quod requiem patientibus prestat. et sompnum maxime typice febrientibus quotidianariis tertianariis quartanariis acutis et peracutis prestat .vi. pars est libra .i. Recipe rosarum et violarum añ .ḡ.iii.²⁾ opii iusquiami miconis papaveris albi mandragore scariole lactuce seminis portulace psilii nucis muscate cinamomi et zuchari³⁾ añ .ḡ.i. et .S. sandali albi et rubei et citrini³⁾ spodii draganti añ .ḡ.ii. et .gr.v.⁴⁾ da patientibus acutam cum syrupo violato: interpolate cum melle confectam dare possumus. datur quartanariis cum vino calido acutas et peracutas. et tertianariis cum aqua calida vel syrupo. requies est opiata quasi frigida. precipue valet ad sompnum inducendum ad modum castanee data. cum autem est data hominibus quasi sanis tempestive debent multum comedere vel cenare. et postea detur eunti dormitum quod si aliquis abhorret sumere distemperatur cum succo rosarum vel syrupo violato: et coletur et postea detur. lecet⁵⁾ omnino non faciat effectum nam multum valet etiam sic data. Item attendendum est quod ex speciebus huius medicine syrupus factus bonus est ad sompnum provocandum. scilicet ut species bulliant in aqua trite. et colentur et apposito zucharo fiat syrupus. Item in acutis quibuslibet potest dari ad sompnum inducendum.

96. **R** Odozacara⁶⁾ id est zucharum rosatum. valet dolori sto- fol. 30 r.

maci et debilitati facte ex calore. mirabiliter stomachum confortat. valet etiam ad djariam: et omnem fluxum ventris ex calore factum. valet cardiacis: qui ex calore patiuntur.⁷⁾ fit autem sic in .ii. libris zuchari ponatur libra .i. viridium rosarum minutatim⁸⁾ incisarum⁸⁾ et in

1) voorrede bij NM anders; voor de verg. met F₁ zie woordenlijst. — 2) L₂: ḡ.iii.; NM heeft van de rosen en violen evenveel als van de volgende simplicia. — 3) ontbreekt bij NM. — 4) van hier af ontbreekt bij NM, in de plaats daarvan: sacch. ḡ.i. sach. et stillatitii ros. q. s. Datur ubi volueris ex drosato violaceo et aqua hordei. — 5) l. licet. — 6) voor de vergelijking met NM zie woordenlijst; van hier tot 7) in F₁: vaut à dolor de ventrail de cholor. — 7) zie 6). — 8) ontbreekt in F₁. — 9) NM: zingiberis.

94.
longere
lichame

Suker violaet maect men in al deser vorseider manieren. Ende es goet ¹⁾ ende in de ziden. Entie droge ende verstoppt sijn in den lichame. ¶ Men saelt geven met tyseinen smorgens ende te middage. Entie vasten lichame hebben. genomen met couden dingen. want het verscht ende lacseert mede.

95.
hooftswere
ogen
tantswere
mage
hoeste
adem
hertte

Sal sacerdotale. dat orborden die papen in dien tijt dat ely de prophete was. Jegen den hooftswere. ende iegen die ogen ende iegen den tantswere. ende iegen fleume in die mage. ende iegen die hoeste. ende iegen corten adem. ende maect in den mont goeden roke ende houdt dat hertte gesont. ¶ Men sal nemen gemeine olye. of olye van olyven .16.3. canele .1.3. gingeber. amomi. piretri. comijn. amer. peper. sileris. ysop. origani. coelne. elcs .1.3. dit suldi wel poedren. ende stroyent op al die spise diemen eet.

96.
hooftswere
frenesie
grot evel
ogen, oren
tanden
melc wiven
hoeste
walgen
levere
torcioen
bloet armen
been
slapen
artetike
quarteine

Sotira magna verdrijft oude hooftswere ende sacht frenesie. ende hulpt iegen tgrot evel. Het sacht de pine van den ogen ende vanden oren. ende vanden tanden. Ende doet sceeden melc vanden wiven. ende geneest die higen. of pantysen ende hoeste. ende geneest walgen of keeren vander magen ende sweringe. Ende wederstaet apostemen binnen ane die levere. ende verdrijft torcioen. Ende es hen goet genomen die bloet spuwen met oximelle. of met dicoctien daerin gesoden es polyoen. of wegebrede. het doet stremmen ende wacht van menisoene. ende doet gesitten die

1) waarschijnlijk vergeten: „jegen pine in die longere”.

mortario postea diutissime terantur (fol. 30 v.) et in vase vitreo ad solem per .xxx. dies ponantur et mane ac sero bene agitentur. transactis vero .xxx. diebus¹⁾ in terreo catino ponantur et²⁾ libra .i. zuchari modice³⁾ triti super posita¹⁾ et manibus bene confecta in vase stricto reponantur.²⁾ datur mane et meridie cum rodostomate vel cum frigida. fol. 30 v.

97. **E**odem modo fit zucharum violatum: quod facit pleureticis peripleumoniacis et ethicis et qui maxime³⁾ constipati sunt. datur istis cum tipsana⁴⁾ mane et meridie⁵⁾⁶⁾ cum frigida. pectus humectat et ventrem laxat. fol. 30 v.

101. **S**al sacerdotale⁷⁾ quo utebantur sacerdotes in diebus Helie prophete propter dolorem capitis et caliginem oculorum et (fol. 31 v.) stomaci et dentium dolorem. tussim et anelimum emendat. os odoratum reddit: et corpus humanum incolume servat. Recipe salis communis .℥.xvi. cinamomi .℥.iiii. zinziberis amomi piretri cumini amei piperis sileris saturegie ysopi origani pulegii añ .℥.i. que omnia terendo in pulverem reddige: et in omni cibo utere et usui serva. fol. 31 r. fol. 31 v.

98. **S**otira magna⁸⁾ id est que interpretatur salvatrix. si cum mulsa bibatur capitis dolorem antiquum tollit. veterem vel silvestrem frenexim placat. epilepticis et melancolicis subvenit. oculorum aurium et dentium dolorem mirabiliter sanat. mulieris lac solvit: et per aurem iniectum auditum reddit. cum tepida sumpta disnoicis asmaticis medetur. tussim antiquam et recentem tollit. stomachum vomentem et fol. 30 v.

1) van hier tot 2) ontbreekt in F₁. — 2) zie 1). — 3) ontbreekt in F₁. — 4) van hier tot 5) ontbreekt in F₁. — 5) zie 4). — 6) vóór cum frigida staat in F₁: et à feivre ague. — 7) voor de vergelijking met F₁ en NM zie woordenlijst. — 8) voor de vergelijking met F₁ zie woordenlijst; bij NM komt van hier tot Recipe slechts verkort voor.

swere vanden darmen binnen ende van den beenen. Ende die van pinen niet slapen en mogen. Ende geneest artetike van handen ende van voeten. ende beten van quaden dieren. Genomen met mulsa helpt dien die quarteine hebben. dat .6. ste deel es .1.℥. (fol. 18 r. a.) ¶ Nemt storax optime .4.3. ende .1.℥. opii .3.3. ende .1.℥. mirre. coste persijn van alexander. cicelei. elx .3.3. swert peper .2.3. ende onder .S.3. canele. naerdi. elcs .2.3. ende .1.℥. squinanti. sinevi. ¹⁾ siriaci. anijs .1.3. reupontici onder .S.3. Some die lieden nemen soffraen .3.3. meu. yrei. elcs .1.3. cassie .1.3. Men saelt geven in die grote van haselnoten geminct metten zeme.

97.

Stomaticum frigidum es goet iegen hitte. ende bedwinct dorst. ende helpt dien die cranc sijn van hertten. het hulpt den lieden die altoes in cortse liggen. ¶ Nemt suker .1.℥. sandali wit ende root. onder .S.3. spodii. berberis. saet van porceleinen. saet van scariolen. semen melonis. sap van ricolissien. rosen. violetten. tremerbloemen. elcs .1.3. suker suldi doen in .1. tennen vat met .1. ponde waters. ende sieden dat water tote dat bina versoden es. ende altoes roeren. Teken dat gnouch si. druppel op .1. marbersteen met olyen van rosen of van violetten besmeert. Ende gieter op dan die confexie. ende snijtse dan dweers ende lances in stucken. ende bestedent. Men saelt geven smorgens ende te middage ende navens met couden dingen.

1) l. sinonis.

de singultu et dolore laborantem sanat. peripleumoniam et pleu- fol. 30 v.
resim et epatis tensiones deponit. yctericos ex abundantia fellis
rubei purgat et ad pristinum colorem revocat. sanguinis sputum
cum oximelle sumpta vel decoctione polligonie vel plantaginis
sistit. fluxum ventris constringit. brachiorum et coxarum dolorem
sedat. et his qui pro dolore dormire non possunt mire sompnum
inducit. arteticis sciaticis et podagricis necessario. datur ad ser-
pentinis morsus. cum mulsa propinata prodest quartanariis ex
longa infirmitate patientibus si ea utantur .vi. pars est librae .ii.
Recipe storacis optime .j.iii. ¹⁾ et .S. apii .j.iii. et .S. i. costi mirre ²⁾
opii petroselini macedonici añ .j.iii. siseli .j.ii. et (fol. 31 r.) .S. ii. fol. 31 r.
piperis nigri ³⁾. .j.ii. et .S. i. et .S. cinamomi nardi añ .j.ii. et .S. ⁴⁾
squinanti synoni ⁵⁾ synaci ⁶⁾ anisi añ .j.ii. castorei .j.i. et .S. reu-
pontici .j.i. et .S. i. trocisci croci magnetis ⁷⁾ asari añ .j.i.
piperis albi .S. ii. et .S. ydiocri .j. S. amomi piperis longi añ .S. i. ⁸⁾
alii apponunt croci .j.ii. et .S. ii. ⁹⁾ mel quod sufficit. datur in
modum avellane.

99. **S** Tomaticon frigidum facimus: quod valet contra omnem fol. 31 r.
calorem. sitim reprimit ¹⁰⁾; et patientibus debilitatem
ex nimio calore potenter subvenit. ¹¹⁾ acutis et pera-
cutis ¹²⁾ mirifice prodest. Recipe zuchari libram .i. ¹³⁾
sandali albi et rubei añ .j.i. et .S. spodii berberis ¹²⁾ seminis por-
tulace scariole seminis melonis ¹²⁾ palestini ¹²⁾ ¹⁴⁾ succi ¹²⁾ liquiritie
rosarum et violarum nenufaris añ .j.i. ¹⁵⁾ conficitur sic: supradictum
zucharum ponatur in stagnato cum libra .i. aque rosarum et
tamdiu bulliat cum spatula agitando donec ad aque consumptio-
nem deveniat. deinde pulvis predictarum specierum bene ¹²⁾ cri-

1) L₂: .j.i. — 2) L₂: myrobalanorum. — 3) NM heeft: longi; waarschijnlijk foutief, daar pip. long. ook aan het eind van het recept bij NM voorkomt. — 4) L₂: .j.ii.S. in plaats .j.ii. et .S. — 5) ontbreekt in L₂ en NM. — 6) l. syriaci. — 7) NM heeft in de plaats van tr. cr. magn. alleen: croci. — 8) tot 9) ontbreekt bij NM in de plaats daarvan: Mel. iridis. añ .j.i. Casiae ligneae .S. ii. — 9) zie 8). — 10) sitim repr. ontbreekt bij NM; tot 11) ontbreekt in F₁ en NM. — 11) zie 10). — 12) ontbreekt in F₁. — 13) Sach. W.i. ontbreekt bij NM. — 14) melonis palestini is waarschijnlijk verkeerd voor mellis palestini; ontbreekt bij NM. — 15) van hier tot het eind zeer verkort bij NM.

98.

magen
verteren
lanken

Stomaticum calidum conforteert die mage. ende doet wel digeren. Hets goet iegen pine in die lanken die van couden humoren comen. ¶ Nemt suker. ende water. elx .i.℥. canele. gingeber. elx .2.3. nagle. galigaen. elx .i.3. ligni aloes. notenmuscaten. spijs. cardamomum. macis. elx .i.8.3. Ende ziedet tsuker tote dat dwater versoden si. ende daerna ziedet so dat dicke gnouch si. Ende latet druppen op .i. marbersteen. ende en breidet niet. so eist gnouch. Dan doet af ende latet .i. luttel coelen. Ende dan suldire in mingen die poedere van den vorseiden specien. Ende wildijt hebben lacserende. so mincter in scamoneye .i.8.3. ende .i.℥. cyroops. Ende esser meer cyroops. so doeter meer scamoneyen in. Ende dit heet men stomaticum. omme dat lacseert. Ende ander liede doenre in cubeben. carpobalsami. folie. saet van bornagien. elx .i.9. ossis de corde cervi. grote nokernoten. elx .i.3. rosewater .8.3.

99.

keeren
apostemen
clieren
vloet van
bloede
fol. 18 r. b.

Stephania es goet den genen die haer spise niet onthouden en mogen. ende iegen herdde apostemen of die clieren sijn heet mense die in de zide liggen. Of die vloyen van bloede eist boven of beneden. gedronken (fol. 18 r. b.) met dranken daerin gesoden es jntibe of wegebrede dat stremmet. ¶ Nemt alsene dauci. elx .4.3. storax. mirre. opii. anijs. elx .3.3. canele. bevercul. elx .2.3. zeem dats gnouch si. Men saelt geven nuchtens ende te middage alsoe grot alse .i. bone van egipten met wermen dranken.

bratus¹⁾ immisceatur cum spatula agitando in stagnato. cum autem fol. 31 r.
probare volueris utrum sit coctum supra marmor²⁾ gutta proii-
ciatur: que si coaguletur bene coctum est: et si coctum fuerit
tunc ponatur supra marmore prius abluto et inuncto oleo rosarum
vel violarum: et tunc cum cultello eodem modo oleo inuncto
frustatim incidatur dum calidum est.³⁾ datur mane¹⁾ et meridie¹⁾
cum frigida.

100. **S** Tomaticum calidum stomachum confortat. digestivam fol. 31 r.
vertutem adiuvat et⁴⁾ iliosis confert. Recipe zuchari
libram .i.⁵⁾ aque libram .i.⁶⁾ cinamomi zinziberis añ
.3.ii. gariofilorum¹⁾ galange añ .3.i. nucis muscate
spice⁷⁾ ligni aloes cardamomi macis añ .3.8.) Confice eodem
modo ut stomaticum frigidum. si vero laxativum facere volueris
.3.i.¹⁾ scamonee addatur.

1) ontbreekt in F₁. — 2) in F₁ volgt: oint d'eule (huile) rose ou d'eule viole. —
3) d. c. e ontbreekt in F₁. — 4) bij NM volgt: inflationem dissolvit. Datur ante et
post cibum; tot 6) ontbreekt bij NM. — 5) F₁: libr. ii. — 6) zie 4). — 7) in F₁
volgt: musque. — 8) NM heeft: 3.i.; het volgende heeft NM anders.

100. **S**yroop rosaet maect men *dus*. ¶ Nemt nuwe rosen
rede *ende* doetse in .i. vat allene dan ziedt water *ende*
dorst gietet optie vorseide rosen al ziedende. dan stopt
mage dat vorseide vat datter geen water uut en mach.
ende latet also staen tote dwater al cout es. Dan
suldi rosen *ende* water persen vaste dore .i. doec. *ende* dit water
weder doen zieden. *ende* alst ziedt so giet derop weder andere
versche rosen. *ende* roeret wel tote dwater root becomt. Dan
suldi dwater entie rosen zere persen *ende* doeter op te viere
.4.℥. sukers. *ende* alst begint te ziedene so suldi claren metten
witten van den eye. *ende* alst swert becomt. so suldi dwitte af
doen. *ende* zieden dat cyroop clare. Alst cleeft an den lepel of
an den vinger dan eist gnouch. ¶ Dit cyroop es goet in heten
cortse entie droge sijn. *het* bedwinct dorst *ende* conforteert die
mage.

101. **S**yroop vyolaet maect men in de selve maniere. dat-
hitte men maect cyroop rosaet. *Ende* *het* ververscht in
cortse drogen heeten cortsen. entie tysike sijn. *Ende* lac-
tysike seert die verstopt sijn in den lichame.

102. **S**yroop nenufarinus es gemaect van tremerbloemen.
rede *Ende* men maket in die selve maniere datmen dandre
bekerende cyroopen maect. Hets goet in starker ziecheit alse
ongemaken die altoes liggen in den rede. *ende* in bekeerenden
ongemaken.

103. **S**yroop iegen apostemen ane de longere of ane die
apostemen borst. of die binnen wassen onder die corte rebben.
longene *ende* die etter spuwen. Entie droge *ende* tysike sijn.
borst ¶ Nemt water .4.℥. violetten .i.℥. ricolissie. wit
etterspuwen olysaet. elx .i.℥. saet van cytonien. saet van hoom-
tysike sche. saet van boomwollen. semen melonis. semen citrulli. semen
cucurbite. saet van porceleinen. dragant. gomme van arabien.
elx .3.℥. alle dese suldi poedren *ende* ziedent in vorseide water
al tote die helft versoden si. *ende* doeter toe suker .2.℥. *ende*

102. **S**irupus rosaceus¹⁾ sic fit. Recipe rosas recentes et pone in vase et²⁾ supersparge aquam ferventem: et coperi vas ne fumus exeat inde: et cum frigidata est aquam proice rosas exprimendo. deinde aquam eandem bullientem super alias rosas recentes iterum proice: et supra dicto modo facimus mutando rosas tamdiu donec ipsa aqua sit rubea. deinde in .iiii. aque libras .iiii. zuchari³⁾ pone: et cum bullire inceperit album ovi. cum aqua frigida pone. et concutias tantum quousque spumescat. et spumam illam in syrupum bullientem super asperge: et cum nigrescere spuma inceperit suaviter cum catia removeas.⁴⁾ et iterum aliam spumam infunde. et supradicto modo fac⁵⁾ quousque clarus⁶⁾ fiat syrupus et cum ceperit quasi filum facere:⁷⁾ vel super marmor positus vel⁸⁾ supra unguem non difundit coctum est. valet siccitati⁹⁾ et calori febrium. sitim reprimat. confortat⁹⁾ et constipat.

fol. 31 v.

103. **S**yropus violatus eodem modo fit. qui multum valet febricitantibus ptisicis et constipatis ventrem humectat et laxat:¹⁰⁾ et ut breviter dicam omnes illi qui fiunt de floribus¹¹⁾ et *syrupus nenufarinus*. valet iste syrupus contra acutas et peracutas. et provocat sompnum¹²⁾.

fol. 31 v.

105. **S**irupus¹³⁾ contra pleuresim et periplemoniam ptisicam ethicam. Recipe aque libras .iiii. et ponatur ibi .ḡ.S. ¹⁴⁾ violarum liquiritie papaveris albi āñ .ḡ.S. seminis citoni (fol. 32 r.) et malve mundate. medulle seminis bambacis medulle seminis citroli melonis cucumeris¹⁵⁾ cucurbite mun-

fol. 31 v.

fol. 32 r.

1) voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 2) F₁ heeft nog: et met eve en une paille (poêle) jusque el boile, puis etc. — 3) F₁: vin eigre et cucre .iiii.ḡ. — 4) tot 5) ontbreekt in F₁. — 5) zie 4). — 6) L₂: clarior. — 7) tot 8) ontbreekt in F₁. — 8) zie 7). — 9) ontbreekt in F₁. — 10) tot 11) ontbreekt in F₁. — 11) in L₂ volgt: hoc modo fiunt. — 12) ontbreekt in F₁. — 13) voor de vergelijking met F₁ en NM zie woordenlijst. — 14) L₂: ḡ.ii. et .S. — 15) ontbreekt in L₂.

doet zieden. Ende alst ziedt suldijs claren met wit van eye alst
vorseit es.

fol. 18 v. a.
104.

menisoen

Syroop iegen alle maniere van menisoene ende
dat stoppende es (fol. 18 v. a.). ¶ Nemt suker. regen-
water. elx .i.℥. rosen onder .S.℥. mirtus .i.℥. cassie
spodii. ypoquistidos. elcs .i.℥. onripe mispelen
die groene sijn .10. dragant. gomme van arabien
.i.℥. Diemen pulveren mach die salmen pulveren ende dandere
salmen stoten ende ziedent in dat vorseide regenwater. ende doeter
toe suker. ende claret met wit van den eye alsoet vorseit es.

datarum: seminis portulace dragaganti gummi arabici āñ .ḡ.iii. fol. 32 r.
omnia in aqua vel sacculo bene trita ponantur .ḡ. et .S.¹⁾ et
sacculus in predicta aqua ponatur et bulliat ad medietatem: et
sacculo abstracto ab aqua libre .ii. zucchari apponantur: et fiat
syrupus et clarificetur ut supra docuimus.

106. **S**yrupus contra acutas et peracutas passiones.⁴⁾ Recipe fol. 32 r.
succi portulace: mellis²⁾ pelestini²⁾ libram .i. vel cum
aqua decoctionis citroli melonis et cucurbite vel ca-
pillorum veneris. herbe epatice politrici adianci cete-
rac. in aqua ista vel in succo predicto fac bullire liquiriciam
mundatam et tritam: et draganti violarum āñ .ḡ.i. prunorum
numero .v. sempervive aut cotilidonis .ḡ.i.³⁾ deinde coletur et
colature adde zucchari libram .i. et fiat syrupus ut diximus clari-
ficetur secundum quod debet vel ut superius diximus. deinde
psilium et semen citoniorum āñ .ḡ.i. in sacculo mitte sandali albi
et rubei et spodii berberis rosarum portulace lactuce scariole
āñ .ḡ.S. pulveriza et horum pulverem in eodem sacculo pone et
ibidem reubarbari pulverizati .ḡ.i. hec simul bullire facias usque
ad decoctionem. datur contra acutas et peracutas sine aposte-
mate cum aqua frigida.

107. **S**yrupus contra omnem fluxum ventris.⁴⁾ Recipe zucchari fol. 32 r.
libram .i. aque rosarum vel pluvialis. libram .i. et .S.
et in aqua ista ponatur mirtini .ḡ.i. rosarum sumach
acacie (fol. 32 v.) balaustie spodii ypoquistidos āñ .ḡ. fol. 32 v.
mediam. sorbarum mundatarum .x. mespilorum⁵⁾ viridium nu-
mero .v. cornarum vel prunorum immaturorum .x. draganti liqui-
ritie gummi arabici āñ .ḡ.S. que sunt terenda terantur et bulliant
in supradicta aqua donec ad quantitatem unius libre deveniant:
et colature ponatur zuccharum predictum. et fiat syrupus et
clarificetur ut diximus.

1) ḡ. et .S. ontbreekt in L₁, staat hier ook wel te veel. — 2) L₂: succi melonum
palestinorum āñ. NM spreekt hier van peponis (= melonis) hyemalis succi. — 3) L₂:
ḡ.i. — 4) voor de vergelijking met F₁ en NM zie woordenlijst.

105.

besiectheit
zeter
single
drope
levere
niere
melte

Siruples de fumo terre. fumus terre dats grisecom.
Het es goet iegen alle besiectheit. ende iegen zeter
ende single. Ende suvert alle manieren van dropen.
ende purgiert die levere. ende de niere entie melte.
¶ Nemt citrini. kebuli. indi. elx .10.3. cuscute. epi-
thimi. alsene. wilde salie. boraedse. die wortel vander apien.
venkel. elcs .20.3 bellirici. emblici. ricolissie. polipodii. elcs .10.3.
tamarindorum. cassia fistula elcs .4.3. passorum enucleatorum
.3.3. rosen. vyoletten. manna. gingeber. elcs .2.3. prumen van
damas .40. ende suker .3.16. sop van grisetum ende van bornagien
dats gnouch si.

108. **S**yrupus de papavere ¹⁾ contra omnem ventris solutionem. fol. 32 v.

Recipe capita papaveris recentia sive humida numero. C. l. plantaginis balaustie gallarum prunellarum immaturarum āñ .ḡ.i. Conficitur sic omnia ista in aqua pluviali .ḡ.v. dimitte per biduum. in tertio vero die coque aquam bene usque ad consumptionem medietatis postea cola per pannum fortiter. cum autem colata fuerit admisce illi colature tertiam partem mellis. et iterum coque donec ad spissitudinem mellis redigatur. et tunc conde in vase vitreo: et cum opus fuerit in .ḡ.i. aque ²⁾ syrupi ²⁾).

109. **S**pongia somnifera. ¹⁾ Recipe opii thebaici .ḡ.i. iusquiami ³⁾ fol. 32 v.

succi more immature rubi seminis lactuce succi cicute coconidii ⁴⁾ .i. papaveris succi mandragore succi edere arboree āñ .ḡ.i. hec omnia simul in vase mitte: et ibi spongiam marinam novam qualis de mare exierit: ut non tangat eam aqua dulcis: et pone ad solem in canicularibus diebus donec omnia consumantur. cumque opus fuerit aqua nimis calida illam parum fomenta et postea naribus patientis appone: et cito dormiet. cum autem exitare volueris succum radicum feniculi (fol. 33 r.) naribus apponetur: mox expergiscetur.

fol. 33 r.

1) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 2) in L₂ volgt achter aque: mitte .ḡ.i. syrupi. — 3) L₂: succi iusquiami. — 4) l. codii, als in L₂.

106.

pine
grot evel
apoplexia
scotomia
hoofswere
heescheit
borst
tysike
adem
hygen
artetike
spuwen
geelsucht
longene
lancevel
darmen
lendenen
gravele
menstrua
besieetheit
venijn.
beten
apostemen
sinne
lichame
herte
levere
melte
fol. 18 v. b.
mage

Tyriaca magna dat galyenus sette vrouwe vander
medicinen. Dese triacle es goet iegen alle pine van
den lichame. Ende iegen grot evel. ende iegen apo-
plexia. ende iegen scotomia ¹⁾. ende iegen hoofswere.
ende iegen grove stemme ende die heesch sijn. Ende
iegen verstopte borst. iegen tysike. jegen cortten adem. entie
hygen. jegen artetyke. iegen bloet spuwen. jegen etter spuwen.
ende iegen die geelsucht. jegen apostemen binnen ane die lon-
gere. of in die zide binnen. ende iegen lanc evel. jegen won-
den in de darmen. jegen verstopte lendenen. jegen graveele.
jegen menstrua dat bestopt es. ende dat dode kint beide leidet
uten lichame. Het geneest besieetheit die van couden comt.
ende van sulker manieren. ende betert oude ziecheit. Ende alder
meest iegen venijn van serpente. ende iegen steken van geve-
nijnden crupenden dieren of wormen ende iegen verwoedde honts-
beten. ende iegen gevenijnde apostemen. Ende verlicht alle ge-
breke van sinne. Ende conforteert dat herte. entie levere. ende
melte. ende mage. Ende vorewacht af den lichame van allen
corruptien. Ende hieromme heetse vrouwe van der (fol. 18 v. b.)
medicinen. dat .10. ste deel es .2. pont. ¶ Nemt trosiscorum squil-
liticorum. elcs .3.5. lanc peper .2.5. trosiscorum tyri. dyacoralli.

¹⁾ in de LTGI wordt het hiervoor ook aanbevolen. wordt zelfs over stomachicis
niet gesproken.

110. **S** Yrupus diureticus¹⁾. Recipe apii petrosilini feniculi anisi fol. 33 r.

ameos dauci baucie pentaflon alexandri sparagi brusci
peucedani meu scolopendrie capilli veneris adiantri
politricti splendilidon caparis tamarisci siselei. est²⁾
fimerine granorum solis seminis melonis citroli cucumeris et cu-
curbite cretani³⁾ saxifragie seminis citri lapis qui invenitur in
spongia marina pulvis cicadarum amomi thimi camepitheos ossa
cerasorum pomorum et persicorum cardamomi yreos spice nardi
gariofilorum costi et nucis muscate añ .3.iii. galange thimi epi-
thimi filipendula valde bone pimpinelle ciceris nigri.

111. **T** Yriaca¹⁾ magna Galeni. tyriaca dicitur domina medi- fol. 33 r.

cinarum. Galieni: quia ab eo composita fuit. facit
contra gravissimas passiones totius humani corporis
epilenticis cathalenticis apoplecticis cephalargicis, sto-
maticis⁴⁾ emigranicis. prodest ad raucedinem vocis et constricti-
onem pectoris. optima est arteticis⁵⁾ asmaticis emothoicis ycte-
ricis ydropicis peripleumonicis ylios: et vulnera in intestinis
habentibus. nefreticis calculosis colericis subvenit. menstrua educit
et fetum mortuum expellit. lepros et variolas et frigorem perio-
dicum et ceteras passiones inveteratas emendat. precipue contra
omnia venena et serpentum morsus et reptilium valet. sed diversa
est eius dosis pro quantitate et qualitate uniusquisque passionis
que in fine scribitur. omnem defectionem (fol. 33 v.) sensuum fol. 33 v.
releuat. cor cerebrum epar stomachum confortat. totum corpus
incompactum ducit et custodit .viii.⁶⁾ pars librae .ii. Recipe tro-
ciscorum squilliticorum .3.ii. et .3.ii. piperis longi .3.ii.⁷⁾ trocis-
corum tyri et diacoralli añ .3.i. et .3.i.⁸⁾ xilobalsami .3.i.⁹⁾ et
gr.vii. opii agarici yris rose scordei seminis rape silvestris cina-
momi opobalsami añ .3.i. et gr.xiiii. reubarbari cere¹⁰⁾ spice costi
squinganti zinziberis cassie lignee storacis calamite mirre terben-
tine turis masculi calaminti diptami sticados pollii radice pentaflon

1) voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 2) ontbreekt in L₂; is hier overbodig. — 3) l. cr. marini. — 4) L₂: stomachicis. — 5) L₂: arteriacis; in de LTGI wordt hiervan niet gesproken, wel over artetici. — 6) L₂: .x. pars. — 7) L₂: 3.ii. minus gr.vii. — 8) L₂ alleen: .3.i. — 9) L₂: .3.ii. — 10) L₂: croci.

elcs onder .8.3. sillobalsami .2.3. ende .7. granen. opii. agaricus. rosen. tyris. scordion. raepsaet. canele. oppobalsami. elcs .1.9. ende .10. granen. rebarbe. spyc. coste. soffraen. squinanti. ginge- bere. cassie lignee. storax. calamite. mirre. terbentine. wierooc. calament. dyptamni. sticados. polyoen. quintefolie. persijn. wit peper. elcs .1.9. ende .7. granen. folie. gomme van arabien. cala- menti. ¹⁾ usti ¹⁾. serapini. terre figulis. boli. ypoquistidos. celtice. gladië. camedreos. meu. gentiane. carpobalsami. apie. amomi. venkel. carvi. cicelei. kersse. anijs. sentejanscruut. elcs .1.9. mumie. bevercul. oppopanac. aspalti. galbanum. sactorie: aris- tologia longa. dauci. elcs .1.9. Gescuumt zeem dats gnouch si. Men saels geven also grot also .1. haselnot met wermen dingen.

107.
venijn

Tyriaca ditessarum. dat es die cleine triacle. ende triaca minor. also wi geseit hebben vrouwe vander medicinen. ditessarum. van .4. cruden of van .4. dingen so spreect men daer. Maer andre philosophen die na hem quamen die dadender meer toe. Si es goet op leden die gebeten sijn van gevenijnden beesten of dieren. Men salse geven met sope van menten entie wonde daer met smeeren. hets oec goet op vovum malanum. dattie van saleerne heeten scagiam. Men salse geven met dranke daerin gesoden es pigani of gentiane. ¶ Nemt mirre. holeworte. gentiane. bakelare. elcs .1.3. ende .1.3. ende .12. granen. meu. venigriece

1) l. calcanti usti.

petrosilini piperis albi añ .᠑.i. et gr.vii. folii gummi arabice fol. 33 v.
 acori calcanti usti serapini terre sigillate seu boli¹⁾ succi ypo-
 quistidos celtice camedrei gentiane meu carpobalsami amomi
 apii maratri carvi silvestris siselei nasturcii seminis nasturcii²⁾
 anisi ypericon añ .᠑.i. mumie castorei oppopanacis aspalti gal-
 bani centauree minoris aristologie longe dauci silvatici añ .᠑.i.
 mellis dispumati quod sufficit. que terenda sunt tere: et gummas
 in vino liquefactas cum pulvere et melle commisce sufficienti
 vel cum speciebus teras. datur in modum avellane cum tepida
 apoplelicis scotomaticis cephalargicis emigranicis ad raucedinem
 vocis et constrictionem pectoris cum melle aut dragaganto ita
 ut in ore teneatur. asmaticis cum decoctione lilifagi. emotoicis
 ex pectore et pulmonis vitio cum ptisana. ad veteratas passiones
 cum apozimate ysopi. yctericis cum decoctione assari. ydropicis
 cum oximelle vel oxizaccara. (fol. 34 r.) peripleumonice cum iure fol. 34 r.
 vel decoctione marubii. iliosis cum apozimate apii. in intestinis
 vulnera habentibus cum decoctione sumach. nefreticis calculosis et
 colericis cum apozimate granorum solis apii silvatici vel domestici.
 arteticis³⁾ cum iure vel pigami decoctione. ad venena et men-
 strua educenda et fetus cum vino calido: vel mulsa cum aqua
 ubi cocta sit menta vel ozimum. et frigori periodico et cunctis
 passionibus cum tepida.

112. **T**Yriaca diatesereon⁴⁾. tyrcaca ut dicitur domina medi- fol. 34 r.
 cinarum. diatesereon idest de quattuor rebus dicitur.
 de quibus antiquitus conficiebatur. sed alii philosophi
 postea addiderunt. valet proprie toxicatis homini-
 bus: et morsibus a canibus rabiosis aut ab aliis animalibus vene-
 nosis. datur cum succo mente ad bibendum: et super ipsum
 vulnus de eadem inungatur: et venenosa super inuncta. s. bonum
 inalenum⁵⁾. quod salernitani scagiam vocant. quartanariis et vere
 quotidiane data cum decoctione pigami vel gentiane subvenit
 .x. pars est libre .ii. Recipe mirre aristologie rotunde gentiane

1) volgens Additio achter Theriaca in L₂ is dit een fout. — 2) niet in L₂; daar staat dus: sem anisi. — 3) hier wederom in L₂ arteriacis; er volgt dan nog „cum iure.” — 4) l. diatessaron zooals in L₂; voor de verg. met F₁ en NM zie woordenlijst. — 5) L₂: melanum.

nigelle¹⁾. zedewer. elcs .3.3. dyptamni. pygani. camedreos. elx .2.3.
ende .8. granen. gommi edere. calamenti usti.²⁾ elx .1.3. cornu
cervi .3.3. zeem dats gnouch si.

108.

joget
levere
melte
gele
hooftswere
rede

Grifera sarasenica dat geeft den mensce joget. Ende
men gevet jegen die leverre ende iegen die geelsucht
die van hitten comt. ende iegen hooftswere die van
roder colere comt. Men gevet iegen doble of simple
terciane. het betert tsien van den ogen dat verloren
es alsoe van hitten. Dat .8. ste deel es .2.℥. ¶ Nemt suker .3.3.
mirabolani. citrini. corticis. cassia fistula. medulli. tamarindorum.
elx onder (fol. 19 r. a.) .8.3. kebuli. manna. elcs .7.3. ende .5.
granen. groene violetten .1.8.3. anijs. venkelsaet. elcs .2.3. ende
.15. granen. mastic. macis. elx .1.3. ende .6. granen. bellirici.
emblici elcs .1.3. ¶ Men vergaderet dus. In .2.℥. waters doetmen
.2.3. violetten die versch sijn opdat mense vinden mach ende en
mach mense niet vinden so seldi nemen droge violetten entie
salmen zieden tote dat dwater blaue wert. ende dattie violetten
bleec becomen. Dan suldisse perssen dore .1. doec. ende nemt
van dien watere .1. luttel. ende doeter in cassia fistula ende
tamarindi wel gedwegen. ende gecoleert dore .1. dorgaetten lepel.
ende doet in dat water suker .8.3. ende ziedet op tlier tote dat
dicke si. Ende men saelt proeven alsoet voren geleert es. Ende
dan suldire in mingen die vorseide specien wel gepulvert. ¶ Men
saels geven nuchtens alsoe grot alsoe .1. kerstaengie met warmen
dranke.

fol. 19 r. a.

1) er staat niger. — 2) l. calcanti usti.

baccarum lauri excorticatarum añ .ḡ.i. et .ḡ.ii. minus gr.xi. fenu- fol. 34 r.
greci nigelle zedoarie añ .ḡ.i. et .ḡ.ii.¹⁾ diptami camedrei pigami
.ḡ.i. et .ḡ.ii. et gr.vii. gummi edere calcanti usti añ .ḡ.i.²⁾ esdre
magne .ḡ.i.³⁾ ossis de cõrde cervi mumie antefarmaci añ .ḡ.i.
cornu cervi usti .ḡ.iii. mel quod sufficit datur in modum avellane.

113. **T**Rifera saracenicā⁴⁾ id est iuvenilis invenem hominem fol. 34 v.
reddit. saracenicā quia a saracenis inventa⁵⁾. datur
proprie ycterici epatici⁶⁾ et patientibus dolorem
capitis ex fumositāte colere rubee⁷⁾. datur contra du-
plicem tertianā. et restaurat visum amissum ex calore⁸⁾; et co-
lorem⁹⁾ perditum ad pristinum revocat. datur mane cum tepida
.viii. pars libra .i.¹⁰⁾. Recipe zucchini .ḡ.iii.¹¹⁾ mirabolānorum
citrinorum corticis medulle cassie fistule et tamarindorum añ .ḡ.i.
et .S.¹²⁾ kebulorum¹³⁾ mundatorum manne añ .ḡ.vi. et .ḡ.ii. et
gr.v.¹⁴⁾ indi¹⁵⁾ violarum recentium¹⁶⁾ si possunt inveniri¹⁶⁾ añ
.ḡ.S.¹⁷⁾ anisi maratri añ .ḡ.ii. et gr.xv.¹⁸⁾ masticis¹⁹⁾ macis añ
.ḡ.i. et gr.vii. et .S.²⁰⁾ bellirici emblici añ .ḡ.S. et gr.iiii.²¹⁾ Con-
ficitur sic: in duabus libris aque ponantur .ḡ.iii.²²⁾ violarum²³⁾
recentium si poterunt inveniri. si non siccarum²⁴⁾ et bulliant
donec deveniat aqua ad purpureum colorem et viole sint remisse.
postea⁶⁾ leviter expressum⁷⁾ coletur. de colatura illa pars acci-
piatur. et casie fistule et tamarindorum per caciam abluantur.
et colentur per eadem: in alia aqua libra .i. et .ḡ.viii.²⁵⁾ zuc-
chari immittantur et super ignem ponantur et ad spissitudinem
bulliat: et cum inceperit inspissari: addatur colatura casie fistule
et tamarindorum postea manna.²⁶⁾ cum volueris scire utrum sit

1) L₂: ḡ.i. et .ḡ.ii. gr.viii. — 2) tot 3) ontbreekt in L₂. — 3) zie 2). — 4) L₂:
Trif. maior; tot 5) ontbreekt in F₁; tot B bij NM anders. — 5) zie 4). — 6) tot
7) ontbreekt in F₁. — 7) zie 6). — 8) tot 9) ontbreekt in L₁; tot 10) ontbreekt
in F₁. — 9) zie 8). — 10) zie 8); tot 11) ontbreekt bij NM. — 11) F₁: .ḡ.iii. —
12) F₁: .ḡ.S. — 13) F₁ heeft in plaats keb.: reubarb. — 14) F₁: .ḡ.vi. — 15) ont-
breekt in F₁; NM: rhei indici. — 16) ontbreekt in F₁ en NM. — 17) F₁ heeft:
.ḡ.S. — 18) F₁: alleen .ḡ.ii. — 19) NM heeft hiervoor spicae. — 20) F₁ alleen:
.ḡ.i. — 21) F₁ alleen: .ḡ.S.; NM: .ḡ.S. gr.iiii., van hier af tot het eind zeer verkort
bij NM. — 22) F₁: .ḡ.iii. — 23) tot 24) ontbreekt in F₁. — 24) zie 23). — 25) in
F₁ alleen: .ḡ.i. — 26) tot 1) pag. 151 ontbreekt in F₁.

109.

mage
baer moeder
menstrua
wive
kindere

Trifera magna geeft men iegen die swere vander
magen, ende es goet iegen pine van mannen ende
van wiven met watere daerin gesoden es. venkel-
saet. anijs. mastic. Men gevet oec iegen pine van-
der moeder dat van couden comt sonder opie met
wine daerin gesoden es bijvoet ende olye musceline. ene wieke
gemaect van boom wollen ende daerin genet ende in vulva ge-
steken doet menstrua hebben. Ende wive die node kint ontfæen
gevet hen met wine daerin gesoden si mandragora. ende vlieder
dat hulpter toe. Ende kindre die niet slapen en mogen entie
weenen. Nemt wijsmelc daerin getempert also grot alse .i. er-
wete dat doetse slapen. Dat .4. deel es .i.℞. ¶ Nemt opii .2.3.
canele. nagle. galigaen. spijs. zedewaer. coste. gingeber. storax.
armoniac. calamite. cyperi. yris. peucedani. celtice. mandragore.
gladie. rosen. peper. anijs. apie. persijn. dauci. venkel. marce-
donie. beilde. ozimi. comijn. elx .i.3. zeem dats gnouch si. Men
saelt geven alsoet vorseit es.

coctum ponatur gutta super marmor.¹⁾ et si quasi mel colligitur fol. 34 v.
 coctum erit. tunc²⁾ ab igne deponatur et cum infrigidatum erit³⁾
 pulvis supradictarum specierum apponatur: semper cum spatula
 agitando²⁾ donec incorporetur ad ultimum supradictum zuccha-
 rum bene (fol. 35 r.) pulverizatum mitte³⁾. datur in modum cas- fol. 35 r.
 taneae⁴⁾: si fit distemperantia caloris cum frigida: si fit ex abun-
 dantia frigidi humoris cum calida.

114. **T**Rifera magna⁵⁾ dicitur: quia magnam utilitatem et fol. 35 r.
 fructum mulieribus confert. datur contra dolorem sto-
 maci virorum et mulierum cum aqua in qua cocta
 sint semina feniculi anisi et masticis. datur contra
 vitium matricis ex frigiditate. si distemperata bibatur cum vino
 in quo cocta sit artemisia. provocat etiam menstrua si fiat cum
 artemisia bene trita et oleo muscelino commixta. pessarium ex
 bombace factum si fuerit ex ea inunctum et in vulvam mulieris
 immissum menstrua provocat mulieri non concipienti. si detur
 cum vino in quo cocta sit mandragora vel sambucus miro modo
 prodest pueris qui non possunt dormire: et in nocte nimio gar-
 riunt distemperata cum lacte mulieris in modum ciceris et bi-
 bita prodest .viii. pars libra .i. Recipe opii .3.ii. cinamomi gario-
 filorum galange spice zedoarie zinziberis costi storacis calamite⁶⁾
 calami aromatici ciperi⁷⁾ yris peucedani acori mandragore celtice
 rose piperis anisi apii petroselini macedonici⁸⁾ dauci iusquiami⁹⁾
 feniculi ozimi cimini¹¹⁾ añ .3.i. mellis quod sufficit¹²⁾. datur in
 modum castaneae: ut supra diximus.

1) zie 26) op pag. 149. — 2) tot 3) niet in F₁. — 3) zie 2). — 4) F₁ heeft
 nog: au matin ou eve chaude; van hier tot het einde ontbreekt in F₁. — 5) voor
 de verg. met F₁ zie woordenlijst; tot Rec. bij NM anders. — 6) L₂ heeft hiervoor
 calamenthi. — 7) ontbreekt in L₂. — 8) in de plaats van mac. bij NM: sinonis. —
 9) bij NM hiervóór hyssopi. — 11) ontbreekt bij NM. — 12) van hier af ontbreekt
 bij NM.

110.
hete mage
levere
tysike
geelsucht
fol. 19 r. b.

Triasandali. heeft sinen name na .3. manieren van sandalen diemer in doet. Men gevet iegen die hitte vander mage. ende vander leveren. entie tysike zijn. Ende iegen die geelsucht. dat middelste deel es .2.℥. ¶ Nemt sandali wit ende root. (fol. 19 r. b.) ende gelu. rosen. suker. elx .3.3. rebarbe. spodii. sop. van ricolissien. saet van porceleinen. elx onder .8.3. amidi. gomme van arabien. dragant. seminis cytoniorum¹⁾. melonis. cucurbite. cucumeris. semen scariole. elx onder .8.3. canfer .1.3. Ende ander liede doenre toe rosen .1.3. Ende cyroop rosaet so vele dats gnouch si. Men gevet nuchtens. ende te noenen also grot alse .1. kerstaengie met couden dingen.

1) er staat *cycomorum*; *citonia* echter komen ook in Triasandali bij Galenus voor.

115. **T** Rionfilon¹⁾ dicitur a viridibus foliis rute que in eo²⁾ ponuntur³⁾. valet proprie quartanariis et vere quotidiana²⁾. in hyeme et vere⁴⁾ post prandium³⁾. in sero cum vino⁵⁾ .iiii.⁶⁾ libra .i. Recipe piperis albi⁷⁾ quod (fol. 35 v.) inter⁸⁾ nigrum invenitur .ḡ.i.⁹⁾ piperis nigri¹⁰⁾ cimini assi¹¹⁾ .ḡ.i.¹²⁾ zinziberis nitri¹³⁾ piretri añ .ḡ.ii. piperis longi .ḡ.S. petroselini ameos dauci anisi elempnii spice ciperi apii siselei costi añ .ḡ.S. et gr.v. et .S.¹⁴⁾ dactylorum munda-
torum numero .xii. foliorum rute viridis .ḡ.i. et .S.¹⁵⁾ mel quod sufficit¹⁶⁾. datur ut supra diximus. fol. 35 r.

116. **T** Riasandali¹⁷⁾ dicitur a tribus generibus sandalorum qui¹⁸⁾ ibi intrant¹⁸⁾ datur proprie contra calorem epatis¹⁹⁾ et stomachi¹⁹⁾ ptisicis²⁰⁾ ycteris²⁰⁾. medietas est librae .ii.²¹⁾. Recipe sandali albi et rubei et citrini²²⁾ rose zucchari¹³⁾ añ. solidos duos. reubarbari spodii succi liquiricie seminis portulace añ. solidum .i. et .S. amili²³⁾ gummi arabici draganti seminis melonis²⁴⁾ citroli²³⁾ cucumeris²³⁾ et cucurbite²⁴⁾ seminis scariole añ. solidum .i. camphore .ḡ.i. et .S.²⁵⁾ alii quadruplicant pondus rosarum²⁶⁾. syrupi rosacei quod sufficit²⁷⁾. datur mane¹³⁾ et meridie in modum castanee¹³⁾ cum frigida. fol. 35 v.

1) dit recept ontbreekt in F₁. — 2) tot 3) ontbreekt bij NM. — 3) zie 2). — 4) ontbreekt in L₂. — 5) tot R niet bij NM. — 6) l. .iiii. pars est. — 7) tot 9) ontbreekt bij NM; in de plaats daarvan: .ḡ.S. — 8) bedoeld wordt interius volgens „Additio” achter dit praeparat in L₂, d.w.z. minder rijpe peperkorrels. — 9) L₂: .ḡ.S. — 10) L₂ en NM: .ḡ.ii. — 11) NM: usti. — 12) L₂ en NM: .ḡ.S. — 13) ontbreekt bij NM. — 14) L₂ en NM: alleen .ḡ.S.; dan volgt bij beiden: „garyo. .ḡ.i. et gr.vii.S. — 15) bij NM: alleen .ḡ.i. — 16) van hier af ontbreekt bij NM. — 17) tot 18) ontbreekt in F₁ en NM. — 18) zie 17). — 19) in F₁ in de plaats hiervan: ventrail. — 20) NM heeft hydropicis et lienosis; tot R ontbreekt bij F₁ en NM. — 21) van ycteris. af alleen in L₁ en L₂. — 22) in F₁ volgt hier sem. mel. et cucurb., wat bij NS wat verder staat. — 23) ontbreekt in F₁. — 24) zie 22). — 25) F₁: .ḡ.i. et .S.; bij NM .ḡ.i., dan volgt: violar. .ḡ.S.; van hier tot 26) ontbreekt bij NM; in de plaats daarvan: ros. quantum omnium aliarum specierum. — 26) ontbreekt in L₂. — 27) van hieraf ontbreekt in F₁.

III.
hooftswere
scotomie
fleume
melte
lichame

Teodornon euperiston¹⁾ geeft men iegen gedeilde hooftswere. *ende* iegen scotomie *ende* iegen fleume die *uter* stortten vloyt. Ende es goet iegen die melte sonder corts. *ende* maect goede varwe eist dat ment geeft bi hem selven. Ende wilt men dat lacseret so doeter toe scamoneye .1.3. het sal te bat werken. Dat .12. deel es .2.℥. ¶ Nemt aloes .3.3. *ende* .3. granen. gladië. canele. camedreos. elcs .3.3. *ende* .16. granen. agaricus .2.3. *ende* .1.8. naerdi. coste. mastic. asari. sillini²⁾. assa fetida. squillen. armoniac. bedelli. ellebori nigri. sente janscruut. epithimi. polipodii. brassie succi. peper wit *ende* lanc. elx .1.8.3. squinanti. mirabolani. gingeberere. coloquintide. serapini. bevercul. oppopanac. alsene. aristologia longa. persijn. gentiane. amomi. elx .1.3. dyagridium. swert peper. elx .1.9. zeem dats gnouch si. Men gevet nuchtens met warmen wine.

II2.
memorie
scotemie
baer moeder
fleume

Teodoricom anacardinum. dat bescermet die memorie. *ende* doet gesitten scotomie vanden hoofde die meest achter comt. Ende purgiert saken vander moeder. Ende verdrijft fleume die achter int hooft es. Dat .8. ste deel es .2.℥. ¶ Nemt aloë epatici onder .8.3. yrei. cassie. elx .7.3. meu. gingeberere. anacardi. carpobalsami. elx .2.3. *ende* .1.8. folie. spijc. mirabolani. corticis epithimi. elx .3.3. *ende* .1.8. nagle. squinanti. rempontici. mastic. elx .1.3. *ende* .4. granen. Dus vergadert ment. Nemt scorsse van venkel wortele .1.℥. wel gestoten. *ende* in .2.℥. aysijns geleit .7. dagen. *ende* daerna wel wriven *ende* zien dore .1. cleet. Daerna ziet dien aysijn so lange dattie .2. deel versoden sijn. Ende derna doeter toe zeem wel gescuumt .2.℥. *ende* dan ziet dat so lange dattie aysijn versoden si: Ende minget die vorseide wortele

1) l. euperiston. — 2) l. sillii.

117. **T**heodoriton yperiston¹⁾. theodoriton dicitur a deo datum. yperiston: id est bene expertum interpretatur²⁾ facit enim contra emigraneum dolorem³⁾ et vertiginem capitis: et contra fluxum flegmatis quod in faucibus et gutture⁴⁾ decurrit. Unde fit homo quandoque sine voce.⁵⁾ valet etiam spleneticis⁶⁾ sine febre. colorem bonum facit⁷⁾ si simplex detur. sed si purgationem facere volueris adhibeas .℥.ii.⁸⁾ scamonee⁹⁾ et fortius operabitur .xii. pars librae .ii. Recipe aloes epatici .℥.iii. et gr.iii.¹⁰⁾ et tertiam partem unius grani¹¹⁾ cinnamomi camedrei¹²⁾ acori añ .℥.iii. croci casie lignee¹³⁾ reupontici¹⁴⁾ añ .℥.ii. et gr. .xvi.¹⁵⁾ agarici (fol. 36 r.) .℥.ii. et .S. nardi costi masticis asari¹⁶⁾ silfi¹⁷⁾ squille¹⁶⁾ asse²⁷⁾ armoniacis bdellii electuarii¹⁹⁾ indi¹⁹⁾ ypericon epithimi polipodii brasice¹⁶⁾ succi¹⁶⁾ 20) piperis albi¹⁶⁾ et longi añ .℥.i. et .S.²¹⁾ squinanti zinzi-beris smirne²⁷⁾ mirabolanorum coloquintide¹⁶⁾ serapini smirne²²⁾ oppo-ponacis²³⁾ castorei absinthii aristologie longe petroselini gentiane amomi añ .℥.ii.²⁴⁾ diagridi piperis nigri añ .℥.i.²⁵⁾ mel quod sufficit²⁶⁾ datur mane²⁷⁾ et sero cum vino calido .℥.iii.¹⁶⁾

fol. 35 v.

fol. 36 r.

118. **T**heodoriton anacardinum²⁸⁾ ab anacardis dicitur: qui ibi reperiuntur. datum²⁹⁾ mirabiliter memoriam reparat. vertiginem²⁸⁾ capitis et maxime posteriori parte aufert.²⁹⁾ flegma quod ibi est purgat. causis matricis mirabiliter confert³⁰⁾. si eam purgare volueris .viii. pars confecta

fol. 36 r.

1) in L₁ verbeterd in euperiston; tot 2) ontbreekt bij NM; tot 3) ontbreekt in F₁. — 2) zie 1). — 3) van hier tot Recipe korter en anders bij NM; zie ook 1). — 4) F₁: joues; van hier tot 5) ontbreekt in F₁. — 5) zie 4). — 6) tot 7) ontbreekt in F₁. — 7) zie 6). — 8) F₁ heeft: 5.i. — 9) tot Rec. ontbreekt in F₁. — 10) F₁ alleen: .℥.iii. — 11) et tert. part. u. gr. ontbreekt bij NM en F₁. — 12) Bij NM: cardamomi. — 13) F₁: cas. fist. — 14) F₁ heeft in de plaats hiervan: blanc poivre. — 15) NM: 5.ii. et gr.xv.; F₁ alleen: .℥.ii. — 16) ontbreekt in F₁. — 17) NM: symphiti; F₁: sillium. — 18) ontbreekt bij NM. — 19) ontbreekt in L₂; NM en F₁ hebben hier: ellebori nigri. — 20) NM: decocti brassicae. — 21) L₂: 5.S. — 22) ontbreekt in L₂; NM myrrhae; F₁ mirte; NM en F₁ hebben hierna: serapini. — 23) in F₁ volgt hierop: añ .℥.i. — 24) F₁: 5.ii. — 25) F₁: 5.i. — 26) van hieraf ontbreekt bij NM. — 27) ontbreekt in F₁. — 28) tot 29) ontbreekt in F₁. — 29) zie 28). — 30) tot Rec. ontbreekt in F₁.

metten aysine *ende* metten zeeme. Ende men sal die wortelen
 fol. 19 v. a. lesen in meye of in wedemaent (fol. 19 v. a.) want de tijt is
 dan versch. *ende* droochse *ende* bestaetse.

113. **T**rosissci dyarodon es .i. rode¹⁾ confexie. ende es
 die name na rosen. Nemt nuwe rosen .4.3. spodii.
 .2.3. sandali rubi. elx onder .8.3. *ende* .7. granen.
 sandali albi .1.3. *ende* .12. granen. ¶ Dus maect ment.
 stampst versche rosen. *ende* dandere specien suldi
 pulveren. *ende* mingen met rodosmate rosen *ende* al te samen.
ende daer doeter toe canfer. *ende* daerna ronde trosisken. *ende*
 drochse in die scaduwe.

1) l. ronde?

est librae .ii. Recipe aloes epatici .ḡ.i.¹⁾ yrei casie añ .ḡ.vii.²⁾ fol. 36 r.
 musci³⁾ gr.xvii.³⁾ zinziberis anacardi carpobalsami⁴⁾ añ .ḡ.iiii.
 et .S. folii⁴⁾ spice mirabolanorum corticum⁵⁾ meu epithimi
 añ .ḡ.iii. et .ḡ.i.⁵⁾ gariofilorum reupontici masticis squinanti añ
 .ḡ.i. et gr.iii.⁶⁾ mel quod sufficit⁷⁾ conficitur sic: Accipe⁸⁾ corticis
 radices feniculi bene triti³⁾ et abluti⁴⁾ libram .i. et pone in dua-
 bus libris aceti et stet ibi per .vii.⁹⁾: et postea tere ipsas radi-
 ces¹⁰⁾ et in eodem aceto coque usque ad tertiam partem: et cum
 omni⁴⁾ diligentia⁴⁾ cola per pannum et pone in duabus libris mellis
 dispumati et bulliat usque ad aceti consumptionem. cum tali
 melle confice.¹¹⁾ supradicte autem radices colligantur in maio vel
 iulio: quia aute hoc tempus humide sunt et post hoc sicce sunt.
 dosis est .ḡ.i. vel .ii. cum mulsa. (fol. 36 v.) valet. fol. 36 v.

11. **T**rocisci diarodon¹²⁾ id est rotunda confectio. trocisci fol. 36 v.
 isti in diamargariton intrant et in diarodon .v. pars
 est .ḡ.x. et gr.xii. Recipe croci .ḡ.ii. et gr.vii.¹³⁾
 camphore gr.xii. rosarum viridium .ḡ.iiii.¹⁴⁾ spodii
 .ḡ.ii. sandali rubei .ḡ.i.S. gr.vii.¹⁵⁾ sandali albi .ḡ.i. et gr.xii.¹⁶⁾
 Conficitur sic: in marmorea⁴⁾ pila recentes rose sine intermissione
 terantur. deinde ceterarum subtilissimus pulvis specierum suppo-
 natur: et cum sufficienti rodostomate conficiatur. ad ultimum
 adhibeatur camphora¹⁷⁾. deinde trocisci informantur et ad um-
 bram exsiccentur: et usi servantur.

1) L₂ en NM: .ḡ.i. et .S. — 2) L₂: .ḡ.iii. et .ḡ.i. van hier tot 3) niet in L₂. —
 3) ontbreekt in F₁ en NM. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) F₁ alleen: .ḡ.iii. — 6) L₂:
 .ḡ.i. et gr.iii.S.; F₁ alleen .ḡ.i.; tot 7) ontbreekt in F₁, tot 8) bij NM. — 7) zie 4). —
 8) zie 6). — 9) ontbreekt: dies zooals in L₂; tot 10) ontbreekt bij NM. — 10) van
 hieraf hetzelfde maar verkort bij NM. — 11) van hier af ontbreekt in F₁. —
 12) tot R. ontbreekt in F₁; tot R. ontbreekt bij NM. — 13) F₁: .ḡ.ii. NM: .ḡ.ii.
 et gr.xx. — 14) NM: .ḡ.iii. — 15) F₁: .ḡ.i. et .S. — 16) F₁ alleen .ḡ.i. van hieraf
 verkort bij NM. — 17) van hier af ontbreekt in F₁.

114.

Trosisci dyani. heeft sinen name na witte violetten. dat .3. deel es .6.3. ende .i.s. ¶ Nemt groene violetten .5.3. amili .3.3. wegebredesaet .2.3. ende .i.s. rebarbe .5.3. balsami .i.3. rodostomate dats gnouch si. Ende vergaderet alsoet vorseit es.

115.

Trosisci ydiocri rubea ende sasiram¹⁾ gaet daerin²⁾. dat .6. deel es .6.6. ¶ Nemt amomi .3.3. canele. folie. soffraen. mirre. cassie. elx .i.s.3. spijc. .i.3. coste. oppobalsami. squinanti. calami aromatici. asari. valeriane. elx .10.3. mastic. venkelsaet. elx .9.3. armoniacus .5. granen. vini ascaloni. dats gnouch si. ¶ Men salse alle pulveren ende mingen met wine ende formeren trosisken. ende drogen met roke of met waseme van storacis.

116.

Trosisci squillitici die maect men aldus. ¶ Nemt squillen die geheel sijn ende steecse in .i. deech van tarwenbloemen in .i. oven gebacken. ende dan ute genomen entie scorssen vanden squillen wech geworpen. Ende dmiddelste salmen stoten in .i. mortier. ende also vele meels van orobi alser gebackens brood es subtilike gewreven. Daeraf salmen formeren trosisken ende drogen in die scaduwe.

1) l. sotiram. — 2) moet juist andersom zijn: tr. ydiocri gaan in rubea en sotira.

120. **T** Rocisci diani¹⁾ dicuntur a violis albis. tertia pars est fol. 36 v.
 .vi.3. et .S. Recipe foliorum violarum albarum viridium .3.v.²⁾ seminis plantaginis .3.i.³⁾ amili .3.iii.⁴⁾ seminis papaveris albi .3.ii. et .3.i.⁵⁾ balsami .3.i. reubarbari .3.i.⁶⁾ rodostomate quod sufficit:⁷⁾ confice ad modum precedentium trociscorum.

121. **T** Rocisci ydiocri⁸⁾ qui in rubea et sotira intrant .vi. fol. 36 v.
 pars est .3.vi. Recipe amomi cerefolii⁹⁾ mirre casie añ .3.S.¹⁰⁾ spice .3.i. opobalsami costi squinanti calami aromatici xilobalsami asari fu añ. gr.vii.¹¹⁾ masticis maratri añ. gr.x.¹²⁾ amarici gr.v.¹³⁾ vini ascalonis quod sufficit.¹⁴⁾ hec omnia tere et cum vino illo trociscos informa. et cum fumo storacis sicca.

122. **T** Rocisci croci magnetis¹⁵⁾ ¹⁶⁾ intrant in rubeam et sotiram. Recipe croci .3.iii. rosarum ameos mirre añ .3.i. et .S. xilaloos .3.ii. informantur cum aqua (fol. 37 r.) rosata. fol. 37 r.

123. **T** Rocisci squillitici¹⁷⁾ sic fiunt. squillam integram divide fol. 37 r.
 et involve in pasta fermentata et in furno coque. abstracta de massa et eiectis corticibus eius medium tere in mortario: et tantundem farine orobi adde et inde trociscos informa: et cum vino aut melle tempera: et in umbra sicca: et si deest orobum tantundem panis assis subtilissime triti pone. exinde trociscos informa et in loco umbroso sicca.

1) van hier tot Rec. ontbreekt in F₁. — 2) F₁: 3.vi. — 3) F₁: .3.S. — 4) L₂: 3.ii.; ontbreekt bij NM. — 5) F₁ alleen: 3.ii.; tot reubarb. ontbreekt in F₁. — 6) F₁: .3.i. et .S.; NM: 3.v. — 7) van hieraf ontbreekt in F₁. — 8) bij NM heeten zij Διοκρις; tot Rec. ontbreekt in F₁ en NM. — 9) L₂, F₁ en NM hebben in plaats cerefolii: cinamomi, croci, folii.; bij NM ontbreekt croci. NM neemt van amomum: 3.i.; tot opob. ontbr. in F₁. — 11) L₂, F₁ en NM: gr.xv. — 12) NM: gr.xv.; tot 14) ontbreekt in F₁. — 13) NM gr.viii. — 14) zie 12). — 15) L₂: Tr. magnetis; NM: Tr. e croco, tot R. ontbreekt bij NM. — 16) Voor de verg. met F₁ zie woordenlijst. — 17) voor de verg. met NM en F₁ zie woordenlijst.

117.

Trosisci de tyrio die gaet in die grote triacle galyeni
nemt mense. Ende men maecse aldus. ¶ Nemt tyris
die jonc sijn ende ere palmen lanc. entie rode ogen
hebben ende hoorne. entie tonge roerende. Die hoorne
sijn vander manieren van tarwencoorne. Men maecse
gram ende slaetse. Dan so trect dat venijn int hooft ende in den
steert ende in die huut. Dan slaet men thoofst af enen vinger
lanc. ende den steert .3. vinger lanc. ende dat middelste doet
men dat vel af. ende dende entie darmen die werpt men en
wech. Ende tfeesch ziedtmen so lange ¹⁾ (fol. 19 v. b.) zoeten
watere so dat tfeesch sceedt van den beenen. dan werpt men
die beenen wech ende stampet tfeesch in enen mortier. ende
dan minget met also vele meels van orobi. Ende minget dat met-
ten sope daer tserpent in gesoden was. ende tempert wel ende
formeert ronde trosisken. ende droochse in die scaduwe.

fol. 19 v. b.

118.

colere
fleume
rede
walgen

Vomitus nicholay es sine name omme dat breken
doet. Het purgiert colera ende fleume. Men gevet
in cotidianen ende in tertianen cortsse also groet
alse .1. haselnot nuchtens met warmen borne.
Men gevet lieden die teeder sijn met cyrope ace-
toso navons. Ende nuchtens salment weder temperen ende coleren

1) blijkbaar „in” weggelaten.

124. **T** Rocissci diacoralli¹⁾. Recipe coralli rubei cinamomi fol. 37 r.
 mirre amonis papaveris añ .3.iiii. squinanti croci
 añ .3.ii. calami aromatici xilobalsami casie lignee
 folii masticis polii fu asari pes columbini²⁾ añ .3.i.
 de his omnibus facto pulvere cum vino tempera et trociscos
 pensantes solidos singulos informa: et in umbra sicca.

125. **T** Rocisci de aniso³⁾ valentes paratis ad ydropisim. Re- fol. 37 r.
 cipe anisi eupatorii añ .3.iii. apii absinthii masticis
 anisi⁴⁾ aneti asari spice amigdalarum amararum añ
 .3.i. aloes epatici. .3.iiii. et .8. informa trociscos ad
 pondus .3.i.

126. **T** Rocisci de tyro⁵⁾ qui in magna tyriaca Galeni recipi- fol. 37 r.
 untur sic fiunt. Invenias tyros in longitudine unius
 palmi existentes: oculos habentes rubeos et linguam
 mobilem et cornua in modum grani frumenti. caput
 et caudam tribus digitis mensuratis abscinde. medium quod re-
 manet excoria: et intestinis proiectis optime (fol. 37 v.) dulci fol. 37 v.
 aqua lava: et sic coque donec spine a carnibus separentur. postea
 spinis proiectis carnem in marmoreo mortario satis tere: et com-
 mixta eiusdem ponderis farina orobi vel panis assi cum iure suo
 tempera: et fac inde trociscos pensantes singulos solidos: et in
 umbra sicca.

127. **V** Omitus noster⁶⁾ dicitur a vomendo: eo quod frigidos fol. 37 v.
 et calidos purgat humores. noster: quia a nobis
 compositus est⁶⁾. purgat proprie coleram rubeam⁷⁾
 et flegma. datur quotidiane vere et tertiane nocte⁸⁾
 in modum castanee cum calida. detur etiam delicatis hominibus

1) voor de verg. met F₁ zie woordenlijst. — 2) NM: perdicii herbae, per quam
 inficiunt lanas. (zie Plinius. libr. xxii cap. xvii). — 3) voor de vergelijking met
 NM en F₁ zie woordenlijst. — 4) ontbreekt in L₂. — 5) voor de vergelijking
 met NM zie woordenlijst; tot 6) ontbreekt in F₁. — 6) zie 5). — 7) ontbreekt
 in F₁. — 8) L₂ en F₁: nothae.

dore .i. cleet dat die *substancie* daerin blive. *ende* dat salmen
geven drinken. want het doet gesitten *terciane* *ende* walgen overmits
overvloyende scarpe humoren die verdrivet nuchtens genomen
met *oxisacra*. Het es iegen quarteine die van verbernder colere
comt *ende* delivereert oec die gisten met lauwen watere genomen
.4. deel. es .2.℥. ¶ Nemt tapsie. dat heten some dieliede slarie
entie gelesen in den meye of in wedemaent ware beter .3.5. sof-
fraen van affrike onder .S.5. ¶ Dus suldiyt vergadren. Nemt ge-
scuumt zeem .2.℥. *ende* doeter toe sop van asari .4.5. Dan suldis
zieden tote dat sop versoden si. Daerna nemt tapsie. asari. elcs.
onder .S.5. dat seldi stoten *ende* zieden in zeewateren tote die
helft versoden si. Dan doeter in zeem .2.℥. wel gescuumt *ende*
ziedet tote dat water versoden si. *ende* minget wel. Daer af sal
men nuchtens geven also groet alse .i. kerstaengie met warmen
wine of met *oxisacra*. *Ende* den herden lieden salment geven
met alder *substancien*. Maer dien tedren lieden salment coleren
ende gevent alsoet vorseit es.

cum syrupo acetoso distemperato¹⁾: et per noctem sub divo fol. 37 v.
 ponatur. in mane iterum cum aqua calida distemperetur: et
 coletur per pannum ut tota substantia remaneat. sedat veram
 tertianam. debilitatem et nauseam a superfluis et acutis humori-
 bus factam aufert²⁾. Recipe tapsie⁶⁾ panormitane vel aragonensis
 collecte in mense maii sive iulii⁸⁾ .℥.iii. croci affricani³⁾ .℥.i.S.⁴⁾
 nucis vomice .℥.S. asari .℥.i.⁵⁾. Confice sic: in duabus libris mellis
 dispumati adde .℥.iiii. succi asari: et bulliat ad succi consump-
 tionem⁶⁾: et si succum habere⁷⁾ volueris⁸⁾ pone tapsie asari añ
 .℥.ii. et .S.⁹⁾ et dimidiam cataputiarum: et totum deponere in aqua
 marina et bulliat usque ad medietatem: et aqua ponatur in
 libris .ii. mellis dispumati et coque usque ad aque consumptionem.
 et cum tali melle confice. detur mane in modum castanee cum
 tepida¹⁰⁾ vel oxicerca¹¹⁾. duris (fol. 38 r.) hominibus cum tota fol. 38 r.
 substantia: debilibus colatura tantum.

128. **V**omitus patriarche¹²⁾. Recipe tapsie libram .i. croci fol. 38 r.
 affricani .℥.iiii. cinamomi asari añ .℥.ii. catapucie
 .℥.ii. mel quod sufficit. detur cum tepida ante ac-
 cessionem.

129. **V**omitus¹²⁾ valens tertianariis et quartanariis: sed maxi- fol. 38 r.
 me competit quotidianariis. Recipe tapsie .℥.iiii.
 assari baccari .℥.i. cinamomi .℥.i. croci ortulani .℥.i.
 seminis atriplicis .℥.S. mel quod sufficit. datur in
 modum castanee cum calida.

1) tot 2) in F₁: à quartaine. — 2) zie 1). — 3) ontbreekt in F₁. — 4) F₁:
 .℥.S. — 5) in L₂ volgt: mellis assarini quod sufficit. quod sic fit; F₁: .℥.S. —
 6) tot 8) ontbreekt in F₁. — 7) L₂ heeft hierna: non. — 8) zie 6). — 9) F₁: .℥.i.
 et S — 10) het volgende ontbreekt in F₁. — 11) l. oxisaccara. — 12) voor de
 vergel. met F₁ en NM zie woordenlijst.

119.

ansichte
sproeten
plecken
puusten
beziect
ogen

Ungwentum cytrinum maect scone ansichte. ende de-
strueert sproeten ende verdrijft swerte plecken ende
puusten van salsum fleume int ansichte of in die
been. beziect ansichte ende lasers daermet gesmeert
betert. ende rode ogen. dmiddelste deel es .3.℥.

¶ Nemt storax .2.3. canfer .1.3. wit corael .1.8. once. ameti¹⁾
dulcis. umblici²⁾ marini. draganti. albi. amidi. cristael. antalis
fol. 20 r. a. ende dentalis. wierooc. (fol. 20 r. a.) nitri. elcs .3.3. wit marber
.2.3. serpentine .1.3. ceruse .6. oncen. Men sal wriven dragant
ende marinis³⁾ in enen mortier. ende dan teemsen dore enen doec.
Dan so nemt swinensmout onder .S.℥. ende wederijn roete. ende
smout van ere hinnen. elx .1.3. ende roete van ere geyt onder
.S. once. ¶ Dus suldiyt vergadren. doet water zieden opt vier
dan doet tsmout in .1. ander vat ende hanget in dien ziedenden
borne ende latet smelten ende alst gesmolten es so ziet dor .1.
linen clect. ende dan mincter in al die pulvere sonder canfer
ende storax. ende dan doet in .1. couden appel of in .2. jegen
dat die partie grot es ende ziedt dien appel op tfer. ende alse
hi ziedet sal men doen in .1. scotele ende doen derin canfer ende
storax. ende altoes roeren tote dat cout si. dan salment wel scone
doen behouden. Unguentum citrinum es sime name omdat ment
ziedt in enen geluwen appel.

1) l. amenti. — 2) umblici = umbellici. — 3) d. w. z. de umb. marini.

134. **U**nguentum citrinum.¹⁾²⁾ Citrinum dicitur quia in pomo citrino decoquitur³⁾. pulcrum reddit faciem. lentiginines de facie tollit. nigredinem a sole inductam destruit et pustulas¹⁾ in quacunque parte corporis ortas³⁾ salsi flemmatis¹⁾ mirabiliter destruit et aufert. cicatricem in corpore subtiliat. leprosi faciem³⁾ si ex eo ungatur⁴⁾ multum emendat. rubori oculorum: pruritus et pallori et erisipile⁵⁾ valet. medietas est libre .iii.⁶⁾. Recipe boracis .j.ii. camphore .j.i. coralli albi .j.s.⁷⁾ aminti dulcis .j.i.⁸⁾ umbellici marini dragaganti albi⁹⁾ amidi cristalli antali¹⁰⁾ dentali¹⁰⁾ olibani albi¹¹⁾ nitri añ .j.iii. marmoris albi .j.ii.¹⁾ gerse serpentarie .j.i.³⁾ ceruse communis .j.vi.¹²⁾ hoc modo fit¹³⁾. Tere dragantum et umbellicos marinos in mortario marmoreo¹⁴⁾ cum pistello ferreo insimul. cetera sigillatim in eodem mortario terantur: et (fol. 40 v.) cum panno subtili albo cribentur¹⁵⁾: et cum assungia porcina novella albissima libra .i. et .s.¹⁶⁾ sepi porcini vel caprini .j.i. et .s.¹⁷⁾ assungie gallinacee .j.i. Confice sic:¹⁸⁾ caldarium plenum aqua super ignem bulliat: et cacabus cum assungiis in caldario pendeat in ipsa aqua: et de calore aque liquefiant assungee: et liquefacte per subtilem pannum et album colentur in catinum: et mox totus pulvis apponatur: preter camphoram et boracem cum spatulo semper agitando: ut omnium bona fiat incorporatio. hoc facto in uno citro cavato vel duobus mittatur¹⁹⁾ et ponatur et cum spatula semper agitando bulliat: et cum inceperit bullire iterum in caldario ponatur: et cum spatula semper agitando pulvis camphore et boracis. donec incipiat frigere agitetur semper: et cum in frigidatum fuerit recondatur. Et nota quod in libra .i. pulveris debent poni .viii. libras assungie.

1) tot 3) ontbreekt in F₁. — 2) Ung. citr. heet bij NM: Unguentum e citriis; tot B. ongeveer hetzelfde bij NM. — 3) zie 1). — 4) tot B. ontbreekt in F₁. — 5) l. erysipelati. — 6) L₂: ii.ii. — 7) L₂, F₁ en NM: j.s. — 8) van 7) af ontbreekt in F₁; bij NM heeft aminti hetzelfde gewicht als umb. marini enz. — 9) albi ontbreekt in F₁ en NM. — 10) ontbreekt in F₁. — 11) albi ontbreekt in F₁. — 12) L₂: j.i. — 13) van hier af korter en wat anders bij NM. — 14) ontbreekt in F₁. — 15) van (fol. 40 v.) af ontbreekt in F₁. — 16) F₁: ii.s.; tot 17) ontbreekt in F₁. — 17) zie 16). — 18) in F₁ verder ongeveer hetzelfde maar met andere woorden. — 19) in F₁: puis met .ii. livre en .i. pome citrine.

Unguentum aureum ¹⁾ valet contra omnes guttas acutas, frigidas; et maxime contra lapidem in renibus et hydropicis. Recipe radicis evisci, phu, meu, ana libras .ii. ²⁾ utriusque aristolochiae, helenii ³⁾, hyssopi, pulegii, artemisiae, pentaphylli, rutae, foliorum lauri, acori, herbae ⁴⁾ venti, ⁴⁾ roris marini, matrisylvae, ⁴⁾ ⁵⁾ saxifragiae, ⁶⁾ cyperi, ⁵⁾ chamedryos, asparagi, ⁴⁾ brusci, feniculi, anisi, ⁴⁾ ⁵⁾ ana libram .i. ⁷⁾ apii, ireos, levistici, granorum solis, petroselini, ⁸⁾ sileris, amomi ⁴⁾ ⁵⁾ cardamomi, anethi, baccarum lauri, ⁹⁾ iuniperi, lapidis lycnis ¹⁰⁾ añ libram .S. ¹¹⁾ basilicae, sem. urticae, ⁵⁾ sem. ⁴⁾ citri, ⁴⁾ sinapis, euphorbii, ana uncias .iiii. ¹²⁾ adipis ursini et vulpini, olei laurini petrolei ⁴⁾ ana uncias .iii. ¹³⁾ schœnanthi, costi, pyrethri, thuris, masticis, myrrhae ana uncias .ii. ¹⁴⁾ muscelei .ḡ.i. ¹⁵⁾ olei. ⁴⁾ et cerae quod sufficit. ¹⁶⁾ Herbae colligantur in mense Maii et contritae mittantur in oleo, vel vino albo, in quo sint viginti diebus; postea addatur oleum, quod sufficit et bulliant donec herbae incipiant diminui et colentur per saccum; et ponantur ibidem cerae libras .xii. bulliant quousque cera sit bene commista; deinde superponantur pinguedines bene dissolutae et colatae; et permittantur parum bullire. post superfundatur oleum laurinum et deposito ab igne superinducantur alia olea, tertio pulveres costi, pyrethri, schœnanthi etiam, quarto olibani, quinto myrrhae. et hoc per intervallum fiat; postea cera et deposito ab igne ponatur euforbium, ultimo vero ponatur petroleum.

1) in F₁ heet het Unguent Orin vaut à pierre, waarop direct volgt: Pren enz. Bij NM heet dit praep. Unguentum ad aurium dolorem mirabile; van hier af tot B ontbreekt bij NM. — 2) bij NM: ḡ.iii. — 3) F₁: ellebori nigri. — 4) ontbreekt in F₁. — 5) ontbreekt bij NM. — 6) bij NM volgt hierop zingiberis. — 7) NM: ḡ.iii.; F₁: ḡ.i. — 8) F₁: fanoil = feniculi; fanoil (porcin) = peucedanum. — 9) tot 11) ontbreekt in F₁. — 10) bij NM staat in de plaats hiervan: lapathi. — 11) NM: exag. .iii.ḡ.i.gr.ii. — 12) F₁: ḡ.iii.; NM: ḡ.i. — 13) F₁: ḡ.iii.; NM: ḡ.S. — 14) NM: exag. .i.S. — 15) van 14) af ontbreekt in F₁; NM: ḡ.S. — 16) van hier af niets meer in F₁ en NM.

120.

hitte
slaep
sweten

Anguentum popelioen es sijn name om dat ment maect van popelbotten. Hets goet iegen hitte in bekerenden ongemaken. Maer op bekerenden ongemaken en sal mens niet smeren. no in die staende tijt no in twivelingen vander ziecheit. Het es hen goet die qualike slapen mogen gesmeret ant voorhoofd ende anden slaep ende anden puls ende an die palmen vander hant. ende an die planten van den voeten. dit selve doet men met olyen van rosen of van vyoletten geminct ende optie levere gesmeret. dat verdrijft die hitte. ende opten navel gesmeret doet wel sweten. ¶ Nemt botten vanden popeliere onder .S.℥. swart olysiet. bladen van mandragora. die croppe van braembladren. van beilden. van nachscaden. mistworte. vernicularis¹⁾ latuwe. donderbaer. clisse bladen. violette bladere. umblici veneris. elx .i.℥. ende versch swinensmout .3.℥. Die poppelbotten seldi stoten al te stucken met den swinen smoute. ende ten derden dage suldi die cruden stoten bi hen versch gelesen. Die botten entie cruden te hope gestampt ende gelaten staen .9. dagen. ende daerna gesoden in goeden sterken wine tote dattie wijn versoden si. altoes roerende dat niet en berne. dan persset dore .i. doec. ende laetse coelen. ende dan doetse daer gi wilt in een suver vat. Ende or-boret alst noet es.

fol. 20 r. b.

121.

water
geswil
apostemen
quetssinge
borst
zenuwen
orine
lacseert

Anguentum agrippa es goet iegen water. jegen geswil. jegen apostemen. Ende iegen quetsinge in die borst. ende in die leden waer dat si. Het moruwet herde zenewen ende doet orine maken. het doet lacseren opten lichame gesmeert .4. deel es .5.℥. ¶ Nemt wortele van brionien .2.℥. radice succide. radec wortele. elx .2.℥. tribuli marini .i. once. Alle die wortelen salmen wel dwaen ende suveren ende stampen. ende daerna doen in olio lentisci. daerna .2. of .3. dage daerin laten staen. ende dan zieden so lange dat die wortelen mindren. ende dan perse dore .i. sac. Ende alst gecoleert es salment weder doen zieden. ende alst

1) l. vermicularis.

137. **U**nguentum populeon¹⁾ ²⁾ dicitur quia fit de oculis populi³⁾. valet contra calorem acute febris: et his qui dormire nequeunt inunctis temporibus et pulsibus et plantis manuum et pedum. hoc idem cum oleo rosarum vel violarum mixtum et super epar inunctum mirabiliter calorem tollit: et sudorem provocat inunctum super umbilicum. medietas est librae .ii.⁴⁾ Recipe oculorum populi libram .i. et .S. papaveris rubei⁵⁾ foliorum mandragore cimarum⁶⁾ rubi tenerimarum foliorum iusquiami solatri vermicularis lactuce sempervive⁷⁾ bardane⁸⁾ ¹⁾ viole scatunceli⁹⁾ id est umbellici veneris³⁾ añ .ḡ.iii.¹⁰⁾ assungie novelle porcine sine sale libras .ii.¹¹⁾ oculorum populi perse bene pistentur¹⁾ et iterum cum assungia pistentur³⁾: in magdaleones informentur: per duos dies dimittantur. tertio vero die omnes herbe supradicte colligantur et per se bene terantur: et cum magdaleonibus iterum terantur et misceantur: et formatis magdaleonibus per .ix.¹²⁾ dies reserventur: et postea vero magdaleones illi frustatim in caldario cum libra .i. odoriferi et optimi vini ponantur: (fol. 41 v.) et bulliant usque ad consumptionem vini cum spatula semper agitando: et postea per saccum expressum bene cola: et colatum dimitte infrigidari et in vase reconde. fol. 41 r.

132. **U**nguentum agrippa¹⁾ ¹³⁾: quo Agrippa rex iudeorum utebatur. quod tante dignitatis erat quod nemini discipulorum tradere volebat.³⁾ valet ydropicis et omnibus tumoribus¹⁾ in quacunque parte corporis fuerint: et ad nervos indignatos.³⁾ urinam provocat. inunctum super ventrem laxat:¹⁾ et dolori renum ex frigida causa optime facit .iiii. pars est librae .v.³⁾. Recipe brionie libras .ii. radicis fol. 39 r.

1) tot 3) ontbreekt in F₁. — 2) tot R. korter bij NM. — 3) zie 1). — 4) med. e. libr. .ii. ontbreekt in F₁. — 5) L₂, F₁ en NM: pap. nigri. — 6) NM: foliorum. — 7) ontbreekt in F₁. — 8) ontbreekt bij NM. — 9) l. scatuncelli. — 10) F₁: ḡ.iii. NM: ḡ.S.; tot 11) ontbreekt in F₁. — 11) zie 10); bij NM wordt hier geen gewicht opgegeven; van hier af korter en anders bij NM. — 12) F₁: par .vii. jours. — 13) voor de verg. met NM zie woordenlijst. — 14) zie 12).

begint te ziedene salmer in doen wit was .15.3. ende alst gesmolten es salment laten coelen. dan doet in .1. vat. Ende laetmer in staen die wortele .8. dagen so werdet te beter ende sal te bat werken.

122.

vercoutheit
hoofswere
borst
mage
coeke
lanken
juchtecheit
lendenen
artetike
geswil

Anguentum marciatum heeft sinen name na enen fisisijn die .1. hooch philosophe was ende hiet marcianus. want si quam van hem ende hi vantse. Si es goet iegen alle vercoutheit van den lichame. ende iegen sweringe van den hoofde. ende vander borst. ende vander magen. Ende iegen den coeke vander melten. ende van den lanken. hets goet iegen leden die juchtech sijn. ende bestopte lendenen. ende jegen artetike in die hepe ende in de handen. Ende dwinget geswil. ende alle sweringe ende pine die van couden comen. ¶ Nemt wit was .2.℥. olye .8.℥. roris marini. bakelare elx .8.3. rute .7.3. maiorana .1.8.℥. zavelboem. watermente. ozimi. wilde salie. polyoen. calament. byvoet. elve. betonie. berewortte. sparge. pinpenelle. agrimonie. herba paralis. sinte marien cruut. die croppen van den adecke. scelleworte¹⁾ of cronecruut¹⁾ nesebloede. donderbaer. camedrei. sanctorie. edere. biercruut. quintefolie. herbe cetrail elx .4.3. ende .1.8. hoomsch wortele. comijn. mente. elx .3. oncen. venigriec. botre. elx .1.3. ende .2.3. netelen. violetten. root olysaet. sarrasenice. lapatioli. hofmente. politrici. cardumcelli. materalve dats wedewinde. herbe muscate. surkele. canfer. herts-

1) scellewortte of cronecruut is een vergissing; in L₁ staat grassula, wat cronecruut beteekent; scellewortte is chelidonia, welke plant nergens den naam cronecruut draagt.

ebuli tribuli marini añ .ḡ.ii.¹⁾ radices siccidis (fol. 39 v.) libram fol. 39 v.
 .i. squille .ḡ.vi. yreos ḡ.iii. radices filicis .ḡ.ii.²⁾ omnes radices¹⁾ ter
 vel quater bene²⁾ abluantur et¹⁾ in pilo marmoreo²⁾ terantur: et in
 quatuor⁴⁾ libris olei lentisci³⁾ ponantur¹⁾ per duos dies. sed si per
 .vi. vel per .vii. dimittatur plus valet: quia calorem et odorem
 sibi et efficaciam vendicat²⁾. tertio vero¹⁾ velut dictum est ad
 ignem ponatur: et tamdiu²⁾ bulliat donec incipiat dimitti. deinde
 ponatur in sacco et exprimando coletur: et cum colatum fuerit
 super ignem ponatur: et cum bullire inceperit ponantur .ḡ.v.⁵⁾
 cere albissime: et liquefacta cera ab igne deponatur: et cum
 frigidatum fuerit collige et serva.

130. **U**nguentum marciaton¹⁾⁶⁾ magnum a Martiato peritis- fol. 38 r.
 simo medico dicitur a quo fuit inventum.²⁾ quod
 facit ad dolorem⁷⁾ et frigiditatem capitis et pectoris
 et stomaci: et ad selirosim⁸⁾ splenis et epatis¹⁾: et
 ad ilii dolorem ad solem vel ad ignem inunctum statim subvenit²⁾⁹⁾.
 paraliticis¹⁰⁾ sciaticis nefreticis podagricis prodest. tumores repri-
 mit¹¹⁾: et contra omnes dolores¹²⁾ medetur potenter .iiii. pars
 est libre .viii.¹³⁾. Recipe cere albe libras .ii.¹⁴⁾ olei libras .viii.¹⁵⁾
 roris marini foliorum lauri añ .ḡ.viii.¹⁶⁾ rute .ḡ.vii. amarici¹⁷⁾¹⁸⁾
 .ḡ.vi.¹⁹⁾ elbrii²⁰⁾ savine balsamite²¹⁾ lilifagi²²⁾ ozimi²¹⁾²³⁾ polii²⁴⁾
 calamenti artemisie enule²⁵⁾ betonice brance ursine spergule²¹⁾
 herbe venti²¹⁾ pimpinelle agrimonie absinthii herbe paralis herbe
 sancte marie²⁶⁾ cimarum²¹⁾²⁷⁾ sambuci²¹⁾ grassule²²⁾ millefolii²²⁾

1) tot 2) ontbreekt in F₁. — 2) zie 1). — 3) in L₂ volgt nog: vel communis. —
 4) F₁: ̄.iii. — 5) L₂ en F₁: ḡ.xv. — 6) tot Rec. korter maar vrijwel hetzelfde
 bij NM; hij beveelt dit praeparaat ook voor hydropici aan. — 7) ontbreekt in F₁. —
 8) l. sclerosim, de schrijfwijze selirosis komt in L₁ meer voor; in L₂ is hierbij opge-
 teekend, dat sommige texten scirrhum hebben. — 9) van 3) af ontbreekt bij NM. —
 10) in F₁ volgt nog: arteticis. — 11) in L₂ volgt eerst nog: durities remollit:
 spasmaticis, et typice febricitantibus valet.; van hier tot Rec. ontbreekt in F₁. —
 12) in L₂ volgt nu eerst: ex frigiditate. — 13) L₂: ̄.viii. — 14) NM: ̄.i. —
 15) NM: ̄.iiii. — 16) L₂: ḡ.viii.; NM: ḡ.iiii. — 17) tot 24) ontbreekt in L₂. —
 18) F₁: tamarinde. — 19) NM: ḡ.iii.; F₁: ̄.S. — 20) NM: ebuli; volgens Fuchsius
 hebben de „latini codices”: esbrii, l. ellebori, zooals in F₁. — 21) ontbreekt in
 F₁. — 22) ontbreekt bij NM. — 23) bij NM volgt eerst nog salviae. — 24) zie
 17). — 25) NM: helenii. — 26) in plaats van herb. s. marie heeft NM: herbae
 costi. — 27) NM: foliorum.

tonge. kerspelie. storax. *ende* march van den hert. elx .i.℥.iii. tsmout van den beer. tsmout vanden hinnen. mastic. .i.℥.iii. *ende*
fol. 20 v. a. waerpond. wieroc .i.℥.iii. nardini .2.℥. Men (fol. 20 v. a.) sal die
crude lesen in die middel van den meye op .i. dach of op .2.
dagen tusschen der derder wilen enten middage op dat men
mach. ¶ Aldus suldiyt vergadren. die specien suldi poedren entie
cruden suldi stampen. dan leggende .8. dage in sterken riekenden
wine tote dattie wijn .i. luttel creme. Dan doeter in olye. *ende*
ziedet tote dat die crude mindren *ende* daerna perse vaste dor
.i. doec. *ende* dat past en wech werpen. Ende daerna anderwerf
doen verzienden. *ende* alst begint te ziedene so doeter in een
luttel storax. *ende* doet luttel zieden. Daerna doeter in botere
ende tsmout of die vetheit. *ende* oleum nardinum. *ende* was. Ende
alst gesmolten es. so mincter in pulver van mastike *ende* van
wieroke. *ende* roeret altoes tot cout es. dan doet in een vat.

sempervive camedrei¹⁾ centauree fragarie²⁾ quinquefolii herba fol. 38 r.
 tetract³⁾ añ .ḡ.iiii. et .S.⁴⁾ evisci²⁾ radice²⁾ cimini²⁾ mirte⁵⁾
 añ .ḡ.iiii.⁶⁾ fenugreci .ḡ.i. et .S.⁷⁾ butiri .ḡ.i. et .ḡ.ii.⁸⁾ urtice (fol.
 38 v.) violarum papaveris nigri⁹⁾ mente¹¹⁾ saraseni¹⁰⁾ et alie fol. 38 v.
 mente¹⁰⁾ 14) politrice¹¹⁾ lapaceoli carduncelli¹²⁾ matris silve matu-
 re¹³⁾ herbe muscate¹⁴⁾ alleluia¹⁵⁾ lingue cervine¹⁶⁾ crispule²⁾
 camphore²⁾ 17) storacis medulle cervine añ .ḡ. et .S.¹⁸⁾ adipis ur-
 sini gallinacei¹⁹⁾ masticis añ .ḡ.i.²⁰⁾ thuris .ḡ.S.²¹⁾ olei nardini
 .ḡ.ii.²²⁾ herbe colligantur in medietate mensis maii. uno die om-
 nes herbe iste colligantur vel duobus²⁾ si potest¹¹⁾ ab hora tertia
 usque ad meridiem. Conficitur sic:¹⁴⁾ herbas tritas diebus .vii.
 in optimo²⁾ et odorifero²⁾ vino infunde. octavo vero die ad len-
 tum ignem ponantur¹¹⁾ et cum vinum aliquantulum²³⁾ consu-
 mari²⁴⁾ addatur supradictum oleum¹⁴⁾: et bulliant donec incipiant
 diminui. deinde studiose²⁾ colentur: et proiectis herbis iterum
 super ignem ponantur: et cum inceperit bullire pone storacem¹¹⁾:
 et cum modicum bullierit¹⁴⁾ pone butirum et assungiam aliquan-
 tulum tonsam²⁵⁾: et oleum nardinum masticem et olibanum: et
 postea ceram: et cum cera liquefacta fuerit semper cum spatula
 agitando ab igne deponatur et cum coagulatum fuerit in vase
 reserva.

1) Bij NM volgt hier eerst op quinque nerviae; F₁: centonique. — 2) ontbreekt in F₁. — 3) ontbreekt bij NM. — 4) NM: ḡ.ii. ḡ.ii.; ḡ.S. in F₁. — 5) F₁ en NM: mirre. — 6) NM: ḡ.i.S. — 7) NM: hexagium .iiii.S. — 8) NM: ḡ.S.ḡ.ii.; F₁: ḡ.i. — 9) pap. alb. bij NM; pap. rouge in F₁. — 10) NM heeft nog rubiae. — 11) tot 14) ontbreekt in F₁. — 12) NM: cardiobotani — 13) L₂: maturellae in plaats van matura ontbreekt bij NM. — 14) zie 11). — 15) NM: chamemeli. — 16) NM: scolopendrii. — 17) NM: herbae camphoreae, waaronder men volgens Fuchsius Abrotanum moet verstaan. — 18) L₂ en F₁: alleen ḡ.S.; NM: exag .i.S. — 19) NM heeft nog: et anseris. — 20) NM: ḡ.S. — 21) F₁: ḡ.i.; NM: ḡ.ii. — 22) NM: ḡ.i. gr.xv., van hier af hetzelfde maar met andere woorden. — 23) hier ontbreekt: inceperit. — 24) l. consumi. — 25) l. contusam.

123.
vercoutheit
crampe
lanzevel
lendenen
artetike
quarteine

Anguentum aragon es goet iegen alle vercoutheit. hets goet iegen crampe. jegen lancevel. jegen sweringe in die lendenen jegen artetike in die hepe. Ja aldus gedaen die zalve. in .i. eydop. ende gesmolten opt vier ende gesmeert die stede ende daerna al heet optie stede gebonden. Si es goet iegen quarteine gesmeert op dat ruggebeen van den scoudren tote beneden in die wile vore den acces .4. deel es .5.℥. ¶ Nemt roris marini. maiorana. die wortele van jarus. serpilli. rute. radice succide. elx .4. oncen. ende .i.℥. foliorum lauri. salie. zavelboem. elx .3.℥. laureoleus¹⁾ .9. oncen. rept²⁾ .i.℥. of .i.℥. folia succide. Mastic. wieroc. elx .7.℥. pertrec. euforbium elx .i. once. gingeber. peper. elcs .i.℥. muscelini³⁾ .i.℥. petroli .i.℥. berensmout. olye van bayen. botere. elx .3.℥. olye van olyven. was .i.℥. ende .3.℥. ¶ Dese zalve suldi vergadren alse voren geleert es in dander zalve. Sonder allene datmen wortelen ende crude vergadren sal ternâester maent die na meye comt vore middach.

1) l. laureole. — 2) l. nepite. — 3) l. olei muscelini.

131. **U**nguentum¹⁾ aragon²⁾. aragon id est adiutorium. valet fol. 38 v.
ad dolorem ex frigiditate viri et mulieris³⁾ tali modo
inunctum: in testa ovi primum calefac ad ignem.
deinde superinungatur et postea testa calida super-
ponatur loco patienti. valet ad spasmum et teranum⁴⁾: et ad
dolorem⁵⁾ illi⁵⁾ et renum⁶⁾ toli ordine ut supra diximus⁷⁾. arte-
ticis et sciaticis multum (fol. 39 r.) prodest. quartanariis si spina fol. 39 r.
inungatur ante horam accessionis⁶⁾ ut dictum est mirifice pro-
dest .iiii. pars est. librae .vi. ⁷⁾. Recipe roris marini maiorane⁸⁾
radicis⁹⁾ iari¹⁰⁾ serpilli rute radicis siccidis⁷⁾¹⁰⁾ añ .ḡ.iii. et
.S.¹¹⁾ foliorum lauri salvie savine añ .ḡ.iii. ¹²⁾⁶⁾ policarie maioris
et minoris .ḡ.ix. ⁷⁾ brionie .ḡ.iii. laureole .ḡ.ix. ¹³⁾ nepite¹⁴⁾ libram
.S.¹⁴⁾¹⁵⁾ masticis olibani añ .ḡ.vii. ¹⁶⁾ piretri euforbii⁵⁾¹⁷⁾ zinzibe-
ris piperis añ .ḡ.i. ⁶⁾¹⁸⁾ olei muscellini .ḡ.S. ¹⁹⁾⁷⁾ petrolei²⁰⁾ .ḡ.i. ²¹⁾
adipis ursini olei laurini añ .ḡ.iii. ²²⁾ butiri .ḡ.iiii. ²³⁾ olei commu-
nis libras .v. ²⁴⁾ cere libram .i. ²⁵⁾⁶⁾ herbarum²⁶⁾ radices hora
supradicta colligantur⁷⁾ omnes herbe⁶⁾ uno vel duobus diebus
ut dictum est superius. fortiter⁷⁾ contusis²⁷⁾ ponantur in olei per
.vii. dies. octavo autem die super ignem ponantur⁶⁾ et coquantur
donec herbe destruantur. postea per saccum fortiter colentur: et
iterum super ignem ponantur⁷⁾: et cum bullire inceperint addan-
tur oleum laurinum butirum adeps ursinus et cera. qua liquefacta
adde⁶⁾ petroleum et muscelinum. postea⁷⁾ masticem et olibanum

1) tot Recipe ontbreekt bij NM in de plnats daarvan: ad omnem dolorem sto-
machi et ventris, ad uterina mala, distensiones, quartanas, comitiales (i. epilepsiam)
spinae dolores et renum. In quartana ante invasionem inungantur spina et scapulae. —
2) tot 3) ontbreekt in F₁, in de plaats daarvan alleen: vaut à fraidor. — 3) zie 2). —
4) l. tetanum, zooals in L₂; ontbreekt in F₁. — 5) ontbreekt in F₁. — 6) tot 7)
ontbreekt in F₁. — 7) zie 6). — 8) ontbreekt bij NM. — 9) ontbreekt bij NM; in
de plaats hiervan heeft hij: sampsychi, iridis. — 10) NN: malvae sylvestris. —
11) NM: ḡ.ii.ḡ.ii. et quartam partem; L₂: ḡ.iiii. et ... (verder niet ingevuld); F₁: ḡ.iiii.
et .S. — 12) L₂ en F₁: ḡ.iii.; NM: ḡ.i.S.; tot laureole ontbreekt bij NM. — 13) NM:
ḡ.iiii.S.; F₁: ḡ.viii.; tot 15) ontbreekt in F₁. — 14) NM: calaminthae ḡ.iii.; in L₂ volgt
hier na eerst: fol. siccid. añ. — 15) zie 13). — 16) L₂: ḡ.vii.; NM: ḡ.iii. — 17) bij
NM volgt hierop: añ ḡ.S. — 18) NM: exag. .iiii.S. — 19) NM: exag. i.S. — 20) F₁:
peresil. — 21) NM: ḡ.S. — 22) NM: ḡ.i.S. — 23) NM: ḡ.ii. — 24) L₂: .ḡ.i.
NM: .ḡ.ii.S. — 25) L₂ en F₁: .ḡ.i. et ḡ.iii.; NM: .ḡ.S. et quartam partem; van
hieraf hetzelfde met andere woorden bij NM. — 26) l. herbe. — 27) l. contuse.

124.

hertheit
coude

Anguentum dyaltea. Die moruwet ende verwarmt.
 ¶ Nemt wortel van hoomsce. lijnsaet. venigriec.
 elx .i.℥. squillen .i.s.℥. Men sal die wortele dwaen
 ende suveren ende stampen. dlijnsaet ende tvenigriec
 suldi leggen in .7.℥. waters .4. dage. Ende derna
 salment zieden tote dat dicke becomt. ende dan suldire in min-
 gen warm water. ende derna perssen dore enen doec. of men
 doeter in dwater omdat te bat dorden sac soude gaen. Ende
 dan so nemt .2.℥. van den sope ende .4. ¹⁾olyen ende ziedet
 fol. 20 v. b. tot die sope (fol. 20 v. b.) versoden zijn. Daerna doeter in was
 .i.℥. ende botere .3. oncen. ende als dat gesmolten es. so doeter
 in gomme. edre. ende galbanum elx .2.3. Ende als dat gesmolten
 es so doeter in poedre van colofonien²⁾. ende van resine²⁾. elx
 .i.s.℥. Dan doet af ende minget wel ende latet coelen. ¶ Dese
 zalve es goet gesmeert iegen die pine van der borst. ende iegen
 coude hoeste. Het heylt alle steden die vercoudt zijn ende ver-
 droocht. want si verhit ende ververscht ende moruwet so wer
 dat hardt es of droge.

1) ruimte open in het HS. — 2) 1. colofonie resine; in L₂ staat ook colo-
 phoniae, resinae.

zinziberis¹⁾ piperis¹⁾²⁾ et piretri¹⁾³⁾ euforbii¹⁾ et tunc ab igne deponatur⁴⁾ et recondatur.

133. **U**nguentum dialtea³⁾⁵⁾ malasticon et calausticon: dialtea fol. 39 v.
 a radice evisci dicitur. malasticon id est mollificatum⁶⁾: calasticon idest calefactorium. medietas est librae .iiii.⁴⁾⁷⁾. Recipe radicis evisci libras .ii.⁸⁾ seminis lini et fenugreci añ. libram .i.⁹⁾ squille libram .S.¹⁰⁾³⁾ olei libram .iiii. cere libram .i. terbentine gummi edere galbani añ .ḡ.ii. colofonie resine añ libr. .S. nota quod si ista non¹¹⁾ ponantur. scilicet actis et ciclamini valet ad consolidationem vulnerum: et quidam addunt butirum.⁴⁾ omnes herbe²⁾¹²⁾ et radices bene abluantur et terantur similiter lini semen fenugrecum et squilla et cum bene trita fuerint ponantur in .vii. libras aque per tres dies. quarto autem die ponantur super ignem: et bulliant donec inspissari¹³⁾. deinde paulatim in sacco ponatur et cum exprimere volueris addatur aliquantulum (fol. 40 r.) ferventis aque¹⁴⁾ ad fol. 40 r.
 abstractionem illius succi viscosi¹⁵⁾. de succo isto accipiantur libras .ii. et ponantur in quatuor libris olei: et bulliant ad succi consumptionem¹⁴⁾: quod erit cum nihil succi supernataverit¹⁵⁾. postea addatur libram .i. cere: et cum liquefacta fuerit addatur terbentina¹⁴⁾ postea gummi edere contusi¹⁵⁾ galbani¹⁶⁾¹⁴⁾ et ad ultimum ponatur pulvis colofonie resine¹⁵⁾: et cum coctum fuerit¹⁴⁾ quod erit tunc cum gutta posita super marmor inspissabitur: ¹⁵⁾ deponatur ab igne¹⁴⁾: et cum colatum fuerit et infrigidatum diligenter repone¹⁵⁾¹⁷⁾. valet proprie ad dolorem pectoris ex frigidity: et pleuresim prius in testa ovi calefactum ad ignem et super pectus inunctum sanat. omnia loca infrigidata et desiccata calefacit¹⁸⁾ mollificat et humectat.

1) l. zinziber piper piretrum euforbium. — 2) ontbreekt in F₁. — 3) tot 4) ontbreekt in F₁. — 4) zie 3). — 5) tot 7) ontbreekt bij NM in de plaats daarvan: ad nervorum intercisionem, lateris dolores, omnem incontinentiam et duritiem nervorum atque resolutos utile. — 6) l. mollificativum zooals in L₂. — 7) zie 5). — 8) NM: ᠒.i. — 9) NM: ᠒.S. — 10) NM: ḡ.iii.; tot 4) ontbreekt bij NM. — 11) ontbreekt in L₂. — 12) het volgende bij NM wat korter. — 13) l. zooals in L₂: inspissati fuerint. — 14) tot 15) ontbreekt in F₁. — 15) zie 14). — 16) in F₁ volgt hier: añ .ḡ.S. — 17) het volgende ontbreekt bij NM. — 18) ontbreekt in F₁.

125.

laxeert
humoren
lichame
lendenen
gravele
lancevel

Anguentum laxativum es .i. zalve die laxeert ende purgiert die humoren van den lichame. Ende alse mermet salven wille moetmen wachten van etene .6. wilen. ende van drinkene na dien dat mense gesmerert. Sijs goet iegen vasten lichame. jegen bestopte lendenen. jegen gravele. ende iegen lanc evel gesmeert opten lichame. Dmiddelste deel es .3.℥. ¶ Nemt succi cucurbite. sap van squillen. sap van ciclamini. sap van den wortelen van anabulen. sap van adec wortelen. sap vander wortelen van vliedere. sap van titumalli. camomille. elx .2.℥. sap van violetcrude. van laureole. sap van capillis veneris. sap van sporien¹⁾ of van den sade¹⁾ elx .2. oncen. diagridium onder .S. once. nucis vomice .1.℥. alle dese cruden entie wortelen sal men lesen in meye. ende nemen die sope. ende sporiesaet gewreven bi hen entie sope ende leggende in olyen .7. dagen. daerna doetse te viere ende ziedtse tot die sope versoden sijn. ende dan coleren ende weder optfier doen. ende doeter in was .i.℥. metter gallen van den stiere. Ende alst gesmolten es so doet af ende minct die poedre derin. Ende doet dese zalve in .i. sconen verloodden stoop of in gewascen bussen.

1) l. sporiesaet.

138. **U**nguentum ad mollificandum splenem.¹⁾ Recipe fenugreci fol. 41 v.
seminis lini caricarum tamarici farine ordeï aceti olei
et cere albe. omnia ista tribus diebus stent ad mol-
lificandum et postea coquantur usque ad consump-
tionem aceti: et postea colentur et reserventur: et ex eis fiat
unguentum.

139. **U**nguentum laxativum^{1) 2)} dicitur quia ventrem laxat. fol. 41 v.
cum autem volueris inungere post unctionem absti-
neat .vi. horis. valet etiam constipatis: et lapidosi-
nefreticis super pectinem et ventrem inunctum. me-
dietas est librae .iii. Recipe succi cucurbite agrestis succi inte-
rioris³⁾ squille succi ciclamini succi radicis anabule succi radicis
ebuli succi mediani³⁾ corticis sambuci lactis⁴⁾ titimalli camomille
āñ .ḡ.ii.⁵⁾ violarum succi radicis cucumeris agrestis: et succi pomi
eiusdem⁶⁾: et succi⁸⁾ mercurialis⁷⁾: et succi radicis polipodii
succu herbe laureole succi⁸⁾ capillorum⁹⁾ veneris³⁾ catapucie¹⁰⁾
āñ .ḡ.ii.¹¹⁾ diagridii āñ .ḡ.i. et .S.¹²⁾ nucis vomice .i. castaneole
indice¹³⁾ .ḡ.i.¹⁴⁾ euforbii .ḡ.i.^{14) 15)} omnes supradicte herbe et
radices in mense maii colligantur. Conficitur sic¹⁶⁾: succos et
cataputias³⁾ tritas cum tribus¹⁷⁾ libris olei .vi. diebus¹⁸⁾ .vii. vero
die tamdiu coque donec succorum quantitas consumetur. tunc
adde cere albe libram .i.¹⁹⁾ cum felle taurino²⁰⁾: et cum spatula
agitando donec cera et fel liquefiant: et postea addatur pulvis
terendorum.

1) voor de verg. met F₁ zie woordenlijst. — 2) NM: Ung. alvum solvens; tot B:
ad stillicidium et difficultatem urinae. — 3) ontbreekt bij NM. — 4) NM: lactucae. —
5) NM: ḡ.i. — 6) et. suc. pom. eiusd. ontbreekt bij NM. — 7) l. mercurialis. —
8) NM heeft hierna nog: capnii (capnium = fumus retrae B.) — 9) NM: Berbe-
ris. — 10) ontbreekt bij NM; in de plaats daarvan: lathyridis, elatterii; in L₂ vol-
gen nog: fellis tauri, aloes hepatici. — 11) L₂: ḡ.iii.; NM: ḡ.i. — 12) NM: ḡ.S.ḡ.i.
— 13) ontbreekt in L₂. — 14) NM: ḡ.S. — 15) van hier tot 16) ontbreekt bij
NM. — 16) zie 15). — 17) NM: ḡ.i. et .S. — 18) na diebus ontbreekt immisce,
wat wel in L₂ voorkomt; NM heeft: .vii. diebus .viii. vero etc. — 19) NM: ḡ.S.
— 20) NM laat hierop volgen: ḡ.i.; het volgende heeft NM anders.

126.

wonden

Anguentum fuscum es goet geleit op wonden. Si trect *ende* suvert *ende* heylt. *ende* maect goet vleesch *ende* trect etter. ¶ Nemt olye van olyven onder .S.℥. was .3.℥. scippec .3.℥. colofonie .2.℥. gomme. serapini. elx .2.℥. mastic. wierooc. galbanum. terben-tine. elx .1.℥. Men sal poedren die men poedren mach. *ende* dandere gommen salmen ontwee stampen. entie olye salmen te viere doen. Ende alsi ziedt. so doeter toe was. pec. *ende* galba-num. *ende* alst gesmolten es. so doet af *ende* doeter in terben-tine. *ende* alsi gesmolten es so mincter in die poedere. dan latet coelen *ende* bestadet.

fol. 21 r. a.

127.

apostemen

Anguentum album es goet op alle herde apostemen die van salsum fleumen comen in wat steden dat es ane den lichame. ¶ Nemt ceruse .2.℥. litargirum .1. once. wierooc .3.℥. mastic .2.℥. Die ceruse sal men *tempern* met olyen een luttel daerna litargirum *ende* mastic. *ende* wierooc. Dan doeter in rosewater *ende* *tempert* over wat wilen olye. over wat wilen rosewater. Dat doet tote dat dicke gnouch si in effenen poente.

136. **U**nguentum fuscum ¹⁾ idest nigrum. valet ad omne vulnus ²⁾. nam super vulnus positum ³⁾ attrahit: et attrahendo mundificat. ²⁾ deinde sanat. medietas est librae .iii. ³⁾ Recipe (fol. 41 r.) olei libram .i. et .S. ⁴⁾ cere .ḡ.iii. ⁵⁾ colofonie .ḡ.ii. ⁶⁾ gummi serapini picis navalis colate añ .ḡ.iii. ⁷⁾ masticis ⁸⁾ galbani terbentine añ .ḡ.i. ⁹⁾ Confice sic: oleum in olla super ignem mittatur et bulliat: tunc apponatur cera. deinde colofonia: qua liquefacta ponatur pix navalis: postea gummi serapini ¹⁰⁾ et terbentine: ¹⁰⁾ ¹¹⁾ ita ut omnia terantur prius preter picem navalem terbentina pulvis ¹²⁾ masticis et olibani ¹¹⁾. et cum spatula agitando semper donec omnia liquefiant et bene coctum sit. deinde cum infrigidatum fuerit ¹²⁾ usui reservetur. fol. 40 v. fol. 41 r.

135. **U**nguentum album ¹³⁾ ad salsum flegma ¹⁴⁾ libra .i. Recipe Ceruse .ḡ.ii. ¹⁵⁾ litargiri .ḡ.i. ¹⁶⁾ olibani .ḡ.iii. ¹⁷⁾ masticis .ḡ.ii. ¹⁸⁾ unaquaeque species per se teratur hoc modo: pulvis ceruse cum pauco oleo distemperetur: et postea addatur litagirum. deinde mastix et olibanum. cum ²⁾ pistello bene semper agitando paulatim ³⁾ aqua rosarum ponatur et cum inceperit inspissari addatur oleum et aqua rosarum: et tamdiu ducatur donec sit bene incorporatum ²⁾ et recondatur et non sit spissum multum neque tenue ³⁾. fol. 40 v.

1) bij NM heet deze zalf Ung. nigrum; tot Recipe volgt er dan: ad vulnera, carnem creans, carnemque putridam depascens. — 2) tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) zie 2). — 4) NM: ḡ.S.ḡ.iii. — 5) NM: ḡ.ii. — 6) F₁ heeft: once .ii. — 7) F₁ en NM: ḡ.i.; van hier tot Confice ontbreekt in F₁. — 8) bij NM volgt nu nog thuris, wat blijkbaar in L₁ en L₂ ontbreekt, daar het aan het eind van dit recept wel genoemd wordt. — 9) NM: ḡ.S. — 10) In F₁ volgt nu: et à dereiner dernier) mastic et encens; — 11) tot 12) ontbreekt bij NM. — 12) zie 11). — 13) bij NM volgt hierop: ad mala cutis a salsa pituita orta, pustularum eruptiones, et pruritus carnis mitigans; dan komt Rec. enz. — 14) in L₂ volgt: et totum confectum est; tot B ontbreekt in F₁. — 15) L₂ en NM: ḡ.i. — 16) NM: ḡ.S. — 17) NM: ḡ.i.S. — 18) NM: ḡ.S.; van hier af tot het eind anders bij NM. Hij verlangt voor de bereiding nog lac. muliebre. — 19) ontbreekt in F₁.

128.

ogen.
oren
mage
levere
melte
niere
blase

Vera pigra galyeni es goet iegen alle ontempertheit vanden hoofde alse van couden humoren. enten ogen enten oren. Ende purgiert die mage ende betert die pine vander leveren. ende vander melten die hert es ende dunne. Hets goet iegen die niere ende iegen die blase .10. deel es .1.℞. ¶ Nemt canele soffraen. squinanti. polipodii. asari. sillocassie. sillobalsami. alsene. violetten. epithimi. agaricus. rosen. macis. turbith. coloquintida. amomi. mastic. cassia fistula. mirabolani citrini. hermodactilis. senie. cuscute. mirabolanum indorum. elx .1.3. aloes also vele alse al der andre specien. zeem dats gnouch si. Men saels geven .3.3. te male. het en purgiert allene niet zere. Men saelt scarpen met dyagridium als ment geeft.

129.

tonge
melancolye
grot evel
scotomia
oude hoof-
swere
scudden

Vera logodion dat helpt der lettingen vander tongen. het purgiert melancolye ende es goet iegen tgrot evel entie scumen van den groten evele alsı vallen. hets goet iegen scotomia ende iegen swendelingē. ende hen die haer tonge biten. ende iegen oude hoofswere ende hen die scudden metten hoofde. ¶ Nemt coloquintide datter in es. polipodii. elx .2.3. euforbii. polii. comidii dats laureola: elx onder .8.3. ende .6. granen. alsene. mirre. elcs .3.3. ende .12. granen. sanctorie. armoniac. agaricus. folie. spice. squillen. dyagridium. elx .2.3. aloes. thimi. cassie. bedelli. came-dreos. marobie. elx .1.3. ende .14. granen. canele. oppopanac. castorie. aristologia longa. wit peper. ende swert. ende lanc peper. soffraen serapini. persijn. elx .1.8.3. wit elleborus ende swert elx

1) l. coconidii.

140. **U**nguentum ¹²⁾ contra serpiginem et impetiginem atque elephantiam. Recipe ¹⁾ aloes litargeri arsenici argenti vivi ²⁾ tartari masticis olibani cimini picule ³⁾ assungie veteris. que sunt terenda tere: et tempera cum aceto et oleo et succo lapaceoli et succo fumiterre quod sufficiat: et postea inungatur ad solem vel ad ignem. fol. 42 r.

143. **Y**erapigra Galyeni ⁴⁾ ⁵⁾ Yera idest sacra picra idest amara que ⁶⁾ facit ad diversas capitis passiones. sive egritudines aurium oculorum distemperantiam. stomacum quoque optime purgat. causas epatis emendat splenis durities et diversitatem ⁷⁾ removet et extenuat. renibus et vesice proficit: et matricis distemperantiam emundat ⁸⁾ .x. pars est libra .i. Recipe cinnamomi spice croci squinanti asari ⁹⁾ xilocassie ¹⁰⁾ xilobalsami ⁹⁾ carpobalsami ⁹⁾ viole absinthii ¹¹⁾ (fol. 43 r.) agarici rosarum turbit coloquintide masticis añ .᠑.ii. ¹³⁾ aloes ad pondus omnium specierum .x.᠗. et .᠑.ii. ¹⁴⁾ mel quod sufficit. dosis eius .᠗.iii. ¹⁵⁾ cum abstinentia mane cum calida ¹⁶⁾. Si vero pilulas informes: da .xv. aut .xvii. cum sufficienti diagridio. fol. 42 v. fol. 43 r.

141. **Y**eralogodion ¹⁷⁾ memphytum. yera idest sacra: logos idest sermo memphytum idest impeditio ¹⁸⁾. curat enim impeditam locutionem ¹⁷⁾ ex quacunque causa. simplex vel laxativum datum ¹⁸⁾ purgat melanconiam et flegma ¹⁷⁾ mirabiliter cum calida. ¹⁸⁾ datur epilepticis cum calida ¹⁷⁾ sale et mulsa. ¹⁸⁾ curat stomaticos ⁹⁾ et spumantes caducos ver-

1) in L₂ volgt na recipe: sulphuris. — 2) in F₁ volgt na arg. vivi als gewicht: ᠗.iii.; tot 3) ontbreekt in F₁. — 3) in F₁ volgt: Poix. (picis) — 4) tot 6) ontbreekt in F₁. — 5) bij NM wordt in de voorrede ongeveer hetzelfde, maar met andere woorden gezegd. — 6) zie 4). — 7) L₂: densitatem; ontbreekt in F₁. — 8) L₂: emendat. — 9) ontbreekt in F₁. — 10) F₁: cassie; hierna wordt añ .᠗.ii. opgegeven. — 11) in L₂ en F₁ en NM volgt: epithimi. — 12) dit recept ontbreekt bij NM. — 13) 5.ii. in F₁; van hier tot 14) ontbreekt in F₁; NM: 5.S. — 14) .x.᠗. et .᠑.ii. ontbreekt in L₁ en NM. bij NM volgt hierop: Non nulli medicorum duplum, quantum omnium aliarum specierum injiciunt. — 15) NM: exag. .iii. aut iii et .S.; het volgende in F₁ anders. — 16) van hier af niets meer bij NM. — 17) tot 18) ontbreekt in F₁; bij NM heet dit recept: Hierae Logadii alia confectio en ontbreekt alles tot R toe. De voorrede van het ander recept is veel uitgebreider dan deze voorrede van NS. — 18) zie 17).

.6.3. *zeem* dats gnouch si. Men saelt geven *nuchtens ende navens* also *grot* alse ene *kerstaengie* met *warmen watere*.

130.
alle drope
fol. 21 r. b.
zeter
singule
morfea

Vera rufini geeft men *iegen* alle drope die van *salsum fleumen* comen. *ende in specien* van *beziectheiden. ende iegen zeter* *ende singule.* (fol. 21 r. b.)
Ende *iegen morfeam* .12. deel es .2.℥. ¶ Nemt *aloes* .1.3. *ellebori wit* *ende swert.* elx .1.8. *once.*
dyagridii. coloquintide datter in es .3.3. *euforbii. nitri. polipodii.*
salis armoniac. elx .2.5. *ende* .15. *granen. peper. camedreos. sof-*
fraen. agaricus. mastic. epithimi. elx. *onder* .3.3. *cassie fistule.*
sillobalsami. oppopanac. elx .2.9. *ende* .1.8. *mirre* .15. *granen.*
zeem dats gnouch si. Men saelt geven met *wermen wine* also *groet* alse ene *kerstaengie* te male.

tiginosos et qui linguam sibi mordent. cephalargicis¹⁾ emigran- fol. 42 r.
 cis et qui ita vexantur ex capitis commotionibus ut videantur
 quasi demonum habere: singulis mensibus ut diximus data pur-
 gatione paraliticis tremulosis medetur. pleureticis epaticis splene-
 ticis subvenit: et menstrua educit. nefreticos sciaticos et arteticos
 alleviat. lepras et hernias et varias maculas emendat .x. pars
 est libra²⁾ 3). Recipe colocynthide interioris polipodii añ .ḡ.ii.⁴⁾
 euforbii polii⁵⁾ coconidii. añ .ḡ.i. et .S. et gr.vi.⁶⁾ absinthii mirre
 añ .ḡ.i.⁷⁾ et gr.xii.⁸⁾ centauree agarici armoniaci timiamatis⁹⁾ folii⁵⁾
 spice squille⁹⁾ diagridii añ .ḡ.i.¹⁰⁾ aloes thimi¹¹⁾ cimarum¹²⁾ ru-
 bearum¹²⁾ casie¹³⁾ camedrei bdelli prassii añ .ḡ.i. et gr.xiiii.¹⁴⁾
 cinamomi opopanacis castorei aristologie longe piperis albi et
 nigri et longi croci⁵⁾ serapini⁵⁾ petrosellini⁵⁾ añ .ḡ.S.¹⁵⁾ ellebori
 albi et nigri añ gr.vi.¹⁶⁾ mel quod sufficit datur mane (fol. 42 v.)
 sero cum calida in modum castanee. fol. 42 v.

142.

Yera rufini¹⁷⁾.¹⁸⁾ Yera ut diximus: Rufini ab auctore fol. 42 v.
 dicitur¹⁹⁾. datur proprie scabiosis ex flegmate salso
 elephantiosis serpiginosis²⁰⁾. curat utramque morpheam
 cum tepida¹⁷⁾. destruit antiquam cephalicam et emi-
 graneam et monopagiam dolorem capitis vel stomaticis epilepticis
 catalenticis et eis qui ex fumo stomaci extenebrescunt ita ut
 subitaneum timorem viderent: vel ex ventositate stomaci tinitum
 aurium patiuntur ut in furias vertantur deponitur cacocimia sto-
 maci epatis et splenis. elephantiosis et podagricis confert auxilium:
 et menstrua educit¹⁹⁾. sed si purgationem inde facere volueris
 cum .ḡ.i.²¹⁾ scamonee¹⁷⁾ fiat .xii. est librae .ii.¹⁹⁾. Recipe aloes

1) tot 3) ontbreekt in F₁. — 2) ontbreekt .i.; wat wel in L₂ voorkomt. — 3) zie 1). — 4) L₂ en NM: ḡ.ii.; F₁: ḡ.i. — 5) ontbreekt in F₁. — 6) et gr.vi. ontbreekt in F₁. — 7) L₂ en NM en F₁: ḡ.i. — 8) et gr.xii. ontbreekt in F₁. — 9) ontbreekt bij NM. — 10) NM: ḡ.i. — 11) L₂ en NM comarum thymi. — 12) ontbreekt in L₂ en NM en F₁. — 13) NM: cass. lign. — 14) F₁ alleen: ḡ.i. — 15) F₁: ḡ.vi.; van hier af tot „mel quod suff.” ontbreekt in F₁. — 16) NM: ḡ.vi. — 17) tot 19) ontbreekt in F₁. — 18) tot B ontbreekt alles bij NM. — 19) zie 17). — 20) ontbreekt in F₁. — 21) F₁: ḡ.ii.

131. **V**era pigra constantini es goet iegen donkere ogen.
 ende behoedet tsien. die *confexien* es als .i.℞. ¶ Nemt
 mirabolani. kebuli. indi. alsene. violetten. elx .4.3.
 bellirici. emblici. cassia fistula. semen epithimi. aga-
 ricus. cuscute. squinanti. rebarbe. elx .2.3. sillocassie.
 spice. anijs. mastic. silloaloes. sal gemme. nitri. elx .1.3. zeem
 dats gnouch si. Men saelt geven met wermen wine.

132. **V**era pigra abbatis die purgiert fleume ende melan-
 colye. hets goet iegen artetike die van couden
 humoren comt entie droge sijn. ende iegen leden
 die gecrompen sijn. ende juchtege leden. dmiddelste
 deel es .i.℞. ¶ Nemt coloquintida. agaricus. turbith.
 epithimi. cuscute. elx .1.3. ende .5. granen. squinanti. carpobal-
 sami. silloaloes. sillocassie. soffraen. mastic. asari. canele. rosen
 violetten. folie. alsene. rempontici. lapidis lasuli. elx .2.3. dya-
 gridii .1.8.3. aloes epatici .3.3. ende .1.8. zeem dats gnouch si.
 Ende wilment in pillen geven. so sal ment temperen met sope
 vander alsenen. ende gevenre .9. of .11. te male.

.3.i.¹⁾ ellebori albi et nigri añ .3.S.²⁾ diagridii colloquintide interioris añ .3.iii.³⁾ nitri euforbii polipodii salis armoniacis añ .3.ii. et gr.xv.⁴⁾ piperis camedrei⁵⁾ croci agarici masticis epithimi añ .3.i. et .S.⁶⁾ casie lignee⁷⁾ xilobalsami⁸⁾ opopanacis git⁹⁾ añ .3.ii. et .S.¹⁰⁾ mirre gr.xv.¹¹⁾ mellis quod sufficit. datur in sero cum calida in modum castanee.

fol. 42 v.

144. **Y** Erapigra Constantini¹²⁾ ²⁶⁾ dicta est ab auctore Constantino qui eam composuit. valet ad visum recuperandum et retinendum. tota venit libra .i. et .S. Recipe mirabolanorum kebuli indi citrini violarum absinthii añ .3.iii.¹³⁾ bellirici emblici casie fistule¹⁴⁾ epithimi agarici sene cuscute squinanti reubarbari añ .3.ii.¹⁵⁾ xilocasie spice anisi masticis xilaloos salis gemme¹⁶⁾ nitri añ .3.i.¹⁷⁾ mel quod sufficit detur in sero cum vino calido¹⁸⁾.

fol. 43 r.

145. **Y** erapigra¹⁹⁾ ²⁶⁾ abbatis de curia flegma et melanconiam purgat: et ad guttam que sit de frigido et sicco humore unde membra videntur contracta valet. paraliticis datur cum tepida vel vino. medietas est libra .i. Recipe agarici coloquintide turbit epithimi cuscute añ .3.ii.²⁰⁾ et gr.v. squinanti carpobalsami xilaloos xilocasie croci asari cinnamomi masticis rose violarum²¹⁾ absinti reupontici²²⁾ folii²³⁾ lapis lazuli añ .3.ii. diagridii .3.i. et .S. aloes epatici .3.iii. et .S.²⁴⁾ mel quod sufficit²⁵⁾. Si vero pilulas inde facere volueris tempera cum succo absinthii: et da .viii. vel .xi.

fol. 43 v.

1) NM: 3.S. — 2) NM: 3.ii. — 3) NM: 3.i.S. — 4) F₁ alleen: 3.ii.; NM: 3.i. et gr.vii. et .S. — 5) NM: cardamomi. — 6) NM: 3.S. gr.vii. — 7) F₁: fistule. — 8) ontbreekt in F₁. — 9) NM: cocalis. — 10) F₁: 3.ii.S.; NM: 3.i. et quartam partem, hoc est gr.v. — 11) NM: 3.vii. — 12) van hier tot 18 geheel anders bij NM; hier vindt men: Hiera Constantini, prodest ad vitiosum corporis colorem et faciei. 18 etc. De gewichten zijn bij NM ook in dit recept half zoo groot als bij NS. — 13) NM: 3.ii. — 14) ontbreekt in L₂ en NM. — 15) NM: 3.i. — 16) Bij NM volgt op sal. gemm.: Sest, hoc est species lapidis. — 17) NM: 3.S. — 18) in de plaats van: det. in sero. c. vin. cal. heeft NM: Datur quantum libet dormituris. Vacantibus febre cum vino, febricitantibus autem cum aqua tepida. — 19) De geheele aanhef tot 18 heeft NM niet zooals NS, maar als volgt: Hiera ducis ad melancholicos pituitosos et resolutos mirabilis 18 etc. — 20) L₂: 3.ii. — 21) ontbreekt bij NM. — 22) NM: reubarbari. — 23) bij NM volgt eerst nog: lapidis litzi. — 24) NM: 3.ii.S. — 25) van hier af bij NM hetzelfde maar met andere woorden. — 26) voor de verg. met F₁ zie woordenlijst.

133.
mage
humoren

Zingiber Conditum dat *conforteert ende starct* die mage. *ende* doet die humoren wel ripen. *ende* hulpt iegen die pine vander borst die van couden comt *ende* maecte versch. *ende* conforteert *ende* verhit die niere. *ende* maect luxurie in den mannen. Ende men maket dus. ¶ Nemt wortele van yringis. het heeft die blade ge-
lijc certani¹⁾ marinis. die sarasine hetent cecacul. Men sal die wortelen scerren met .i. messe. *ende* dan zieden in watere tot si moru werden. Dan trecse uten watere *ende* doet die scorsse van den houte dat der binnen es dan snijtse in cleinen stucken. *ende* derna sal mense zere wel sto. ten²⁾. *ende* ierst so persse dwater ute. dan nemes .3.℞. *ende* wit zeem wel gescuumt .10.℞. *ende* zieden dat tote dat root becomt. *ende* dan doeter toe gingeberē .i.s.℞. gesuvert *ende* gepoedert (fol. 21 v. a.) *ende* doet totē zeme. *ende* latet zieden tote dat ane den vinger cleeft. Dan doet af *ende* mincter in die pulvere. ¶ Nemt gingeberē. galigaen.

fol. 21 v. a.

1) l. cretani. — 2) klein gat in het HS.

146. **Y** Era fortissima ¹⁾ Galieni ²⁾ facit cephalargicis scotomaticis epilepticis melanconicis apoplecticis paraliticis maniacis alopathiacis ³⁾ litargicis (fol. 43 v.) et qui in somno meditantur mortem. ad aurium auditus oculorum passionibus fauces et arterias facit. dentium dolorem sedat. vocem claram facit. asmaticos orthopnoicos et longinquos egritudines sanat. pleureticis ydropicis ycteris epaticis et splenicis prodest. arthriticum colicis ciliacis desintericis medetur. nefreticis et sciaticis relevat flegmaticum. quartanarios et emiriteos adiuvat. febres omnes avertit. elephantiosos purgat. venenis obsistit et cancris proficit. vitia enim mulieris emendat. Recipe colocynthide squille agarici armoniaci ellebori nigri silphii ypericon añ .ḡ.v. ⁴⁾ epithimi ⁵⁾ bdellii camedrei basilicon ⁶⁾ succi casie añ .ḡ.iii. ⁷⁾ smirnis ⁸⁾ sagapeni aristologie longe piperis albi et longi cinnami opoponacis castorei añ .ḡ.iii. et .S. ⁹⁾ petroselini absinthii piperis nigri añ .ḡ.ii. ¹⁰⁾ aloes .ḡ.i. et .S. ¹⁰⁾ mel quod sufficit. detur ex ea .ḡ.ii. vel .iii. ¹¹⁾ mane cum calida ¹²⁾. fol. 27 r. fol. 43 v.

147. **Z** Inziber conditum sic fit ¹³⁾ ²²⁾ Recipe yringorum ¹⁴⁾ qui habent folia ad modum cretani marini: quod saraceni secacul vocant. ¹⁵⁾ bene radantur cum cultello. postea coquantur in aqua donec dimittant se stringi manibus ¹⁶⁾. postea abstrahantur ab aqua: et a lignis que sunt interius mudentur: et cum cultello frustatim inciduntur ¹⁷⁾ et in mortario marmoreo bene pistentur ¹⁸⁾: et cum manibus ¹⁹⁾ exprimantur: ut aqua inde exeat. ponderentur libras .iii. et ponantur in libras .x. mellis dispumati et albissimi: et coquantur donec incipiant rubere et addatur libra .S. zinziberis frustatim incisi: et dimitte bullire tam diu ²⁰⁾ quod adhereat digito ²¹⁾ in (fol. 44 r.) marmore fol. 43 v. fol. 44 r.

1) NM alia magna. — 2) voor de verg. met F₁ zie woordenlijst; tot B anders bij NM. — 3) l. alopeciacis. — 4) L₂: ḡ.vi.; NM: exag. .i.S. — 5) Bij NM volgt polipodii. — 6) NM: Brassicae exiguae. — 7) NM: exag. .iii. — 8) NM: myrrhae. — 9) NM: ḡ.i. — 10) NM exag. .ii. De simplicia, die hierbij behooren, volgen bij NM achter B in deze volgorde: aloes, sem petros. absinth. pip. ni. añ exa .ii. — 11) Bij NM geen dosis opgegeven. — 12) NM: tepida. — 13) sic fit ontbreekt in F₁. — 14) tot 15) ontbreekt in F₁. — 15) zie 14); tot 16) eenigzins anders in F₁. — 16) zie 15). — 17) tot 18) ontbreekt in F₁. — 18) zie 17). — 19) ontbreekt in F₁. — 20) ontbreekt in L₂. — 21) zie 1) pg. 191. — 22) voor de verg. met NM zie woordenlijst.

elcs .3.ḡ. groffels nagle. canele. notenmuscaten. cardamomi. spyc.
elcs .i.S.ḡ. pincarum « mundarum ¹⁾. gesuvert. elx .3.ḡ. piscearum ²⁾
.3.ḡ. alle dese salmer in mingen. Dese confexie es zere gestijft
ende confortatijf in alle couden ziecheiden.

1) l. mundatarum. — 2) l. pistacearum.

supposito.¹⁾ postea tolle ab igne et impone pulverem istarum fol. 44 r.
specierum. Recipe zinziberis .℥.iii. galange gariofilorum cinamomi
nucis muscate cardamomi añ .℥.S. pinearum mundatarum .℥.iii.²⁾
et pistacearum .℥.iiii. zedoarie .℥.i. et .S.³⁾ dactillorum .℥.iiii.⁴⁾
et cum omnibus istis condiatur⁵⁾. stomachum confortat. digestivam
virtutem adiuvat. vitio pectoris ex frigidityte valet. renes con-
fortat. libidinem incitat.

ET⁶⁾ quia sufficienter de dispensatione omnium confec- fol. 44 r.
tionum emplastrorum atque unguentorum diximus nunc
videndum est de speciebus et herbis secundum pro-
prium pondus et mensuras quod ad omnium supra-
dictarum tam opiatarum quam laxativarum medicinarum et elec-
tuariorum receptionem pertinet⁷⁾. pondera igitur vel mesure
que in arte medicinali reperiuntur hec sunt que subtili ingenio
ac solerti studio summa ordinavimus diligentia ad opus omnium
in arte medicinali studere volentium: per quod ponderari⁸⁾ supra-
dictae res ab uno .℔. usque ad libram .xii. unciarum per grana
frumenti collecta. Incipiendum est igitur a scropulo. Scropulus
est pondus .xx. gr. duo scropuli sunt .gr.xl. tres scropuli sunt
gr.lx. qui simul collecti faciunt .℥.i. exagium habet. gr. nonaginta
que faciunt .℥.i. et dimidiam. sed ex totidem granis constat soli-
dum. unde exagia sex vel solida sex faciunt dragmam⁹⁾ .i. Item
.viii.℥.¹⁰⁾ faciunt .℥.i. centum et octo dramme faciunt libram .i.
Quarta pars librae est mille et .lxxx.gr. Item medicinale sextar-
ium vini vel olei seu aceti quod intrat in unguentis seu medi-
cinis est pondus librarum .ii. et dimidie ad receptionem (fol.
44 v.) omnium medicinarum supradictarum sufficit. Pondera igitur fol. 44 v.
singularum specierum pleniter agregando pondus proprium de
omnibus ponderibus uniuscuiusque speciei collectum ordinavi-
mus: et quantum de qualibet specie ad confectionem opiatarium
et laxativarum medicinarum electuariorum et emplastrorum tro-

1) van 21) p. 189 ontbr. in F₁. — 2) F₁: .℥.iiii. — 3) L₂: .℥.i. et .S. — 4) tot 5)
ontbreekt in F₁. — 5) zie 4). — 6) De geheelee narede ontbreekt in F₁. — 7) ont-
breekt in L₂. — 8) in L₂ volgen op ponderari: possunt omnes. — 9) l. unciam;
dezelfde fout in L₂. — 10) l. 5.ix. zooals in L₂.

Explicit antitodarius scriptus
anno domini .1351. in die
beati ypoliti martiri

Finito libro sit laus et gloria Christo
Dexteram scribentis benedicat lingua legentis.

ciscorum et pilularum sufficiat competenti serie demonstravimus: fol. 44 v.
et ut scolares medicinarum pondere releventur et in qualibet
terra coram dignissimis personis pondera distinguendo et medi-
cinas valeant dispensare: et cum dispensandi habeant copiam de
nummorum et amicorum plenitudine glorientur.

FINIT ANTIDOTARIVM NICOLAI IM-
PRESSVM VENETIIS PER NICOLAVM
IENSON GALLICVM .M.CCCC.LXXI.